ORIZONTURI SPIRITUALE

ION BRIA

IISUS HRISTOS

editura enciclopedică

ION BRIA

IISUS HRISTOS

COLECȚIA „ORIZONTURI SPIRITUALE"

ION BRIA

IISUS HRISTOS

EDITURA ENCICLOPEDICĂ

București, 1992

oordonatorul colecţiei:

rof. univ. dr. REMUS RUS

ucrare editată cu sprijinul
OCIETĂŢILOR BIBLICE UNITE, LONDRA

perta colecţiei: BENONE ŞUVĂILĂ

Iisus binecuvîntînd, icoană pictată pe lemn,
secolul al XVI-lea, Mănăstirea Văratec, judeţul Neamţ.

3N-973-45-0027-9

Cuprins

Lista de prescurtări

Amos	— Cartea profetului Amos
Apoc.	— Apocalipsa sfîntului Ioan
Col.	— Epistola către Coloseni a sfîntului apostol Pavel
I Cor.	— Epistola întîi către Corinteni a sfîntului apostol Pavel
II Cor.	— Epistola a doua către Corinteni a sfîntului apostol Pavel
II Cron.	— Cartea a doua a Cronicilor
Daniel	— Cartea profetului Daniel
Deut.	— Deuteronom (a cincea carte a lui Moise)
Efes.	— Epistola către Efeseni a sfîntului apostol Pavel
Ester	— Cartea Esterei
Evrei	— Epistola către Evrei a sfîntului apostol Pavel
Fac.	— Facere (Geneză) (prima carte a lui Moise)
Fapte	— Faptele sfinților apostoli
Filimon	— Epistola către Filimon a sfîntului apostol Pavel
Filip.	— Epistola către Filipeni a sfîntului apostol Pavel
Gal.	— Epistola către Galateni a sfîntului apostol Pavel
Iacov	— Epistola sobornicească a sfîntului Iacov
Ier.	— Cartea profetului Ieremia
Ieş.	— Ieşire (Exod) (a doua carte a lui Moise)
Iez.	— Cartea profetului Iezechiel
Ioan	— Sfînta Evanghelie după Ioan
I Ioan	— Epistola întîi sobornicească a sfîntului apostol Ioan
II Ioan	— Epistola a doua sobornicească a sfîntului apostol Ioan
III Ioan	— Epistola a treia sobornicească a sfîntului apostol Ioan
Ioil	— Cartea profetului Ioil
Iona	— Cartea profetului Iona

Iov	— Cartea lui Iov
Isaia	— Cartea profetului Isaia
Înțelep.	— Cartea înțelepciunii lui Solomon
Lev.	— Levitic (a treia carte a lui Moise)
Luca	— Sfînta Evanghelie după Luca
I Mac.	— Cartea întîi a Macabeilor
II Mac.	— Cartea a doua a Macabeilor
Maleahi	— Cartea profetului Maleahi
Marcu	— Sfînta Evanghelie după Marcu
Matei	— Sfînta Evanghelie după Matei
Mih.	— Cartea profetului Miheia
Neem.	— Cartea lui Neemia
Osea	— Cartea profetului Osea
I Petru	— Epistola întîi sobornicească a sfîntului apostol Petru
II Petru	— Epistola a doua sobornicească a sfîntului apostol Petru
Ps.	— Psalmii lui David
Pilde	— Pildele lui Solomon
I Regi	— Cartea întîi a Regilor
II Regi	— Cartea a doua a Regilor
III Regi	— Cartea a treia a Regilor
IV Regi	— Cartea a patra a Regilor
Rom.	— Epistola către Romani a sfîntului apostol Pavel
I Tes.	— Epistola întîi către Tesaloniceni a sfîntului apostol Pavel
II Tes.	— Epistola a doua către Tesaloniceni a sfîntului apostol Pavel
I Tim.	— Epistola întîi către Timotei a sfîntului apostol Pavel
II Tim.	— Epistola a doua către Timotei a sfîntului apostol Pavel
Tit	— Epistola către Tit a sfîntului apostol Pavel
Tobit	— Cartea lui Tobit
Zah.	— Cartea profetului Zaharia

Introducere

După o lungă perioadă de alienare ideologică, în lipsa unei viziuni globale creatoare, oamenii, societatea în totalitatea ei, simt nevoia acum să-şi aşeze paşii pe urmele marilor spirite care au lărgit cîmpul inteligenţei umane, au sesizat sensul divin al lumii, au prefigurat viitorul omenirii. În căutarea Adevărului, unul şi indivizibil, omul este liber: liber să-şi creeze proprii săi idoli, liber să se lase călăuzit de cei ce sînt purtătorii revelaţiilor cu forţă de adevăr, care luminează şi transcend realitatea imanentă. De pildă, Biblia creştină — o antologie a înţelepciunii divine — are în centrul ei pe Dumnezeu-Creatorul, Care atît de mult a iubit lumea creată de El, încît S-a întrupat devenind Răscumpărătorul acesteia. Dumnezeu Şi-a asumat umanitatea deplină în Iisus Hristos, „lumina neamurilor" (Luca 2, 32), „Logosul revelator şi revelat" (Justin Martirul), „Pedagogul" (Clement din Alexandria), Care, prin mesajul şi sacrificiul Său personal, a schimbat bazele lumii, a întors cursul istoriei.

Este important ca generaţia noastră, eliberată de limite ideologice, să cunoască ceea ce a ignorat pînă ieri: credinţa, speranţa şi iubirea creştinilor, adică virtuţile acelui popor care, după descrierea din scrisoarea lui Pliniu cel Tînăr către împăratul Traian, „are obiceiul să se reunească într-o zi fixă (Duminica), înainte de răsăritul soarelui, şi să cînte imne în cinstea lui Hristos". Căci în Iisus Hristos Dumnezeu a descoperit calea şi destinul veşnic al omului, a deschis tuturor un viitor şi o viaţă dincolo de moarte, a adus misterul existenţei divine şi umane la uşa fiecăruia. Fără revelaţia lui Iisus Hristos, istoria ar pierde o viziune creatoare indispensabilă, iar oamenii ar suferi în continuare, întrucît n-ar putea deveni părtaşi la istoria, mesajul şi misiunea lui Iisus.

Cartea aceasta este o invitaţie de a intra la „şcoala" lui Iisus, care înseamnă, înainte de orice, a citi şi a recepta Cuvîntul lui Dumnezeu transmis prin Biblie, prin Noul Testament. Desigur, Biblia nu este o carte de istorie a religiilor, după cum Noul Testament nu este o biografie a lui Iisus. Literatura creştină veche nu cunoaşte o *Viaţă a lui Iisus* în sensul actual al cuvîntului. Totuşi, Iisus are un raport direct cu revelaţiile din Biblia ebraică, iar persoana, mesajul şi misiunea Lui sînt evidente în Noul Testament. Cine parcurge Evangheliile Îl descoperă pe Iisus ca persoană unică şi Cuvînt al lui Dumnezeu Care S-a făcut om.

A intra la „şcoala" lui Iisus înseamnă, apoi, a frecventa comunitatea Lui, adunarea creştinilor, corpul Său istoric şi social. Această Biserică intermediară, care trăieşte din amintirea lui Iisus istoric şi din invocarea lui Hristos eshatologic, este un simbol a ceea ce Dumnezeu pregăteşte pentru toţi: Împărăţia Sa, lumea transfigurată.

Cu ochii aţintiţi spre acest nume şi spre această realitate ultimă, oamenii pot fi siguri că nu vor construi viaţa şi societatea lor pe nisip, ci pe Adevărul lui Dumnezeu, care este viaţă, libertate şi iubire.

Autorul

1. Cine este Acest Iisus Hristos?

Către anii 27—30 ai erei creştine, Iisus, fiul unui meseriaş din Nazaret (orăşel din provincia Galileea), cutreiera cetăţile şi ţinuturile Palestinei, atrăgînd mulţimile prin învăţătura Sa nouă, prin exemplul Său, prin minunile Sale (vindecări de bolnavi şi chiar învieri din morţi). Acest Iisus S-a născut în Betleem (Mih. 5, 1), un sat la sud de Ierusalim (locul de naştere al împăratului David). Palestina — „ţara filistenilor" şi „ţara iudeilor" — aşezată la Est de Marea Mediterană (azi Israel şi sudul Libanului), devenise protectorat roman în anul 63 î.Hr. În anul naşterii lui Iisus (probabil,cu 1—4 ani înaintea erei creştine), regele tuturor iudeilor era Irod cel Mare, iar împărat al Romei era Octavian, căruia i se dăduse şi titlul de *Augustus* (demn de respect divin).

La vîrsta de doisprezece ani, Iisus este prezentat de părinţi la templul din Ierusalim. Ca orice iudeu, acceptă prezenţa colonilor romani în Palestina, cărora le plăteşte impozit.

La începutul misiunii Sale publice, Iisus este botezat în rîul Iordan de profetul Ioan, cel care anunţase venirea Sa iminentă: „Eu unul vă botez cu apă spre pocăinţă, dar Cel ce vine după mine este mai puternic decît mine" (Matei 3, 11).

Înconjurat de un grup de apostoli, Iisus predică Vestea cea bună (Evanghelia), o nouă învăţătură despre Împărăţia lui Dumnezeu rezumată în *Predica de pe munte*, care începe cu *Fericirile*. În acelaşi timp face minuni, Se identifică cu săracii, ia apărarea femeilor compromise, vindecă bolnavi, critică sever pe şefii religioşi ai poporului evreu, intră în comunitatea păcătoşilor, calcă anume unele prescripţii ale Legii (sabatul), înfruntă deschis partidele politice religioase. Mulţi cred că este un profet şi chiar Mesia. Iisus nu vrea, la începutul misiunii Sale, să descopere imediat cine este El, de aceea cere ucenicilor Săi: „Vedeţi, nimeni să nu ştie" (Matei, 9, 30).

Totuşi, El anunţă că Dumnezeu este tatăl Lui, că este Fiul lui Dumnezeu, că dispune de Duhul Sfînt, că este Domn asupra Legii, ceea ce provoacă opoziţia autorităţilor religioase care Îl acuză de blasfemie. Din cauza aceasta, Iisus este

arestat după Cina cea de taină cu apostolii, atunci cînd instituie Taina Euharistiei, fiind trădat de apostolul Iuda.

Este judecat apoi de către instanțele religioase din Ierusalim, care-l determină pe Pilat din Pont, procurator imperial al Iudeii între anii 26—36 d.Hr., să-L condamne la moarte. Răstignit pe cruce de către soldații romani, El moare cînd la templu avea loc Paștele evreilor, în noaptea de vineri spre sîmbătă (14—15 nisan). Este înmormîntat de prietenii și rudele Sale. Arestarea, judecata și răstignirea lui Iisus s-au întîmplat către anul 30, cînd împărat al Romei era Tiberiu (14—37).

După moartea Lui, apostolii pleacă din Ierusalim și se întorc în Galileea. Revin însă imediat la Ierusalim, deoarece au auzit de la femeile care îngrijeau mormîntul că Iisus a înviat în dimineața celei dintîi zile a săptămînii, că este viu și că S-a arătat deja. Într-adevăr, Iisus înviat stă de vorbă față către față cu apostolii, căutînd să-i convingă de realitatea învierii Sale (cazul lui Toma), apoi El îi trimite să propovăduiască Evanghelia și să boteze toate popoarele lumii în numele Sfintei Treimi, spre iertarea păcatelor, dîndu-le pentru aceasta puterea Duhului Sfînt. La patruzeci de zile după înviere, Iisus părăsește ucenicii și Se înalță cu trupul înviat la cer.

Aceasta este, pe scurt, biografia lui Iisus Hristos, dar, pentru a-L cunoaște, este nevoie de o expunere mai largă a vieții și misiunii Sale, de o interpretare mai precisă a mesajului și operei Sale.

2. Sursele

Imaginea lui Iisus Hristos este dependentă de datele Noului Testament, care cuprinde *Evanghelia* transmisă de El apostolilor, referinţe şi interpretări la Vechiul Testament, precum şi *Tradiţia* pe care apostolii au transmis-o către cele dintîi comunităţi de convertiţi. Aceste date sînt demne de crezare deoarece apostolii şi „creştinii" — numiţi aşa de străini (evrei şi goim) după numele lui Hristos (Fapte 11, 26) — au predicat pe Iisus aşa cum L-au auzit, L-au văzut şi L-au înţeles (I Ioan 1, 1—3).

Înainte de a fi fixate în scris, Evanghelia şi Tradiţia apostolilor au circulat pe cale orală. De fapt, Iisus n-a cerut să fie scrisă viaţa şi propovăduirea Sa, nici să fie respusă Evanghelia Sa după un anumit text. Între Cincizecime (cincizeci de zile după înviere) şi compunerea celor dintîi scrieri creştine (deci între anii 30 şi 50), Evanghelia a fost transmisă de către apostoli pe cale orală, constituindu-se astfel o Tradiţie apostolică. Cea dintîi comunitate creştină a rămas fidelă Tradiţiei originare, de care este dependentă şi predica de mai tîrziu: „Aduceţi-vă aminte de mai marii voştri, care v-au predicat cuvîntul lui Dumnezeu" (Evrei, 13, 7).

Pavel, care şi-a scris epistolele înaintea Evangheliilor, arată că el însuşi a depins de o Tradiţie orală. De pildă, el aminteşte cuvintele rostite de Iisus la Ultima Cină (Cina cea de taină) cu apostolii, fără să citeze textele, pe care le găsim în Evangheliile scrise, cu privire la situaţia şi momentul Cinei (I Cor. 11, 23—26). El a respectat această Tradiţie ca atare şi n-a vrut să fie acuzat că adaugă sau că respinge ceva. De altfel, Pavel, în scrierile sale, nu aminteşte nimic din biografia lui Iisus, nu face nici o aluzie la marile evenimente din viaţa Acestuia: naşterea, minunile, parabolele, Patimile.

La un moment dat, comunitatea de discipoli ai lui Iisus a simţit nevoia să scrie Tradiţia orală, să regrupeze învăţăturile şi faptele Sale principale despre exigenţele mîntuirii (Luca 10, 2—11, 13), desigur, fără intenţia de a scrie o istorie a vieţii şi operei lui Iisus. De asemenea, a simţit necesitatea să identifice şi să adune

scrierile care începuseră să apară, atît pe cele cu privire la revelaţia lui Dumnezeu prin profeţi, cît şi pe cele referitoare la persoana lui Iisus.

Evanghelia scrisă este aceea pe care a păstrat-o cu sfinţenie comunitatea creştină de origine apostolică. Toţi evangheliştii, compilatorii şi naratorii vieţii lui Iisus sînt apostoli sau ucenici ai acestora. Desigur că redarea în scris a învăţăturii orale nu înseamnă epuizarea Tradiţiei. Nici mesajul lui Iisus, nici Tradiţia apostolilor nu se limitează la ceea ce s-a scris şi s-a reţinut în canonul Noului Testament. Revelaţia nu se poate reduce la Biblie: „Sînt şi alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus şi care, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred că lumea aceasta n-ar cuprinde cărţile ce s-ar fi scris" (Ioan 21, 25).

În selectarea cărţilor pentru canonul Bibliei, experienţa comunităţilor apostolice a jucat un rol capital. Duhul Sfînt i-a inspirat pe scriitorii cărţilor; şi tot Duhul Sfînt, după miracolul de la Cincizecime, a cooperat la trierea Tradiţiei, ajutînd astfel Biserica să-şi reamintească de mesajul lui Iisus. În transferul în timp al istoriei lui Iisus, Tradiţia are deci un rol capital, Biblia fiind rodul acesteia. Pentru părinţii Bisericii de mai tîrziu, de pildă Sf. Vasile din Cezareea, ea este un izvor autentic al revelaţiei divine: „Cine a învăţat prin scris ca cei care au nădejde în numele Domnului nostru Iisus Hristos să se însemne cu semnul crucii?... Cine ne-a învăţat să ne întoarcem spre răsărit atunci cînd ne rugăm?" *(Despre Duhul Sfînt* 27, 66).

Biblia creştină canonică

Biblia nu este o singură carte, ci o colecţie de mai multe cărţi, scrise de autori diverşi şi cu scopuri diferite, sub inspiraţia Duhului Sfînt, Duhul adevărului. Biblia creştină are două părţi: Vechiul şi Noul Testament. Vechiul Testament cuprinde Legămîntul pe care Dumnezeu l-a făcut cu poporul lui Israel prin intermediul lui Moise, o istorie care acoperă aproape nouăsprezece secole înainte de Hristos. Timp de aproape o mie de ani, istoria poporului lui Israel s-a transmis pe cale orală din generaţie în generaţie. Poporul a păstrat cu fidelitate memoria evenimentelor. Vechiul Testament este alcătuit din 39 de cărţi redactate în ebraică şi alte cărţi scrise în greacă, colecţionate în perioada anilor 950—100 î.Hr.

Vechiul Testament s-a păstrat în mai multe forme: *Biblia ebraică (Ebraica), Biblia greacă (Septuaginta), Biblia latină (Vulgata).* În canonul (lista) *Bibliei creştine,* cărţile Vechiului Testament sînt grupate în patru categorii: 1) Pentateuhul (gr. *pénte,* cinci), adică cele cinci cărţi atribuite lui Moise: Facere (Geneză), Ieşire (Exod), Levitic, Numeri, Deuteronom; 2) Cărţile istorice: Iosua, Judecători, Ruth, Regi I, II, III, IV, Cronici I, II, Cărţile lui Ezdra, Neemia, Tobie, Judith, Ester, Macabei I, II; 3) Cărţile didactice: Iov, Psalmii, Proverbele, Eclesiastul, Cîntarea Cîntărilor, Înţelepciunea lui Solomon, Ecclesiasticul (Sirah); 4) Cărţile profetice: profeţii mari — Isaia, Ieremia, urmată de Plîngerile lui Ieremia, Cartea

lui Baruh, Epistola lui Ieremia, Iezechiel și Daniel; profeții mici — Osea, Ioil, Amos, Obadia, Iona, Miheia, Naum, Avacum, Sofonie, Agheu, Zaharia și Maleahi.

Profeții sînt cunoscuți prin rolul pe care-l aveau în istoria poporului lui Israel. Profeții mari sînt: Isaia, Ieremia, Iezechiel și Daniel. Avînd misiunea de a transmite căpeteniilor popoarelor și poporului direct voia lui Dumnezeu, ei intervin și combat mai ales idolatria, cultul zeilor, afară de cel al Dumnezeului unic al lui Avraam, Isac și Iacov (Deut. 4, 39). De asemenea, condamnă nedreptățile personale și sociale: Natan îl mustră pe David pentru crima contra lui Urie (II Regi 12, 1—15); Amos critică la fel de sever nedreptatea socială și oprimarea săracilor (Amos 2, 6—7). Profeții anunță nenorocirile care vor veni și pedepsele divine; de pildă, Ieremia și Iezechiel prevestesc ruina Ierusalimului (Ier. 19, 10—13; Iez. 5, 4—8).

În același timp, profeții prezintă imaginea unui Dumnezeu care-Și iubește poporul și nu-l abandonează, ci îi pregătește un viitor, trimițîndu-i mîntuitori. Cel mai mare dintre ei este Moise, care a primit *Decalogul* (cele zece porunci divine) pe Muntele Sinai și care, alături de Ilie, s-a arătat în lumină cînd Iisus S-a schimbat la față, stînd de vorbă cu El (Matei 17, 2—4). Prin urmare, Biserica lui Hristos este zidită pe temelia apostolilor și a profeților (Efes. 2, 20).

Biblia creștină include anumite cărți și pasaje care nu se regăsesc în cea ebraică. Acestea nu fac parte din canonul propriu-zis, deci sînt necanonice, dar sînt păstrate în Biblie fiind considerate „bune de citit și folositoare". În *Biblia catolică* sînt denumite deuterocanonice, deoarece au fost adăugate mai tîrziu, iar în *Biblia protestantă* nu sînt incluse, fiind considerate apocrife, adică neautentice.

În afară de scrierile creștine care constituie cărțile canonice, în afară de cărțile „bune de citit", există și scrieri apocrife care n-au fost reținute în canon, nefiind scrise de apostoli. În propovăduirea Sa, Iisus se referă adesea la Sfintele Scripturi, la ceea ce s-a scris în *Profeți, Psalmi și Legea lui Moise* (Luca 24, 44—45). Moise, ca toți profeții, a întrevăzut venirea unui Mesia și realizarea unui Nou Legămînt (Evrei 11, 13), de aceea Iisus ia ca punct de plecare mesajul lui Moise: „Căci el a scris despre Mine" (Ioan 5, 46).

Evangheliștii, la fel, folosesc la tot pasul texte profetice. Astfel, conform profeției lui Miheia (c. 700 î.Hr.), nașterea după trup a lui Iisus se întîmplă în Betleem (Matei 2, 6; Mih. 5, 1). Isaia (11, 1) vorbește de Mesia ca de o mlădiță din tulpina lui Iesei. După *Judecători* (13, 5), Iisus este „nazireu al lui Dumnezeu". În răspunsul la ispitele diavolului, Iisus folosește trei texte luate din *Deuteronom* (8, 3; 6, 16; 6, 13). Iar pentru a arăta care este cea mai mare poruncă (Marcu 12, 28; I Ioan 4, 20—21) face apel la *Deuteronom* (6, 5) și *Levitic* (19, 18). Expresia lui Ioan Botezătorul „Mielul lui Dumnezeu" sugerează textul din Isaia (53, 7). Întrebarea: „Ești Tu Ilie?" (Ioan 1, 21) e bazată pe tradiția că Ilie cel răpit la cer într-un car de foc (IV Regi 2, 11) va veni cînd va apărea Mesia. Iisus face aluzie și la uciderea lui Abel în cîmp de către Cain (Fac. 4, 8) și a proorocului Zaharia în curtea templului (II Cron. 24, 22). Zaharia, la sfîrșitul vieții, a zis:

„Domnul să vadă şi să facă dreptate" (II Cron. 24, 22). Iisus invocă profeţia lui Isaia (29, 13) cînd acuză poporul evreu de cult exterior (Marcu 7, 6).

Iisus Hristos consideră că Vechiul Testament, în întregul lui, are o funcţie profetică proprie, căci se referă în mod determinat la El însuşi ca Mesia, la misiunea şi jertfa Sa mîntuitoare (Marcu 14, 21; Luca 22, 22; 24, 46—47; Ioan 5, 39, 46). Ceea ce Iisus socoteşte esenţial în mesajul profeţilor este tocmai ideea mesianică pe care o realizează El însuşi: „Cercetaţi Scripturile, că socotiţi că în ele aveţi viaţă veşnică. Şi acelea sînt care mărturisesc despre Mine" (Ioan 5, 39). De fapt, autorii Noului Testament citează din Vechiul Testament numai acele texte care sînt profeţii ale evenimentelor din istoria Evangheliei.

Iisus a recunoscut autoritatea Vechiului Testament: „O iotă nu va trece din Lege" (Matei 5, 18), şi a afirmat în mod clar că n-a venit să-l desfiinţeze: „N-am venit să stric Legea şi profeţii, ci să plinesc" (Matei 5, 17). El spune că Vechiul Testament este împărţit în Legea lui Moise, Prooroci şi Psalmi (Luca 24, 44), citează din textele mozaice şi profetice (Matei 4, 4; Deut. 8, 3), recunoaşte autoritatea profeţilor şi chiar pe cea a cărturarilor şi fariseilor (Matei 23, 2—3), deşi aceştia L-au acuzat că distruge Legea şi tradiţiile iudaice şi nu L-au acceptat ca pe Mesia.

Evangheliile

Cealaltă parte a Bibliei creştine este Legămîntul realizat de Iisus Hristos sau *Noul Testament*, care cuprinde 27 de cărţi scrise în limba greacă. Iisus n-a dictat mesajul Său, nici n-a cerut discipolilor Săi să scrie cărţi despre El. *Vestea cea Bună* sau *Evanghelia* (gr. *euaggélion*, veste bună) a circulat deci ca tradiţie orală. Parte din acest mesaj iniţial a fost scrisă destul de devreme, dar cărţile n-au ajuns pînă la noi. Evanghelistul Luca se serveşte de astfel de surse scrise. Între anii 60—70 d.Hr. naraţiunea orală a mesajului, a vieţii şi a minunilor lui Iisus a fost fixată în scris. Evangheliile, în număr de patru, formează partea principală a Noului Testament. Cuvîntul *evanghelie* nu se referea, la început, la o carte, ci la întregul mesaj revelat de Iisus şi predicat de apostoli. Există patru Evanghelii păstrate în limba greacă, fiecare cuprinzînd *Evanghelia* în întregimea ei (Marcu 1, 1), dar avînd un anumit autor (evanghelist), un scop diferit şi un stil particular. Evangheliile scrise de Matei, Marcu şi Luca au locuri comune care pot fi prezentate paralel, de aceea se numesc sinoptice (gr. *synoptikós)*.

Evanghelia după Matei (numit Levi al lui Alfeu — Marcu 2, 14; Luca 5, 27). Matei este de origine evreu; agent de vamă şi colector de taxe, el a devenit creştin şi apoi apostol (Matei 10, 3). A scris Evanghelia în limba vorbită atunci de evreii din Palestina, aramaica. Aşa cum arată vocabularul folosit, Evanghelia sa provine dintr-o comunitate iudeo-creştină, avînd ca idee principală rolul mesianic al lui Iisus.

Matei cunoaşte foarte bine Vechiul Testament, din care citează numeroase texte profetice (1, 23; 2, 6, 15, 23 ş.a.) cu intenţia de a demonstra că Iisus din Nazaret este Mesia cel făgăduit de Dumnezeu prin profeţii lui Israel. Printre altele, el vorbeşte frecvent despre convertire şi „împărăţia cerurilor" (Matei 4, 17), expresie luată din Vechiul Testament, pentru a exprima realitatea prezenţei lui Dumnezeu, fără a-I aminti numele în mod direct. Către anul 70 d.Hr., Evanghelia lui Matei a fost tradusă în greacă şi introdusă în canonul Noului Testament.

Evanghelia după Marcu (sau Ioan Marcu, sau Ioan, ucenic din Ierusalim, cunoscut din *Faptele Apostolilor).* Marcu îi însoţeşte pe Pavel şi Barnaba în Antiohia (Fapte 12, 25) şi în prima călătorie apostolică; dar Pavel îl lasă la Perga pentru a se întoarce la Ierusalim (Fapte 13, 13). Către anul 60, Marcu se găseşte la Roma, unde colaborează cu apostolul Pavel, aflat în captivitate (Filimon 1, 24). După moartea lui Pavel, el rămîne la Roma. Potrivit unei afirmaţii a istoricului Eusebiu, Marcu a scris Evanghelia sa la Roma, după predica apostolului Petru, care, într-adevăr, îl numeşte „fiul meu" (I Petru 5, 13). Marcu L-a văzut pe Iisus, aşa cum reiese din propria-i mărturie (Marcu 14, 51). În orice caz, era apropiat de cercul apostolilor şi al celor dintîi ucenici, deoarece în casa mamei sale se reunea comunitatea creştină primară din Ierusalim (Fapte 12, 12). În plus, el consemnează amănunte pe care nu le putea reţine decît un martor ocular originar, respectiv apostolul Petru. A scris cea dintîi Evanghelie, cam la treizeci de ani de la înălţarea lui Iisus, pentru convertiţii care nu proveneau din rîndul iudeilor şi trăiau în afara Palestinei.

Evanghelia după Luca (medic şi om de studiu, convertit de la păginism). Evanghelia sa, scrisă în Grecia sau la Roma, unde s-a dus după Pavel (prizonier între 61 şi 63), se adresează celor din afara Palestinei, care aveau cunoştinţă de Iisus. *Evanghelia după Luca* este considerată drept cea mai documentată ca informare şi cea mai literară ca formă. Luca nu cunoscuse personal pe Iisus. Ca literat şi om de studiu, el a cules toate informaţiile posibile şi a cercetat toate datele care circulau în epocă (Luca 1, 1—4), stabilind în mod precis timpul în care a trăit Iisus Hristos (Luca 2, 1—2). Se crede că a folosit *Evanghelia după Marcu* şi *Loghia*, o colecţie de cuvinte ale lui Iisus Hristos, care circula în acea vreme (de aceea, şi Pavel ştia de Iisus).

Evanghelia după Ioan (fiul lui Zevedeu şi fratele lui Iacov) (cf. Matei 4, 21; 10, 2; Marcu 1, 19—21), din Betsaida Galileii, cetatea lui Petru şi a lui Andrei (Ioan 1, 44). Mama sa, Salomeea (Marcu 15, 40), făcea parte din grupul femeilor mironosiţe (Marcu 16, 1) care au fost martore la Patimile lui Iisus şi au aflat cele dintîi despre învierea Domnului. Chemat la apostolat împreună cu Iacov, fratele său, cu Petru şi cu Andrei (Matei, 4, 21), socotit ca „celălalt discipol" iubit de Iisus, el a fost prezent la schimbarea la faţă a Domnului (Matei, 17, 1—13) şi la rugăciunea din Grădina Ghetsimani (Matei 26, 36—37). L-a însoţit pe Iisus în curtea arhiereului Caiafa (Ioan 18, 15, 16) şi a fost martor ocular al răstignirii (Ioan 19, 26—27). Lui i-a încredinţat-o Iisus pe Maica Sa: „Iată mama ta! Şi din ceasul acela ucenicul a luat-o la sine" (Ioan 19, 27). A fost prezent la pogorîrea

Duhului Sfînt în ziua Cincizecimii (Fapte 2, 1—4) şi la alegerea celor şapte diaconi (Fapte 6, 2—6). Împreună cu Petru pleacă apoi în Samaria (Fapte 8, 14, 17). Apostolul Pavel, care îl întîlneşte la Ierusalim (în anul 49 d.Hr.), îl numeşte unul din „stîlpii Bisericii", alături de Petru şi Iacov, fratele Domnului (Gal. 2, 9). Spre sfîrşitul vieţii este exilat în insula Patmos (Apoc. 1, 9), unde scrie *Apocalipsa*.

După afirmaţia Fericitului Ieronim, Ioan a conceput Evanghelia sa ca o completare a Evangheliilor sinoptice, pentru cei din Asia Mică, ce căutau Lumina, Adevărul şi Viaţa.

În Evanghelia scrisă la Efes, către anul 100 d.Hr., Ioan redactează învăţătura propovăduită de el însuşi în Asia Mică. Ea conţine multe precizări cronologice despre evenimentele biblice, deşi se adresează unor credincioşi care practicau contemplaţia mistică.

„S-a scris ca să credeţi"

Evangheliştii, îndeosebi Ioan, insistă, în scrierile lor, asupra martorilor oculari care L-au văzut şi auzit în mod direct pe Iisus. Succesiunea lor este foarte importantă pentru evanghelişti, întrucît experienţa aceasta s-a transmis ca o torţă de la unul la altul. Filip din Betsaida, concetăţean cu fraţii Andrei şi Petru (Ioan 1, 44), fiind chemat de Iisus, spune, la rîndul său, lui Natanael: „Am aflat pe Iisus, fiul lui Iosif din Nazaret, Acela despre Care au scris Moise în Lege, şi proorocii" (Ioan 1, 45).

Dar apostolii şi ucenicii aud şi văd în cuvintele şi faptele lui Iisus pe Dumnezeu însuşi. Pentru aceasta a fost nevoie însă ca Iisus să le explice apostolilor şi contemporanilor Săi, uneori derutaţi, identitatea persoanei şi a misiunii Sale. Filip, care-i spusese lui Natanael: „Vino şi vezi", Îl întreabă pe Iisus: „Doamne, arată-ne nouă pe Tatăl şi ne este de ajuns. Iisus i-a zis: De atîta vreme sînt cu voi şi nu M-ai cunoscut, Filipe? Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl. Cum zici tu: arată-ne pe Tatăl?" (Ioan 14, 8—9). Iar apostolii au explicat la rîndul lor învăţătura primită. Puterea credinţei stă tocmai pe încrederea în martori, succesori şi interpreţi: „Iisus Hristos, pe care voi Îl iubiţi fără să-L fi văzut, credeţi în El, fără să-L vedeţi" (I Petru 1, 8). Acest proces este prezentat astfel de către apostolul Pavel:

> „Vă aduc aminte, fraţilor, Evanghelia pe care v-am binevestit-o, pe care aţi şi primit-o, întru care şi staţi, prin care şi sînteţi mîntuiţi; cu ce cuvînt v-am binevestit-o — dacă o ţineţi cu tărie, afară numai dacă n-aţi crezut în zadar — căci v-am dat, întîi de toate, ceea ce şi eu am primit, că Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi; şi că a fost îngropat şi că a înviat a treia zi, după Scripturi; şi că S-a arătat lui Chifa, apoi celor doisprezece; în urmă S-a arătat deodată la peste cinci sute de fraţi dintre care cei mai mulţi trăiesc pînă astăzi, iar unii au şi adormit; după aceea S-a arătat lui Iacov, apoi tuturor apostolilor; iar la urma tuturor, ca unui născut înainte de vreme, mi S-a arătat şi mie" (I Cor. 15, 1—8).

Prin urmare, datele transmise de către autorii celor patru Evanghelii provin de la martori direcți ai Învierii. Ele n-au exactitatea istorică a unui document modern. Autoritatea textului este reală, însă fiind de altă natură, căci Sfînta Scriptură s-a scris anume pentru a da „înțelepciunea care ne conduce la mîntuire prin credință în Iisus Hristos" (II Tim. 3, 15). Autorii scriu sub inspirația Duhului Sfînt (II Tim. 3, 16; II Petru 1, 19—20), de aceea Biblia are autoritatea și puterea Cuvîntului lui Dumnezeu. Prin Biblie, Dumnezeu Se adresează unei comunități care e dispusă să asculte și să creadă în Cuvîntul Lui. Din nou, scopul a ceea ce s-a scris este de a insufla și întreține credința: „Iar acestea s-au scris ca să credeți că Iisus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu și, crezînd, să aveți viață în numele Lui" (Ioan 20, 31).

Pe temeiul acestor scrieri sacre se poate reconstitui cronologia vieții lui Iisus, a călătoriilor, învățăturilor și minunilor Sale, precum și înțelegerea, prin credința contemporanilor, a faptelor și evenimentelor în centrul cărora a fost Iisus. Dacă realitatea Sa istorică este reliefată în mod coerent, în multe date, nume și texte din Evanghelii, realitatea Sa divină este descrisă într-un limbaj al credinței care nu constituie obiectul probelor istorice și argumentelor filosofice. Autorii Noului Testament încearcă să împletească aceste două aspecte, istoric și religios, cu toate dificultățile de limbaj. Ei sînt convinși, pînă la urmă, că persoana Sa istorică este inseparabilă de divinitatea Sa, astfel încît Iisus apare ca manifestare personală a ființei lui Dumnezeu. Prin credința lor, contemporanii pot recunoaște că în Acest Iisus din Nazaret locuiește trupește toată plinătatea dumnezeirii (Col. 2, 9).

Nicăieri nu se găsește în Vechiul sau în Noul Testament ideea că Iisus Hristos ar fi fondatorul unei religii — creștinismul — una printre alte religii tot atît de autentice, sau că Iisus ar fi învățat un adevăr oarecare, unul printre altele. Iisus nu apare niciodată drept creatorul unei școli filosofice sau mișcări religioase. El n-a urmărit întemeierea unei secte iudaice sau antiiudaice. Cel stăpînit de demon, vindecat, ar fi vrut să-L urmeze, dar Acesta îi spune: „Mergi în casa ta, la ai tăi și spune-le cîte ți-a făcut ție Domnul și cum te-a miluit. Iar el s-a dus și a început să vestească în Decapole cîte i-a făcut Iisus lui și toți se minunau" (Marcu 5, 19—20).

Iisus nu este prezentat nici ca unul din profeții poporului israelit, ale căror scrieri se păstrează în Vechiul Testament. Desigur, apostolii credeau în descendența mesianică a lui Iisus, dar își dădeau seama că poziția lui Iisus e diferită de cea a profeților. Interpretînd această poziție unică, apostolul Pavel va spune că Iisus a venit să pună un „început nou" istoriei compromise prin drama căderii omului în păcat și a intrării în lume a morții. Tot ceea ce spune și face Iisus este în raport direct cu această istorie a umanității, la începutul ei, și de care vorbește Vechiul Testament. Mai mult, El vrea nu numai să îndrepte această istorie inconsistentă și dezorientată, ci să deschidă o cale nouă, calea Împărăției lui Dumnezeu.

Este important să se țină seama de aceste aspecte în lectura expunerii care urmează.

3. Iisus din Nazaret, fiul Mariei

Iisus e din neamul lui Israel, evreu din evrei: „Cum, Tu, Care eşti iudeu", I se adresează femeia din Samaria cînd Îl intîlneşte la fîntina lui Iacov (Ioan 4, 9). După părinţi, Iisus provine din Nazaret, sat fără importanţă din Galileea, provincie în nordul Palestinei, de unde şi vorba „Poate fi ceva bun din Nazaret?" (Ioan 1, 46), ca şi numele Său „Iisus Nazarineanul" (Marcu 14, 67) şi al discipolilor Săi (Fapte 24, 5). Iosif, părintele Său legal, descindea din David (Luca 1, 27; 2, 4), regele care a făcut din Ierusalim capitala regatului. Descendenţa davidică a lui Iosif este importantă, deoarece Mesia anunţat de profeţi va proveni din neamul lui David: „Domnul Dumnezeu Îi va da Lui tronul lui David, părintele Său" (Luca 1, 32, 69). Mulţimile în stradă şi copiii în temple, la venirea lui Iisus în Ierusalim, înainte de Patimi, strigau: „Osana, fiul lui David" (Matei 21, 9, 15). În Matei (21, 11), mulţimile Îl numesc: „Profetul Iisus din Nazaretul Galileii".

Mama Sa, Maria, după tradiţie,fiica lui Ioachim şi a Anei, se afla sub protecţia lui Iosif (Matei 1, 25). Ea era rudă cu Elisabeta, al cărei bărbat, Zaharia, exercita, în anul acela în care S-a născut Iisus, funcţii preoţeşti.

În *Evangheliile după Matei* şi *Luca*, Iisus este fiul lui Iosif şi al Mariei (Luca 3, 3; 4, 22) între care exista doar un contract de logodnă (Luca 1, 27). Evangheliştii Matei şi Luca precizează că Iisus este născut din Fecioara Maria, adică fără unirea proprie soţilor, de procreare. Ei nu explică acest mister. Nici celelalte Evanghelii, nici epistolele nu intră în amănunte. Dumnezeu lucrează într-un fel nou: Cuvîntul lui Dumnezeu a luat trup curat din Fecioara Maria printr-o lucrare miraculoasă a Duhului Sfînt (Matei 1, 20, 25). Aşa cum se naşte ramura din tulpină şi floarea din ramură (Isaia 11, 1—6). Naşterea este opera Duhului Sfînt, fiind vorba de întruparea Fiului lui Dumnezeu în Iisus. Astfel, Cel născut din Fecioara Maria este Însuşi Fiul lui Dumnezeu (Luca 1, 28—33, 35, 49). Întruparea Fiului lui Dumnezeu „de la Duhul Sfînt şi din Fecioara Maria" rămîne „marea taină a dreptei credinţe" (I Tim. 3, 16) şi nici o teorie n-ar putea să o explice.

Față de tradiția Vechiului Testament despre universalitatea păcatului („Întru fărădelegi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea" — Ps. 50, 6), nașterea supranaturală a lui Iisus apare ca fapt unic, propriu Lui, care nu este comentat în restul Noului Testament[1]. Din Tradiție Pavel reține că Iisus e „născut din femeie" (Gal. 4, 4), în sensul că e om adevărat.

Maria, primind „vestea cea bună" că Duhul Sfînt Se va pogorî peste ea și va naște Fiu pe care Îl va numi Iisus, înțelege că acest prunc este realizarea definitivă a făgăduințelor mesianice din Vechiul Testament: „Precum a promis strămoșilor noștri, lui Avraam și neamului său pentru veci" (Luca 1, 55). Prefigurată de Eva care va zdrobi șarpele, adică Răul (Fac. 3, 15), Maria va „lua în pîntece" pe Cel care va dezbrăca de putere începătoriile și stăpîniile, și le va da de ocară în văzul tuturor, biruind asupra lor prin cruce (Col. 2, 15).

Luca fixează timpul nașterii lui Iisus în funcție de istoria Romei. Căci Palestina era ocupată de romani din anul 63 î.Hr., puterea politică fiind deținută de familia lui Irod. Nașterea lui Iisus s-a petrecut în timp ce Iosif și Maria se aflau în drum spre Ierusalim cu ocazia unui recensămînt ordonat de împăratul Octavian. Deși era din Nazaretul Galileii, Iosif, ca descendent din neamul lui David, era obligat să se înregistreze la Betleem, în Iudeea, cetatea de origine a lui David (I Regi 16, 1): „N-a zis, oare, Scriptura că Hristos va să vină din sămînța lui David și din Betleem, cetatea lui David?" (Ioan 7, 42).

Iisus S-a născut deci la Betleem, în provincia Iudeea, cînd împărat al Romei era Octavian August (Luca 2, 1), iar Irod cel Mare, rege în Iudeea, Idumeea și Samaria.

La naștere, o stea miraculoasă și-a făcut apariția, conducîndu-i pe cei trei astrologi din Orient spre Betleemul Iudeii (Matei, 2, 1—2), unde au dus daruri de aur, tămîie și smirnă pruncului Iisus. Închinarea magilor reprezintă un simbol al întrupării lui Dumnezeu în Iisus Hristos pentru toate neamurile pămîntului, nu numai pentru iudei, împlinindu-se astfel profeția că toate neamurile Î se vor închina (Ps. 71, 11).

Primind vești despre nașterea lui Iisus, Irod cel Mare convoacă sinedriul din Ierusalim (Matei 2, 4—5), punînd la cale identificarea pruncului. În același timp, trimite astrologii la Betleem să facă cercetări despre Iisus (Matei 2, 3—8). Pentru a-i dejuca planul, Iosif, împreună cu Fecioara Maria și Iisus, se refugiază în Egipt, unde rămîn pînă la moartea lui Irod. Dar, întrucît Arhelau, fiul lui Irod cel Mare, îi urmează acestuia ca rege în Ierusalim (Matei 2, 22) între anii 4 î.Hr. și 6 d.Hr., Iosif și Maria, întorcîndu-se din Egipt, n-au mers în Iudeea, ci s-au dus în Galileea, stabilindu-se definitiv în Nazaret.

„Venirea" lui Iisus a fost interpretată în sens politic, la început. Auzind că magii întreabă „unde este regele iudeilor, Cel ce S-a născut", era firesc ca Irod, regele în funcțiune, să se tulbure și, împreună cu el, tot Ierusalimul (Matei 2, 2—3). Mai tîrziu, aceasta va fi principala acuzație, care va determina moartea lui Iisus și persecutarea apostolilor: „Toți aceștia lucrează împotriva poruncilor Cezarului, zicînd că este alt împărat: Iisus" (Fapte 17, 7).

Un călugăr din Sciţia, trăitor la Roma, Dionisie cel Mic (Exiguul) a calculat data naşterii lui Iisus în funcţie de întemeierea Romei, fixînd-o la 25 martie 754 *ab urbe condita*. Dat fiind că Irod cel Mare, care a decis, după naşterea lui Iisus, să fie ucişi toţi pruncii din Betleem, a murit în anul 4 î.Hr., rezultă că Iisus S-a născut cu cel puţin patru-şapte ani înaintea erei creştine, aşa cum a fost ea calculată de Dionisie cel Mic[2]. Începutul acestei ere a fost fixat de Dionisie în funcţie de vîrsta la care Iisus Şi-a început activitatea publică, stabilită cu aproximaţie la treizeci de ani, pe baza textului din Luca 3, 23: „Iisus era ca de treizeci de ani cînd a început (să propovăduiască), fiind, precum se socotea, fiu al lui Iosif".

Născut într-o familie de iudei, Iisus este supus tuturor rînduielilor de cult iudaic, care se desfăşurau la templul din Ierusalim.

Astfel, pentru a se demonstra originea şi apartenenţa iudaică a fiului Mariei, copilul Iisus este supus ritualului circumciziunii, aplicat tuturor nou-născuţilor de sex bărbătesc, la o săptămînă după naştere (Fac. 17, 12; Lev. 12, 3); atunci I se dă şi numele de *Joshua* (Luca 2, 21), nume ebraic destul de cunoscut, însemnînd „Dumnezeu mîntuieşte", şi tradus în greceşte cu *Iesous*, Iisus. Numele acesta este comunicat de înger lui Iosif înainte de a fi zămislit Iisus: „Ea va naşte Fiu şi-i vei pune numele Iisus, pentru că El va mîntui pe poporul Său de păcate" (Matei 1, 21).

La patruzeci de zile după naştere, deşi nu era obligatoriu, mama Sa se prezintă la templul din Ierusalim ca să împlinească ritualul de curăţire după naştere şi ritualul de oferire şi de „răscumpărare" a pruncului. Este pentru prima oară cînd Iisus Se afla la Ierusalim (Luca 2, 22—23). Potrivit Legii lui Moise, Iisus, ca orice întîi născut de parte bărbătească, este oferit lui Dumnezeu şi răscumpărat la templu cu două turturele, ofranda iudeului de condiţie săracă. La templul din Ierusalim este întîmpinat de doi bătrîni dintre săracii şi drepţii poporului israelit, care aşteptau mîntuirea făgăduită de prooroci: bătrînul Simeon şi proorociţa Ana. Bătrînul Simeon Îl îmbrăţişează şi Îl binecuvîntează numindu-L „Lumină spre descoperirea neamurilor şi slavă poporului Israel", proorocindu-i Fecioarei Maria: „Iată, acesta este pus spre căderea şi ridicarea multora din Israel" (Luca 2, 32, 34).

Evangheliile nu cuprind prea multe amănunte despre copilăria şi tinereţea lui Iisus, ceea ce înseamnă că acest capitol n-a ocupat un loc principal în predica creştină primară. Din această perioadă, Luca menţionează numai faptul că la doisprezece ani — vîrsta majoratului religios — fiind adus de părinţii Săi la Ierusalim, de sărbătoarea Paştilor, aşa cum se obişnuia în fiecare an, Iisus, fără ştirea lor, a rămas în templu, în mijlocul învăţătorilor Legii mozaice, impresionîndu-i cu „înţelepciunea şi răspunsurile Lui" (Luca 2, 41, 47). Se poate deduce de aici că Iisus alesese deja templul din Ierusalim ca loc de manifestare. De acum încolo, El Se va prezenta ca un mare exeget al Scripturii, avînd preferinţă pentru profetul Isaia (Matei 13, 14—15; Marcu 7, 6—7). Mai tîrziu, în sinagoga din Nazaret, va alege un text din Isaia (61, 1—2) pentru a demonstra că în persoana Sa se împlinesc profeţiile mesianice (Luca 4, 16—21). Din răspunsul pe care Iisus îl dă mai-

cii Sale: „Oare, nu ştiaţi că în cele ale Tatălui Meu Mi se cade să fiu?" (Luca 2, 49), reiese că El avea, încă de la această vîrstă, conştiinţa că este chemat la o misiune religioasă unică.

Evanghelistul Luca oferă şi alte date privind persoana lui Iisus în anii copilăriei: „Iisus sporea cu înţelepciunea şi cu vîrsta şi cu harul la Dumnezeu şi la oameni" (Luca 2, 52), după ce spusese mai înainte: „Copilul creştea şi se întărea cu duhul umplîndu-se de înţelepciune, şi harul lui Dumnezeu era asupra Lui" (Luca 2, 40). Faptul că evangheliştii trec sub tăcere tinereţea lui Iisus arată că aceasta a fost o perioadă de adîncă meditaţie asupra misiunii şi destinului Său mesianic, o vreme de intensă pregătire spirituală pentru drumul Jertfei.

Pînă în jurul vîrstei de treizeci de ani, cînd îşi începe activitatea publică, Iisus a rămas în casa părintească din Nazaret, alături de Iosif, de la care a deprins tîmplăria, şi de Maica Sa Maria, de la care a primit o educaţie în spiritul Legii mozaice (Luca 8, 19—21).

Rolul cel mai important în viaţa lui Iisus l-a jucat, desigur, Fecioara Maria (Luca 2, 1, 51), El fiind singurul ei copil. Deşi evangheliştii vorbesc de „fraţi şi surori ai Domnului" — Iacov, Iosif (Iosua), Iuda, Simon — (Matei 13, 55—56; Marcu 6, 3), aceştia nu sînt copii ai Mariei, Maica Domnului, ci membri mai îndepărtaţi ai familiei ei, a căror mamă este o altă femeie cu numele de Maria.

De la vîrsta de cinci ani, orice copil iudeu participa la cultul sinagogii, adică al comunităţii din care făceau parte părinţii săi. Sinagoga era administrată de un conducător (Marcu 5, 35—36), ajutat de un slujitor (Luca 4, 20). Cultul avea loc în fiecare zi de sabat, cînd membrii comunităţii se adunau pentru a se ruga şi a asculta citirile din scrierile Vechiului Testament (jertfe se aduceau numai la templul din Ierusalim). Prin intermediul lecturilor şi comentariilor biblice de la sinagogă, Iisus a ajuns să cunoască foarte bine Vechiul Testament. El ştia, ca toţi iudeii contemporani Lui, că Moise este autorul primelor cinci cărţi ale Bibliei: „Dacă aţi fi crezut lui Moise, aţi fi crezut şi Mie, căci despre Mine a scris acela" (Ioan 5, 46). De asemenea, cunoştea comentariul Legii lui Moise, care se păstra pe calea tradiţiei orale în şcolile rabinice şi pe care El îl numeşte „tradiţia bătrînilor" (Marcu 7, 3). El însuşi citeşte, probabil în traducere aramaică, scrierea profetului Isaia, din care alege textele referitoare la slujirea Sa mesianică (Luca 4, 18—19; Isaia 61, 1—3). Mai tîrziu va fi avut o activitate foarte intensă în sinagogă, citind şi interpretînd Vechiul Testament: „Şi a venit în Nazaret, unde fusese crescut şi, după obiceiul Său, a intrat în ziua sabatului în sinagogă şi S-a ridicat să citească" (Luca 4, 16). Datorită acestei activităţi El era considerat drept unul dintre cei mai învăţaţi exegeţi biblici.

Desigur, Iisus a vorbit limba curentă a iudeilor din Palestina acelui timp, aramaica, limbă semitică, pe care a învăţat-o la şcoala din Nazaret. Evangheliştii au păstrat unele expresii din vorbirea zilnică şi unele citate din Vechiul Testament în aramaică: „Talitha cumi" (Marcu 5, 41), „Ephata" (Marcu 7, 34), „Abba" (Marcu 14, 36), „Corban" (Marcu 7, 11), „Rabi" (Marcu 11, 21), „Osana" (Marcu 11, 9), „Eloi, Eloi..." (Marcu 15, 34). Nu există dovezi că ar fi cunoscut şi

alte limbi în afară de ebraică şi aramaică, deşi greaca şi latina se vorbeau şi în Palestina. Nu a călătorit în afara hotarelor ţării Sale. O profeţie (Osea 11, 1) anunţă fuga Sa în Egipt, pentru a scăpa de complotul regelui Irod (Matei 2, 15). Singura referinţă că a scris e oferită de Ioan: „Scria cu degetul pe pămînt" (Ioan 8, 6, 8).

Alte date despre tinereţea lui Iisus nu s-au consemnat în Evanghelii. Se poate spune doar că atît copilăria cît şi tinereţea le-a petrecut în familia unui meseriaş din Nazaret, educaţia primită neieşind din limitele unei sinagogi provinciale. Ca şi Iosif, El a practicat tîmplăria (Marcu 6, 3). Iisus a recunoscut apartenenţa Sa etnică şi politică la poporul iudeu, respectînd obiceiurile şi îndatoririle acestuia: saluta cu formula „Pace casei acesteia" (Matei 10, 12); plătea la templu impozitul personal anual, obligatoriu pentru toţi bărbaţii israeliţi (Matei 17, 24—25), şi impozitul pentru împăratul roman (Marcu 12, 17).

Evangheliile nu dau amănunte nici în ce priveşte aspectul fizic al lui Iisus Hristos. Desigur, a avut un trup robust care i-a permis să îndure toate greutăţile misiunii Sale: foamea, setea, căldura, călătoriile continue, rugăciunile prelungite, presiunea mulţimilor, torturile răstignirii, frica de moarte. Minunile săvîrşite arată că El a iubit sănătatea şi viaţa, că a luptat împotriva bolii şi suferinţei fizice, că a reacţionat contra condiţiilor inumane de existenţă şi contra morţii. Se ştie că îndrăgea peisajele naturii, cîmpul, marea, lumina zilei şi liniştea nopţii, ceea ce înseamnă că Se simţea într-o solidaritate cu frumuseţile Creaţiei.

A avut o personalitate extraordinar de puternică şi de precis conturată; era un spirit ce iradia viaţă şi lumină. Mai presus de orice, El l-a iubit pe om, pe oricare om, pentru viaţa şi fericirea căruia a primit a Se lupta cu moartea. A manifestat nu numai compasiune pentru semenii Săi, în special pentru cei umili şi suferinzi, ci şi dorinţa de a trăi împreună cu ei, de a Se substitui tuturor. Intra în comuniune spirituală cu toţi şi Îşi făcea un prieten din orice semen al Său: i-a iubit şi i-a binecuvîntat pe copii (Marcu 10, 13—16), a stat de vorbă cu tînărul bogat care îşi punea problema „vieţii eterne" (Marcu 10, 17—31), a cinat în casa fariseului Simon (Luca 7, 36—50), i-a dezvăluit taina „naşterii din apă şi din Duh" fruntaşului fariseu Nicodim (Ioan 3, 1—21), i-a oferit unei femei din Samaria cea mai strălucită meditaţie evanghelică despre apa dătătoare de viaţă (Ioan 4, 1—42), a intrat în casa lui Zaheu, un vameş bogat din Ierihon, fiind întîmpinat cu mare bucurie (Luca 19, 1—10), le-a vizitat pe Marta şi Maria, surorile prietenului Său Lazăr (Luca 10, 38—42).

Era un bărbat în deplină maturitate („Încă nu ai cincizeci de ani" — Ioan 8, 57), cu o profundă conştiinţă a misiunii Sale mesianice, nu numai a „trimiterii" Sale de la Dumnezeu (Ioan 16, 28), ci şi a preexistenţei Sale (Ioan 8, 53—58).

Referitor la „cunoaşterea" lui Iisus Hristos, Evangheliile mărturisesc că El Se comportă într-un mod unic, ca unul care este „Plin de har şi de adevăr" (Ioan 1, 14).

Iisus mărturiseşte că „a învăţat" din comuniunea Sa cu Tatăl, că a primit de la Tatăl ceea ce vesteşte: „Toate Mi-au fost date de către Tatăl Meu" (Matei 11, 27). El este nu numai „mijlocitorul" Revelaţiei divine, ci este însuşi Adevărul în

persoană: „Eu sînt Calea, Adevărul și Viața" (Ioan 14, 6). El cunoaște lucruri foarte îndepărtate (Matei 13, 42), prezice viitorul (căderea Ierusalimului — Matei 24, 2), citește în inimile oamenilor (Luca 6, 8; 7, 39—40; Marcu 2, 6—8; Ioan 2, 25).

Alte cunoștințe le-a dobîndit prin studiu personal — de pildă, a citit și a învățat din Vechiul Testament ceea ce zic profeții despre Mesia, El însuși identificîndu-Se cu profeția lui Isaia (Luca 24, 46; Isaia 53, 3—4) —, dar și din experiența proprie, din observarea oamenilor și a lucrurilor: „Și, deși era Fiu, a învățat ascultarea din cele ce a pătimit" (Evrei 5, 8). În acest sens, El Se informează, pune întrebări (Marcu 5, 30; Ioan 11, 34), răspunde la obiecțiile fariseilor și poartă discuții. În orice conversație Îl interesează adevărul. Evanghelistul Luca afirmă că Iisus Și-a început misiunea publică în jurul vîrstei de treizeci de ani (Luca 3, 23). Nu se poate preciza cît timp a durat această activitate publică; oricum, ea s-a desfășurat pe o perioadă de doi-trei ani, poate chiar mai mult. De asemenea, pe baza datelor din Evanghelii, nu se poate stabili o cronologie exactă și o topologie precisă a etapelor vieții și faptelor Sale. Cu toate acestea, evangheliștii, în deplin acord, consemnează momentele principale ale misiunii Sale: primirea botezului în Iordan de la Ioan; activitatea în Galileea; activitatea ultimă în Ierusalim, adică Patimile — jertfa, moartea și învierea — cărora li se acordă cea mai mare importanță, fiind descrise pe larg de către toți cei patru evangheliști.

În afară de dovezile istorice, în afară de proba Scripturii, întruparea Cuvîntului lui Dumnezeu are baze teologice, asupra cărora teologia din perioada controverselor hristologice a insistat foarte mult. De pildă, s-a spus că Dumnezeu putea găsi și alte căi de răscumpărare, dar a ales întruparea pentru ca astfel El însuși să Se coboare „la jumătatea drumului" și să realizeze totul în mod „teandric", adică la nivel dumnezeiesc și la nivel uman, deopotrivă. Cu alte cuvinte, iconomia întrupării este inseparabilă de iconomia Creației. Ambele trebuie să fie ținute împreună în marea operă de îndumnezeire a umanității, care începe cu Creația însăși. Mîntuitorul este Creatorul, nu numai autorul Legămintelor sub jurămînt cu profeții poporului Israel.

Dacă, la început, voia Cuvîntului a fost suficientă pentru a aduce Creația din neființă la ființă, atunci de ce mîntuirea nu s-a înfăptuit tot prin lucrarea voinței Sale? Răspunsul la această întrebare are mai multe elemente: deși în proces de degradare, omul este păstrat în existență și, împreună cu el, întreaga Creație suferindă, pentru a-și da seama că are nevoie de vindecare. Dumnezeu nu distruge Creația Sa, chiar căzută, nici nu vrea să vicieze valoarea manifestării Sale printre oameni, depășind capacitatea lor de a primi, ci Se alătură celor existente ca să le vindece din interiorul lor de răul existent. Această „coborîre" (gr. *synkatabasis)* arată că El n-a venit să producă un spectacol, ci să învețe și să vindece umanitatea care suferea, asumîndu-Și trupul omenesc. Apoi, numai omul a greșit, numai el a respins pe Dumnezeu Care orînduiește și conduce Creația ca un întreg, numai el a inventat idolatria. Mai mult, corupția nu era exterioară trupului, ci devenise proprie acestuia. Moartea pătrunsese în trup ca atare; de aceea viața trebuia

regenerată tot în trup. Moartea, ca distrugere, a apărut în trup; tot în trup trebuia distrusă, pentru că în trup a găsit-o.

La fel, răscumpărarea nu este o simplă restaurare morală a celui ce a greşit, ci o transformare radicală a firii umane prin participare la umanitatea nouă a lui Hristos. Cauza pentru care Cuvîntul a luat trup omenesc este însăşi iubirea şi dreptatea Creatorului, Care a voit ca omul să rămînă în starea în care a fost creat, iar lucrarea Tatălui să nu fie anulată. Ar fi fost nu numai de necrezut că Dumnezeu Şi-ar retrage cuvîntul său creator de la început, lăsînd omul să piară, ci şi monstruos ca singura fiinţă care împărtăşeşte şi reprezintă „chipul şi asemănarea" lui Dumnezeu în Creaţie să se întoarcă în nefiinţă prin corupţie şi moarte.

4. Situaţia religioasă şi politică

Iisus S-a născut în sînul poporului lui Israel, a trăit ca iudeu şi a fost primit ca iudeu. Cei dintîi discipoli şi creştini provin dintre iudei. Prima dintre Evanghelii, cea după Matei, a fost scrisă pentru iudei.

Numele de *Israel* („luptător cu Dumnezeu", „Dumnezeu este puternic") a fost dat de Dumnezeu lui Iacov, fiul lui Isaac şi nepot al lui Avraam, după lupta sa cu îngerul: „De acum nu-ţi va mai fi numele Iacov, ci Israel te vei numi, căci te-ai luptat cu Dumnezeu şi cu oamenii şi ai ieşit biruitor" (Fac. 32, 28). Prin extrapolare, numele este atribuit poporului evreu, ales, consacrat, căruia i s-au dat Legămintele, Legea (Tora), cultul şi făgăduinţa lui Mesia. Importanţa primordială a poporului israelit constă în aceea că el va naşte pe Mesia aşteptat.

Religia iudeilor (Iuda fiind fiul lui Iacov, şeful unuia din cele douăsprezece triburi) e religia monoteistă a descendenţilor vechilor evrei şi a moştenitorilor Cărţilor sacre. Una din revelaţiile acestei religii este aceea că, la un moment dat, lumea originară a fost atrasă de cel dintîi om într-un proces de ruptură cu Creatorul ei şi fixată într-o stare de neascultare. Din cauza aceasta, Adam şi Eva au fost izgoniţi din grădina Raiului. De acum încolo, omul se izolează şi trăieşte singur, în afara comuniunii cu Dumnezeu. Viaţa lui devine un blestem. În bunătatea Sa, Dumnezeu-Creatorul nu-l părăseşte însă. După potop, El repetă binecuvîntarea de la început şi promite că va scoate omul şi Creaţia din această stare prin intermediul unui trimis al Său. De aceea, încă din timpul regelui David, poporul aşteaptă pe Mesia — Unsul lui Dumnezeu (II Regi, 7, 12—16; Mih. 5, 1; Ier. 23, 5—6; Isaia 11, 1—5).

Această venire Dumnezeu o realizează prin alegerea unui popor, poporul lui Israel, din descendenţa lui Avraam, Isaac şi Iacov. El îl cheamă pe Avraam cu care face o Alianţă sau un Legămînt, făgăduindu-i că va fi tatăl multor neamuri, că va avea o descendenţă şi o ţară (Fac. 12, 1—3). De acum încolo, pe temeiul acestei Alianţe, relaţia cu Dumnezeu devine posibilă. Alianţa cu Avraam, Isaac şi Iacov este înnoită cu tot poporul pe Muntele Sinai, cînd Dumnezeu dă lui Moise Tablele Legii. Rolul poporului lui Israel este de a transmite făgăduinţa făcută lui

Avraam și Legea (Tora), rezumată în *Decalog* (Ieș. 20, 1—17). „Cartea Legii" devine regula de viață a poporului, fiind citită în public, în auzul tuturor (Deut. 31, 9, 11; Neem. 8, 1—5). Viața religioasă a poporului lui Israel, centrată pe practicarea Legii, se organizează în jurul Tabernacolului, cortul în care se păstra Arca Alianței.

Fidel „Cărților sfinte" (II Mac. 8, 23), poporul crede în realizarea istorică a Legămîntului dintre Dumnezeu și Israel (Ier. 31, 31; Matei 26, 28). În timpul lui Iisus, această așteptare mesianică este foarte pronunțată. Mesianismul iudaic exprimă speranța că Dumnezeu are un plan cu lumea, pe care-l realizează prin Mesia, acel rege din neamul lui David, care va instaura împărăția lui Dumnezeu pe pămînt, mai întîi în Israel și apoi în toate neamurile. La venirea lui Iisus, poporul Său era în așteptare" (Luca 3, 15), așteptînd „mîngîierea lui Israel" (Luca 2, 25). Iisus vine deci la „plinirea vremii" (Gal. 4, 4), adică în contextul așteptării mesianice.

Evangheliile atestă ciclul sau traiectoria mesianică în care se plasează venirea lui Iisus. Această idee este dominantă în scrierile post-apostolice, mai ales în cele despre confruntarea dintre creștinism și iudaism. Iisus n-a dezmințit fidelitatea Sa față de scrierile și profețiile Vechiului Testament, pe care l-a identificat în persoana lui Ioan, profetul de la Iordan. De altfel, Ioan este ultimul profet înaintea venirii lui Mesia. Iisus acceptă această orientare așa cum reiese din faptul că a fost în legătură cu comunitatea lui Ioan și mai ales din aceea că a primit să fie botezat de Ioan.

Cu toate acestea, Noul Testament va sublinia unele accente ale mesianismului biblic pe care tradiția iudaică le-a omis, de pildă, ideea că Mesia este mai mare decît David și că are o incidență cu istoria umană în general. Într-adevăr, în Vechiul Testament se află profeții directe sau aluzii cu privire la persoana și rolul lui Mesia, care este pus în raport nu numai cu istoria poporului israelit, ci și cu istoria și destinul neamurilor. De pildă, Dumnezeu însuși, prin gura psalmistului, spune: „Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut" (Ps. 2, 7).

El este îngerul Domnului care a apărut lui Moise în rugul ce nu se mistuia (Ieș. 3, 2), unul dintre cei trei îngeri care se arată lui Avraam la stejarul lui Mamvri (Fac. 18, 1—15). Profetul Isaia Îl numește „înger de mare sfat" (Isaia 9, 5). Așa cum se cîntă „Sfinte Dumnezeule". El este plin de tărie („Sfinte Tare"): „Căci cine va fi asemenea Domnului în nori și cine se va asemăna cu Domnul între fiii lui Dumnezeu? Dumnezeu Cel Preamărit în sfatul sfinților, mare și înfricoșător" (Ps. 88, 7—8). Alți autori biblici vorbesc de nașterea Sa din fecioară („Iată, fecioara va lua în pîntece și va naște fiu și vor chema numele Lui Emanuel" — Isaia 7, 14), care este comparată cu o „Scară, sprijinită pe pămînt, iar cu vîrful atinge cerul; iar îngerii lui Dumnezeu se suiau și se pogorau pe ea" (Fac. 28, 12). „Înțelepciunea și-a zidit casă" (Pilde 9, 1) din firea omenească. El este din neamul lui David: „Voi pune pe scaunul tău de domnie un fiu din trupul tău" (Ps. 131, 11) și Se va naște în Betleem (Mih. 5, 1). El este „semnul ridicat printre neamuri" (Isaia 11, 12), „piatra pe care au respins-o ziditorii, dar care a

ajuns să fie așezată în capul unghiului" (Ps. 117, 22). El va fi răstignit „ca să poată face judecată și dreptate în mijlocul pămîntului" (I Regi 2, 9). David, cînd se referă la Cuvîntul lui Dumnezeu, zice: „Pentru aceasta Te-a uns pe Tine Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei" (Ps. 44, 9).

Prin urmare, în Noul Testament, chiar în genealogiile Domnului, venirea lui Iisus este pusă nu numai în raport cu mesianismul și istoria poporului ales, ci și cu istoria și destinul oamenilor, al umanității în general. Iisus plinește nu numai așteptarea mesianică a unui popor, Israel, ci speranța tuturor celor ce suferă nedreptatea și opresiunea, nădejdea întregii Creații care suspină și suferă durerile nașterii (Rom. 8, 22). El este nu numai Cel făgăduit de profeți și așteptat de poporul ales, ci și încoronarea umanității și chiar a Creației, care Îl dorește și Îl așteaptă de la începutul ei. Apostolul Pavel arată că cel dintîi Adam a fost creat în vederea „ultimului" Adam (Rom. 5, 14). De aceea, întruparea este „îmbrăcată" cu destinul Creației (Col. 3, 9—10; Evrei 1, 3), după cum opera Sa istorică răscumpărătoare este plinirea și consecința operei Sale creatoare (Col. 1, 14—18).

Israel, popor al cărui suveran religios și politic era Dumnezeu Însuși, avea capitala la Ierusalim (sinonim Sion). Cucerit de David în secolul al X-lea î.Hr., Ierusalimul capătă, pe lîngă funcția administrativă, un puternic simbolism religios. Solomon a construit aici un templu de o bogăție și o frumusețe incomparabilă, simbol al prezenței divine în mijlocul poporului. Templul a fost distrus și reconstruit în mai multe rînduri. În secolul al VI-lea î.Hr., a fost distrus de Nabucodonosor și reconstruit apoi de Zorobabel. Irod cel Mare (37 î.Hr.—4 d.Hr.) începe rezidirea templului. La nașterea lui Iisus și în tot timpul vieții Acestuia, templul se află în reconstrucție, dar cultul continuă. Lucrările de restaurare, începute de către Irod cel Mare au durat 46 de ani (Ioan 2, 20). Iisus a anunțat profanarea și distrugerea templului (Marcu 13, 14) și că acestea se vor întîmpla în cursul acelei generații (Matei 24, 34). Într-adevăr, în anul 70 d.Hr., Titus, general roman, a distrus Ierusalimul. După revolta evreilor din anul 153 î.Hr., romanii au construit orașul Aelia Capitolina, peste care turcii vor ridica zidurile actuale. În partea de nord se păstrează zidul construit de Irod Antipa (4—39 d.Hr.).

Conceput ca „centrul neamurilor" (Iez. 5, 5), Ierusalimul și întreg poporul respira prin templul acesta, care era vizitat anual de mii de pelerini. Fiecare cetățean era obligat să contribuie la templu cu 10% din venit.

Templul din Ierusalim cuprindea mai multe spații, unele dintre acestea fiind socotite sacre. În curtea exterioară, Iisus văzîndu-i pe comercianți, i-a alungat zicînd: „Scris este: Și va fi casa Mea casă de rugăciune; dar voi ați făcut din ea peșteră de tîlhari" (Luca 19, 46).

Autoritatea supremă, care conducea templul, era *sinedriul* sau *sanhedrinul*, un consiliu format din 71 de membri; arhierei, scribi și bătrîni. Sinedriul avea putere supremă, juridică și executivă, asupra oricărui evreu (Saul din Tars este trimis de sinedriu să aresteze creștinii în sinagoga din Damasc). Deși includea și farisei, sinedriul se afla în mîna saducheilor (preoți și laici), clasă superioară care respecta legea și se opunea fariseilor.

Clasa preoţească (7 000 preoţi, 10 000 leviţi, 200 arhierei şi Marele Arhiereu) era o categorie nobilă. Cel mai mare în grad, *Marele Arhiereu*, purta un veşmînt special, corespunzător funcţiei: el aducea jertfă de ispăşire pentru popor. Pentru aceasta, o dată pe an, de Ziua Ispăşirii, intra în Sfînta Sfintelor, partea sacră a templului, o cameră sumbră, lucrată în aur. El era, de asemenea, preşedintele sinedriului, avînd astfel dreptul de a judeca şi condamna (Fapte 5, 26—27). În procesul lui Iisus, arhiereul Caiafa (18—36 d.Hr.), ginerele lui Anna (6—15 d.Hr.), va avea un rol important. Funcţia fiind ereditară, Marele Arhiereu era supus unor restricţii la căsătorie.

Şefii preoţilor (arhiereii), adică cei care terminaseră mandatul sacerdotal, şi şefii celor patru familii sacerdotale (din care se alegeau preoţii), se ocupau de sacrificii. Unul dintre aceştia era comandantul templului. Un astfel de comandant avea să-i aresteze pe apostoli pe treptele templului (Fapte 5, 24—26). Clasa sacerdotală a acceptat cu greu atitudinea lui Irod care destituia arhiereii şi îngăduia abuzuri în jurul templului (comerţ).

Fariseii constituiau un partid religios influent; ei respectau în mod riguros tradiţiile iudaice (Marcu 7, 1—25), dar ţineau mai mult la împlinirea exterioară, formală a Legii („partea din afară" a blidului), viaţa lor interioară fiind plină de „pradă şi viclenie" (Luca 11, 39). Fariseii acceptau universalismul religiei iudaice, credeau în învierea morţilor şi în existenţa îngerilor.

Iisus, Care a avut raporturi permanente cu fariseii, le-a recunoscut autoritatea în viaţa religioasă, dar nu i-a recomandat ca exemplu din cauza moralei lor: „Cărturarii şi fariseii au şezut în scaunul lui Moise; deci toate cîte vă vor zice, faceţi-le şi păziţi-le; dar după faptele lor nu faceţi, căci ei zic, dar nu fac" (Matei 23, 2—3). Numeroşi scribi-învăţători ai Legii făceau parte din partidul fariseilor (Matei 22, 35). Iisus se lasă invitat frecvent de farisei: „unul din farisei L-a rugat pe Iisus să mănînce la el" (Luca 7, 36); un alt fariseu „Îl ruga să ia prînzul la el; intrînd, a şezut la masă. Iar fariseul s-a mirat văzînd că Iisus nu S-a spălat pe mîini înainte de masă" (Luca 11, 37—38); „El a intrat în casa uneia din căpeteniile fariseilor sîmbăta, ca să mănînce" (Luca 14, 1). Fariseu era şi Nicodim (Ioan 3, 1), admirator al lui Iisus, cel care-L apără în faţa arhiereilor (Ioan 7, 50—51) şi care-L înmormîntează. Nicodim L-a prezentat pe Iisus astfel: „Rabi, ştiu că de la Dumnezeu ai venit învăţător; că nimeni nu poate face aceste minuni, pe care Tu le faci, dacă nu este Dumnezeu în el" (Ioan 3, 2).

Iisus i-a prevenit pe ucenicii Săi, zicînd: „Feriţi-vă de aluatul fariseilor, care este făţărnicia" (Luca 12, 1). Căci erau „iubitori de arginţi" (Luca 16, 14) şi „credeau că sînt drepţi şi priveau cu dispreţ pe ceilalţi" (Luca 18, 9). De altfel, pentru ei Iisus a spus parabola celor doi oameni care s-au suit la templu ca să se roage: unul fariseu şi celălalt vameş (Luca 18, 10—14).

Din cauza lui Iisus s-au ivit disensiuni între farisei: „Acest om nu este de la Dumnezeu, fiindcă nu ţine sabatul. Iar alţii ziceau: Cum poate un om păcătos să facă asemenea minuni? Şi era dezbinare între ei" (Ioan 9, 16).

Saducheii constituiau un partid politico-religios opus celui al fariseilor, deoa-

rece respingeau mesianismul şi misiunea lui Iisus şi nu credeau în învierea morţilor (Matei 22, 23). Ei îşi recrutau adepţii dintre preoţi, puneau un accent deosebit pe ordinea publică şi tolerau ocupaţia romană. Acesta a fost motivul pentru care L-au atacat pe Iisus pe teren politic, Pilat fiind atent la asemenea argument, în timp ce fariseii şi scribii foloseau argumentul religios, acuzîndu-L de blasfemie: „Pentru ce Acesta vorbeşte astfel? El huleşte! Cine poate să ierte păcatele fără numai Unul Dumnezeu?" (Marcu 2, 7). Cu saducheii şi Iisus a purtat o discuţie despre învierea morţilor (Matei 22, 24—34).

Scribii, adică juriştii sau învăţătorii Legii, erau specialişti în interpretarea Legii lui Moise. La patruzeci de ani, scribul devenea „doctor", avînd dreptul să fie judecător în procesele civile şi religioase. Ei erau membri ai sinedriului împreună cu preoţii şi bătrînii. Se bucurau de mare respect (Luca 11, 45), deoarece, pe lîngă cunoaşterea legilor, li se atribuia şi interpretarea textelor religioase după o tradiţie esoterică, accesibilă numai celor iniţiaţi. Mulţi scribi erau farisei şi invers (Luca 11, 45, 47, 52). Prin ei, fariseii aveau posibilitatea să lupte şi în sinedriu împotriva saducheilor. Nicodim era scrib (Ioan 3, 10; 7, 50—51), iar Pavel, iudeu născut la Tars, în Cilicia, s-a format la şcoala lui Gamaliel (Fapte 22, 3).

Scribii nu L-au recunoscut pe Mesia în Iisus şi n-au ajutat poporul să cunoască sensul adevărat al Scripturii. Iisus îi apostrofează că „au luat cheia cunoştinţei": „Voi înşivă n-aţi intrat, iar pe cei ce voiau să intre i-aţi împiedicat" (Luca 11, 52).

Bătrînii (prezbiterii) poporului erau capii principalelor familii din Ierusalim şi din afară, mari proprietari de pămînt, comercianţi. Unul dintre aceştia este Iosif din Arimateea (Marcu 15, 43) — oraş situat la 30 km de Ierusalim —, care cumpărase teren pentru morminte la Ierusalim (Marcu 15, 46; Ioan 19, 41) şi care s-a alăturat grupului de discipoli ai lui Iisus (Ioan 19, 38).

Zeloţii erau evrei fanatici, intoleranţi faţă de cei care nu purtau semnul Legii lui Moise, circumciziunea. Patrioţi înflăcăraţi de idealul teocratic şi adversari înverşunaţi ai ocupanţilor romani şi ai colaboratorilor acestora, zeloţii organizau, împreună cu săracii lui Israel (numiţi „galileeni"), o campanie de respingere a celor de alt neam, amestecîndu-se în tot felul de asasinate, revolte, rebeliuni. Sub influenţa lor a izbucnit revolta generală din 66—70, care a dus la dărîmarea Ierusalimului. Iisus a fost contra masacrării lor de către legionarii romani (Luca 13, 1—3).

Esenienii formau o comunitate retrasă, secretă, pe malul drept al Mării Moarte. După descoperirea manuscriselor de la Qumran (în 1947), doctrina şi cultul esenienilor sînt mai bine cunoscute, ca şi influenţa lor asupra lui Ioan Botezătorul. Membrii comunităţii erau monahi ce-şi duceau viaţa în comun, respectînd disciplina celibatului, a postului şi a spălărilor rituale. Esenienii aşteptau eliberarea lui Israel printr-o intervenţie directă a lui Dumnezeu, fără violenţă. Ei preferau literatura mistică şi apocaliptică.

Ierusalimul (25 000 locuitori în districtul central) este aşezat pe o colină. Securitatea templului în interior era asigurată de o gardă proprie. În afara cetăţii se

aflau drumuri periculoase unde operau tot felul de bandiţi (Marcu 14, 48; 15, 27). În jurul templului locuiau bogaţii poligami, care ofereau banchete, şi muncitorii care trăiau din salariul zilnic şi din ajutor. La construcţia templului au luat parte 18 000 de muncitori. La porţile cetăţii puteau fi văzuţi cerşetori, bolnavi, infirmi. Aici S-a întîlnit Iisus cu bolnavul infirm pe care l-a trimis la băile din Vitezda, lîngă Poarta Oilor (Ioan 5, 1—9).

Ierusalimul va fi asediat şi dărîmat de către romani în anul 70 d.Hr., ca urmare a unei revolte civile, evenimentul fiind prevestit de către Iisus ucenicilor Săi. Cînd aceştia L-au întrebat: „Care va fi semnul?", Iisus a răspuns: „Vor veni zile cînd, din cele ce vedeţi, nu va rămîne piatră pe piatră care să nu se risipească" (Luca 21, 6). Atenţie însă la date! Istoria seculară capătă dimensiunea unui simbol al istoriei sfinte, divine, de aceea cronologia nu mai are valoare de cronică: „Vedeţi să nu fiţi amăgiţi, căci mulţi vor veni în numele Meu, zicînd: Eu sînt, şi vremea s-a apropiat. Nu mergeţi după ei" (Luca 21, 8). În scrierile apostolice, Ierusalimul este totdeauna chipul Bisericii, anticiparea cetăţii cereşti care va să vină.

Israel, popor teocratic, se afla sub ocupaţia romanilor, popor idolatru. În aceste condiţii, mesianismul se accentuează, luînd şi o dimensiune politică. În anul 63 î.Hr., Pompei, aflat în campanie în Iudeea, cucerise Ierusalimul, lăsînd în urmă 12 000 de victime. Începînd cu anul 37 î.Hr., Palestina (500 000 de locuitori) este guvernată de Irod cel Mare, numit de senatul roman „rege al iudeilor". Irod, arab din Idumeea, poligam, respecta autorităţile romane, inclusiv religia imperială, căci însuşi împăratul, obţinînd titlul de August în anul 27 î.Hr., devenise personaj religios. Irod a stabilit capitala administrativă a Palestinei la Cezareea şi a început reconstrucţia templului. El a ordonat, cu intenţia de a-L ucide pe Iisus, masacrul pruncilor din Betleem.

La moartea lui Irod (4 d.Hr.), teritoriul Palestinei a fost împărţit între fiii săi: Arhelau (4—6 d.Hr.) primeşte cu titlu de etnarh Iudeea, Samaria şi Idumeea. Arhelau fiind depus de Augustus în anul 6, Iudeea şi Samaria trec sub administraţie romană directă şi sînt conduse de prefecţi romani (procuratori); Irod-Antipa (4 î.Hr. — 31 d.Hr.) primeşte Galileea şi Pereea, cu titlu de tetrarh (Luca 1, 7), deoarece guvernează numai peste un sfert din teritoriul Palestinei; iar Filip, Gaulonita, Itureea, Auranita, Trahonitis şi Bataneea.

Istoricii s-au întrebat de ce a întîrziat Mesia, de ce Iisus a apărut la timpul acela. Evangheliştii, deşi accentuează situaţia religioasă şi mesianismul politic din Palestina, nu cred că acestea au determinat venirea lui Iisus. Venirea şi misiunea lui Iisus au fost determinate de Dumnezeu, Care este totdeauna liber. Iisus a venit cînd a binevoit Tatăl, astfel încît întruparea Sa la acel moment se înscrie în fidelitatea Sa faţă de voinţa lui Dumnezeu. Misiunea Sa este iminentă, are loc la ceasul ei (Ioan 15, 4): „Trebuia să se împlinească Scripturile" (Matei 26, 54); „Vine ceasul cînd..."; „Timpul s-a împlinit" (Marcu 1, 5).

În al doilea rînd, Dumnezeu are un plan cu Creaţia Sa încă de la începutul ei, plan pe care-l păstrează în taină (Efes. 3, 9). Întruparea se află în cadrul acestui

plan divin, potrivit căruia Dumnezeu a lăsat o vreme istoria să-şi urmeze cursul, fără intervenţia Sa. În acest fel, oamenii şi-au dat seama că nu pot ieşi singuri din cursul istoriei care ducea la nimicire. În deznădejdea lor, au crezut că Dumnezeu trece cu vederea lumea creată de El şi Îşi retrage providenţa protectoare.

La momentul dat, Dumnezeu a hotărît să nu mai rabde nedreptatea oamenilor, a deşirat cerurile şi L-a trimis pe Fiul Său în trup de om *(Scrisoarea către Diognet* 8, 9—9, 4), El fiind născut din femeie, din Fecioara Maria, născut sub Lege, prin puterea Duhului Sfînt.

5. Botezul lui Iisus

Toate Evangheliile pun la începutul misiunii lui Iisus acelaşi eveniment: botezul în Iordan, cînd Duhul Sfînt coboară asupra Sa în chip de porumbel (Matei 3, 13—17; Marcu 1, 8—11; Luca 3, 21—23; Ioan 1, 29—34). Duhul a coborît şi a rămas peste Iisus, Care a fost astfel confirmat şi proclamat Fiul lui Dumnezeu (Ioan 1, 32—24). Deşi n-a avut păcat (Ioan 8, 46), Iisus a acceptat să-Şi inaugureze misiunea Sa cu botezul în Iordan de la Ioan (Matei 3, 13—17), aceasta atît pentru a împlini o rînduială sacră (Matei 21, 25), cît şi ca semn anticipat al jertfei Sale. De acum înainte Iisus este pregătit să ia asupra Sa păcatul lumii.

Iisus vine la Iordan atras de Ioan, profetul care face legătura între Vechiul şi Noul Testament. Poporul vedea în Ioan pe profetul Ilie care anunţa venirea lui Mesia (Matei 11, 14). El era vocea care striga în pustie: „Pregătiţi calea Domnului" (Matei 3, 3). Iisus, vorbind mulţimilor despre Ioan (Matei 11, 7—11), a recunoscut că acesta a venit în „calea dreptăţii", convertind vameşii şi prostituatele (Matei 21, 32).

Ioan Botezătorul predica în „deşertul Iudeii" (Matei 3, 1), lîngă Marea Moartă, nu departe de Qumran, unde se afla comunitatea esenienilor. Propovăduia *convertirea*, dar fără intenţia de a întemeia o sectă (Luca 3, 7—14), şi practica un singur botez, cel cu apă, ca pregătire pentru Mesia şi ca anticipare a botezului creştin cu Duh Sfînt (Luca 3, 3, 16). El este cel ce recunoaşte în Iisus pe Fiul lui Dumnezeu (Ioan 1, 34), punîndu-L în legătură directă cu profeţiile Vechiului Testament: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii" (Ioan 1, 29, 36). Totuşi, fiind în închisoare, Ioan vrea o confirmare a credinţei sale şi trimite doi ucenici să întrebe dacă El este „Cel ce va veni".

Evanghelistul Luca dă unele indicaţii cronologice foarte exacte, numind autorităţile politice şi religioase din vremea misiunii lui Ioan Botezătorul: „În al cincisprezecelea an (septembrie 27—octombrie 28), al domniei împăratului Tiberiu, pe cînd Pilat din Pont era procuratorul Iudeii, Irod, tetrarh al Galileii, Filip, fratele său, tetrarh al Ituriei şi al ţinutului Trahoniei, iar Lisanias, tetrarh al Abilenei, în

zilele arhiereilor Anna şi Caiafa, a fost cuvîntul lui Dumnezeu către Ioan, fiul lui Zaharia, în pustie" (Luca 3, 1—2). Ţinînd seama că Tiberiu i-a urmat lui August ca împărat al Romei, după anul 14 d.Hr., că Irod Tetrarhul era Irod Antipa, care a domnit peste Galileea şi Pereea între anii 4—39 d.Hr., şi că Filip Tetrarhul a domnit peste regiunile din nord ale Palestinei între anii 4—34 d.Hr., epoca despre care vorbeşte Luca se poate fixa în jurul anului 28 d.Hr.

Ioan propovăduia poporului „Vestea cea bună" (Luca 3, 18), practicînd botezul pocăinţei cu apă, spre iertarea păcatelor. Botezul cu apă este un rit simbolic de purificare a păcătoşilor. Venind din Nazaret la Iordan, Iisus acceptă să fie botezat de Ioan (Marcu 1, 9—11) ca să arate că asumă pe deplin condiţia umanităţii păcătoase, cu toate că El va zice: „Cine dintre voi Mă va acuza de păcat?" (Ioan 8, 46).

Una dintre măsurile lui Ioan a fost aceea de a cere mulţimilor care veneau la el, credincioşi evrei, vameşi şi ostaşi, să facă fapte vrednice de pocăinţă. „Bărbat drept şi sfînt" (Marcu 6, 20), mare ascet şi practicant al Legii, Ioan nu cerea altceva decît: „Nu faceţi nimic mai mult peste ce vă este rînduit" (Luca 3, 13), cu toate că, din proprie experienţă, îşi dădea seama de severitatea Legii. El a denunţat deschis ceea ce era contrar Legii, avînd curajul să-i spună lui Irod: „Nu-ţi este îngăduit să ţii pe femeia fratelui tău" (Marcu 6, 18). Faptul acesta, la instigarea Irodiadei, femeia lui Filip, fratele lui Irod, i-a adus moartea prin tăierea capului (Marcu 6, 17—29).

Iisus este în mod constant confundat cu unul dintre proorocii cunoscuţi: Ilie, Ioan sau Ieremia (Matei 16, 14; Luca 9, 8). De unde, părerea greşită că Ioan şi Iisus nu ar fi două persoane deosebite. Irod credea că Acesta este Ioan Botezătorul care s-a sculat din morţi şi de aceea se fac minuni. Dar Ioan însuşi face o distincţie clară între rolul său şi misiunea lui Iisus; el nu a făcut decît pregătirea poporului pentru primirea lui Iisus, cu Care se afla doar într-o intimitate aparte, socotindu-se „prietenul Mirelui":

> „Şi s-a iscat o neînţelegere între ucenicii lui Ioan şi un iudeu, asupra curăţirii. Şi au venit la Ioan şi i-au zis: Rabi, Acela care era cu tine, dincolo de Iordan, şi despre Care tu ai mărturisit, iată El botează şi toţi se duc la El. Ioan a răspuns şi a zis: Nu poate un om să ia nimic, dacă nu i s-a dat lui din cer. Voi înşivă sînteţi martori că am zis: Nu sînt eu Hristosul, ci sînt trimis înaintea Lui. Cel ce are mireasă este mire, iar prietenul mirelui, care stă şi ascultă pe mire, se bucură cu bucurie de glasul lui. Deci această bucurie a mea s-a împlinit. Acela trebuie să crească, iar eu să mă micşorez. Cel ce vine de sus este deasupra tuturor; cel ce este de pe pămînt pămîntesc este şi de pe pămînt grăieşte. Cel ce vine din cer este deasupra tuturor. Şi ce a văzut şi auzit, aceea mărturiseşte, dar mărturia Lui nu o primeşte nimeni. Cel ce a primit mărturia Lui a pecetluit că Dumnezeu este adevărat. Căci cel pe care l-a trimis Dumnezeu vorbeşte cuvintele lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu nu dă Duhul cu măsură. Tatăl iubeşte pe Fiul şi toate le-a dat în mîna Lui. Cel ce crede în Fiul are viaţă veşnică; iar cel ce nu ascultă de

Fiul nu va vedea viaţa, ci mînia lui Dumnezeu rămîne peste el" (Ioan 3, 25—36).

Botezul este unul din marile momente ale vieţii lui Iisus. Cu trupul în apă, cu Duhul Sfînt pogorît peste El, cu glasul de tunet al Tatălui, Iisus confirma că este Unul din Treime, aşa cum revelează Tatăl: „Acesta este Fiul Meu cel iubit". El lasă să se înţeleagă că „epifania" Treimii, din care El însuşi face parte, trebuie pusă în legătură cu „teofania" din Vechiul Testament, la care sînt martori profeţii. Într-adevăr, Moise făcuse experienţa îngerului Domnului care i s-a arătat în rugul arzînd fără să se mistuie pe Muntele Sinai (Ieş. 3, 2; Deut. 33, 16; Fapte 7, 30, 35). Prin urmare, îngerul Domnului din experienţa teofanică a profeţilor, înainte de întrupare, este unul şi acelaşi cu Cuvîntul lui Dumnezeu întrupat. Experienţa teofanică şi cea ipostatică au în centrul lor aceeaşi persoană divină. Noul Testament şi Biserica de mai tîrziu au dat o mare valoare experienţelor teofanice ale profeţilor, deoarece aceştia au văzut şi au auzit nemijlocit slava lui Dumnezeu (gr. *dóxa tou Theou*), manifestarea Sa personală. Aceasta este „ca o făclie ce străluceşte în întuneric pînă cînd va străluci ziua şi luceafărul va răsări în inimile noastre" (II Petru 1, 19). Din cauza aceasta, Grigorie de Nyssa nu va ezita să propună creştinilor, ca model de perfecţiune în sfinţenie, *Viaţa lui Moise*.

După botezul în Iordan, Iisus renunţă la meseria de tîmplar şi părăseşte satul de origine, mergînd în Galileea, unde Se pregăteşte intens pentru apropiata Sa misiune. Evangheliştii sinoptici sînt de acord că Iisus Şi-a început slujirea după ce Ioan Botezătorul a fost aruncat în închisoare şi că cea mai mare parte din activitatea Sa publică a desfăşurat-o în Galileea (Matei 4, 12; Marcu 1, 39; Luca 4, 14). Luca vorbeşte de călătoria lui Iisus în Samaria (Luca 9, 52—53), provincie din centrul Palestinei, între Iudeea şi Galileea, ai cărei locuitori erau într-o aprigă dispută cu iudeii, iar Ioan relatează pe larg convorbirea lui Iisus cu femeia samarineancă, lîngă fîntîna lui Iacov (Ioan 4). Evanghelistul Matei menţionează predicile lui Iisus în Iudeea, la est de Iordan (Matei 19, 1) şi în Pereea, precum şi numeroasele Sale călătorii la Ierusalim. Faptul acesta nu este exclus, deoarece Iisus „străbătea toate cetăţile şi satele" (Matei 9, 35); a călătorit în regiunea lacului Ghenizaret, în Capernaum (Matei 14, 34), în regiunea Gadara (Matei 8, 28), ajungînd în oraşele feniciene din nord, Tir şi Sidon (Matei 15, 21) şi pînă în Cezareea lui Filip (Matei 16, 13).

Din cauza persecutării lui Ioan Botezătorul, Iisus a părăsit Nazaretul şi s-a stabilit în Capernaum (Marcu 2, 1), o localitate lîngă lacul Galileii, în ţinuturile Zabulon şi Neftali (Matei 4, 12—13).

După experienţa botezului în Iordan, Duhul Sfînt, Acelaşi Duh Care a rămas peste El şi L-a confirmat Îl conduce în deşert, ca să fie supus tentaţiilor diavolului. În deşert, Iisus petrece, în post şi rugăciune, patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi, deci acelaşi timp pe care Moise l-a petrecut pe munte (Ieş. 24, 18). Parte din pregătirea Sa pentru misiune, Iisus avea să facă faţă unei puternice împotriviri din partea spiritului ostil lui Dumnezeu, diavolul. În pustie, Iisus este supus la grele ispitiri (Matei 4, 11) pentru a fi întors din calea pe care pornise. Dar El

refuză tentaţiile diavolului într-un mod de neclintit, cu răspunsuri luate din Vechiul Testament (Deut. 8, 3; 6, 16; 13). Desigur, timpul de retragere a fost dedicat postului şi, mai ales, rugăciunii. Postul era o practică religioasă a iudeilor, respectată chiar de farisei, şi însoţea rugăciunea, pe care El a considerat-o drept cea mai importantă pregătire pentru misiunea Sa. Iisus a dus o viaţă de continuă rugăciune. De mic copil, a participat la slujbele de la sinagogă, unde S-a rugat şi a cîntat psalmi (Luca 4, 15—16). Nu numai că S-a rugat în toate momentele decisive din viaţa Sa şi în toate felurile, ci i-a îndemnat şi pe ucenicii Săi să se roage, compunind pentru ei texte de rugăciune (Luca 11, 1—4).

6. Vestea cea bună — Evanghelia

Cea mai intensă şi mai expusă parte a operei lui Iisus este predicarea Evangheliei, impresia făcută ca Predicator şi Învăţător fiind foarte puternică. El compară viaţa Sa cu o zi plină de lumină în care Îşi împlineşte opera fără restricţii. După aceea, vine noaptea, fără lumină, cînd nu mai poate lucra (Ioan 11, 9—10). Această insistenţă asupra propovăduirii mesajului vine dintr-o tradiţie profetică. Dumnezeu îi ceruse lui Moise pe Muntele Sinai: „Grăieşte casei lui Iacov şi vesteşte fiilor lui Israel" (Ieş. 19, 3). Sau: „Pogoară-te şi grăieşte poporului" (Ieş. 19, 10). La rîndul Său, Iisus îi îndeamnă pe ucenicii Săi: „Lasă morţii să-şi îngroape morţii, iar tu mergi şi anunţă împărăţia lui Dumnezeu" (Luca 9, 60).

La începutul misiunii publice, Iisus rămîne în Galileea, „Galileea neamurilor", popor care „şedea în întuneric" şi „în umbra morţii" (Matei 4, 14—15). În această perioadă, Iisus evită anume Ierusalimul, ca şi localităţile elenistice Tiberiada şi Sefaris, căutînd deci să fie cît mai aproape şi cît mai mult timp în compania poporului Său, unde este cunoscut ca „fiul lui Iosif din Nazaret" (Ioan 1, 45). Părăsind Nazaretul, vine în Capernaum, pe malul lacului Ghenizaret, la Petru, şi începe să propovăduiască mesajul central al Evangheliei: convertirea.

Fericiţii

În centrul propovăduirii Sale stă „Evanghelia împărăţiei lui Dumnezeu" (Marcu 1, 14): „De atunci a început Iisus a propovădui şi a zice: «Pocăiţi-vă, căci s-a apropiat împărăţia cerurilor»" (Matei 4, 17; Luca 9, 11). Noţiunea „împărăţia lui Dumnezeu" sau „împărăţia cerurilor", cum preferă evanghelistul Matei (3, 2), era interpretată în acea vreme în sensuri diferite. De pildă, iudeii contemporani cu Iisus se gîndeau mai ales la organizarea unui nou stat (Fapte 1, 6), Mesia fiind aşteptat ca un erou naţional, ca un eliberator politic. Iisus precizează însă că „împărăţia lui Dumnezeu", pe care El o vesteşte şi o întemeiază, nu este din lu-

mea aceasta (Ioan 18, 36). Ea este o realitate viitoare eshatologică (Marcu 9, 1), dar care a intrat în timp o dată cu venirea Sa, sub forma dreptăţii şi iubirii între oameni. În persoana şi lucrarea Sa, împărăţia lui Dumnezeu devine o realitate prezentă: „Împărăţia lui Dumnezeu s-a apropiat" (Marcu 1, 15).

Iisus i-a învăţat pe discipolii Săi să se roage: „Să vină împărăţia Ta". Într-o rugăciune din secolul al II-lea, creştinii se roagă: „Că a Ta este împărăţia, puterea şi mărirea. Amin". Împărăţia este ţinta ultimă a vieţii creştine: „Căutaţi mai degrabă împărăţia lui Dumnezeu şi celelalte se vor adăuga vouă" (Luca 12, 31). Împărăţia lui Dumnezeu este deci speranţă, viitor. De altfel, Iisus vorbeşte numai despre „moştenitorii împărăţiei".

Învăţătura lui Iisus Hristos este rezumată în *Predica de pe Munte*, în care El a expus atît atitudinea Sa faţă de Legea morală a vechiului Testament, cît şi conţinutul Noului Testament, pe care l-a sintetizat sub forma *Fericirilor:*

„Fericiţi cei săraci cu duhul, că a lor este împărăţia cerurilor;
Fericiţi cei ce plîng, că aceia se vor mîngîia;
Fericiţi cei blînzi, că aceia vor moşteni pămîntul;
Fericiţi cei ce flămînzesc şi însetează de dreptate, că aceia se vor sătura;
Fericiţi cei milostivi, că aceia se vor milui;
Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu;
Fericiţi făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema;
Fericiţi cei prigoniţi pentru dreptate, că a lor este împărăţia cerurilor;
Fericiţi veţi fi voi cînd vă vor ocărî şi vă vor prigoni şi vor zice tot cuvîntul rău împotriva voastră, minţind din pricina Mea" (Matei 5, 3—12).

Într-adevăr, cel mai cunoscut mesaj al Evangheliei rămîne *Predica de pe Munte.* Tema principală a predicii este raportul dintre Lege şi Evanghelie. Iisus nu neagă valabilitatea permanentă a Legii lui Moise, dată poporului lui Israel pe Muntele Sinai: „N-am venit să stric Legea" (Matei 5, 17—18). Totuşi, El Se detaşează de tradiţia rabinică, vorbind cu autoritatea profetului trimis să aducă ceva nou: „Aţi auzit că s-a zis... Iar Eu vă zic vouă" (Matei 5, 21—22). Comentînd Legea, El critică nu numai motivarea ei, ci şi atitudinea celor ce o predică. Dreptatea ucenicilor lui Iisus trebuie să o depăşească pe a celor ce-i urmează pe doctorii Legii.

Fericirile arată nu numai că o istorie nouă a început o dată cu Iisus, ci şi că relaţia credinciosului cu Dumnezeu trece pe o altă treaptă şi capătă o altă semnificaţie. În disciplina nouă a Evangheliei, formalismul religios şi morala răzbunării sînt înlocuite cu transformarea spiritului şi cu morala iubirii. Iisus cere o schimbare radicală în inima şi viaţa celor ce vor să-L urmeze: „De nu va întrece dreptatea voastră pe cea a cărturarilor şi a fariseilor, nu veţi intra în împărăţia cerurilor" (Matei 5, 20). Iisus Hristos a arătat că Evanghelia Sa se axează pe porunca iubirii, a iubirii desăvîrşite, care-i include şi pe duşmani: „Aţi auzit că s-a zis: Să iubeşti pe aproapele tău şi să urăşti pe vrăjmaşul tău. Iar Eu vă zic vouă: Iubiţi pe vrăjmaşii voştri, binecuvîntaţi pe cei ce vă blesteamă, faceţi bine celor ce vă

urăsc şi rugaţi-vă pentru cei ce vă vatămă şi vă prigonesc" (Matei 5, 43—44). Iisus precizează că tocmai în paradoxul iubirii vrăjmaşilor stă calea desăvîrşirii: „Fiţi, dar, desăvîrşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvîrşit este" (Matei 5, 48).

Fericiţi (gr. *makárioi*), sînt cei care se află în starea actuală a creştinilor, aşteptînd împărăţia lui Dumnezeu. Cu aceasta, Iisus introduce un limbaj nou şi un element nou: istoria s-a transformat deja o dată cu venirea Lui. În fond, este vorba de o revelaţie nouă: dacă Dumnezeu a vorbit poporului israelit prin profeţi, în multe rînduri şi în multe chipuri, acum a vorbit prin Fiul Său Însuşi (Evrei 1, 1—2).

Ca mijlocitor al unui Nou Legămînt, Iisus este „Domn al sabatului" (Marcu 2, 28) şi are deci dreptul de a dezlega pe ucenicii Săi de sărbătoarea sabatului, care împreună cu ritualul circumciziunii constituiau elementele principale ale iudaismului de după întoarcerea israeliţilor din exil. I-a certat pe farisei şi cărturari că „au desfiinţat cuvîntul lui Dumnezeu prin datinile lor" (Marcu 7, 9—13) şi, de aceea, El însuşi a corectat tradiţiile strămoşilor poporului iudeu. De pildă, El schimbă definitiv două dintre acestea: prescripţiile privind alimentele curate şi necurate, spunînd că nimic din ceea ce priveşte hrana omului nu este impur, ci răul îşi are punctul de plecare în opţiunea lăuntrică, în cugetul inimii (Marcu 7, 14—23); şi normele privind căsătoria şi despărţirea soţilor, arătînd că nu există nici un motiv pentru divorţul legal sau pentru orice alt divorţ (Marcu 10, 2—12).

Astfel, o dată cu venirea lui Iisus, Legea Veche s-a schimbat (Matei 19, 16—22), a apărut un Nou Legămînt, pentru că nimeni nu pune „vin nou în burdufuri vechi" (Matei 9, 17). Aceasta este revoluţia Evangheliei: în locul cuvîntului scris a apărut Cuvîntul lui Dumnezeu întrupat.

Împărăţia lui Dumnezeu are mai multe nume, căci nu se poate vorbi de această împărăţie decît prin analogie (I Cor. 2, 9). În Noul Testament se vorbeşte despre împărăţie în sensul prezenţei şi influenţei ei nu numai dincolo de viaţa trupească, ci şi aici, în acest timp, care este o continuă pregătire pentru împărăţie; de aceea, Iisus spune discipolilor Săi pilda despre cum trebuie să se roage totdeauna şi să nu se descurajeze (Luca 18, 1). Biserica însăşi prezintă vederea acestei împărăţii în care Hristos va fi hrana sfinţilor: „De aceea vă pregătesc împărăţia, după cum Tatăl Mi-a pregătit-o Mie, ca să mîncaţi şi să beţi la masa Mea, în împărăţia Mea" (Luca 22, 29—30).

„Împărăţia lui Dumnezeu nu va veni în chip văzut. Şi nici nu vor zice: iat-o aici sau acolo. Căci iată, împărăţia lui Dumnezeu este în lăuntrul vostru" (Luca 17, 20—21). Există însă o nerăbdare a Creaţiei de a fi eliberată, o dorinţă a unei înfieri şi răscumpărări imediate. Într-o zi va fi dată la lumină pe deplin, dar într-o formă anumită ea a ajuns deja la noi şi în mijlocul nostru (Luca 11, 20). Ea poate să fie întrevăzută în viaţa de toate zilele. Viaţa de aici este ca o topitoare unde se purifică aurul. Căci Dumnezeu pune la încercare pentru a-i găsi pe cei vrednici de El (Înţelep. 3, 5—7, 10), pe unii drepţi, pe alţii sfinţi (Apoc. 22, 10); iar cine va căuta să-şi păstreze viaţa o va pierde şi cine o va pierde o va

salva (Luca 17, 33).

Fiecare e dator să slujească, cu încredere, în aşteptarea harului: „Cine dintre voi, avînd un slujitor la arat sau la păscut de turme, îi va zice cînd se întoarce de la ţarină: Vino îndată şi aşează-te la masă? Oare nu-i va zice: Pregăteşte-mi ca să cinez şi, încingîndu-te, serveşte-mi pînă ce voi mînca şi voi bea, iar după aceea vei mînca şi vei bea şi tu" (Luca 17, 7—8). Care va fi rezultatul acestor încercări? Iisus nu este pesimist. Totuşi, se întreabă: „Fiul Omului, cînd va veni, va găsi, oare, credinţă pe pămînt?" (Luca 18, 8).

Iisus Se roagă

Chiar în primul capitol al Evangheliei sale, Marcu scrie: „Iar a doua zi, foarte de dimineaţă, sculîndu-Se, a ieşit şi S-a dus într-un loc pustiu pentru a Se ruga acolo" (1, 35). Rugăciunea este permanentă în viaţa lui Iisus: „Şi a petrecut noaptea în rugăciune către Dumnezeu" (Luca 6, 12). Cu aceasta El se înscrie în tradiţia profeţilor. Nu numai botezul pocăinţei, ci şi rugăciunea făcea parte din disciplina profetică a lui Ioan Botezătorul: „Doamne, învaţă-ne să ne rugăm cum a învăţat şi Ioan pe ucenicii lui" (Luca 11, 1).

În primul rînd, Iisus Se roagă cu cei ce se roagă, aşa cum se vede din rugăciunea *Tatăl nostru*. Adresată „Tatălui vostru cel ceresc", adică Părintelui Său propriu, rugăciunea este, astfel, calea comună, ascunsă, spre Acelaşi Dumnezeu; adresată Părintelui, ea are totdeauna un caracter personal, intim, confidenţial.

Dar Iisus constată că practica rugăciunii este deformată (Matei 6, 5—7) şi că discipolii Săi nu ştiu cum trebuie să se roage (Rom. 8, 26) şi ce cuvinte să folosească în rugăciuni şi doxologii. De aceea, îi învaţă rugăciunea *Tatăl nostru* (Matei 6, 9—13; Luca 11, 1—4).

> „Iar cînd vă rugaţi, nu fiţi ca făţarnicii cărora le place, prin sinagogi şi prin colţurile uliţelor, stînd în picioare, să se roage, ca să se arate oamenilor; adevărat grăiesc vouă: îşi iau răsplata lor. Tu însă, cînd te rogi, intră în cămara ta şi, închizînd uşa, roagă-te Tatălui tău care este în ascuns, şi Tatăl tău, Care vede în ascuns, îţi va răsplăti ţie. Cînd vă rugaţi, nu spuneţi multe ca păgînii, că ei cred că în vorbăria lor vor fi ascultaţi. Deci nu vă asemănaţi lor, că ştie Tatăl vostru de ce aveţi trebuinţă mai înainte ca să cereţi voi de la El. Deci voi aşa să vă rugaţi: Tatăl nostru, Care eşti în ceruri, sfinţească-se numele Tău; vie împărăţia Ta; facă-se voia Ta precum în cer aşa şi pe pămînt. Pîinea noastră cea spre fiinţă dă-ne-o nouă astăzi; şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri; şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăveşte de cel rău. Că a Ta este împărăţia şi puterea şi slava în veci. Amin!" (Matei 6, 5—13).

Apoi, rugăciunea trebuie să fie făcută cu elan şi încredere: „Cereţi şi vi se va da; căutaţi şi veţi afla; bateţi şi vi se va deschide" (Luca 11, 9). Iisus, imediat

după ce le oferă ucenicilor *Rugăciunea domnească*, arată că iertarea greşelilor este proporţională: Dumnezeu iartă în măsura în care cel ce se roagă iartă (Matei 6, 14—15): „Cînd staţi şi vă rugaţi, iertaţi orice aveţi împotriva cuiva" (Marcu 11, 25).

Tatăl nostru este „prescurtarea întregii Evanghelii" (Tertulian, *Despre rugăciune*, I). „În cîteva fraze, compuse din puţine cuvinte, cîte porunci ale profeţilor, evangheliştilor şi apostolilor, cîte predici ale Domnului, parabole, exemple şi învăţături sînt cuprinse! Cîte îndatoriri în acelaşi timp sînt incluse!" *(Idem*, cap. IX).

Într-adevăr, Iisus redă aici propria Sa experienţă ca Om şi ca Fiu al lui Dumnezeu, cea dintîi grijă a Lui fiind de a exprima o concepţie clară despre Dumnezeu. Calitatea primordială a lui Dumnezeu este aceea de a fi „Tatăl tuturor", principiul personal din care izvorăsc toate binefacerile prezente şi viitoare. În ansamblul de prescripţii şi virtuţi religioase ale timpului, moştenite din Vechiul Testament, Iisus recunoaşte şi organizează valorile noi ale Evangheliei Sale. „Tatăl nostru" este o exclamaţie de adorare, dar şi de recunoaştere a planului dumnezeiesc al existenţei.

În gura credincioşilor, *Tatăl* exprimă deci mai mult decît intimitatea personală cu Dumnezeu, şi anume posibilitatea de a vorbi cu El cum vorbeşte fiul cu părintele său. *Tatăl* exprimă gîndirea şi înţelepciunea lui Dumnezeu, felul în care El înţelege Creaţia şi mîntuirea ei. În jurul *Tatălui* gravitează şi se organizează întreaga umanitate, aşa cum în parabola despre cei doi fii figura centrală este părintele lor (Luca 15, 11—32). *Tatăl* arată şi faptul că creaţia este un act de graţie şi un dar divin pe care Dumnezeu îl dăruieşte oamenilor cu binecuvîntarea Sa. Ca Atotţiitor şi Creator, El aduce şi menţine Creaţia în existenţă, ca *Tată* o binecuvîntează: „Dumnezeu i-a binecuvîntat zicînd: Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pămîntul şi-l supuneţi" (Fac. 1, 28).

„Tatăl nostru, Care eşti în ceruri".

Începutul Rugăciunii domneşti nu vrea să spună că Dumnezeu este fixat într-un loc; ci că El fiind ceresc, este incomparabil cu realitatea pămîntească, materială. Căci „Duh este Dumnezeu", spune Ioan (4, 24) pentru a preveni idolatria. Dumnezeu pe care Iisus Îl mărturiseşte ca Tatăl Său şi al tuturor guvernează totul. De aceea, „Să nu ai alţi dumnezei în afară de Mine... Să nu te închini lor, nici să le slujeşti" (Ieş. 20, 3, 5; Deut. 6, 13—14; Matei 4, 10).

Iisus nu doreşte să aibă ucenici fricoşi, tulburaţi, tiranizaţi, ci discipoli plini de realism, încredere şi bucurie. Aceasta se vede din caracterul direct, viguros al cererilor care compun „Tatăl nostru".

„Să se sfinţească numele Tău".

Aceasta înseamnă a proteja numele lui Dumnezeu de blasfemie, a reflecta în propria viaţă lucrările Sale minunate, ca astfel să se slăvească în noi numele lui Iisus (II Tes. 1, 12). „A sfinţi numele" înseamnă că trebuie să primim revelaţia lui Dumnezeu şi să o transmitem.

„Să vină împărăţia Ta".

Pentru Iisus „împărăţia lui Dumnezeu" constituie planul ceresc, dumnezeiesc care dublează planul pămîntesc, omenesc. A recunoaşte *împărăţia* înseamnă a crede că ceva este neîmplinit şi tranzitoriu în această lume, care trebuie să se „plinească" prin adăugarea altei realităţi. „Venirea împărăţiei" marchează schimbarea care duce la nemurire.

„Să se facă voia Ta precum în cer aşa şi pe pămînt".

Voia lui Dumnezeu reprezintă toate valorile evanghelice. Să nu se pună nimic din lume înaintea voii lui Dumnezeu. „Să se facă voia Ta" exprimă încrederea că toate sînt cu putinţă de împlinit, cu condiţia ca inima să fie deschisă către Dumnezeu (Ps. 61, 8). Ascultarea de voia lui Dumnezeu înseamnă trecerea la libertate.

„Pîinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o astăzi".

Toate sînt în mîna lui Dumnezeu, de aceea omul nu trebuie să se sfărîme sub greutăţile economice; mai importantă este respectarea ierarhiei valorilor: „Căutaţi mai întîi împărăţia lui Dumnezeu" (Luca 12, 29—31); „Lăsaţi-I Lui toată grija voastră, căci El are grijă de voi" (I Petru 5, 7).

„Şi ne iartă păcatele noastre, precum şi noi le iertăm greşiţilor noştri".

Este vorba aici de a crea un spaţiu de intimitate şi comuniune cu Dumnezeu. Noi eram cîndva duşmani cu Dumnezeu ca urmare a păcatului. A ierta păcatele semenului nostru înseamnă a-l dezlega de toate legăturile care vin împotriva comuniunii cu el.

„Şi nu ne duce în ispită".

Una din calităţile creştinului este aceea de a separa, de a discerne tentaţiile, prescripţiile, valorile. El ştie că Dumnezeu nu ispiteşte pe nimeni şi că diavolului nu-i reuşeşte nimic împotriva celui ce crede. După ce a primit darul deosebirii duhurilor, creştinul trebuie să se lupte ca un ostaş curajos, căci biruinţa este de partea lui.

„Şi ne mîntuieşte de cel rău".

În limbajul biblic, *a mîntui* înseamnă a vindeca. Este vorba deci de restabilirea sănătăţii sufletului prins în angrenajul puterilor răului. Ne rugăm pentru a deveni egali cu ceea ce sîntem prin Creaţie şi pentru a ne fixa în ceea ce ne este propriu prin definiţie.

Tatăl nostru a devenit, de la început, rugăciunea zilnică a creştinilor, o rugăciune plină de optimism, de încredere în iertarea şi iubirea lui Dumnezeu, Care vrea ca voia Sa să fie împlinită pe pămînt, precum este în ceruri.

Apostolii

Ca şi alţi *rabi*, Iisus Şi-a ales la începutul misiunii Sale în Galileea un grup de doisprezece discipoli (Matei 4, 8—22), pe care i-a chemat la Sine numindu-i *apostoli* (gr. *apóstolos*, trimis). Căci, după ce îi pregăteşte în jurul Său, dîndu-le puterea asupra duhurilor necurate (Marcu 6, 7) şi asupra iertării păcatelor (Matei 18, 18), îi trimite „doi cîte doi" (Marcu 6, 7) să propovăduiască în numele Său

(Marcu 3, 14—19) și să boteze toate neamurile în numele Sfintei Treimi (Matei 28, 19); astfel, ei devin „martorii" Săi „pînă la marginea pămîntului" (Fapte 1, 8).

Grupul celor doisprezece apostoli constituie cea mai importantă instituție creată de Iisus pentru transmiterea și aplicarea operei Sale.

Iisus este liber în tot ceea ce voiește să facă. El a chemat și a trimis „pe cine a voit" (Marcu 3, 13), a luat inițiative și a instituit forme de transmitere a Evangheliei. Libertatea pe care Și-o ia Iisus de a lucra prin oameni, fie în mod individual, fie în mod comunitar, se observă mai ales în trimiterea apostolilor, cărora le-a dat „putere și stăpînire peste toți demonii și să vindece bolile; și i-a trimis să propovăduiască împărăția lui Dumnezeu și să vindece pe cei bolnavi" (Luca 9, 1—2).

Numărul *doisprezece* amintește de cele douăsprezece triburi ale lui Israel și reprezintă cele douăsprezece porți ale Noului Ierusalim (Apoc. 21, 12). Ierusalimul cel nou este zidit pe douăsprezece pietre de temelie, care poartă numele celor doisprezece apostoli ai Mielului (Apoc. 21, 14; Isaia 54, 11—12), iar Biserica este zidită pe temelia apostolilor (Efes. 2, 20), Iisus fiind piatra unghiulară a clădirii.

S-au păstrat mai multe liste cu numele celor doisprezece apostoli (Matei 10, 2—4; Marcu 3, 16—19; Luca 6, 14—16; Fapte 1, 13). Simon, numit și Petru sau Chifa, și fratele său Andrei, Iacov și Ioan, fiii lui Zevedeu, au fost cei dintîi chemați lîngă lacul Ghenizaret, din rîndul pescarilor neinstruiți (Matei 18—23). Apoi, Filip din Betsaida, Bartolomeu, Toma, Matei, Iacov fiul lui Alfeu, Levi Tadeul, Simon Cananeul și Iuda Iscarioteanul. Simon, numit și Petru sau Chifa (piatră), apare totdeauna cap de listă. El este cel care a dat mărturie despre Iisus în numele apostolilor (Matei 16, 16) și care a fost luat de Iisus împreună cu Iacov și cu Ioan, pe munte (Matei 17, 1). Pavel îi respectă autoritatea, de aceea s-a dus la Ierusalim să întîlnească pe Chifa (Gal. 1, 18). Pavel scrie, în acord cu Tradiția din timpul său, că Iisus înviat s-a arătat lui Chifa, apoi celor doisprezece (I Cor. 15, 5).

Convins că a fost trimis către „oile pierdute ale casei lui Israel" (Matei 15, 24), Iisus poruncește celor doisprezece apostoli înaintea plecării în misiune: „În calea păgînilor să nu mergeți și în vreo cetate de samarinean să nu intrați. Ci mai degrabă mergeți către oile pierdute ale casei lui Israel" (Matei 10, 5).

> „Și mergînd, propovăduiți zicînd: S-a apropiat împărăția cerurilor. Tămăduiți pe cei neputincioși, înviați pe cei morți, curățați pe cei leproși, pe demoni scoateți-i; în dar ați luat, în dar să dați. Să nu aveți nici aur, nici argint, nici bani în cingătorile voastre; nici traistă de drum, nici două haine, nici încălțăminte, nici toiag; că vrednic este lucrătorul de hrana sa. În orice cetate sau sat veți intra, cercetați cine este în el vrednic și acolo rămîneți pînă ce veți ieși. Și intrînd în casă, urați-i, zicînd: «Pace casei acesteia». Și dacă este casa aceea vrednică, vină pacea voastră peste ea. Iar de nu este vrednică, pacea voastră întoarcă-se la voi. Cine nu vă va primi pe voi, nici nu va asculta cuvintele voastre, ieșind din casa sau din cetatea aceea, scuturați praful de pe picioarele voastre. Adevărat grăiesc vouă, mai ușor va fi

pămîntului Sodomei şi Gomorei în ziua judecăţii, decît cetăţii aceleia. Iată Eu vă trimit pe voi ca pe nişte oi în mijlocul lupilor; fiţi dar înţelepţi ca şerpii şi nevinovaţi ca porumbeii" (Matei 10, 7—16).

Alegerea şi instituirea apostolilor arată că Iisus a voit anume să constituie o comunitate de discipoli, care să confirme istoricitatea şi autenticitatea Evangheliei ca parte din Alianţa Nouă pe care a încheiat-o cu umanitatea. De aceea, Iisus a acordat o mare parte din timpul Său apostolilor, cărora le-a explicat Cuvîntul lui Dumnezeu, mai ales prin parabole, şi cu care a examinat problemele esenţiale ale Evangheliei: „Şi le lămurea toate, îndeosebi, ucenicilor Săi" (Marcu 4, 34).

Aceştia n-au înţeles totdeauna ceea ce a spus Hristos. Adesea s-au temut; atunci se aşezau în cerc şi ascultau: „Dar ucenicii nu înţelegeau cuvintele acestea şi se temeau să-L întrebe. Apoi au venit la Capernaum. Cînd era în casă, Iisus i-a întrebat: Ce vorbeaţi între voi pe drum? Dar ei tăceau, pentru că pe drum se certaseră între ei, ca să ştie cine este cel mai mare" (Marcu 9, 32—34).

Apostolii sînt adesea violenţi şi radicali: „Ioan I-a zis: Învăţătorule, noi am văzut pe un om scoţind demoni în numele Tău şi l-am oprit, pentru că nu venea după noi" (Marcu 9, 38). Or, misiunea apostolilor era aceea de a merge în cetăţile lui Israel şi de a vesti acolo pacea lui Dumnezeu cu toţi, chiar dacă nu toţi o vor accepta.

Desigur, exista indiferenţă şi chiar împotrivire la vestirea şi primirea Evangheliei. Apostolii sînt trimişi „ca oile în mijlocul lupilor" (Matei 10, 16), pe care vor trebui să-i înfrunte cu curaj, deoarece aceştia „sufletul nu pot să-l ucidă" (Matei 10, 28). Iar acolo unde misiunea va fi fără ecou, apostolii îşi vor scutura praful, de pe picioarele lor (Marcu 6, 11), semn de renunţare şi că pedeapsa lui Dumnezeu va fi aspră.

În întreaga lor lucrare de evanghelizare, apostolii sînt chemaţi să imite exemplul lui Iisus, căci: „Nu este ucenic mai mare decît învăţătorul său, nici slujitor mai presus de stăpînul său" (Matei, 10, 24).

„Tu eşti Petru"

Cînd Iisus, vrînd să afle opinia ucenicilor cu privire la persoana şi misiunea Sa, întreabă: „Cine ziceţi voi că sînt Eu?", Simon-Petru, luminat de Duhul Sfînt, răspunde: „Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu" (Matei 16, 16). Acest răspuns, unic în felul lui, constituie centrul unităţii văzute a creştinilor, unitate pe care Hristos a voit-o pentru Biserica Sa. De aceea, El îi dă lui Simon (numele iudeu) şi numele simbolic de Petru sau Chifa (gr. *pétra*, stîncă, piatră). Pe o astfel de credinţă, ca piatra, voia Iisus să-şi zidească Biserica.

„Şi venind Iisus în părţile Cezareii lui Filip, a întrebat pe ucenicii Săi, zicînd: Cine zic oamenii că sînt Eu, Fiul Omului? Iar ei au răspuns: unii, Ioan Botezătorul, alţii Ilie, alţii Ieremia sau unul dintre prooroci. Şi le-a zis: Dar voi cine ziceţi că sînt? Răspunzînd Simon-Petru a zis: Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu. Iar Iisus, răspunzînd, i-a zis: Feri-

cit eşti Simone, fiul lui Iona, că nu trup şi sînge ţi-au descoperit ţie aceasta, ci Tatăl Meu, Cel din ceruri. Şi Eu îţi zic ţie, că tu eşti Petru şi pe aceasta piatră voi zidi Biserica Mea şi porţile iadului nu o vor birui. Şi îţi voi da cheile împărăţiei cerurilor şi orice vei lega pe pămînt va fi legat şi în ceruri, şi orice vei dezlega pe pămînt va fi dezlegat şi în ceruri. Atunci a poruncit ucenicilor Lui să nu spună nimănui că El este Hristosul" (Matei 16, 13—20).

În Noul Testament există multe referinţe despre apostolul Petru, care atestă locul său specific în comunitatea apostolilor. Petru este apostolul pe care Iisus l-a pus la multe încercări; în primul rînd, spălarea picioarelor, cînd Iisus vrea să-i dea un exemplu de slujire. Apoi, cu toate că-L neagă pe Iisus, în circumstanţe grave, este repus in misiunea sa: „Simone, fiul lui Iona, Mă iubeşti? Doamne, Tu ştii că Te iubesc" (Ioan 21, 15—17). Petru a avut un rol important la Cincizecime şi în comunitatea din Ierusalim, cum se vede in *Faptele Apostolilor* (12, 5—9).

Adus să dea seamă în faţă arhiereilor, bătrînilor şi cărturarilor de la templu, aceiaşi care-L discreditaseră pe Iisus, Petru subliniază rolul unic al lui Hristos în istoria mîntuirii şi în constituirea poporului lui Dumnezeu.

„Atunci Petru, plin de Duhul Sfînt, le-a vorbit: Căpetenii ale poporului şi bătrîni ai lui Israel, fiindcă noi sîntem astăzi cercetaţi pentru facere de bine unui om bolnav, prin cine a fost el vindecat, cunoscut să vă fie vouă tuturor, şi la tot poporul Israel, că în numele lui Iisus Hristos Nazarineanul, pe Care voi L-aţi răstignit, dar pe Care Dumnezeu L-a înviat din morţi, întru Acela stă acesta sănătos înaintea voastră! Acesta este piatra cea neluată în seamă de voi, zidarii, care a ajuns în capul unghiului; şi întru nimeni altul nu este mîntuirea, căci nu este sub cer nici un alt nume, dat între oameni, în care trebuie să ne mîntuim noi. Şi văzînd ei îndrăzneala lui Petru şi a lui Ioan şi ştiind că sînt oameni fără carte şi simpli, se mirau, şi îi cunoşteau că fuseseră împreună cu Iisus" (Fapte 4, 8—13).

Biserica a voit, de la început, ca unitatea credinţei să fie exprimată şi trăită într-o largă diversitate. Doi apostoli diferiţi, Petru şi Pavel, sînt veneraţi împreună, în aceeaşi sărbătoare, la 29 iunie.

Parabolele

În afara dialogului de controversă (Matei 21, 23—27), forma cea mai frecvent folosită de către Iisus pentru transmiterea învăţăturii Sale a fost, după modelul tradiţiei iudaice, pilda sau parabola (gr. *parabolé*, traducerea din Septuaginta a cuvîntului ebraic *mashal*). „N-a spus nimic fără parabole" (Matei 13, 34). O profeţie a lui David (Ps. 77, 2) se referă anume la acest mod de a vorbi prin imagini şi comparaţii.

Iisus preferă deci să vorbească în parabole, adică intr-un limbaj simbolic, pen-

tru ca cei ce ascultă să vadă fără să vadă şi să înţeleagă fără să cuprindă (Matei 13, 13). Iisus vrea să stimuleze credinţa, disponibilitatea de a asculta şi de a accepta cuvîntul lui Dumnezeu (Isaia 6, 9—10). Inima celor din trecut devenise insensibilă la glasul lui Dumnezeu. De aceea, cei ce refuză să-L asculte pe Iisus, vor înţelege din ce în ce mai puţin. Dimpotrivă, celor ce au credinţă li se oferă mai mult.

Apoi, parabola îi dă posibilitatea să vorbească în mod spontan, în afara sinagogii, în aer liber, în corabie, pe coline, pe drum, fără un text biblic în faţă. Parabolele au un stil popular, se referă la oameni reali şi la evenimente din mediul palestinian. Cu aceasta Iisus vrea să sensibilizeze populaţia care nu frecventa sinagoga: femei, copii, perceptori. Parabola stimulează imaginaţia şi conversaţia, provoacă tensiuni, neînţelegeri şi conflicte, ocazii pentru Iisus de a interveni. Într-adevăr, El explică, interpretează, face aluzii în faţa cărora ascultătorii se simt liberi. În toate parabolele Se plasează de partea celor ce ascultă, lăsînd auditorilor libertatea de a răspunde. Iisus nu impune doctrine definitiv formulate sau exegeze enigmatice cu ambiguităţi, ci vrea să releveze forţa lui Dumnezeu care este ascunsă oamenilor.

Evangheliştii au transcris cîteva parabole cu adîncă semnificaţie teologică şi de o rară frumuseţe literară: parabola semănătorului (Marcu 4, 3—20), parabola despre omul bogat şi nebun (Luca 12, 13—21), despre iconomul necredincios (Luca 16, 1—8), despre bogatul nemilostiv şi săracul Lazăr (Luca 16, 19—31), parabola minelor (Luca 19, 11—27), a văduvei şi a judecătorului (Luca 18, 1—8), a oii pierdute (Luca 15, 4—32), pilda samarineanului milostiv (Luca 10, 30—37), parabola datornicului fără milă (Matei 18, 23—35), a lucrătorilor din vie (Matei 20, 1—16), pilda celor zece fecioare (Matei 25, 1—13).

În fiecare parabolă este indicat un adevăr moral sau religios, privind împărăţia lui Dumnezeu sau Biserica. Parabolele au sens numai dacă mesajul, accentul principal al comparaţiei este reţinut. De pildă, în parabola semănătorului (Marcu 4, 3—20), accentul nu cade pe sămînţa care răsare şi creşte, ziua şi noaptea, cum nu ştie semănătorul, ci pe recoltă, pe secerişul şi culesul recoltei. Sămînţa, Cuvîntul lui Dumnezeu, este deja aruncată prin propovăduirea Semănătorului. Iar semănatul Evangheliei produce recoltă mare. Sensul parabolei este că Iisus nu crede într-o revoluţie menită să instaureze teocraţia în Israel (Marcu 4, 26—29), ci în creşterea împărăţiei care a încolţit deja. El trimite mai departe secera şi secerătorii, căci a sosit secerişul. E timpul recoltei (Ioan 4, 35). Deci încredere în recoltă, în rezultatul semănatului!

Însă „secerişul e mult, iar lucrătorii sînt puţini: Rugaţi, deci, pe Domnul secerişului, ca să scoată lucrători la secerişul Său" (Matei 9, 37—38). Apoi, apostolii seceră unde alţii au semănat, astfel se distinge semănătorul de secerător. Dar, în timpul secerişului, ambii se bucură, şi cel ce seamănă şi cel ce seceră (Ioan 4, 37—38). În cele din urmă, Iisus, avînd lopata în mînă, va vîntura aria şi va aduna grîul şi va arde pleava (Matei 3, 12).

În parabola grîului şi neghinei (Matei 13, 24—30), accentul este pus pe răb-

dare: „Nu, nu rupeți neghina, lăsați să crească împreună și grîul și neghina pînă la seceriș". Căci împărăția nu se impune cu forța. Tot despre răbdare este vorba și în parabola smochinului neroditor (Luca 13, 6—9). Lucrătorul viei intervine pe lîngă stăpînul care vrea să taie smochinul, cerîndu-i să mai aștepte: „Poate va da rod în viitor, iar de nu, îl vei tăia". În parabola despre vița cea adevărată (Ioan 15, 1—2), accentul este pus pe fructul viei, semnul binecuvîntării. Tatăl este lucrătorul, cel ce o plantează, iar Iisus este fructul.

În parabola despre văduva nedreptățită dar stăruitoare (Luca 18, 2—7), personajul central este judecătorul. Dacă el, judecător nedrept, răspunde pînă la urmă la cererea văduvei, „Dumnezeu, oare, nu va face dreptate aleșilor Săi care strigă către El ziua și noaptea și pentru care El rabdă îndelung?" (Luca 18, 7). Parabola prietenului ospitalier (Luca 11, 5—8) pune în evidență bunătatea lui Dumnezeu, totdeauna generoasă, efectivă. Dumnezeu nu abandonează, nu refuză pe nimeni. Prietenului care cere nu i se dă pentru că-i prieten, ci pentru îndrăzneala lui i se va da cît îi trebuie. Scepticismul fariseilor neîncrezători în bunătatea lui Dumnezeu este respins în parabola tatălui care-și iubește fiii (Luca 11, 11—13). Căci numai celor care cred în Dumnezeu li se iartă păcatele, ca în parabola celor doi datornici (Luca 7, 41—43) și a prostituatei care își recunoaște păcatul. Cu cît această recunoaștere este mai profundă, cu atît iertarea este mai deplină. Cui iubește mult i se iartă mult: „Iertate sînt păcatele ei cele multe, căci mult a iubit. Cui se iartă puțin, iubește puțin" (Luca 7, 47).

În templu, înaintea arhiereilor, fariseilor și bătrînilor, Iisus spune o serie de pilde, cum ar fi cea despre lucrătorii care l-au omorît pe moștenitorul stăpînului viei (Matei 21, 33—41). În această parabolă El pune problema responsabilității poporului lui Israel cu care Dumnezeu făcuse o Alianță. În Vechiul Testament profeții au fost lapidați. La un moment dat, Dumnezeu nu mai arată răbdare: „Împărăția lui Dumnezeu se va lua de la voi" (Matei 21, 43) și se va da neamului care va face roade. Soarta lui Israel depinde de el însuși: dacă nu-L acceptă pe Iisus, via se va da altora. Dumnezeu nu este legat de Israel, din moment ce ei au omorît moștenitorul. După moartea lui Iisus, Israel nu va mai putea recupera via. Dumnezeu e legat de Iisus. Împărăția este deja dată celor ce l-au urmat Lui, ucenicilor Săi, celor care au lăsat totul pentru numele Lui (Matei 19, 29).

La un moment dat, Iisus recurge la vorbirea directă, fără parabole, deoarece El, Fiul, nu Se mai roagă Tatălui pentru ucenicii Săi, căci Tatăl iubește pe Fiul în ucenicii Săi: „Acestea vi le-am spus în pilde, dar vine ceasul cînd nu vă voi mai vorbi în pilde, ci pe față vă voi vesti despre Tatăl... Au zis și ucenicii Săi: Iată, acum ne vorbești pe față și nu spui nici o pildă. Acum știm că Tu știi toate și nu ai nevoie să Te întrebe cineva... De aceea credem că ai ieșit de la Dumnezeu" (Ioan 16, 25, 29—30).

Mulți nu înțeleg vorbirea lui Iisus, din cauza necredinței lor: „De ce nu înțelegeți vorbirea Mea? Fiindcă nu puteți să credeți în cuvîntul Meu" (Ioan 8, 43). Aici nu este vorba de o simplă problemă lingvistică, ci de atitudinea intelectuală și spirituală față de adevăr: „Dacă spun adevărul de ce voi nu Mă credeți? Cel

care este de la Dumnezeu ascultă cuvintele Mele; de aceea voi nu ascultaţi, pentru că nu sînteţi de la Dumnezeu" (Ioan 8, 46—47).

Iisus vorbeşte in aşa fel incit predica Sa să aibă un ecou, să genereze un răspuns personal, să determine atitudini şi practici spirituale noi. El nu-Şi impune învăţătura cu forţa (Matei 19, 21). Chiar ucenicii pot să-L abandoneze şi să-L trădeze: „Din acest moment mulţi din discipoli s-au retras şi nu L-au mai urmat" (Ioan 6, 66—67). Şi in acest caz cere renunţarea la violenţă (Ioan 18, 11; Matei 26, 52; Luca 9, 54—56), la constringere morală (Matei 10, 14), propovăduind respectul faţă de libertate.

Ecoul acestei atitudini poate să se răsfrîngă in multe direcţii: „Nu-l voi da afară pe cel care vine la Mine" (Ioan 6, 37). Nici discriminare religioasă (Iisus şi samarinenii), nici socială (Iisus şi săracii), nici politică (Iisus felicită ofiţerul roman pentru credinţa sa — Matei 19, 21).

Explicarea Evangheliei

Iisus explică ceea ce propovăduieşte şi interpretează ceea ce face, aceasta pentru a-i antrena pe toţi in actul convertirii, actul de examinare şi schimbare a vieţii personale. Iisus nu Se mulţumeşte nici cu convertirea superficială, nici cu delăsarea faţă de vindecarea sufletului: „Nu daţi cele sfinte cîinilor, nici nu aruncaţi mărgăritarele voastre înaintea porcilor" (Matei 7, 6). Revelaţia este progresivă şi tot aşa convertirea va fi lentă şi dificilă. Iisus ceartă spiritele rele care se repezeau să se prosterneze înaintea Lui, deoarece El ştia că aceea era o convertire falsă: „Iar duhurile rele, cînd Îl vedeau, cădeau înaintea Lui şi strigau: Tu eşti Fiul lui Dumnezeu. Iar El le certa mult ca să nu-L dea pe faţă" (Marcu 3, 11—12).

În altă situaţie, Iisus îi acuză pe contemporanii Săi de o anumită lene intelectuală, numindu-i spirite fără inteligenţă, „zăbavnici cu inima ca să credeţi", mai ales atunci cînd este vorba de interpretarea profeţilor care au anunţat glorificarea lui Mesia (Luca 24, 25—27).

Iisus îi critică, de asemenea, pe cei ce caută o religie fără credinţă, pe cei care cer insistent „semne" fie ca să creadă, fie ca să nu mai aibă nevoie de credinţă. Poporul are frică de credinţă, de libertatea de a crede, de aceea caută sprijin în semne văzute. Or, Iisus nu se impune cu forţa semnelor; credinţa este totdeauna necesară pentru a descoperi prezenţa şi lucrarea lui Dumnezeu în istorie. În acest sens, Iisus însuşi reprezintă un „semn" de împotrivire, cum spune Simeon Maicii Domnului: „Iată, Acesta este pus spre căderea şi ridicarea multora din Israel şi ca semn de împotrivire" (Luca 2, 34).

Împărăţia lui Dumnezeu în curs de realizare are tainele ei (Matei 13, 10—17), care nu pot fi revelate în sens absolut. Acestea sînt explicate în parabolele împărăţiei şi sînt descoperite celor smeriţi: „Te laud pe Tine, Părinte, Doamne al

cerului şi al pămîntului, că ai ascuns acestea înțelepților şi priceputilor şi le-ai descoperit celor mici" (Matei 11, 25).

Iisus n-a ezitat să schimbe modul de a interpreta anumite fapte. De pildă, în grădina Măslinilor, El zice: „Nu ceea ce Eu voiesc, ci ceea ce Tu voieşti". Unele lucruri trebuie să le afirme direct, căci altfel ar părea mincinos; de pildă, că există o ierarhie a adevărurilor: nu lucraţi pentru hrana pămîntească, ci pentru hrana cerească (Ioan 3, 27), nu vă adunaţi comori pe pămînt, ci adunaţi-vă comori în cer (Matei 6, 19—20).

Creştinismul are o bază istorică solidă. Există date, nume, locuri şi fapte istorice care sînt adevărate puncte de reper pentru activitatea lui Iisus. De pildă, femeia care, în Betania, în casa lui Simon leprosul, Îl unge pe Iisus cu mir de mare preţ. Acest simplu fapt are, în germene, o valoare simbolică fundamentală şi trebuie să fie transmis: „Oriunde se va propovădui Evanghelia aceasta, în toată lumea, se va spune şi ceea ce a făcut aceasta, spre pomenirea Mea" (Matei 26, 13; Marcu 14, 9).

În faţa colegiului de la templu, Gamaliel, învăţător de Lege, foloseşte, în apărarea apostolilor acuzaţi, argumentarea istorică. Pînă acum toţi conducătorii de mişcări populare au eşuat.De aceea, „Feriţi-vă de oamenii aceştia şi lăsaţi-i, căci dacă această hotărîre sau lucrul acesta este de la oameni, se va nimici; iar dacă este de la Dumnezeu, nu veţi putea s-o nimiciţi, ca nu cumva să vă aflaţi şi luptători împotriva lui Dumnezeu. Şi l-au ascultat pe El" (Fapte 5, 38—40).

Minunile

Una dintre cele mai importante activităţi ale lui Iisus a fost aceea de tămăduitor al trupului şi al sufletului. Fără îndoială, această slujire mesianică i-a adus cea mai mare popularitate.

> „Şi a străbătut Iisus toată Galileea, învăţînd în sinagogile lor şi propovăduind Evanghelia împărăţiei şi tămăduind toată boala şi toată neputinţa în popor. Şi s-a dus vestea despre El în toată Siria şi aduceau la El pe toţi ce se aflau în suferinţe, fiind cuprinşi de multe feluri de boli şi de chinuri, pe demonizaţi, pe lunatici, pe slăbănogi, şi El îi vindeca. Şi mulţimi multe mergeau după El, din Galileea, din Decapole, din Ierusalim şi din Iudeea şi de dincolo de Iordan" (Matei 4, 23—25).

Iisus S-a apropiat de suferinzi animat de profunde sentimente de iubire pentru ceea ce reprezintă viaţa şi de compasiune faţă de suferinţa omenească. A săvîrşit numeroase minuni care dovedesc preţuirea Sa pentru sănătatea trupului şi sentimentul de milă faţă de mulţimea neajutorată: vindecarea omului paralizat din Capernaum (Marcu 2, 1—2), a celui demonizat din ţinutul Gadarenilor ((Luca 8, 26—39), a leprosului (Marcu 1, 40—45), a slujitorului ofiţerului roman din Ca-

pernaum (Matei 8, 5—13), hrănirea celor cinci mii de la lacul Tiberiadei (Ioan 6, 1—15) etc.

El a avut puterea dumnezeiască de a tămădui trupul şi sufletul, dar n-a săvîrşit minunile cu scopul de a-i constrînge pe semenii Săi la credinţă sau de a-i converti cu sila. De fapt, Iisus a săvîrşit puţine minuni şi nu Şi-a folosit misiunea ca o demonstraţie de putere, ci ca o manifestare a iubirii Sale faţă de Creaţie şi de om, ca o armă împotriva suferinţei, răului şi a morţii. Desigur, minunea este un semn eficace şi o garanţie a dumnezeirii Sale (Matei 11, 2—6); ea este „pentru slava lui Dumnezeu, ca, prin ea, Fiul lui Dumnezeu să Se slăvească" (Ioan 11, 4). De aceea, El vindecă suferinţa nu ca un simplu taumaturg sau numai din compasiune. Puterea lui Iisus de a face minuni nu este o forţă străină pe care o captează şi o mînuieşte prin procedee magice. Ea este forţa cuvîntului Său dumnezeiesc (Marcu 5, 8), energia propriei Sale persoane şi a dumnezeirii Sale şi deci este nedespărţită de sfinţenia Sa (Matei 12, 28). Iisus Hristos este „Cel sfînt şi drept" (Fapte 3, 14; I Ioan 2, 20; Apoc. 3, 7), Care aparţine lui Dumnezeu şi Care deţine puterea lui Dumnezeu: „Toate Mi-au fost date de către Tatăl Meu" (Luca 10, 22). În numele Lui, puterea diavolului (Matei 3, 3; Ioan 14, 30; Efes. 6, 16), duşmanul lui Dumnezeu şi al omului, a fost surpată: „Am văzut pe satana ca un fulger căzînd din cer" (Luca 10, 18). Scoaterea demonilor este o operaţie pe care o face cu degetul lui Dumnezeu, Duhul Sfînt (Luca 11, 20).

Iisus a săvîrşit minuni tocmai pentru a arăta că lumea este destinată a fi scoasă de sub „stăpînirea întunericului" (Luca 22, 53), că mîntuirea înseamnă înfrîngerea morţii şi repunerea vieţii în dreptul ei, transfigurarea Creaţiei printr-un proces de ieşire din „robia păcatului" (Ioan 8, 34). Nimic nu L-a tulburat mai mult ca distrugerea violentă a fiinţei umane (moartea Sfîntului Ioan Botezătorul — Matei 14, 13), ca anihilarea şi degradarea existenţei prin păcat (femeia păcătoasă — Ioan 8, 3—11). La mormîntul prietenului Său iubit, Lazăr, Iisus a suspinat cu duhul, S-a tulburat în sine şi a lăcrimat, deoarece, legea existenţei încerca să pună în cumpănă legea credinţei potrivit căreia cel ce crede în Dumnezeu „chiar dacă va muri, va trăi" (Ioan 11, 25).

Dintre minunile săvîrşite asupra oamenilor cea mai semnificativă este readucerea la viaţă prin cuvîntul Său creator. Astfel, el a readus la viaţă pe fiica lui Iair, conducătorul sinagogii din Capernaum: „Copilă, ţie zic, scoală-te!" (Marcu 5, 41); pe fiul văduvei din Nain: „Tînărule, ţie zic, scoală-te!" (Luca 7, 15); pe Lazăr din Betania, fratele Martei şi Mariei: „Lazăre, vino afară!" (Ioan 9, 43). Pentru scopul cu care au fost săvîrşite minunile, cel mai însemnat moment este însăşi Schimbarea Sa la faţă (Matei 17, 1—13; Marcu 9, 2—8; Luca 3, 28—36), cînd are loc transfigurarea firii umane a Domnului, ca anticipare a descoperirii slavei Sale viitoare. De altfel, toate darurile şi minunile Sale constituie o revărsare în prezent a împărăţiei: „iată, împărăţia lui Dumnezeu a venit peste voi" (Luca 11, 20).

Desigur, puterea de a face minuni nu-i aparţine exclusiv. Discipolii şi alţii încă au săvîrşit minuni: „Dacă eu scot demonii cu Beelzebul, feciorii voştri cu

cine îi scot?" (Matei 12, 27). Totuşi, minunile motivează rolul Lui de Învăţător şi Profet şi se adaugă la autoritatea Lui. Mai important este faptul că în înţelegerea lui Iisus mîntuirea (gr. *soteria*, mîntuire, eliberare, vindecare) presupune şi o terapie care regenerează umanitatea, şi nu numai o acţiune care răscumpără păcatele. Minunile relevă tocmai faptul că mîntuirea se realizează, uneori, în mod brusc, prin zdruncinări şi crize ireversibile.

Iisus Hristos a arătat că esenţa misiunii Sale este *mîntuirea*, noţiune biblică mai veche, căreia El îi dă o semnificaţie nouă, mai cuprinzătoare: „Fiul Omului n-a venit ca să piardă sufletele, ci ca să le mîntuiască" (Luca 9, 55). În Noul Testament, mîntuirea este legată de persoana şi opera lui Iisus Hristos şi constă în aducerea credinciosului la o viaţă nouă în comuniune cu Dumnezeu în Hristos. Mîntuirea înseamnă recuperarea sensului spiritual şi a conţinutului plenar al existenţei: „Ce-i va folosi omului, dacă va cîştiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său?" (Matei 16, 26). Dacă păcatul este o stare de diminuare şi de dezbinare interioară, provenind din ruperea comuniunii cu Dumnezeu (Ioan 9, 16, 31), mîntuirea este o plinătate a existenţei care vine din harul şi iubirea de Dumnezeu. De aceea, noţiunea de mîntuire, mai ales în *Evanghelia după Ioan*, este pusă în legătură cu o altă noţiune biblică, aceea de *viaţă*: „Învăţătorule bun, ce bine să fac, ca să am viaţa veşnică?" (Matei 19, 16). Iisus Hristos este însăşi sursa vieţii dumnezeieşti: „Căci precum Tatăl are viaţă în Sine, aşa I-a dat şi Fiului să aibă viaţă în Sine" (Ioan 5, 26). Dumnezeu L-a dat pe Fiul Său ca lumea să aibă viaţă din viaţa Sa (Ioan 3, 16). El este Cel ce dă viaţă (Ioan 5, 21), pentru că „întru El locuieşte, trupeşte, toată plinătatea dumnezeirii" (Col. 2, 9).

De aceea, învăţătura lui Iisus despre mîntuire nu se poate înţelege decît ţinînd seama de concepţia Sa despre viaţă. Pentru Iisus mîntuirea înseamnă viaţa în Dumnezeu: „Întru El era viaţa şi viaţa era lumina oamenilor" (Ioan 1, 4).

Dar „calea care duce la viaţă" (Matei 7, 14) este calea jertfei; mîntuirea ca şi viaţa, este un act de jertfă: „Căci cine va voi să-şi scape viaţa o va pierde" (Matei 16, 25).

Pe de o parte, prin minunile Sale, Iisus redă sănătatea oamenilor, vindecă rănile trupului, reface fiinţa umană a persoanei (terapia persoanei). Pe de altă parte, El demască puterile răului, denunţă idolatria şi falsificarea raporturilor dintre oameni (terapia societăţii).

Intrînd în arena vieţii sociale, Iisus n-a putut să treacă cu vederea ceea ce se întîmpla în rîndul săracilor, bolnavilor şi al celor oprimaţi. Căci libertatea faţă de păcatul personal este inseparabilă de eliberarea faţă de nedreptăţile sociale. Iisus a avut un cuvînt aspru împotriva bogaţilor, tiranilor şi opresorilor de orice fel. Prin aceasta, El a dat naştere unei serii de conflicte cu autorităţile religioase şi politice din Ierusalim. Procesul şi condamnarea lui Iisus s-au petrecut într-o atmosferă de tensiune şi ostilitate. Toate autorităţile au consimţit la destinul Său tragic: „Este vinovat de moarte" (Matei 26, 66). Cînd a văzut că rezistenţa poporului în faţa acestor acuzaţii este inexistentă şi că situaţia nu poate fi schim-

bată, că eliberarea de sub tirania păcatului este un proces mult mai profund şi de lungă durată, atunci a acceptat propria Lui suferinţă şi înfrîngere. În ascultare faţă de Tatăl, Iisus ia calea Crucii, a „Mielului lui Dumnezeu", amintindu-ne că El este Fiul Omului Care n-a venit să I se slujească, ci ca El să slujească. De fapt, Iisus a suferit Crucea nu imediat după botez, ci după ce S-a confruntat public cu aceste puteri şi a dovedit prin fapte, în mijlocul oamenilor simpli, iubirea şi dreptatea Sa.

Nici învăţătura, nici minunile nu pot fi despărţite de persoana Sa. Un lepros venind la Iisus, a îngenunchiat şi L-a rugat: „Doamne, dacă Tu voieşti, poţi să mă vindeci" (Marcu 1, 40). Nimic mai direct şi mai personal ca în această descriere! Bolnavul îşi dă seama că Iisus nu este un magician, care manipulează forţe misterioase; dimpotrivă, el vede pe Dumnezeu însuşi în minunile Sale. Puterea de a vindeca este activată de înţelegerea şi compasiunea Sa pentru suferinţă: „Şi făcîndu-I-Se milă, a întins mîna şi S-a atins de el şi a zis: Voiesc, curăţeşte-te" (Marcu 1, 41); „Iisuse, Fiul lui David, ai milă de mine" (Marcu 10, 48), strigă Bartimeu orbul, fiul lui Timeu din Ierihon.

Unele din minuni se pot explica în mod natural (cazul apelor curative care făceau minuni — Ioan 5, 3). Dar poporul era educat să ceară şi să vadă semne din cer, acte extraordinare de manifestare divină, de aceea Îl întreabă pe Iisus: „Dar ce minune faci Tu, ca să vedem şi să credem în Tine? Ce lucrezi?" (Ioan 6, 30). Or, tocmai aici apare noutatea Evangheliei: „Pentru ce neamul acesta cere semne? Adevărat grăiesc vouă că nu se va da semn acestui neam" (Marcu 8, 12). Iisus nu e magician şi nu vrea să încurajeze idolatria şi superstiţia, ci numai să descopere puterile ascunse, care sînt în El.

Minunile sînt dictate adeseori de suferinţa umană. În acest sens, Iisus citează două miracole din Vechiul Testament (Luca 4, 25—27), ambele amintite în III Regi (17, 8—16): Ilie, care a cerut ospitalitate unei văduve păgîne din Sarepta, în Sidon, săvîrşeşte o minune în timpul foametei; iar Neeman, conducător de oşti din Siria, se prezintă la Elisei, succesorul lui Ilie, ca acesta să-l vindece de lepră.

Iisus vindecă şi de la distanţă, dar nu pentru a-Şi demonstra forţa. Întîlnirea cu persoana reală şi încrederea acesteia în puterea lui Dumnezeu sînt necesare, căci importantă este atitudinea celui care cere mila Sa. El însuşi a identificat-o pe femeia care L-a atins, căci se dezlegase singură de orice suspiciune şi ezitare, iar El a vindecat-o (Luca 8, 46). Ceea ce desface blocajul inimii este credinţa. Vindecarea, ca orice altă minune, este consecinţa credinţei. Atunci cînd credinţa lipseşte, tămăduirea nu are loc. „Credinţa ta te-a mîntuit", spune El femeii prostituate, dînd-o ca exemplu tuturor (Luca 7, 50). Dimpotrivă, din cauza necredinţei compatrioţilor Săi, El nu a putut să facă acolo, în Nazaret, nici o minune (Marcu 6, 5).

Iisus calmează orgoliul ucenicilor că pot să facă minuni, cerîndu-le să îndrepte credinţa, nădejdea şi dragostea lor spre orizontul împărăţiei lui Dumnezeu: „Nu vă bucuraţi de aceasta, că duhurile vi se supun, ci vă bucuraţi că numele voastre sînt scrise în ceruri" (Luca 10, 20).

Minunile lui Iisus sînt fapte ale revelaţiei lui Dumnezeu. Aceasta era credinţa comună împărtăşită de poporul iudeu, căreia îi dă expresie fariseul Nicodim: „Rabi, ştim că de la Dumnezeu ai venit învăţător; că nimeni nu poate face aceste minuni pe care le faci Tu, dacă nu este Dumnezeu cu el" (Ioan 3, 2). Datorită minunilor, vestea despre Iisus s-a întins peste tot (Marcu 1, 29). De aceea, mulţimile au tendinţa naturală de a răspîndi vestea, de a se angaja în acţiuni misionare. Dar Iisus a poruncit ca nimeni să nu vorbească despre minunile Sale (Marcu 5, 43). Poate din cauză că minunile, prin intervenţia puterii divine asupra forţelor naturii şi ale răului, puteau să diminueze credinţa, în loc să o întărească şi să o transforme în adorare. Or, numai credinţa poate să întreţină speranţa trainică. Ucenicii, martori ai potolirii miraculoase a furtunii pe mare, erau cuprinşi de teamă: „Iisus le-a zis lor: pentru ce sînteţi aşa de fricoşi? Cum de nu aveţi credinţă?" (Marcu 4, 40). Sau, poate, pentru că El, Căruia totul I se supune sub picioare, fiind „mai presus decît toată începătoria şi stăpînia şi puterea şi domnia şi decît tot numele ce se numeşte, nu numai în veacul acesta, ci şi în cel viitor" (Efes. 1, 21), preferă să apere sensul misiunii Sale: „Urmează-Mi" (Marcu 2, 14), adică vino şi vezi pe Dumnezeu însuşi care Se arată în minunile Mele. Credinţa, mai preţioasă decît aurul trecut prin foc, trebuie să fie mereu păstrată şi consolidată „ca să fie găsită spre laudă şi spre slavă şi spre cinste", la arătarea lui Hristos (I Petru 1, 7).

Calea credinţei este calea inimii, a urmării lui Hristos în intimitate cu El. Dar şi o judecată dreaptă făcută cu facultăţile naturale, bazată pe bunul simţ, poate conduce la Dumnezeu: „Se cuvine oare, în ziua Sabatului, a face binele sau a face răul, a mîntui un suflet sau a-l pierde? Dar ei tăceau" (Marcu 3, 4).

Tot aici trebuie spus că mesajul Său nu trece uşor, mai ales cînd este vorba de înviere, unul din punctele esenţiale ale învăţăturii Sale (Marcu 12, 18—27). Este o iluzie faptul că noi am putea anunţa Evanghelia de aşa manieră, încît actul de credinţă să devină mai uşor. Iisus spune că fidelitatea faţă de Cuvîntul lui Dumnezeu (Marcu 12, 24—27) este cea mai bună metodă misionară. Aceeaşi fidelitate este dată de către apostoli, ca legămînt, tuturor celor ce vor răspîndi cuvîntul Evangheliei: „Drept învăţînd cuvîntul adevărului" (II Tim. 2, 15).

Actele prin care Iisus Se angajează să lucreze sînt multiple: de la înmulţirea pîinilor — anticiparea Cuminecăturii — pînă la vindecarea prin ungerea organelor de simţ şi punerea mîinilor peste cei bolnavi: „Şi I-au adus un surd, care era şi gîngav, şi L-au rugat ca să-Şi pună mîna peste el. Şi luîndu-l din mulţime, la o parte, Şi-a pus degetele în urechile lui, şi scuipînd, S-a atins de limba lui. Iisus Şi-a ridicat ochii la cer şi a suspinat, zicînd: Effata! ceea ce înseamnă: Deschide-te! Şi urechile lui s-au deschis, iar legătura limbii lui îndată s-a dezlegat şi vorbea bine" (Marcu 7, 32—35).

În această descriere avem toate elementele care compun ceea ce Biserica va numi *Taină* sau *Sacrament*, „semne" despre care există certitudinea că Dumnezeu Se angajează să lucreze în mod eficace prin intermediul oamenilor şi al unui ritual.[1]

Scoaterea demonilor

Un aspect important al misiunii lui Iisus este confruntarea Sa cu puterile răului, confruntare pe care populaţia din acel timp nu o înţelegea. Iisus arată că El a venit să intre „în casa celui tare" (Marcu 3, 27), să lege pe omul puternic: „acum stăpînul acestei lumi va fi aruncat afară" (Ioan 12, 31). Văzind minunile săvîrşite de Iisus, scribii Îl acuzau că El alungă demonii cu Beelzebul, domnul demonilor. „Cum poate satana să alunge pe satana?", întreabă Iisus. „Căci dacă satana s-a sculat împotriva lui însuşi şi s-a dezbinat, nu mai poate să dăinuiască, ci are sfîrşit" (Marcu 3, 26). Pentru Iisus păcatul împotriva Duhului Sfînt, care nu are iertare, este acela de a-L huli că lucrează cu puterea demonilor (Marcu 3, 28—30).

Evangheliile ne prezintă (de pildă, în vindecarea demonizatului din regiunea Gherghesenі — Luca 8, 26—39, sau a celui din regiunea Gadarenilor — Marcu 5, 1—20) nu numai ce pot să facă puterile răului din om, ci şi ceea ce Dumnezeu poate să facă din puterea răului. Numele diavolului este „legiune" (Luca 8, 30; Marcu 5, 9, 15), „cohortă", deoarece este vorba de o concentrare de multiple forţe rele, pentru ca, astfel, violenţa răului să devină insuportabilă. Omul posedat de rău este dezordonat, turmentat, fără voinţă proprie, legat din toate părţile. O altă fiinţă trăieşte în el, toate posibilităţile de exprimare şi de comunicare îi sînt luate; el este dominat de o tăcere satanică.

Sub presiunea satanei, omul recurge la Iisus, Care nu acceptă ca acesta să fie manevrat de diavol precum o maşină. Dumnezeu nu este nepăsător, indiferent la suferinţă. Misiunea Sa este aceea de a vindeca, de a-l lega şi prăda pe cel rău, de a reda omului sănătatea. Căci nu venise să judece, ci să mîntuiască (să tămăduiască) nu pe cei drepţi, ci pe cei păcătoşi (Matei 9, 13). El face aceasta ca fiind stăpînul tuturor elementelor: „Ieşi duh necurat din omul acesta" (Marcu 5, 8). Demonii se simt, la rîndul lor, turmentaţi, fiind aruncaţi şi înecaţi în apă, împreună cu o turmă de două mii de porci (Marcu 5, 13). În faţa acestui spectacol, cei prezenţi sînt cuprinşi de panică, de aceea Îi cer lui Iisus să plece din ţinutul lor.

Iisus pleacă, într-adevăr, deoarece acolo nu găsise credinţă. Iar El îngăduie neascultarea, dar nu necredinţa. În schimb, cel vindecat devine cel trimis, trimis să vorbească tuturor despre experienţa sa cu Dumnezeu: „Întoarce-te la casa ta şi spune cît bine ţi-a făcut ţie Dumnezeu. Şi a plecat vestind în toată cetatea cîte îi făcuse Iisus" (Luca 8, 39).

Evanghelistul Matei notează că autoritatea lui Iisus asupra demonilor lucrează în orice loc şi timp, chiar şi într-un teritoriu păgîn, precum Gadara, unde este întîmpinat de doi demonizaţi pe care El i-a vindecat: „Ai venit aici ca să ne chinuieşti înainte de vreme" (Matei 8, 29). Incidentul ne descoperă că există dimensiuni ascunse ale luptei creştinului, ascunse astăzi, dar care vor fi făcute cunoscute pînă la urmă. El lărgeşte viziunea noastră despre misiunea Bisericii. În rugăciunile de la *Aghiasma Mare* se arată că Dumnezeu n-a răbdat, din cauza milei Sale, ca să vadă omul tiranizat şi legat de diavol. Iisus, prin intrarea Sa în Iordan, sfinţeşte apele şi zdrobeşte căpeteniile demonilor care se cuibăriseră acolo.

Pentru Iisus, condiţia esenţială de a fi om o dă eliberarea de puterea păcatului. Demonii alungaţi înseamnă înfrîngerea păcatului, eliberarea de necurăţie. Alungarea demonilor în turma de porci (porcul este un animal necurat pentru iudei) arată anume că vindecarea oricărui om, mai ales a unuia care în cele din urmă devine evanghelizator, este mai de preţ decît orice posesiune materială.

Nimeni nu are însă drept de proprietate asupra puterii primite. De aici, sensul rugăciunii, de care depinde eficacitatea oricărui act. Rugăciunile, ca şi postul, sînt practici biblice de mare importanţă. În Vechiul Testament se cunoaşte rugăciunea reginei Ester, ameninţată de exterminare (Ester 14, 1—14). Sau cea a lui David, rugăciune publică în care dă pe faţă întreaga sa viaţă (II Regi 7, 18—29). În Noul Testament, viaţa credinciosului e ritmată de rugăciune: Cereţi..., căutaţi..., bateţi... (Matei 7, 7—12).

Dar nu obiectul cererii este important, ci raportul între cel ce se roagă şi Dumnezeu. Numai unirea cu Dumnezeu îl face să participe la puterea rugăciunii. Dacă această unire există, devin posibile miracolele. Eficacitatea ei depinde de ataşamentul nostru faţă de Dumnezeu. Există o coordonare intimă între rugăciune şi acţiune: „Acest neam de demoni cu nimic nu poate ieşi, decît cu rugăciune şi cu post" (Marcu 9, 28—29), le răspunde Iisus ucenicilor Săi care se miră de faptul că ei n-au putut să alunge demonul din copilul ce li se prezentase, cu toate că, în alte cazuri, reuşiseră. Postul nu înseamnă doar privare de mîncare, ci asumarea unei stări eliberatoare de tot ceea ce ţine sufletul în sclavie. Postul este un sacrificiu: a oferi ceva într-un spirit nou, nu obligatoriu. Aceasta nu înseamnă slăbiciunea sufletului, ci înălţarea şi înnoirea lui, căci la vin nou se cer vase noi (Marcu 2, 18—22). Sfîntul Duh ne dă vinul nou pentru a deveni fiinţe noi.

Iubirea

Un cărturar evreu, voind să afle dacă Iisus cunoaşte esenţa Scripturilor lui Moise, Îl întreabă: „Care este cea dintîi dintre porunci?"

> „Iisus i-a răspuns că întîia este: Ascultă Israele, Domnul Dumnezeul nostru este singurul Domn. Şi: Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din tot cugetul tău şi din toată puterea ta. Aceasta este cea dintîi poruncă. Iar a doua e aceasta: Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi. Mai mare decît acestea nu este altă poruncă. Şi I-a zis cărturarul: Bine, Învăţătorule. Adevărat ai zis că unul este Dumnezeu şi nu este altul afară de El. Şi a-L iubi pe El din toată inima, din tot sufletul, din tot cugetul şi din toată puterea şi a iubi pe aproape tău ca pe tine însuţi este mai mult decît toate arderile de tot şi decît toate jertfele. Iar Iisus, văzîndu-l că a răspuns cu înţelepciune, i-a zis: Nu eşti departe de împărăţia lui Dumnezeu. Şi nimeni nu mai îndrăznea să-L mai întrebe" (Marcu 12, 29—34).

Într-adevăr, Iisus confirmă aici Vechiul Testament în tot ce acesta are mai important. Dar El adaugă o poruncă nouă care duce la desăvîrşirea după chipul lui Dumnezeu:

„Să nu duşmăneşti pe fratele tău în inima ta, dar să mustri pe aproapele tău, ca să nu porţi păcatul lui. Să nu-ţi răzbuni cu mîna ta şi să n-ai ură asupra fiilor poporului tău, ci să iubeşti pe aproapele tău, ca pe tine însuţi. Eu sînt Domnul Dumnezeul vostru" (Lev. 19, 17—18).

„Aţi auzit că s-a zis: Să iubeşti pe aproapele tău şi să urăşti pe vrăjmaşul tău. Iar Eu vă zic vouă: Iubiţi pe vrăjmaşii voştri, binecuvîntaţi pe cei ce vă blestemă, faceţi bine celor ce vă urăsc şi rugaţi-vă pentru cei ce vă vatămă şi vă prigonesc, ca să fiţi fiii Tatălui vostru Celui din ceruri, că El face să răsară soarele peste cei răi şi peste cei buni şi trimite ploaie peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi. Căci dacă iubiţi pe cei ce vă iubesc, ce răsplată veţi avea? Au nu fac şi vameşii acelaşi lucru? Şi dacă îmbrăţişaţi numai pe fraţii voştri, ce faceţi mai mult? Au nu fac şi păgînii acelaşi lucru? Fiţi, dar, voi desăvîrşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvîrşit este" (Matei 5, 43—48).

Mai mult, Iisus face din porunca cea nouă porunca Sa:

„Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiţi unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, aşa şi voi să vă iubiţi unul pe altul. Întru aceasta vor cunoaşte toţi că sînteţi ucenicii Mei, dacă veţi avea dragoste unii faţă de alţii" (Ioan 13, 34—35). „Aceasta este porunca Mea: Să vă iubiţi unul pe altul, precum v-am iubit Eu. Mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să şi-l pună pentru prietenii săi" (Ioan 15, 12—13).

În această poruncă se întîlnesc dragostea naturală şi cea divină, de aceea evanghelistul Ioan denumeşte dragostea „poruncă veche şi nouă" (I Ioan 2, 7—8).

Dragostea divină vine la noi în mod divin, în persoana Fiului lui Dumnezeu, al Cărui nume este Iubire. Căci „Întru aceasta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său cel Unul-născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viaţă să avem" (I Ioan 4, 9—10). Iar aceasta nu este numai afirmaţia apostolului Ioan, ci însăşi porunca pe care Dumnezeu Tatăl o rosteşte în momentul botezului Domnului. În Iisus Dumnezeu a pus întreaga Sa iubire (Marcu 1, 11; Matei 17, 5).

Astfel, creştinii sînt ţinuţi să mărturisească nu numai că Tatăl L-a trimis pe Fiul, Mîntuitor al lumii (I Ioan 4, 14), nu numai că Fiul S-a întrupat şi S-a jertfit pentru păcatele noastre, ci că în El Dumnezeu a concentrat întreaga Sa iubire. Bogăţia covîrşitoare a harului şi iubirii ce a avut către noi sînt acumulate în Hristos Iisus (Efes. 2, 7). Dumnezeu a vrut ca toată „plinătatea" să locuiască în El: „În El locuieşte trupeşte toată plinătatea dumnezeirii" (Col. 2, 9).

Dragostea este realitatea lui Dumnezeu de care este pătrunsă întreaga Evanghelie, toată misiunea şi slujirea lui Iisus. „Pentru multa Sa iubire cu care ne-a iubit" (Efes. 2, 4) Dumnezeu pe noi, care eram morţi prin păcatele noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos (Efes. 2, 6—7).

Dragostea lui Hristos ne ţine vii pentru că dacă Cel ce a murit pentru noi este viu, atunci toţi au murit şi sînt vii, nu în capacitatea lor proprie, ci în virtutea Celui care a murit şi înviat pentru noi (II Cor. 5, 14).

Dragostea dă identitatea creştinului, creează ambianţa divină în care acesta îşi duce viaţa.

„De aş grăi în limbile oamenilor şi ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare şi chimval răsunător. Şi de-aş avea darul proorociei şi tainele toate le-aş cunoaşte şi orice ştiinţă, şi de aş avea atîta credinţă încît să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimic nu sînt. Şi de aş împărţi toată avuţia mea şi de aş da trupul meu ca să fiu ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte. Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuieşte, nu se laudă, nu se trufeşte. Dragostea nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale, nu se aprinde de mînie, nu gîndeşte răul. Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduieşte, toate le rabdă. Dragostea nu cade niciodată. Cît despre prooroci — se vor desfiinţa; darul limbilor va înceta; ştiinţa se va sfîrşi. Pentru că în parte cunoaştem şi în parte proorocim. Dar cînd va veni ceea ce e desăvîrşit, atunci ceea ce este în parte se va desfiinţa. Cînd eram copil, vorbeam ca un copil, simţeam ca un copil, judecam ca un copil; dar cînd m-am făcut bărbat, am lepădat cele ale copilului. Căci vedem acum ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci, faţă către faţă; acum cunosc în parte, dar atunci voi cunoaşte pe deplin, precum am fost cunoscut şi eu. Şi acum rămîn acestea trei: credinţa, nădejdea, dragostea. Iar mai mare dintre acestea este dragostea (I Cor. 13, 1—13).

Înainte de plecarea din Galileea, Iisus se afla în faţa unei mulţimi înfometate, comparată cu o turmă fără păstor (Iez. 34, 4—5; 11—16). Neputînd-o lăsa să moară de inaniţie, a înmulţit pîinea, pentru a arăta că El este Bunul Păstor (Matei 18, 12—14; Luca 15, 4—7). El înmulţise deja vinul, la îndemnul mamei Sale, la nunta din Cana, nordul Nazaretului (Ioan 2, 1—11), schimbarea apei în vin fiind un semn dat apostolilor că El e vinul nou, simbolul bucuriei.

După aceasta, Iisus a ţinut o cuvîntare despre „pîinea venită din cer", făcînd astfel legătura între înmulţirea pîinilor şi Euharistie.

Văzîndu-L că face minuni, mulţimea este înclinată să-L proclame rege, dar Iisus fuge (Ioan 6, 15). El face orice ca să fie înţeles de contemporanii Săi (Matei 11, 16—17), dar constată că aceştia sînt orbi şi nu pot să citească „semnele timpului". Iudeii nu văd, au ochii bolnavi (Luca 11, 35; Ioan 12, 35). Ucenicii lui Iisus însă trebuie să vadă evenimentele (Luca 12, 56) aşa cum vulturii văd prada şi se adună în jurul acesteia (Matei 24, 28; Iov 34, 29—30).

Umblînd pe colinele şi drumurile din Galileea, Iisus întîlneşte o mulţime de oameni aparţinînd diferitelor categorii sociale. Faţă de această mulţime amestecată Îşi exprimă compasiunea: „Milă Mi-e de mulţime" (Matei 15, 32). Cum venise să vindece oameni şi să trateze situaţii reale, El săvîrşeşte numeroase vindecări (Matei 15, 29—30). Mizeria, suferinţa, boala nu sînt deci o formă de con-

damnare. Dumnezeu, deşi lumea aceasta este rea, intervine şi scoate oamenii din suferinţă.

Or, pentru iudei, un asemenea Dumnezeu generos şi iertător era de neconceput. Printre contemporani circula o imagine falsă despre Dumnezeu, stăpîn care răsplăteşte şi ajută numai pe cei ce nu calcă porunca (Luca 15, 29—30), părinte aspru care nu se veseleşte cu fiul care i-a risipit averea. Iisus prezintă însă o altă faţă a lui Dumnezeu.

Dumnezeu nu este un tiran, de aceea nu pretinde nimic. Toţi au dreptul să zică „Tatăl nostru". Împărăţia lui Dumnezeu este un dar, deci nu e vorba de a practica Legea, ci de a primi darul lui Dumnezeu. Toate acestea izvorăsc din bunătatea lui Dumnezeu, Iisus însuşi fiind numit adesea bun, rabi bun (Marcu 10, 17—18). Nimeni nu se compară cu Dumnezeu, căci numai El este bun (Marcu 10, 18). Nimeni nu poate să dea înapoi lui Dumnezeu ceea ce Îi datorează. Nici practica cultului, nici împlinirea poruncilor nu mai contează, ci urmarea lui Iisus (Marcu 10, 21; Matei 19, 21—22), după exemplul copiilor. Trebuie să devenim copii ca să primim acest dar al împărăţiei. Sau să fim „născuţi din nou", fapt pe care Nicodim nu îl înţelege (Ioan 3, 3—4).

„Voi sînteţi..."

Iisus a propovăduit iubirea de sine, deoarece nu există ceva mai de preţ pe lume decît sufletul: „Ce va da omul în schimb pentru sufletul său?" (Matei 16, 26; Marcu 8, 36). În parabola celor zece fecioare, Iisus arată că fiecare suflet personal are o candelă, fiecare se luminează cu propria lui lumină. Cel ce crede nu numai că primeşte şi posedă propria lui lumină din credinţa sa supranaturală, ci, la rîndul lui, devine dătător de lumină şi purtător de har.

Iisus dă o mare atenţie puterii transformatoare a Evangheliei, care schimbă pe cei ce cred în *sarea pămîntului* — simbolul înţelepciunii, în *lumina lumii* — simbolul revelaţiei divine, în *aluatul* care preface toată frămîntătura (I Cor. 5, 6) — simbolul înnoirii. Ce poate fi mai nobil decît aceste atribute pe care Iisus le atribuie discipolilor Săi: „Voi sînteţi lumina lumii; nu poate o cetate aşezată pe vîrf de munte să se ascundă" (Matei 5, 14); „Voi sînteţi sarea pămîntului" (Matei 5, 13), „Bună este sarea; dar dacă sarea îşi va pierde puterea de a săra, cu ce o veţi drege?" (Marcu 9, 50); „Voi sînteţi prietenii Mei, dacă faceţi ceea ce vă poruncesc" (Ioan 15, 14).

În toate descrierile şi naraţiunile din Evanghelii, persoanele ocupă un loc central. Evangheliştii nu insistă asupra comunităţilor organizate sau a poporului în general, ci asupra persoanelor care compun acest popor: „Privind pe cei ce şedeau în jurul Lui" (Marcu 3, 34). Persoana, cu experienţa ei particulară, devine actorul principal, aşa cum se vede, de pildă, în chemarea apostolilor, care are un caracter personal, intim, de şcoală spirituală: trecînd pe lîngă biroul de vamă, Iisus l-a văzut pe Matei (alias Levi) şi l-a chemat să-I devină discipol.

Mulțimea era dornică să-L vadă. Mulți bolnavi năvăleau ca să se atingă de El, El însuși căutînd să evite îmbulzeala mulțimii (Marcu 3, 8—10). Unii n-aveau răbdarea și timpul pentru a stabili un contact personal, aprofundat cu El. Credeau însă în prelungirea sau extinderea efectelor credinței, rugîndu-L să le îngăduie să se atingă măcar de „poala hainei Sale" (Marcu 5, 27—28; 6, 56). În această privință, păgînii constituiau un model pentru cei din neamul Său: „Da, Doamne, dar și cîinii mănîncă fărîmiturile copiilor, sub masă", spune femeia păgînă din Fenicia Siriei (Marcu 7, 28). Intervenția ei are rolul de a lărgi împărăția Sa și a o unifica.

Iisus contează pe efortul fiecăruia de a veni către El. De la cel care nu are rîvnă și inițiativă și ceea ce are i se va lua (pilda talanților — Matei 25, 14—29). El a ajutat numai pe cei care au acceptat ca Dumnezeu să-i ajute: „Cred, Doamne! Ajută necredinței mele!"

> „Și chemînd la Sine mulțimea împreună cu ucenicii Săi, le-a zis: Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie. Căci cine va voi să-și scape sufletul îl va pierde, iar cine va pierde sufletul pentru Mine și pentru Evanghelie, acela îl va scăpa. Căci ce folosește omului să cîștige lumea întreagă, dacă își va pierde sufletul?" (Marcu 8, 34—36).

Acesta este planul lui Iisus, pe care-l face public, de a construi noul popor al lui Dumnezeu în jurul persoanei și cuvîntului Său, prin contrast cu planul pe care l-au făcut fiii oamenilor: să zidească cetate și turn pînă la Dumnezeu, dar fără Dumnezeu. Cetatea lor a fost numită Babel, căci acolo a încurcat Domnul limbile întregului pămînt (Fac. 11, 1—9). Acum, Iisus vrea să construiască cetatea cu puterea cuvîntului Său, adunînd în jurul Său o comunitate de ucenici, cărora le încredințează Evanghelia Sa. El este Noul Moise care conduce noul popor al lui Dumnezeu.

7. „Iată omul!“

Pilat, după ce-L întreabă pe Iisus „Ce este adevărul“ (Ioan 18, 30), Îl prezintă mulţimii spunînd: „Iată Omul!“ (Ioan 19, 5). A trecut Pilat dincolo de umanismul legalist spunînd: „Eu nu găsesc în El nici o vină“ (Ioan 18, 38)? Pilat şi-a dat seama, totuşi, că Iisus Se simţea pe deplin angajat în existenţa umană de vreme ce acceptase de bună voie să fie expus în faţa autorităţilor religioase şi politice. Iisus a lăsat a se înţelege că problema capitală în Patimile Sale este restaurarea omului în drepturile sale de Fiu al lui Dumnezeu. În acest proces, El este Omul-cheie, după logica apostolului Pavel: după cum printr-un singur om a intrat păcatul în lume, tot aşa, printr-un Om-Iisus Hristos, lumea a fost binecuvintată cu harul lui Dumnezeu (Rom. 5, 12—15).

În ce fel Iisus este Omul? În ce constă semnificaţia originală a persoanei Sale? Aceste întrebări apar in mintea contemporanilor Săi ori de cîte ori Iisus învăţa ceva nou, oriunde aducea şi făcea ceva nou. Viaţa personală şi publică a lui Iisus are identitatea ei pe care evangheliştii n-au redat-o decît în mod parţial. Ei au subliniat cît au putut însă calitatea excepţională a vieţii lui Iisus.

La un moment dat, Iisus spune: „Învăţaţi de la Mine, căci Eu sînt blînd şi smerit cu inima“ (Matei 11, 29). De unde vine forţa exemplului Său? Din ascultarea faţă de Tatăl, din comuniunea intimă cu Părintele Său şi cu Duhul Sfînt pe Care Îl va trimite de la Tatăl (Ioan 15, 26). Viaţa Sa are o rădăcină divină în această comuniune (Luca 10, 21).

Într-adevăr, Iisus Îl numeşte pe Tatăl Său *avva* (cuvînt ebraic, tradus în limba greacă prin *pater*), care arată intimitatea unică cu Dumnezeu. Cu conştiinţa acestei comuniuni intime, El va spune: „Toate Mi-au fost date de către Tatăl Meu şi nimeni nu cunoaşte cine este Fiul, decît numai Tatăl, şi cine este Tatăl, decît numai Fiul, şi căruia voieşte Fiul să-i descopere“ (Luca 10, 22). Această conştiinţă manifestată la vîrsta de doisprezece ani va domina întreaga Lui viaţă (Luca 2, 42). Iisus creşte şi Se dezvoltă în comuniunea şi ascultarea faţă de Tatăl experimentată în cîteva momente extraordinare: la botez, la transfigurare, la înviere.

Iisus recunoaşte, înainte de orice, că ceea ce ştie vine din revelaţia lui Dumnezeu („Toate Mi-au fost revelate de către Tatăl Meu"). El nu este un gnostic sau mistic, pretinzînd că are viziuni şi intuiţii ale lui Dumnezeu. În viaţa Sa există momente care lasă impresia de neclaritate şi de dubiu, de pildă în conflictul Lui cu moartea. Dar El are totdeauna autoritatea învăţăturii, puterea discernămîntului şi judecăţii datorită ascultării şi comuniunii Sale cu Tatăl. El este Învăţător, învăţînd de la Tatăl (Matei 23, 8—10).

Apoi, deşi este fidel Tatălui şi are autoritatea Sa din filiaţia cu Dumnezeu, Iisus este liber. Libertatea Lui, ca şi umanitatea, se manifestă ori de cîte ori îi întîlneşte pe semenii Săi. El are o comportare unică, teandrică. Filiaţia şi divinitatea nu-i distrug libertatea şi umanitatea. Iisus Îşi controlează viaţa, nu este un posedat sau un exaltat. El are autoritate atît asupra Sa cît şi asupra altora: „Spre judecată am venit în lumea aceasta" (Ioan 9, 39).

În raport cu morala Vechiului Testament, morala lui Iisus este nouă, deoarece pune în centrul ei *sfinţenia* (gr. *agiótes*, stare de puritate sufletească şi trupească), facultatea de a sta în faţa lui Dumnezeu ca un copil al Său. Nu Legea, ci Însuşi Tatăl ceresc este modelul şi ţinta sfinţeniei (Matei 5, 48). Profeţii au interpretat Legea, dar Iisus este Cuvîntul lui Dumnezeu în persoană: „Eu sînt Calea, Adevărul şi Viaţa" (Ioan 14, 6), declară Iisus; „Eu sînt", zice în altă parte (Ioan 4, 26), cu înţelesul că El are autoritatea lui Dumnezeu şi deci e demn de credinţă. La început a fost Cuvîntul, Cuvîntul-persoană care a precedat cuvîntul-Evanghelie. Evanghelia nu exprimă deci un cod de prescripţii, ci însăşi viaţa lui Iisus ca persoană, Care este Dumnezeu făcut om şi revelat. Lucrarea lui Dumnezeu în creştini este aceea de a crede în Cel pe care El L-a trimis (Ioan 6, 29).

Sfinţenia are aspect profund religios. Legea Veche are dreptate, dar nu în faţa lui Dumnezeu (Ioan 8, 5—8); ea trebuie să fie reinterpretată, spiritul ei trebuie schimbat. Accentul nu mai cade pe actul exterior, ci pe relaţia intimă cu Dumnezeu, Care este şi vede în ascuns (Matei 6, 4, 6, 18), Care-i răsplăteşte pe cei ce nu fac pe placul oamenilor.

Parte din morala lui Iisus este afirmaţia că nimeni nu este exclus de la iubirea lui Dumnezeu. Dumnezeu este ca un soare care străluceşte peste toţi, răi şi buni. Cei ce sînt striviţi de societate sînt prietenii lui Iisus. El vorbeşte cu femeia eretică din Samaria, îi dezleagă pe suferinzi şi păcătoşi din strîmtorările Legii pe care nu o puteau practica. Eliberat din ciclul Legii, credinciosul intră în ciclul iubirii, al sfinţeniei, care include iubirea duşmanului. Această iubire nu este o poruncă imposibilă şi o virtute nerealizabilă, deoarece Iisus însuşi o practică: „Aşa cum Eu v-am iubit pe voi, tot aşa să vă iubiţi unul pe altul" (Ioan 13, 34). Sfinţenia se cunoaşte prin iubirea aproapelui. Ucenicilor care Îl întreabă: „Ce să facem?" (Ioan 6, 28; Marcu 10, 17), le răspunde: „Orice pom bun face roade bune, iar pomul rău face roade rele... De aceea, după roadele lor îi veţi cunoaşte" (Matei 7, 17—20).

Iudeii L-au criticat însă pe Iisus pentru tot ce făcea: L-au acuzat că bea cu vameşii (Matei 11, 18—19), fiind astfel pasibil de moarte în afara cetăţii (Deut.

11, 18, 19—21); L-au crezut orator şi taumaturg (Marcu 6, 14); L-au imaginat profet; dar n-au vrut să creadă cu nici un preţ că este Mesia. Unii din contemporanii Săi nu puteau vedea în El decît acestea şi nimic mai mult, din cauză că nu-şi schimbaseră şi inima.

Iată cîteva din principiile şi practicile Sale spirituale:

— *Să iubeşti.* „Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău şi cu tot cugetul tău... Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi" (Matei 22, 37—39). Aceasta este cea mai importantă poruncă evanghelică. Iisus nu numai că a predicat, dar a pus în tot ce a făcut o dragoste adîncă, o atitudine de mare compasiune şi de respect faţă de om. Legislaţia lui Moise era foarte dezvoltată în timpul Său, iar juriştii aveau răspunsuri gata pregătite pentru orice întrebare. Iisus priveşte Legea din punctul de vedere al dragostei şi o rezumă la dragoste, deoarece Dumnezeu însuşi este iubire. Această poruncă nu este motivată de consideraţii sentimentale sau juridice. Dragostea se bazează pe dăruirea de sine, pe dorinţa de a elibera aproapele din robia păcatului. Criteriul moralei creştine este stabilit în funcţie de această eliberare — aceeaşi iubire pentru aproapele, ca pentru noi înşine. La aceasta se rezumă Legea şi proorocii (Matei 7, 12). Pavel va spune că cel ce iubeşte a împlinit Legea: „Dragostea este împlinirea Legii" Rom. 13, 10). Dragostea reprezintă inima şi sufletul vieţii creştine. Dragostea este Legea creştină.

— *Fiţi desăvîrşiţi.* Înălţimea spirituală la care ne cheamă Iisus e arătată în îndemnul Său: „Fiţi, dar, voi desăvîrşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvîrşit este" (Matei 5, 48). De pe această culme a desăvîrşirii înţelegerea este completă. Din această perspectivă sînt judecate suferinţa, umilinţa, toate eforturile ascezei. Pe această culme sînt chemaţi „cei doi martori" ai lui Iisus, după experienţa Crucii: „Suiţi-vă aici! Şi s-au suit la cer, la nor, şi au privit la ei duşmanii lor" (Apoc. 11, 12).

Calea desăvîrşirii începe cu această deschidere faţă de Cuvîntul lui Dumnezeu. Maria asculta Cuvîntul lui Dumnezeu la picioarele lui Iisus (Luca 10, 39—42). Iisus a arătat că aceasta este calea de a-L descoperi pe Dumnezeu şi de a-L cunoaşte, cale presărată însă cu multe obstacole. Istoria, lumea de aici, societatea, fiecare are consistenţa ei, nu este o simplă iluzie. Pusă în raport cu împărăţia lui Dumnezeu, lumea are autonomia ei („Daţi Cezarului"). Dar aceasta nu înseamnă că ea este independentă sau indiferentă. Istoria ruptă de credinţă este ca o stea călătoare. Viaţa de aici se explică numai în raport cu rădăcina ei divină, deşi îşi păstrează autonomia.

— *Cineva din mulţime.* „Cineva din mulţime I-a zis..." (Luca 12, 13). Iisus a întîlnit mulţimile în diverse situaţii. Dar El a stat de vorbă cu fiecare în parte, în mod personal. S-a adresat, rînd pe rînd ucenicilor, prietenilor, străinilor. Fiecare persoană merită deci atenţie, căci estre chemată să devină liberă şi responsabilă.

Nimic nu e uitat sau dispreţuit în faţa lui Dumnezeu. El este apărătorul celui ce va mărturisi pentru El. El promite prezenţa Duhului Sfînt asupra celor ce sînt angajaţi în mărturisirea adevărului (Luca 12, 11—12). Din cauză că sub acţiunea

Duhului Sfînt se dezvoltă persoana, păcatul împotriva Duhului nu se va ierta (Luca 12, 10). Cel ce se opune acţiunii Duhului Sfînt este cel ce refuză să recunoască păcatul şi, în acest caz, iertarea nu are sens.

— *Iată, Eu stau la uşă şi bat.* Inima Evangheliei lui Iisus stă în această frază: „Iată, Eu stau la uşă şi bat; dacă cineva va auzi glasul Meu şi va deschide uşa, Eu voi intra la el şi voi cina cu el, şi el cu Mine" (Apoc. 3, 20).

Viaţa creştină nu este altceva decît un răspuns la dragostea dăruită de Iisus, răspuns care vine în intimitatea fiecăruia. Acelaşi mesaj l-a adresat Iisus mulţimilor spunînd *Fericirile.* Fiecare este vizitat de către Dumnezeu în propria lui casă, pentru a înflăcăra deschiderea reciprocă şi spiritul de comuniune cu El. Această invitaţie poate să rămînă fără răspuns: El i-a invitat la ospăţul de nuntă, „dar ei n-au voit să vină"; a insistat: „Veniţi la nuntă", dar ei n-au ţinut seama şi au refuzat (Matei 22, 3—5).

— *Eu sînt Păstorul cel Bun.* Încă din timpul vieţii Sale, Iisus este cunoscut ca trimisul lui Dumnezeu, Care, la sfîrşitul lumii, va restabili dreptatea lui Dumnezeu şi va separa pe cei buni de cei răi: „El are lopata în mînă şi va curăţi aria Sa şi va aduna grîul în jitniţă, iar pleava o va arde cu foc nestins" (Matei 3, 12). Aceasta o va face la a doua venire, atunci cînd va judeca viii şi morţii. A judeca nu înseamnă însă a condamna. La judecată, Iisus se comportă nu numai ca judecător, ci şi ca păstor. El este Bunul Păstor (Ioan 10, 1—16) Care vine să adune oile risipite (Matei 9, 36; 15, 24) pentru a le păzi, a le hrăni şi conduce la mîntuire (Apoc. 7, 17; Evrei 13, 20). El vrea ca nici una din ele să nu piară.

Duşmanul lui Iisus este satana (Matei 4, 10), care poate domina şi tiraniza omul, dar nu-l poate ucide. Lupta cu Satana a început o dată cu lupta contra suferinţei şi bolilor. În cele din urmă satana va fi învins şi aruncat în foc pe veci (Luca 10, 18).

8. Convertirea

„Mama Mea şi fraţii Mei sînt aceştia care ascultă cuvîntul lui Dumnezeu şi-l îndeplinesc" (Luca 8, 21); „Fericiţi cei ce ascultă cuvîntul lui Dumnezeu şi-l păzesc" (Luca 11, 28). Iisus Hristos evidenţiază această *fericire* după alungarea demonului mut, anume pentru a risipi ideea că mîntuirea ar consta în obţinerea unei puteri miraculoase care ar face credinţa în cuvîntul lui Dumnezeu şi convertirea personală inutile sau secundare.

Toţi sînt invitaţi să-L urmeze, mulţimea împreună cu ucenicii: „Şi zicea către ei: Cel care voieşte să vină după Mine, să renunţe la el însuşi, să-şi ia crucea şi să-Mi urmeze" (Luca 9, 23; Marcu 8, 34). Renunţarea este cel dintîi pas spre convertire.

„Iată, noi am lăsat toate şi Ţi-am urmat", spune apostolul Petru. Căci celor care şi-au lăsat „casă, sau fraţi, sau surori, sau mamă, sau tată, sau copii, sau ţarine" pentru Iisus şi Evanghelia Sa, li se va da însutit, „iar în veacul ce va să vină, viaţă veşnică" (Marcu 10, 28—30).

„Ce să fac ca să moştenesc viaţa veşnică?" (Marcu 10, 17), întrebă un tînăr bogat care, respectînd toate poruncile, se pretindea virtuos. Iisus îi răspunde: „Un lucru îţi mai lipseşte: Mergi, vinde tot ce ai, dă săracilor, şi vei avea comoară în cer; şi apoi, luînd crucea, vino şi urmează Mie" (Marcu 10, 21).

> „Cît de greu vor intra cei bogaţi în împărăţia lui Dumnezeu. Iar ucenicii erau uimiţi de cuvintele Lui. Dar Iisus, răspunzînd iarăşi, le-a zis: Fiilor, cît de greu este celor ce se încred în bogăţii să intre în împărăţia lui Dumnezeu! Mai lesne este cămilei să treacă prin urechile acului, decît bogatului să intre în împărăţia lui Dumnezeu. Iar ei, mai mult uimindu-se, ziceau unii către alţii: Şi cine poate să se mîntuiască? Iisus, privind la ei, le-a zis: La oameni lucrul e cu neputinţă, dar nu la Dumnezeu. Căci la Dumnezeu toate sînt cu putinţă" (Marcu 10, 23—27).

Aceasta arată limitele şi insuficienţele Legii. Desigur, mulţi păgîni „temători de Dumnezeu" (Luca 2, 25; Fapte 16, 14) au aderat la Legea iudaică şi la morala

lui Israel. Iisus nu-i condamnă pe cei ce sînt „virtuoşi", iudei sau păgîni, potrivit Legii: Zaheu, femeia care a uns picioarele lui Iisus la Simon fariseul, tînărul bogat (Marcu 10, 17—27). Acestora Iisus le spune: „Nu eşti departe de împărăţia lui Dumnezeu" (Marcu 12, 34); dar mai este nevoie de ceva, anume de a iubi pe Dumnezeu şi aproapele. Legea poate face „virtuoşi", dar transformă ea, oare, inima? „N-aveţi în voi dragostea de Dumnezeu" (Ioan 5, 42), le spune Iisus iudeilor prigonitori. În plus, mai e nevoie de a da „laudă, mărire şi cinste lui Dumnezeu" (I Petru 1, 7).

Una din dificultăţile convertirii este aceea de a alege între poarta cea largă şi poarta cea strîmtă:

> „Intraţi prin poarta cea strîmtă, că largă este poarta şi lată este calea care duce la pieire şi mulţi sînt cei care o află. Şi strîmtă este poarta şi îngustă este calea care duce la viaţă şi puţini sînt cei care o află" (Matei 7, 13—14).

Această alegere îşi are logica ei, logica iubirii:

> „Căci cine va voi să-şi scape sufletul îl va pierde; iar cine-şi va pierde sufletul pentru Mine, acela îl va mîntui. Că ce foloseşte omului dacă va cîştiga lumea toată, iar pe sine se va pierde sau se va păgubi?" (Luca 9, 24—25).

Iisus repetă că începutul începutului este convertirea. Deşi postesc, deşi se roagă, toţi, inclusiv cei „virtuoşi", au nevoie de convertirea inimii care este rădăcina omului: „Inimă curată zideşte întru Mine", se roagă psalmistul (Ps. 50, 11). Convertirea este acţiunea omului sau a lui Dumnezeu? Iisus se plasează totdeauna în planul milei şi al iubirii, nu al justiţiei legaliste. Mîntuirea este un dar al lui Dumnezeu pentru care I se cuvine recunoştinţă şi mulţumire. Dar ea nu se poate realiza fără răspunsul, libertatea şi cooperarea omului. În parabola celor doi fii, tatăl respectă libertatea fiului care pleacă de la casa părintească, de aceea nu poate să-l reţină (Luca 15, 12). Tatăl aşteaptă, se bucură de întoarcerea fiului său plecat, căruia îi redă cu generozitate locul de fiu. Mîntuirea implică prezenţa actuală a lui Iisus şi ascultarea actuală a omului, ca în cazul lui Zaheu din Ierihon (Luca 19, 1—10). Principalul este schimbarea vieţii, a raportului cu Dumnezeu şi a raportului cu aproapele. Zaheu decide să repare nedreptăţile comise: „Jumătate din averea mea o voi da săracilor, iar dacă am nedreptăţit pe cineva cu ceva, întorc împătrit" (Luca 19, 8).

Cine poate să fie mîntuit? Toţi cei care-L primesc pe Iisus Hristos şi-L urmează. În actul mîntuirii cea mai mare şi cea dintîi poruncă este: Iubeşte pe Dumnezeu, iubeşte pe aproapele ca pe tine însuţi (Matei 22, 36—40; Luca 10, 25—28; Rom. 13, 8—10; Gal. 5, 1—15). Căci ce este imposibil la oameni este cu putinţă la Dumnezeu (Luca 18, 26—27).

Desigur, convertirea este un act complex, dificil. Aceasta se vede, de pildă, în insistenţa lui Iisus asupra schimbării vieţii fără complezenţă, prin împlinirea unor porunci aspre: tăierea mîinilor şi picioarelor, scoaterea ochilor.

„Dacă mîna ta te sminteşte..., dacă piciorul tău te sminteşte..., şi dacă te sminteşte ochiul tău, scoate-l, că mai bine îţi este ţie cu un singur ochi să intri în împărăţia lui Dumnezeu, decît, avînd amîndoi ochii, să fii aruncat în gheena focului" (Marcu 9, 43—47).

Astfel, Iisus pune noi condiţii de mîntuire, care înseamnă nu numai a urma Legea, ci a schimba viaţa („Vinde toate averile" — Luca 18, 22). Această transformare este cu putinţă numai prin credinţă, precedată de renunţare.

„Urmarea" lui Hristos presupune deci o angajare fermă în direcţia comuniunii cu Dumnezeu şi aproapele şi, de aceea, ea implică o alegere liberă şi o decizie radicală:

„Nimeni nu poate să slujească la doi domni, căci sau pe unul îl va urî şi pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va lipi şi pe celălalt îl va dispreţui; nu puteţi să slujiţi lui Dumnezeu şi lui mamona" (Matei 6, 24).

Convertirea e un act liber, de aceea El condamnă sistemul fariseilor de a face prozeliţi (Matei 23, 15). Adevărata convertire, adevăratul cult (Rom. 12, 1—2) este un sacrificiu interior, libertatea pentru împărăţie. Oamenii trebuie să devină liberi „ca îngerii în cer".

9. Simțul religios — Credința

Iisus este confruntat cu o religie întemeiată pe acte simbolice de Alianță între Dumnezeu și popor, acestea fiind acte de interpunere între Dumnezeu, Care face dreptate pentru a fi respectată Legea Sa, și credincios, care n-are acces la Dumnezeu dacă nu este ales.

Experiența determină poporul lui Israel să caute sprijin în ritualul religios. El cere semne ca să iasă din starea de frică și de disperare. Înainte de trecerea prin Marea Roșie ca pe uscat, poporul ieșit din Egipt sub conducerea lui Moise, fiind urmărit de trupele lui Faraon, strigă: „Ce-ai făcut tu cu noi, scoțîndu-ne din Egipt?" Ei se întreabă dacă nu era mai bine să rămînă în Egipt decît să moară în deșert. Credința este inexistentă. Moise strigă atunci: „Nu vă temeți!", știind că Dumnezeu le va da un semn: miracolul trecerii prin Marea Roșie ca pe uscat (Ieș. 14, 5—18).

Noutatea adusă de Evanghelie constă în faptul că orice este cu putință celui ce crede, căci credința dezleagă inima spre încredere în Dumnezeu. Părăsind prescripțiile și ritualurile care dădeau o asigurare exterioară, cel ce crede se încredințează liber lui Dumnezeu, luînd atitudinea celui ce primește. Iisus vindecă în zi de sabat tocmai pentru a arăta că și El și cel vindecat sînt eliberați de prescripții.

Iisus a cerut totdeauna credință profundă, încredere desăvîrșită în iubirea lui Dumnezeu, Care este credincios Legămintelor Sale. Credința este pentru Iisus deschiderea sufletului în vederea primirii harului dăruit: „Credința ta te-a mîntuit" (Marcu 10, 52). Primitorul este cel ce crede. Cei cu simț religios realizează că harul lui Dumnezeu nu se dă ca răsplată pentru o muncă prestată, ci ca un răspuns la fidelitate și rugăciune: „Cînd te rogi, intră în casa ta, închide ușa și roagă-te Tatălui tău, Care este în ascuns, și Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție" (Matei 6, 6).

Cei cu simț religios își dau seama că Iisus are „puterea de a ierta păcatele pe pămînt" (Marcu 2, 10). „Cine poate să ierte păcatele fără numai unul Dumnezeu?" (Marcu 2, 7). În Vechiul Testament, iertarea păcatelor este posibilă doar ca

declarație (Natan a iertat păcatul lui David) întrucît nimeni nu este fără de păcat și din această stare omul nu se poate izbăvi singur. „Botezul pocăinței" practicat de Ioan era numai o curățire simbolică, „spre iertatea păcatelor", pe care avea s-o facă Iisus. Iudeii nu înțeleg atitudinea lui Iisus și-L acuză de hulă cînd exercită puterea divină.

Pentru Iisus omul păcătos nu este pierdut. Dar vindecarea depinde de libertatea acestuia, căci el e liber să rămînă în starea de dependență față de păcat sau să iasă din ea. De aceea, iertarea păcatelor este o acțiune teandrică. E vorba de un transfer de energie și viață între două persoane, fără ca acestea să-și schimbe firea: „Am simțit o putere care a ieșit din Mine" (Luca 8, 46). Astfel, Iisus arată că iertarea păcatelor este o lucrare proprie Fiului lui Dumnezeu. Iudeii înșiși, după vindecarea unui paralitic la izvorul Vitezda, au înțeles că Iisus se proclamă Fiul lui Dumnezeu și Îl acuză de blasfemie, organizînd condamnarea Sa (Ioan 5, 16). Precaut, Iisus interzice divulgarea minunilor Sale pentru a nu instiga la mișcări populare cu caracter politic.

Iertarea păcatelor este un act de grație și de libertate al lui Dumnezeu. După vindecarea orbului din naștere, Iisus spune că „nici el, nici părinții lui n-au păcătuit" (Ioan 9, 3). Minunea, iertarea păcatelor fac parte din plăcerea lui Dumnezeu de a regăsi omul, chipul Său. Este și un act de eliberare: „Dacă veți rămîne în cuvîntul Meu sînteți cu adevărat ucenicii Mei și veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi" (Ioan 8, 31—32). Adevărul este revelația comuniunii cu Hristos, în care fiecare discipol se simte liber, accentul căzînd pe „dacă veți rămîne în cuvîntul Meu". Prin urmare, adevărul nu trebuie căutat sau descoperit prin exegeză, ci exprimat în această comuniune liberă care precede viziunea.

Iisus a ținut să precizeze că mîntuirea pe care El o aduce nu este o lucrare de la distanță. Mîntuirea înseamnă intrarea într-o existență „cerească", ce vine de sus asupra noastră, însă nu ca o realitate exterioară. Iudeii cer ceva exterior, de felul manei dăruite în pustie (Ieș. 16, 9—36). Dar Iisus le promite trupul Său: „Eu sînt pîinea vieții" (Ioan 6, 35; 48—58). Căci există un mister al intrării vieții lui Dumnezeu în viața oamenilor pe care Iisus îl sugerează spunînd parabola viței de vie.

> „Eu sînt vița cea adevărată și Tatăl Meu este lucrătorul. Orice mlădiță care nu aduce roadă întru Mine, El o taie; și orice mlădiță care aduce roadă, El o curățește, ca mai multă roadă să aducă. Acum voi sînteți curați, pentru cuvîntul pe care vi l-am spus. Rămîneți în Mine și Eu în voi. Precum mlădița nu poate să aducă roadă de la sine, dacă nu rămîne în viță, tot așa nici voi, dacă nu rămîneți în Mine. Eu sînt vița, voi sînteți mlădițele. Cel ce rămîne în Mine și Eu în el, acesta aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic. Dacă cineva nu rămîne în Mine se aruncă afară ca mlădița și se usucă; și oamenii le adună și le aruncă în foc și ard" (Ioan 15, 1—6).

Noul Testament oferă multe exemple de credință. În timpul lui Iisus, Mesia era așteptat ca un rege victorios din descendența lui David (Ier. 23, 5—6).

Această așteptare se fundează pe promisiunea făcută profeților. Toți cei ce vor crede în această făgăduință vor deveni descendenții lui Avraam. Prin credința în Iisus Hristos toate neamurile vor primi binecuvîntarea și înfierea lui Avraam (Gal. 3, 7—14; 4, 4—7). Credința înseamnă aici așteptarea cu încredere și fidelitate a unui viitor promis.

Apostolul Pavel s-a angajat personal în impunerea acestei doctrine (Gal. 3, 7—14). Întrebarea era: din faptele Legii sau din ascultarea credinței vine mîntuirea? Pavel nu-și putea lua riscul de a angaja numele lui Iisus în opinii personale. El vrea să verifice „evanghelia" sa. De aceea a mers la Ierusalim să cerceteze pe Petru și „stîlpii Bisericii". Astfel, el poate învăța cu autoritate că „toți sînteți fii ai lui Dumnezeu prin credința în Hristos Iisus" (Gal. 3, 26). „Iar dacă a venit credința, nu mai sîntem sub călăuză" (Gal. 3, 25).

Totuși, oamenii continuă să alerge după faptele Legii deoarece acestea le dau o oarecare securitate. Credința presupune responsabilitatea și libertatea de a face dependentă viața de harul lui Dumnezeu: „Atît de fără minte sînteți? După ce ați început în Duh, căutați acum desăvîrșirea în trup?" (Gal. 2, 3).

Pentru evanghelistul Ioan, credința este inseparabilă de *mărturie*, nu numai pentru că discipolul inițiat trebuie să transmită învățătura dascălului său spiritual, ci și pentru că harul credinței este dat și primit anume ca să fie dăruit mai departe altuia.

> „Cine crede în Fiul lui Dumnezeu are această mărturie în el însuși. Cine nu crede în Dumnezeu, L-a făcut mincinos, pentru că n-a crezut în mărturia pe care a mărturisit-o Dumnezeu pentru Fiul Său. Și aceasta este mărturia, că Dumnezeu ne-a dat viață veșnică și această viață este în Fiul Său. Cel ce are pe Fiul are viața, cel ce nu are pe Fiul lui Dumnezeu nu are viața" (1 Ioan 5, 10—12).

A-L urma pe Hristos nu înseamnă deci a fi convins de o serie de credințe religioase, ci a transmite altora ceea ce am primit, adică viața lui Dumnezeu, chiar cu riscul propriei vieți. Credința este instrumentul mărturiei, care aparține celui ce crede pînă la o anumită limită, dincolo de aceasta, Duhul Sfînt fiind Cel care preia credința mărturisitorului. Cei ce aduc mărturie despre Hristos înaintea oamenilor, aceia sînt cei ce în mod sigur au asistența Duhului Sfînt: „Fiindcă nu voi sînteți cei care vorbiți, ci Duhul Tatălui vostru este care grăiește în voi" (Matei 10, 20). Iisus întărește această certitudine: „Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu" (Matei 10, 32). De aceea, Ștefan, plin de har și putere, făcea minuni și semne mari în popor; iar nimeni nu putea să stea împotriva Duhului cu care vorbea (Fapte 6, 8, 10).

10. Schimbarea la faţă

Una dintre cele mai importante experienţe ale lui Iisus este schimbarea la faţă sau transfigurarea (gr. *metamórphosis)* (Matei 17, 1—9).

În timpul rugăciunii de pe muntele Tabor, Iisus S-a schimbat la faţă, faţa Lui strălucind ca soarele şi hainele Sale ca lumina (Luca 9, 28—29). Luca scrie că Moise şi Ilie vorbeau cu Iisus Care a apărut în slavă. Petru, Iacov şi Ioan, care-L însoţeau, au văzut *slava* şi pe cei doi bărbaţi stînd lîngă Iisus (Luca 9, 30—32). Din norul care i-a umbrit, s-a auzit vocea: „Acesta este Fiul Meu cel ales, de El să ascultaţi" (Luca 9, 34—35). Iisus este confirmat deci ca Unul din Treime.

În limbajul biblic slava, mărirea (gr. *dóxa)* este manifestarea vizibilă a divinităţii lui Iisus. El face această experienţă a slavei în mai multe rînduri: la naştere, slava Domnului a strălucit „împrejurul lor" (Luca 2, 9); la botez, cerul coboară pe pămînt pentru ca, astfel, toată creaţia să vadă mîntuirea-slava lui Dumnezeu (Luca 3, 6), iar o voce din cer confirmă că Iisus este Mesia, Fiul Omului, Care n-a venit să I se slujească, ci să slujească (Matei 20, 28). El stă în mijlocul lor ca unul care slujeşte (Luca 22, 27).

Apostolii nu înţeleg că ceea ce se întîmplă marchează începutul revelării şi conturării personalităţii lui Iisus. Ca şi la botez, El vrea să-i introducă pe cei din jurul Său în misterul existenţei divine şi în experienţa anticipată a împărăţiei. Apostolii încep să vadă acum pe Fiul lui Dumnezeu în Iisus. El nu încetează de a fi om, prin urmare, nimeni nu poate să-L vadă pe Dumnezeu decît prin Fiul Său.

Schimbarea la faţă este o anticipare a învierii. După înviere, Iisus are altă formă: umanitatea Sa plină de focul divin, îmbrăcată în Slava mare, care îi orbeşte pe ucenici (Luca 24, 16), Îl face de nerecunoscut, transfigurîndu-I chipul.

Şi de această dată, Iisus le cere ucenicilor să nu vorbească despre ceea ce au văzut „decît numai cînd Fiul Omului va învia din morţi" (Marcu 9, 9). Ei au ţinut cuvîntul, întrebîndu-se „ce înseamnă a învia din morţi" (Luca 9, 10). „A păstra cuvîntul" înseamnă a medita la Iisus în tăcere şi ascultare ca maica Sa: „Iar mama Lui păstra în inima ei toate aceste cuvinte" (Luca 2, 51).

11. Istoria Patimilor

Patimile — suferinţa, răstignirea, moartea — şi învierea constituie cele mai importante şi cele mai cunoscute momente din viaţa lui Iisus. Toţi evangheliştii descriu amănunţit evenimentele petrecute la Ierusalim (Matei, cap. 26—28; Marcu, cap. 14—16; Luca, cap. 22—23; Ioan, cap. 18—20), în săptămîna care a început o dată cu sosirea Sa pentru a serba ultimul Paşte şi a culminat cu învierea, aceasta reprezentînd punctul central şi final al operei Sale răscumpărătoare.

Iisus a ales Ierusalimul ca să ridice aici al doilea cort, cortul mărturiei, înfipt de Dumnezeu, nu de om (Evrei 8, 2). De altfel, polemica în jurul identităţii lui Iisus se conturează cel mai bine atunci cînd Acesta se află în templul din Ierusalim învăţînd mulţimile (Ioan, cap. 7). Printre locuitorii Ierusalimului domnea o confuzie totală: unii Îl apreciau, alţii Îl socoteau amăgitor de mulţimi. Iisus simţea ameninţarea iudeilor care Îl acuzau că vindecase un infirm în zi de sabat (Ioan 5, 5—16); dar aceştia nu recunosc că-L prigonesc. În ezitarea lor aparentă, ei declară: „Pe acesta Îl ştim de unde este. Dar Hristosul, cînd va veni, nimeni nu ştie de unde este" (Ioan 7, 27) Confruntat cu asemenea ipocrizie, Iisus a strigat în templu:

> „Şi pe Mine Mă ştiţi şi ştiţi de unde sînt, şi Eu n-am venit de la Mine, dar adevărat este Cel ce M-a trimis pe Mine şi pe care voi nu-L ştiţi. Eu Îl ştiu pe El, căci de la El sînt şi El M-a trimis pe Mine" (Ioan 7, 28—29).

În fond, cine este Acesta, Iisus? Unii spuneau că este Ioan Botezătorul; unii, Ilie; alţii, Ieremia (Matei 16,. 14); alţii, un profet (Luca 9, 7—9; 19). La un moment dat, Iisus însuşi întreabă: „Cine zic mulţimile că sînt?... Dar voi, cine ziceţi că sînt Eu?. Petru răspunde: „Tu eşti Hristosul" (Marcu 8, 27), „Hristosul lui Dumnezeu" (Luca 9, 20), „Fiul lui Dumnezeu Celui viu" (Matei 16, 16). După aceea, Iisus, rugîndu-i pe ucenici să nu spună nimănui aceasta, anunţă deschis iminenţa jertfei, morţii şi învierii Sale (Marcu 8, 30—31). Lui Petru, care nu vrea să audă această veste, Iisus îi răspunde: „Mergi înapoia Mea, satano" (Matei 16, 23).

Autoritățile politico-religioase credeau într-un mesianism politic, etnic. Ucenicii Îl recunosc ca Mesia, dar nu le este clar care este menirea Lui. Apostolii cred în cruce, dar nu în înviere, de aceea se întristează de toate acestea (Matei 17, 22—23): „Ei n-au înțeles nimic din aceasta, căci cuvîntul acesta era ascuns pentru ei și nu înțelegeau cele spuse" (Luca 18, 34).

Dar Iisus repetă cu insistență: „Fiul Omului trebuie să pătimească multe..." (Marcu 8, 31). „Fiul Omului va fi dat pe mîna păgînilor... după ce Îl vor biciui, Îl vor ucide; iar a treia zi va învia" (Luca 18, 32—33; Marcu 10, 33—34). Iisus le vorbește celor doisprezece despre Jertfa vieții Sale, deoarece vrea ca și ei să treacă prin această experiență, adică, „să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie" (Matei 16, 24). Inițial, ucenicii nu cred că este Mesia cel care va fi condamnat la moarte; vor înțelege aceasta abia după înviere (Luca 24, 26). La Cincizecime, Petru va predica iudeilor pe „Acest Iisus pe Care voi L-ați răstignit", „pe Care Dumnezeu L-a înviat" (Fapte 2, 36, 24).

Intrarea în Ierusalim

După ce i-a trimis în cetățile Galileii pe cei 70 (72) de discipoli (Luca 10, 1—20), Iisus, înconjurat de apostolii Săi, pornește în pelerinaj la Ierusalim, pentru a serba la templul de acolo, după obicei, Paștele iudeilor. Acesta a fost motivul declarat, dar scopul principal al venirii Sale în Ierusalim era mărirea lui Dumnezeu în Fiul Omului: „A venit ceasul ca să fie mărit Fiul Omului" (Ioan 12, 23); „Cînd s-au împlinit zilele înălțării Sale, El S-a hotărît să meargă la Ierusalim" (Luca 9, 51). De altfel, nu este cu putință să piară prooroc afară din Ierusalim: „Ierusalime, Ierusalime, care omori pe prooroci și ucizi cu pietre pe cei trimiși la tine" (Luca 13, 33—34). Nimic mai normal pentru un iudeu decît pelerinajul la Ierusalim. Orice evreu era obligat să facă trei pelerinaje pe an: de Paști, de Cincizecime (la evrei, sărbătoarea săptămînilor sau sărbătoarea secerișului) și de sărbătoarea Corturilor. Cei din afara Ierusalimului erau obligați la un singur pelerinaj în timpul vieții. Pelerinajele la Ierusalim aveau loc în perioada martie-septembrie. Pelerinii plecau în caravane cîntînd versuri din Psalmi (46, 2; 84 3—6). După evanghelistul Ioan, Iisus a fost la Ierusalim cu ocazia Paștilor de trei ori (2, 13, 23; 5, 1; 6, 4; 12, 1). În anul acela, 30 d.Hr., Paștele se sărbătorea în noaptea de vineri spre sîmbătă, 14 spre 15 misan (aprilie).

Cei ce-L urmau în pelerinajul Său spre Ierusalim erau triști. Iisus îi anunțase că ceva grav se va întîmpla: „Iată, ne suim la Ierusalim și Fiul Omului va fi predat arhiereilor și cărturarilor și-L vor condamna la moarte, și-L vor da în mîna păgînilor" (Marcu 10, 33). Iacov și Ioan, impulsivi din fire („fii ai tunetului" — Marcu 3, 7), sînt gata să-L urmeze pe Iisus pînă la capăt, pînă la moarte. Însă Iisus spune că Fiul Omului nu trebuie să fie răzbunat (apostolii aveau asupra lor

arme — Ioan 18, 10), deoarece El n-a venit ca să I Se slujească, ci „ca El să slujească și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți" (Marcu 10, 45).

În drum spre Ierusalim, caravana lui Iisus — „El, ucenicii și mulțime mare" — se oprește în Ierihon, unde este vindecat Bartimeu orbul, fiul lui Timeu (Marcu 10, 46). Acest cerșetor era iudeu, deoarece striga către Iisus: „Fiule al lui David, miluiește-mă" (Marcu 10, 48), și „Rabouni-rabi" (Marcu 10, 51). Înainte de a intra în Ierusalim, caravana se oprește lîngă muntele Măslinilor, în afara districtului central, la Betfaghe și Betania (Marcu 11, 1), două localități unde pelerinii se opreau pentru cazare. De aici Își ia Iisus asinul cu care va intra în cetate.

Într-adevăr, ca parte din procesiune, Iisus intră cu cortegiul în Ierusalim, unde mulțimea cu ramuri în mînă, simbolizînd pacea (Zah. 9, 9—10), Îl aclamă cîntînd versuri din Psalmul 117 (26, 27), care exprimă speranța mesianică:

> „Osana! Bine este cuvîntat Cel ce vine întru numele Domnului! Binecuvîntată este împărăția ce vine, a părintelui nostru David. Osana întru cei de sus" (Marcu 11, 9—10).

Este un entuziasm general animat de ucenicii (Luca 19, 37—39) care cred acum în victorie. Iisus recunoaște că El este Împăratul Care aduce calea păcii, nu a violenței: „Nu te teme, fiica Sionului! Iată Împăratul tău vine șezînd pe mînzul asinei" (Ioan 12, 15). Ei, care „credeau că împărăția lui Dumnezeu se va arăta îndată" (Luca 19, 11), sînt obligați să-și schimbe ideea despre un Mesia politic.

Văzînd cetatea Ierusalimului, Iisus S-a întristat și a plîns asupra ei, căci avea să fie împresurată și distrusă (Luca 19, 41—44). În această perioadă, Iisus vine în fiecare zi la templu, iar seara Se retrage în Betania (Marcu 11, 12). Într-o oarecare măsură, o astfel de primire se făcea tuturor iudeilor din țară, care veneau să sărbătorească Paștele la templul din Ierusalim. Sărbătoarea Paștilor, instituită în amintirea ieșirii poporului iudeu din Egipt (Deut. 16, 1—8), se prăznuia primăvara și exista obiceiul ca, în drum spre Ierusalim, grupele de pelerini să cînte versete din Psalmi (113—117). Versetul „Osana, binecuvîntat este cel ce vine în numele Domnului" (Ps. 117, 26) se cînta în momentul în care grupul de pelerini intra în curtea interioară a templului.

După mărturia apostolului Ioan, Iisus Hristos nu se afla pentru prima oară la Ierusalim (Ioan 2, 13, 23; 5, 1), dar era pentru prima oară în viața Sa cînd accepta să fie aclamat ca Mesia, Fiul lui David, trimis să elibereze poporul ales. Dacă pînă atunci Iisus a păstrat, deliberat, în taină, identitatea Sa cu Mesia cel anunțat de profeți — și aceasta pentru a nu încuraja părerea multor interpreți ai Legii lui Moise că Mesia urma să fie un conducător politic sau un erou al neamului — acum El primește să fie recunoscut de către ucenici și de către mulțime, în mod public, ca Hristos, deoarece: „Dacă vor tăcea aceștia, pietrele vor striga" (Luca 19, 40). Este adevărat că, înainte de venirea Sa în Ierusalim, mulțimile nu-L puteau identifica în mod clar pe Iisus din Nazaret, deși își dădeau seama că personalitatea și misiunea Lui au ceva unic, cu totul deosebit.

Faptul aclamării lui Iisus în Ierusalim arată că El era deja cunoscut de marea majoritate a celor prezenți, care credeau cu toată tăria în „Cel ce trebuie să vină"

(Matei 11, 3). Ierusalimul era, în aceste zile, nu numai centrul vieții religioase a iudeilor, ci și un mare centru de pelerinaj, la care luau parte, în afara iudeilor, păgîni convertiți la religia iudaică, simpatizanți ai Legii și chiar elini, iar unii dintre aceștia doreau să-L vadă (Ioan 12, 20—21).

A doua zi după intrarea în Ierusalim, Iisus vine din nou în curtea templului. Ca de obicei, în ajunul sărbătorii Paștilor, într-una din curțile exterioare deschise păgînilor, se instalaseră „schimbătorii" care înlesneau pelerinilor străini schimbul de bani pentru plata impozitului personal anual, obligatoriu pentru toți bărbații israeliți (Matei 17, 24). Tot în această curte se găseau și vînzătorii de animale și păsări ce urmau a fi aduse jertfă la templu (Ioan 2, 14). Templul din Ierusalim se afla sub conducerea familiei preoțești a saducheilor. Ceea ce L-a scandalizat pe Iisus cu această ocazie nu era schimbul de bani și comerțul cu animale în sine, care erau necesare în astfel de împrejurări, ci faptul că piețele din curtea templului se găseau sub controlul slujitorilor. Alungîndu-i pe zarafi și comercianți din curtea templului cu cuvintele: „Casa Mea se va chema casă de rugăciune pentru toate neamurile" (Marcu 11, 17), Iisus ataca indirect autoritățile religioase contemporane Lui, deoarece schimbaseră destinația cultică a templului. De aceea, notează evanghelistul, ca o concluzie la descrierea incidentului de mai sus, arhiereii și cărturarii căutau să-L prindă și să-L piardă, dar se temeau de popor, deoarece „toată mulțimea era uimită de învățătura Lui" (Marcu 11, 18).

În Betania, Iisus îl readuce la viață pe Lazăr (Ioan 11, 1—44), fratele Mariei — care-L va unge cu mir (Ioan 12, 3) — și al Martei. „Mulți din iudeii care veniseră la Maria și care văzuseră ce a făcut Iisus au crezut în El" (Ioan 11, 45). Arhiereii și fariseii convoacă atunci sinedriul declarînd că Iisus, prin minunile și faptele Sale, reprezintă un pericol pentru țară. Cu această ocazie, Caiafa-arhiereul a proorocit că Iisus avea să moară pentru popor (Ioan 11, 51). Iar ei au luat hotărîrea să-L omoare. „Paștele iudeilor era aproape și mulți din țară s-au suit la Ierusalim, mai înainte de Paști, ca să se curățească" (Ioan 11, 55).

Intrarea în Ierusalim însă și mai ales învierea lui Lazăr (Ioan 11, 45) au determinat sinedriul iudaic să urmărească uciderea lui Iisus după un plan stabilit cu grijă dinainte (Matei 26, 3—5). Dar și Iisus acceptase să intre ca factor principal în planul lui Dumnezeu de mîntuire a oamenilor: „Pentru aceasta am venit în ceasul acesta" (Ioan 12, 27).

> „Iar înainte de sărbătorirea Paștilor, știind Iisus că a sosit ceasul Lui, ca să treacă din lumea aceasta la Tatăl, iubind pe ai Săi cei din lume, pînă la capăt i-a iubit" (Ioan 13, 1).

De altfel, Iisus i-a prevenit pe ucenici de sfîrșitul Lui și chiar a anunțat Patima Sa: El trebuia să meargă la Ierusalim și să fie ucis, iar a treia zi să învieze (Matei 16, 21). Iar unde mergea El ca să primească botezul Crucii, apostolii nu puteau veni imediat, ci mai tîrziu (Ioan 13, 36; Marcu 10, 38). Iisus le prevestise sfîrșitul Lui:

> „Puțin timp mai sînt cu voi și Mă duc la Cel ce M-a trimis. Mă veți căuta și nu Mă veți găsi; și unde sînt Eu, voi nu puteți să veniți" (Ioan 7, 33—34).

Întîlnindu-L în templu, membrii sinedriului Îl întreabă: „De la cine ai puterea aceasta? Cine Ţi-a dat puterea de a face acestea?" (Matei 21, 23; Marcu 11, 28). Dar Iisus le răspunde tot cu o întrebare, anume dacă botezul lui Ioan (Matei 21, 25) este din cer sau de la oameni. „Nu ştim", au răspuns aceştia. „Nici Eu nu vă spun vouă cu ce putere fac acestea" (Marcu 11, 33; Matei 21, 25—27).

După ce rosteşte parabola despre lucrătorii viei care l-au omorît pe fiul celui ce deţinea via, făcînd astfel o aluzie directă la planul autorităţilor iudaice (Marcu 12, 1—12), Iisus răspunde la o serie de întrebări: fariseii şi irodienii Îl întreabă dacă se cuvine să se plătească impozit împăratului roman; saducheii, despre învierea de apoi (Marcu 12, 18—27); iar un cărturar Îi cere să precizeze care este principala poruncă din Vechiul Testament (Marcu 12, 28—34). La rîndul Său, Iisus îi întreabă pe cărturari cum explică ei faptul că Hristos este nu numai fiu al lui David, ci şi Domn al acestuia (Marcu 12, 35—40).

Cînd fariseii şi irodienii (Marcu 12, 13) vor să-L compromită în faţa autorităţilor politice, întrebîndu-L dacă se cuvine a plăti taxele Cezarului (Marcu 12, 14—17), Iisus, cerînd un dinar cu efigia lui Tiberiu-Cezar, fiul lui August, le răspunde:

> „Daţi Cezarului cele ale Cezarului, iar lui Dumnezeu, cele ale lui Dumnezeu" (Marcu 12, 13—17).

Iisus nu spune că Cezarul nu are autoritate şi că nu merită ascultare, El însuşi fiind exemplu în acest sens (Evrei 5, 8), dar Cezarul nu poate lua locul lui Dumnezeu. Cezar şi Dumnezeu nu sînt puteri aparţinînd aceluiaşi plan, deoarece nu sînt de acelaşi ordin. Cezarul are o putere delegată, limitată, tranzitorie (Ioan 19, 11). Iisus vrea să-i scoată pe interlocutorii Săi din ciclul idolatriei. Israelul e o teocraţie, dar nu se poate confunda cu împărăţia lui Dumnezeu, cum credeau zeloţii. În definitiv, nimeni nu poate sluji la doi domni (Matei 6, 24). Iar autoritatea politică e responsabilă în faţa lui Dumnezeu.

După ce a dat ca exemplu gestul văduvei, care punea ofranda sărăciei ei în cutia darurilor de la templu, şi după ce i-a mustrat necruţător pe cărturari şi farisei, acuzîndu-i că închid împărăţia cerurilor înaintea oamenilor (Matei 23, 13—36), Iisus prevesteşte dărîmarea Ierusalimului (Matei 24, 2; Luca 21, 6) şi, în legătură cu aceasta, rosteşte marea cuvîntare despre a doua Sa venire şi despre sfîrşitul lumii (Matei 24, 3—44; Marcu 13; Luca 21, 7—36). Cuvîntarea eshatologică este una dintre cele mai profunde pericope evanghelice, în care Iisus precizează că nici un eveniment din istorie nu trebuie considerat ca semn indicativ al sfîrşitului lumii (Matei 24, 50). Împărăţia lui Dumnezeu va veni cînd lumea aceasta îşi va consuma planul, o dată cu a doua Sa venire, dar nimeni, nici îngerii, nici chiar El, nu are menirea de a descoperi data sfîrşitului, căci numai Tatăl o ştie (Marcu 13, 32). De aceea, Iisus încheie cu îndemnul: „Luaţi aminte, privegheaţi şi vă rugaţi, că nu ştiţi cînd va fi vremea aceea" (Marcu 13, 33).

Ultima Cină

„Şi a sosit ziua Azimelor, în care trebuia să se jertfească Paştile" (Luca 22, 7). Iisus i-a trimis atunci pe Petru şi Ioan să-i pregătească locul pentru cină.

Cina, istorisită de Matei, Marcu şi Luca, are toate elementele unei mese pascale, care se desfăşoară după un ritual ce aminteşte eliberarea poporului evreu din Egipt. După cîntările din Hallel (Ps. 113—114), stăpînul casei binecuvîntează pîinea, o rupe şi o împarte. Cu această ocazie se mănîncă mielul pascal, iar după ce se aduce cupa cu vin şi se mulţumeşte, se cîntă Psalmii 115 şi 118.

Care este sensul Cinei lui Iisus cu apostolii, la care nu se consumă mielul pascal, dar care se desfăşoară într-o ambianţă pascală?

Spunînd ucenicilor Săi: „Cu dor am dorit să mănînc cu voi acest Paşti, mai înainte de Patima Mea" (Luca 22, 15), Iisus le dă a înţelege că Ultima Cină preînchipuia Jertfa Sa răscumpărătoare.

Istorisirea Cinei în redactarea lui Luca scoate în evidenţă legătura dintre Cină şi Jertfă:

> „Şi după ce a luat pîinea şi a mulţumit, a frînt-o şi le-a dat-o lor, zicînd: Acesta este Trupul Meu care se dă pentru voi. Să faceţi aceasta spre pomenirea Mea. Asemenea şi paharul, după cină, zicînd: Acest pahar este Legămîntul cel nou, întru Sîngele Meu, care se varsă pentru voi" (Luca 22, 19—20).

Nu este vorba deci de masa pascală obişnuită, la care se consuma mielul pascal, ci de reprezentarea anticipată a Jertfei „Mielului lui Dumnezeu", sub forma Cinei euharistice. Iisus instituie acum Euharistia, ca semn al unui nou „Legămînt" şi deci al unui nou popor al lui Dumnezeu, El însuşi devenind „Paştile nostru": „Căci Paştile nostru Hristos S-a jertfit pentru noi" (I Cor., 5, 7).

Este vorba de o Cină de jertfă, deoarece sacrificiul constituia centrul cultului la templu. Ofrandele rituale, preoţia de la templu, toate sînt determinate de ideea de sacrificiu, pe care profeţii nu o condamnau, în afară de devierile de la ea (Isaia, cap. 58). Dumnezeu-Fiul deci Se substituie păcătoşilor, Se oferă pe Sine ca jertfă de ispăşire; pîinea şi vinul sînt prefigurări ale trupului şi sîngelui. Frîngerea pîinii simbolizează frîngerea sau imolarea victimei. Sîngele este simbolul vieţii dăruite, nu pierdute. De altfel, jumătate din sîngele victimei era aruncat pe altar, cealaltă fiind dată poporului. „Sîngele alianţei" reprezintă sacrificiul care ispăşeşte şi apără.

După Marcu, Cina a avut loc în prima zi a Azimelor (Marcu 14, 12), cînd se înjunghiau miei la templu. Aceasta înseamnă că moartea lui Iisus s-a produs chiar în ziua de Paşti, 15 nisan, Cina fiind deci o masă pascală. Dar tot Marcu spune că evreii n-au vrut ca execuţia lui Iisus să aibă loc într-o zi de sărbătoare: „Nu la sărbătoare, ca să nu fie tulburare în popor" (Marcu 14, 2).

Pentru a fixa în timp momentul Cinei, trebuie avut în vedere şi faptul că Iisus foloseşte la masa de joi „artos", şi nu „azimă" pe care iudeii erau obligaţi să o consume timp de o săptămînă în perioada Paştelui (Ieş. 12, 15—20; 13, 3—10),

începînd cu ziua de 15 nisan. De asemenea, cei care L-au adus pe Iisus la Caiafa n-au intrat în reşedinţa guvernatorului, impură pentru iudei, ca să nu se întineze, căci atunci nu ar mai fi putut lua parte la cina pascală (Ioan 18, 28).

Este de observat, de asemenea, că Iisus, cu ocazia Ultimei Cine, spală picioarele ucenicilor Săi (Ioan 13, 2—20), gest care simbolizează aspectul de smerenie al vieţii Sale.

Noaptea, El ţine un cuvînt de despărţire către apostoli, reînnoind primatul poruncii iubirii (Ioan 13, 31—34). Totodată, le făgăduieşte trimiterea Duhului Sfînt şi le lasă pacea ca dar ultim (Ioan, cap. 14, 15 şi 16). Acum, Iisus trebuia să Se întoarcă la Tatăl Său: „Ieşit-am de la Tatăl şi am venit în lume; iarăşi las lumea şi Mă duc la Tatăl" (Ioan 16, 28). Dar înainte de a părăsi lumea aceasta, rosteşte marea rugăciune arhierească, rugîndu-Se pentru unitatea celor ce vor crede în El: „ca toţi să fie una" (Ioan 17, 20—26; Ioan 17, 6—9).

În seara aceleiaşi zile, după ce au cîntat Psalmi (Psalmii 115—118 se cîntau la sfîrşitul mesei pascale), Iisus şi ucenicii părăsesc foişorul în care avusese loc cina şi se îndreaptă spre Muntele Măslinilor (Marcu 14, 26). În liniştea grădinii Ghetsimani, Iisus presimte apropierea ceasului morţii şi, în timp ce ucenicii dormeau, El Se întristează şi Se roagă:

> „Avva, Părinte, toate lucrurile Îţi sînt cu putinţă. Depărtează paharul acesta de la Mine. Dar nu ce voiesc Eu, ci ceea ce voieşti Tu" (Marcu 14, 36).

Noaptea tîrziu, prezice trădarea lui Iuda, dar toţi Îl asigură de ataşamentul lor (Marcu 14, 29—31). Se retrage apoi cu Petru, Iacov şi Ioan şi începe a Se tulbura şi mîhni (Marcu 14, 33). Se roagă toată noaptea, ca să treacă de la El „ceasul acesta" (Marcu 14, 35). De trei ori îi cheamă pe ucenici, în timpul rugăciunii; dar aceştia dorm, căci ei nu pot suporta aceeaşi jertfă. În această luptă, comparată cu transformarea Creaţiei, El întrevede o altă realitate; băutura din rodul viţei se va transforma întru băutura nouă în împărăţia lui Dumnezeu (Marcu 14, 25). Dar Îşi dă seama că n-a reuşit să înlăture suspiciunea şi neînţelegerea poporului Său: „Întristat este sufletul Meu pînă la moarte" (Marcu 14, 34). Ultimul efort este cel al încrederii în Părintele Său. El ascultă de Tatăl (Marcu 14, 36), cu convingerea că moartea Sa înseamnă înălţarea Sa. Deşi putea să scape, decide să Se lase recunoscut, să Se predea singur lui Iuda, care Îi pregătise arestarea. Iisus Se anunţă:

> „A sosit ceasul. Iată, Fiul Omului este dat în mîinile păcătoşilor" (Marcu 14, 41).

Acestea au fost ultimele cuvinte ale lui Iisus adresate apostolilor, înainte de a fi arestat în Ghetsimani de către un grup (Matei 26, 47) de soldaţi şi ofiţeri din garda templului şi soldaţi romani. Aceştia Îl arestează cu sprijinul apostolului Iuda, care Îl sărută ca semn de recunoaştere şi de trădare (Marcu 14, 43—50). Faptul trădării lui Iuda pe un „preţ de sînge" (Matei 27, 6), adică preţul fără valoare al unei vieţi umane, Îl tulbură şi Îl întristează (Ioan 13, 21). Prins şi pus sub pază severă, Iisus este dus la locul de judecată, în casa arhiereului (Luca 22, 54), înaintea scribilor şi bătrînilor (Matei 26, 57).

Procesul

Evangheliştii n-au asistat la procesul lui Iisus. Nici Iuda, care L-a trădat, n-a fost martor la proces. Ei sînt totuşi de acord că procesul lui Iisus a avut două părţi: una religioasă, după procedura iudaică (Deut. 17, 4; Ioan 7, 51), în faţa arhiereilor şi sinedriului, tribunalul suprem al evreilor; alta penală, politică, înaintea guvernatorului roman al Iudeii, Pilat din Pont (Matei 27, 2—26).

Ioan scrie că, imediat după arestare, în noaptea de joi spre vineri, Iisus este adus în casa arhiereului Anna care fusese depus din funcţie încă din anul 15 d.Hr. (de către procuratorul roman Valerius Gratus), dar care avea o mare influenţă asupra lui Caiafa, arhiereul în funcţie, ginerele şi succesorul său (Ioan 18, 13). Întrebat fiind despre ucenicii şi despre învăţătura Sa (Ioan 18, 19), Iisus arată că misiunea Lui e publică şi nu are un caracter esoteric: „Eu am învăţat totdeauna în sinagogă şi templu, unde se adună toţi iudeii şi nimic nu am vorbit în ascuns" (Ioan 18, 20). Nereţinînd nici o acuzaţie împotriva lui Iisus, Anna Îl trimite la Caiafa.

În faţa sinedriului, reunit de urgenţă în casa lui Caiafa şi prezidat de acesta (Matei 26, 57), Iisus este acuzat de doi martori mincinoşi că a pus la cale distrugerea templului. Acuzaţia lor nu este însă clară (Marcu 14, 59). Iisus nu o respinge, dar nici Caiafa nu o reţine împotriva Lui, formulînd alt cap de acuzare: pretenţia de a fi Mesia, Fiul lui Dumnezeu (Marcu 14, 61; Matei 26, 63). Iisus respectă autoritatea arhiereului care acuză şi judecă (Ioan 18, 23). De aceea, cînd acesta Îl întreabă: „Eşti Tu Hristosul, fiul Celui Înalt binecuvîntat?", El nu numai că răspunde: „Eu sînt" (Marcu 14, 62; Matei 26, 63—64), ci mai mult, îi explică răspunsul: „Tu ai zis. Şi vă spun încă: De acum veţi vedea pe Fiul Omului şezînd de-a dreapta puterii şi venind pe norii cerului" (Matei 26, 64). Acesta este momentul cînd Iisus dă răspunsul capital, afirmînd originea divină a mesianismul Său. El ştia că, pe baza acestui singur cuvînt, putea să fie condamnat, dar numai astfel rămînea fidel misiunii Sale. Într-adevăr, Caiafa refuză această interpretare, deoarece ştie că, dacă evreii Îl resping pe Mesia, atunci poporul lor îşi pierde starea de popor ales. Caiafa este obligat să-L acuze de blasfemie, fără să mai consulte alţi martori, el fiind supremul judecător; de aceea, pe deasupra tuturor, Îl condamnă pe Iisus ca vinovat de moarte (Matei 26, 66; Marcu 14, 64).

De remarcat în răspunsul lui Iisus este şi expresia „Fiul Omului", folosită pentru a-L desemna pe Hristos-Mesia, aceasta, probabil, în scopul de a spune, indirect, că El nu este de acord cu interpretarea pe care autorităţile iudaice din Ierusalim o dădeau lui Mesia cel aşteptat. Pe motiv că a pretins că este Fiul lui Dumnezeu şi că va distruge templul (Marcu 14, 58), sinedriul Îl găseşte vinovat de blasfemie: „Iar arhiereul, sfîşiindu-şi hainele, a zis: Ce trebuinţă mai avem de martori? Aţi auzit blasfemia. Ce vi se pare vouă? Iar ei toţi au judecat că El este vinovat de moarte" (Marcu 14, 63—64).

De fapt, grupul restrîns de iudei ostili lui Iisus Îi adusese în mod frecvent această acuzaţie (Matei 9, 3): „Deci pentru aceasta căutau şi mai mult iudeii să-L

omoare, nu numai pentru că dezlega sabatul, ci şi pentru că zicea că Dumnezeu este Tatăl Său, făcîndu-Se pe Sine deopotrivă cu Dumnezeu" (Ioan 5, 18). De aceea, s-ar putea pune întrebarea dacă sinedriul a fost convocat într-adevăr pentru a stabili vina lui Iisus sau dacă n-a fost adunat tocmai pentru a decide cum să fie suprimat. Pentru că este un lucru dovedit că Iisus, cu mult înainte de proces, era urmărit şi persecutat pentru aceeaşi vină: „Nu pentru lucru bun aruncăm cu pietre asupra Ta, ci pentru blasfemie şi pentru că Tu, om fiind, Te faci pe Tine Dumnezeu" (Ioan 10, 33). Mai mult, aşa cum reiese din relatarea evanghelistului Ioan (11, 47—57), înainte de arestarea lui Iisus, sinedriul a ţinut o adunare pentru a dezbate cazul apărut: „Ce facem, pentru că Omul acesta face multe minuni?" (Ioan 11, 47).

La proces a venit şi Simon-Petru, însoţit de un „alt ucenic", Ioan, fiul lui Zevedeu (cunoscut de arhiereul Caiafa), cu care se va duce la mormîntul lui Iisus în ziua Învierii (Ioan 20, 3—10). Rămas în curtea arhiereului (Ioan 18, 15—16) ca să afle hotărîrea judecătorilor, Simon-Petru neagă de trei ori că-L cunoaşte pe Iisus (Matei 26, 69—75).

Vineri dimineaţa, sinedriul se reuneşte a doua oară (Matei 27, 1; Luca 22, 66—71) pentru a confirma interogatoriul precedent şi a da o sentinţă definitivă: „Aşadar, Tu eşti Fiul lui Dumnezeu? Şi El a zis către ei: Voi ziceţi că Eu sînt" (Luca 22, 70). Prin urmare, în acest moment al procesului, principalul cap de acuzare era blasfemia (Marcu 14, 62—63), vină pentru care sinedriul hotărăşte, potrivit legiuirilor Vechiului Testament (Lev. 24, 11—16), pedeapsa cu moartea: „Noi avem o lege şi potrivit acestei Legi El trebuie să moară, pentru că S-a făcut pe Sine Fiu al lui Dumnezeu" (Ioan 19, 7). Din relatarea evanghelistului Ioan reiese că autorităţile religioase iudaice nu aveau dreptul să aplice nimănui pedeapsa capitală cu moartea (Ioan 18, 31); de aceea, Iisus este predat, în aceeaşi dimineaţă, lui Pilat din Pont (Marcu 15, 1—45; Matei 27, 2). Se pare însă că acest transfer este în legătură cu „ce moarte avea să moară" (Ioan 18, 32), cu sentinţa de răstignire care trebuia dată de către autorităţile romane. Dar pentru autorităţile romane blasfemia nu constituia o vină care se pedepsea cu moartea. Prin urmare, în faţa lui Pilat, era normal să I se aducă o vină de natură politică, de aceea sinedriul Îl predă sub acuzaţia că pretinde a fi „regele iudeilor" (Marcu 15, 2).

Din acest moment, procesul ia o direcţie penală, politică (Ioan 18, 28). Matei relatează că Iuda, văzînd cum procesul ia aspect penal, s-a căit de trădare şi a vrut să înapoieze sinedriului preţul trădării (Matei 27, 3—10). Iuda Iscarioteanul, zelot, ataşat templului, se învoise cu arhiereul şi comandantul gărzii templului să-L trădeze (Luca 22, 3—6). De ce trădarea (Luca 22, 3) pe preţ de sclav (Ieş. 21, 32; Zah. 11, 12)? Probabil,pentru că Iisus a zis că va dărîma templul şi impresia unora că va organiza o mişcare populară, iar acum ar fi tergiversat proiectul. În orice caz, Iuda L-a trădat pe Iisus, dar fără să ştie că aceasta avea să-L ducă la moarte. De aceea, el se sinucide (Matei 27, 5; Fapte 1, 16—20).

Deşi rezida în Cezareea, Pilat se afla, în ajunul Paştelui, la Ierusalim, pentru a

preveni orice manifestări politice cu ocazia sărbătorilor. Auzise probabil şi de Iisus din Nazaret, Care pretindea a fi „regele iudeilor". Fire antisemită, Pilat venise în Palestina în anul 26 d.Hr, punînd în circulaţie moneda romană. Iisus, la rîndul Său, auzise de Pilat şi condamnase faptul că acesta intervenise brutal contra unor galileeni, în timpul unui sacrificiu la templu (Luca 13, 1—3). Pilat era ultima instanţă de judecată, de vreme ce numai procuratorul avea dreptul de a condamna la moarte şi de a da ordinul de executare a sentinţei.

De vreme ce întreabă: „Eşti Tu regele iudeilor?" (Ioan 18, 33—34), Pilat vrea să facă din cazul lui Iisus o problemă internă a iudeilor. Ştim că sinedriul exagerase cazul lui Iisus socotindu-L un pericol pentru poporul iudeu. Ca să evite o astfel de interpretare, Iisus spune:

> „Împărăţia Mea nu este din lumea aceasta. Dacă împărăţia Mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii Mei s-ar fi luptat ca să nu fiu predat iudeilor. Dar acum împărăţia Mea nu este aici" (Ioan 18, 36).

Iisus acceptă totul cu luciditate, iar Pilat se miră de această atitudine.

La prima cercetare, Pilat din Pont, neaflînd „nici o vină în Omul Acesta" (Ioan 18, 38), „găsise cu cale să-L elibereze" (Fapte 3; 43). Socotindu-L deci nevinovat, n-a vrut să dicteze nici o sentinţă şi din acest moment procesul nu mai avea nici un temei. Desigur, sinedriul nu era satisfăcut cu această constatare a judecătorului roman; de aceea, Îl neagă pe Iisus (Fapte 3, 13) şi insistă pe lîngă Pilat, insinuînd că acesta ar fi un răzvrătitor al poporului, care a instigat mulţimile în timp ce propovăduia în Iudeea şi Galileea (Luca 23, 14).

Evanghelistul Luca relatează că, în acest moment al procesului, Iisus este trimis de Pilat la Irod Antipa, fiul şi succesorul lui Irod cel Mare, pe motiv că este „galilean" (Luca 23, 6—7), deci sub stăpînirea lui Irod. Dar, probabil, şi întrucît se credea că Iisus, retras după moartea lui Ioan în Galileea, ar pregăti o revoltă împotriva lui Irod. În plus, Irod ţinea să-L vadă pe Iisus făcînd o minune.(Luca 23, 8). Deoarece Isus a refuzat să răspundă şi să facă minuni, „Irod, împreună cu ostaşii săi, spre a-L batjocori, L-a îmbrăcat cu o haină strălucitoare şi L-a trimis iarăşi la Pilat" (Luca 23, 11). În acest fel Irod accepta să ia parte, alături de Pilat, la complot (Luca 13, 31), cei doi redevenind prieteni cu această ocazie (Luca 23, 4—12).

Din nou, faţă în faţă cu Iisus, Pilat nu vrea să facă jocul sinedriului. Pînă acum, nici el nici Irod nu sînt convinşi că Iisus este vinovat de moarte (Luca 23, 15). Pilat vrea să respecte procedura romană: acuzaţia, martorii şi apărarea (Fapte 25, 16). Iisus nu-l ofensase pe împăratul roman, nu tulburase ordinea publică, deci nu exista motiv de condamnare. Pilat caută să-L elibereze, dar iudeii insistă să-L acuze că Se face pe Sine rege şi deci Se opune Cezarului (Ioan 19, 12). Dacă Îl eliberează, ziceau aceştia, Pilat nu mai este „prieten al Cezarului" (titlul oficial al lui Pilat). Auzind aceste cuvinte, Pilat L-a adus afară pe Iisus şi L-a predat gărzii templului (Ioan 19, 12—13).

Ca să nu satisfacă uşor cererea autorităţilor iudaice, Pilat caută să-şi exercite autoritatea pînă la capăt. Convins că Iisus n-a făcut nimic pasibil de moarte

(Luca 23, 13—16), vrea să-L elibereze cu condiţia ca mulţimile adunate să ceară aceasta: „Ce voi face cu Iisus, Care Se cheamă Hristos?" (Matei 27, 22). De aceea, recurge la amnistia de Paşti, care se practica acolo: procuratorul elibera un prizonier sau criminal, desemnat de popor (Luca 23, 17). Or, mulţimea simţise că Pilat căuta pe orice cale să-L elibereze pe Iisus, Care apărea ca protejat. Atitudinea ei antiromană favoriza curentul împotriva lui Iisus. Pe de o parte, mulţimea formată din zeloţi cerea eliberarea lui Barabas; pe de altă parte, fariseii şi saducheii aţiţau mulţimile (Ioan 19, 7). În aceste condiţii poporul cere amnistierea lui Barabas. Pilat, intimidat de Lege: „Noi avem Legea şi după Legea noastră trebuie să moară, căci S-a făcut pe Sine Fiu al lui Dumnezeu" (Ioan 19, 7), şi fiindu-i frică de oprobriul Cezarului (Ioan 19, 12) cedează. Înainte de a-l elibera pe Barabas şi a-L condamna pe Iisus, Pilat „işi spală miinile" înaintea mulţimii, spunind: „Nevinovat sint de singele Dreptului acestuia. Voi veţi vedea" (Matei 27, 24).

Flagelat mai întîi de către Pilat în public, în curtea pretoriului (Ioan 19, 1), Iisus este dat apoi soldaţilor care Îl dezbracă de hainele Sale şi-L imbracă cu mantia unui soldat, fiind aclamat în deridere: „Bucură-te, regele iudeilor" (Ioan 19, 3). Scoţîndu-L din pretoriu şi prezentîndu-L mulţimii cu cuvintele: „Iată Omul!" (Ioan 19, 5), Pilat îşi declină orice răspundere: „Luaţi-L voi şi răstigniţi-L, căci eu nu-I găsesc nici o vină" (Ioan 19, 6). În cele din urmă, Iisus e dus pe locul numit „pardosit cu pietre" (gr. *lithóstrotos*, în ebraică, *gabbata)*, unde urma să-Şi primească sentinţa. Vineri, în ajunul Paştilor (Ioan 19, 14), Pilat, ca să facă voia mulţimii (Marcu 15, 15), aprobă sentinţa cu moartea prin răstignire, cerută insistent de către autorităţile religioase iudaice (Luca 23, 24), care îşi asumau răspunderea morală pentru acest verdict: „Singele Lui asupra noastră şi asupra copiilor noştri" (Matei 27, 25). Iisus nu neagă sentinţa de moarte, deoarece era dreptul autorităţilor romane, al lui Pilat, să-L judece şi să-L condamne. El însă plasează autoritatea în faţa răspunderii de a-L fi condamnat pe nedrept.

După Evanghelia lui Ioan, procesul s-a ţinut în noaptea zilei de joi, pe un timp friguros (Ioan 18, 18), şi în dimineaţa zilei de vineri, în ajunul Paştelui iudaic (Ioan 18, 28; 19, 14). Unele indicii, după care procesul şi răstignirea ar fi avut loc în prima zi din cele şapte ale Paştelui iudaic (15 nisan), sînt corectate de mai multe fapte reale: ziua răstignirii a fost o zi de lucru, căci Simon de Cirene se întorcea în oraş de la cîmp şi se puteau face cumpărături pentru înmormîntare (Marcu 15, 21, 40; Matei 26, 5); tribunalul nu ţinea şedinţe niciodată în zi de sărbătoare sau în ajunul sărbătorilor; autorităţile voiau ca procesul să se termine înainte de Paşti, pentru a evita o „tulburare în popor" (Matei 26, 5).

Procesul s-a desfăşurat după o procedură de urgenţă şi într-o atmosferă de confuzie, caracteristică ajunului sărbătoririi Paştilor în Ierusalim. De altfel, desfăşurarea precipitată a procesului a fost impusă şi de faptul că atît sinedriul cît şi Pilat din Pont voiau să evite o revoltă în rîndul populaţiei în timpul Paştilor (Marcu 14, 2; Matei 26, 5). Evanghelistul Ioan notează că acestea se întîmplau la amiază, în ziua de pregătire a Paştilor, cînd la templu începeau să fie sacrificaţi mieii pentru cina pascală (Ioan 19, 14).

Întregul proces s-a bazat pe o dublă acuzaţie majoră: Iisus pretindea a fi „regele iudeilor" (Ioan 18, 33—37) şi „Fiul lui Dumnezeu" (Ioan 19, 7; Marcu 15, 39); iar arhiereii Îl învinuiau de multe (Marcu 15, 3).

Răstignirea

Odată sentinţa pronunţată, soldaţii romani însărcinaţi cu execuţia, sub conducerea unui centurion, la care s-au asociat şi cei din garda templului, au purces la executarea ei. Răstignirea — moartea prin sufocare şi epuizare — era o metodă de execuţie romană, folosită şi în Palestina în cazul criminalilor periculoşi. În acest scop, Iisus este scos în afara porţilor Ierusalimului şi dus pe o colină, care se cheamă *Golgota* (aram. *gulgultha*), „Locul Căpăţînii" (Matei 27, 33), nu departe de pretoriu, unde fusese condamnat. În drum spre Golgota, Iisus este silit, ca orice condamnat, să poarte braţul transversal al crucii (lat. *patibulum*) pînă la locul execuţiei, unde se fixa pe celălalt braţ. Unii dintre iudei încearcă să-I uşureze chinurile; un anume Simon Cireneul, tatăl lui Alexandru şi Rufus (Marcu 15, 21), care venea de pe cîmp în oraş, Îi poartă crucea pe o porţiune din drum, iar cîteva femei Îi întind un amestec de vin cu smirnă pentru alinarea suferinţei, dar Iisus refuză toate acestea (Matei 27, 32, 34).

Ajuns pe dealul Golgotei, Iisus este înălţat şi legat pe crucea care purta, în semn de insultă, inscripţia: „Acesta este Iisus, regele iudeilor" (aluzie la acuzaţia politică) scrisă în limbile ebraică, latină şi greacă (Ioan 19, 19—20; Matei 27, 37).

Răstignirea lui Iisus a fost nu numai un moment de mare suferinţă fizică şi de tortură pe care evangheliştii îl descriu în termeni împrumutaţi din profeţia lui Isaia (Isaia 53, 2; Matei 27, 26—30; Marcu 15, 18), ci şi un act de batjocură şi de umilire, şi faptul acesta se poate vedea din tot ce s-a făcut spre a-L înjosi cît mai mult cu putinţă: vîndut pe o sumă derizorie, de 30 de arginţi (Matei 26, 15); răstignit între doi criminali (Marcu 15, 27); lovit, pălmuit şi scuipat (Matei 27, 30; Ioan 18, 22); îmbrăcat cu haine care nu-I aparţineau; încoronat cu cunună de spini şi ridiculizat în public că trece drept „împărat al iudeilor" (Matei 21, 29).

Pentru cei adunaţi, moartea lui Iisus apărea ca un eşec, ca o probă ultimă că El nu este Mesia. Căci este un scandal şi o contradicţie ca Mesia să accepte răstignirea Sa. Toţi sînt dezamăgiţi, toţi cred că s-au înşelat. Poate că, prin dispreţul lor, aceştia voiau să-L determine pe Iisus să abandoneze calea Crucii şi să facă o minune ca să Se salveze: „Dacă Tu eşti regele iudeilor, mîntuieşte-Te pe Tine Însuţi" (Luca 23, 37).

În legătură cu răstignirea şi moartea lui Iisus, relatările evangheliştilor conţin unele amănunte menite să confirme caracterul obiectiv al mărturiilor ce stau la baza scrierilor lor. De pildă, menţiunea că decesul a fost constatat de centurion prin străpungerea coastei cu lancea (Ioan, 19, 34), sau că hainele Sale au fost împărţite ca recompensă (Ioan 19, 24; Ps. 22) în patru şi însuşite de cei ce executau pedeapsa, iar cămaşa fără cusătură a fost trasă la sorţi (Ioan 19, 23—24). Unul

dintre făcătorii de rele răstigniți, probabil, martor la procesul lui Iisus (Luca 23, 41), a recunoscut nevinovăția lui Iisus. Centurionul roman, care fusese de față în clipa morții lui Iisus, a spus: „Cu adevărat, omul acesta era Fiul lui Dumnezeu" (Marcu 15, 39).

Răstignirea a avut loc în ziua de pregătire a Azimilor (Ioan, 19, 14). Evanghelistul Ioan spune că Iisus a murit într-o zi de vineri după-amiază (Ioan 19, 31), 14 nisan. A fost răstignit dimineața (Marcu 15, 25), iar agonia a început după-amiaza, cînd întreg ținutul s-a acoperit cu întuneric. Atunci, Iisus a strigat cu glas tare: „Eloi, Eloi, lama sabachthani?", care înseamnă: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai părăsit" (Matei 27, 46; Marcu 15, 34), cuvinte luate din Psalmul 21, 1, pe care evangheliștii Matei și Marcu le redau atît în limba în care au fost rostite (aramaică), cît și în grecește.

Văzînd că i se apropie sfîrșitul, Iisus Își lasă mama în grija ucenicului pe care-l iubea, zicîndu-i: „Femeie, iată fiul tău" (Ioan 19, 26).

După aceasta, „întunecîndu-se soarele, catapeteasma templului s-a sfîșiat pe mijloc. Și Iisus, strigînd cu voce tare, a zis: „Părinte, în miinile Tale încredințez duhul Meu" (Luca 23, 45—46). Ultimele cuvinte pe Cruce au fost: „Totul s-a sfîrșit", după care, plecîndu-și capul, Și-a dat duhul (Ioan 19, 30).

Evangheliștii subliniază că tot timpul Patimilor Sale, Iisus a fost conștient de sensul și valoarea celor întîmplate și că a arătat o deplină dragoste chiar față de cei ce-L torturau, rugîndu-Se pentru ei: „Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac" (Luca 23, 34). Această rugăciune de iertare în agonia morții reprezintă un semn al iubirii Sale totale față de oameni.

Fiind suspendați cu brațele pe cruce, cei răstigniți încercau să se sprijine cu picioarele pe pămînt pentru a-și ușura suferința. Din această cauză, garda care îi păzea le zdrobea fluierele picioarelor. Dar, în cazul lui Iisus „dacă au văzut că deja murise, nu I-au zdrobit fluierele, ci unul dintre ostași I-a străpuns coasta cu lancea și îndată a țîșnit sînge și apă (Ioan 19, 34). Împungerea coastei cu sulița a avut tocmai rostul de a confirma realitatea morții și de a înlătura, astfel, orice suspiciune în această privință.

Întrucît, potrivit Legii (Deut. 21, 22—23), trupurile celor morți trebuiau înmormîntate înainte de apusul soarelui (Marcu 15, 42) și fiindcă era ziua de pregătire (vineri) a Paștelui, ca să nu rămînă pe cruce în zi de sabat, „căci era mare ziua sabatului aceluia" (Ioan 19, 31), și cum repausul era obligatoriu, un membru al sinedriului, Iosif din Arimateea, devenit ucenic al Domnului, a cerut trupul lui Hristos de la Pilat din Pont. Pilat a fost surprins că Iisus murise și, după ce a ascultat raportul centurionului însărcinat cu execuția, L-a predat lui Iosif (Marcu 15, 43—45). Acesta, înfășurîndu-L cu giulgiul și îmbălsămîndu-L, după obicei, L-a înmormîntat în locul în care avea săpat propriul său mormînt (Matei 27, 60). Pentru ca trupul lui Iisus să nu fie furat de ucenicii Săi, autoritățile iudaice au cerut ca mormîntul să fie pecetluit și păzit de către soldați romani (Matei 27, 62—66).

Evangheliștii notează că, în afară de Ioan și de Maria, maica Lui, numai un

grup de femei — printre care Maria Magdalena, Maria, mama lui Iacov cel Mic şi a lui Iosi, şi Salomeea — care Îl însoţiseră în călătoriile Sale în Galileea şi Ierusalim, au fost martore la răstignirea, moartea şi înmormîntarea Domnului (Marcu 15, 40—41, 47; Ioan 19, 25). De fapt, ele au supravegheat în continuare mormîntul. Sîmbătă s-au odihnit, după Lege, iar cînd a trecut ziua sabatului, adică după apusul soarelui, au pregătit aromate şi miruri ca sa-L ungă (Luca 23, 56). De la mormînt s-au retras toţi în casa lui Ioan (Luca 23, 56), ucenicul apropiat al lui Iisus, singurul care L-a urmat tot timpul fără să tremure de frica autorităţilor.

Iar pentru a duce la capăt ceea ce începuse şi pentru a împlini cele scrise (Luca 18, 31—33), Iisus coboară în iad, acolo urmînd să poarte lupta ultimă: „S-a coborît şi a propovăduit şi duhurilor ţinute în închisoare" (I Petru 3, 19). În această luptă cu diavolul, care uzurpase puterea lui Dumnezeu asupra morţii, la un moment dat pămîntul se cutremură, soarele se întunecă, pietrele se dislocă, mormintele se deschid. Din acest moment, moartea nu mai are stăpînire asupra omului. Dumnezeu-Creatorul reia în mîinile Sale Creaţia devenind Dumnezeu-Răscumpărătorul.

Ştirea despre Înviere

A doua zi după sabat, cînd se lumina de ziua întîi a săptămînii, Duminica dis-de-dimineaţă, Iisus Hristos a înviat (Matei 28, 1—6). Nu există martori direcţi ai momentului respectiv, astfel încît modul în care s-a produs învierea rămîne o taină. Dar aceasta nu înseamnă că învierea nu este un fapt real.

Moartea şi înmormîntarea lui Iisus au fost constatate atît de autorităţile religioase cît şi de cele romane. Cît priveşte însă învierea lui Iisus nu există o constatare ca aceea a morţii, făcută de centurionul roman. Pentru evrei, moartea nu este sfîrşitul fiinţei, dar drepţii vor învia numai la sfîrşitul timpurilor. Romanii, pentru care trupul era o închisoare, nu credeau în înviere. Nici saducheii.

Primul argument, în tradiţia despre înviere, este mormîntul gol, constatat de femeile care veniseră să-I ungă trupul cu miresme, în ziua întîi a săptămînii, pe cînd răsărea soarele (Matei 28, 6; Ioan 20, 4—12). În timpul vizitei lor la mormînt, dimineaţa, un înger anunţa învierea: „Căutaţi pe Iisus Nazarineanul Cel răstignit? A înviat! Nu este aici! Iată locul unde L-au pus" (Marcu 16, 6). „Dumnezeu L-a înviat dezlegînd durerile morţii, întrucît nu era cu putinţă ca El să fie ţinut de ea" (Fapte 2, 24). Pavel, vorbind evreilor din Antiohia despre învierea din morţi, citează Psalmul 16, 10: „Nu vei lăsa pe Sfîntul Tău să vadă stricăciune" (Fapte 13, 35). Petru folosise acelaşi argument adresîndu-se evreilor veniţi la Ierusalim în ziua Cincizecimii: „Nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel sfînt al Tău să vadă stricăciune" (Fapte 2, 27). Prin urmare, „ridicarea păcatelor" prin sacrificiul umanităţii Sale, prin răstignire şi moarte este numai o etapă în calea lui Iisus spre Dumnezeu-Tatăl. Lupta cu moartea pe Crucea Golgotei n-a fost o înfrîngere, ci o biruinţă. Poporul trebuia să vadă această biruinţă,

ca să se idetifice cu El nu numai în suferinţă, ci şi în putere şi slavă.

În afară de dovada Scripruii ("Căci încă nu ştiau Scriptura, că Iisus trebuia să învieze din morţi" — Ioan 20, 9), cea mai importantă probă a învierii Sale este aceea a manifestărilor directe, personale, a întîlnirilor obiective cu apostolii Săi, chiar în ziua învierii şi, apoi, între Paşti şi înălţare. Mărturia celor ce L-au văzut înviat are o importanţă capitală. Pavel, în scrisoarea din anul 51 către creştinii din Corint, aminteşte de învierea lui Iisus, desigur, pe baza a ceea ce el aflase în Antiohia în anii 41—42:

„Căci v-am dat, întîi de toate, ceea ce şi eu am primit, că Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi; şi că a fost îngropat şi că a înviat a treia zi, după Scripturi; şi că S-a arătat lui Chifa, apoi celor doisprezece; în urmă S-a arătat deodată la peste cinci sute de fraţi, dintre care cei mai mulţi trăiesc pînă astăzi, iar unii au şi adormit; după aceea S-a arătat lui Iacov, apoi tuturor apostolilor; iar la urma tuturor, ca unui născut înainte de vreme, mi S-a arătat şi mie" (I Cor. 15 3—8).

Luca notează (Fapte 1, 3) că Iisus S-a înfăţişat pe Sine „viu", în mod obiectiv, după Patima Sa. El a venit şi S-a arătat, chiar dacă uşile erau încuiate. Nimeni n-a verificat corporalitatea lui Iisus cu excepţia lui Toma (Ioan 20, 24—28), pe care Iisus l-a invitat să constate semnele răstignirii trupului Său. El ţine să-I fie recunoscută existenţa ca Iisus *înviat*, să confirme realitatea învierii Sale în faţa apostolilor şi a ucenicilor:

„Vedeţi mîinile Mele şi picioarele Mele, că Eu Însumi sînt; pipăiţi-Mă şi vedeţi, că duhul nu are carne şi oase, precum Mă vedeţi pe Mine că am" (Luca 24, 39).

Apostolii devin, în acest fel, „martorii" direcţi ai învierii: „Dumnezeu a înviat pe Acest Iisus, Căruia noi toţi sîntem martori" (Fapte 2, 32). Însuşi apostolul Pavel L-a văzut pe Hristos înviat (I Cor. 9, 1) şi pe acest temei se consideră apostol (Gal. 1, 1). Aşadar, realitatea morţii şi a învierii Sale este confirmată de mărturia apostolilor. Apărînd în mijlocl ucenicilor Săi chiar în seara învierii, Iisus le-a arătat „mîinile şi coasta Sa" (Ioan 20, 20), pe care se vedeau urmele răstignirii şi ale străpungerii cu lancea.

Există foarte puţine apariţii după înviere, dar apostolii şi ucenicii au dat mărturie despre aceste arătări concrete ale lui Iisus Cel înviat: „Sîntem martori ai acestor cuvinte, noi şi Duhul Sfînt, pe care Dumnezeu L-a dat celor ce Îl ascultă" (Fapte 5, 32). Chiar în ziua învierii, Iisus S-a făcut cunoscut public şi S-a arătat ucenicilor aflaţi în drum spre Emaus, sub chipul unui străin spunîndu-le că, potrivit Scripturii, Mesia trebuia să sufere şi să intre apoi în slava divină. Iar la masă, cînd El frînge şi împarte pîinea mulţumirii, ucenicii înţeleg că străinul este Iisus Cel înviat. Toate acestea probează că Iisus înviat a avut contacte reale, publice cu ucenicii Săi şi că nu era o fantomă. Dar Iisus înviat este un Iisus transformat, transfigurat. Trupul înviat este un trup „spiritual", ceresc, schimbat de Duhul Sfînt, plin de energia lui Dumnezeu, îmbrăcat în nestricăciune şi nemurire (I Cor. 15, 53—54). Dumnezeirea devine o realitate vizibilă în Iisus înviat, trup şi

sînge uman impregnat de Duhul Sfînt, o făptură nouă: „Chiar dacă am cunoscut pe Hristos, după trup, acum nu-L mai cunoştem. Deci dacă este cineva în Hristos este făptură nouă" (II Cor. 5, 16-17). El poartă cu Sine semnele Duhului Sfînt, Care are puterea să creeze şi să recreeze (Fac. 1, 1—2; Iez. 37, 9—10). Iisus înviat vrea să arate ceea ce Duhul a făcut din El. De altfel, învierea este comparată cu sămînţa care moare şi se regenerează (I Cor. 15, 36—44).

Apoi, învierea nu e în cazul lui Iisus o reanimare, ci o viaţă nouă, un nou mod de a fi. Există deci o mare diferenţă între învierea lui Lazăr şi învierea lui Iisus. Nu e vorba de o supravieţuire, de o reîmpreunare a trupului cu sufletul, ci de o nouă existenţă, continuă, veşnică. Unul singur a înviat acum, dar Iisus rămîne cu ucenicii Săi pînă la sfîrşitul timpului (Matei 28, 20). Dumnezeu rămîne cu oamenii, îi însoţeşte în existenţa lor istorică. El S-a descoperit în istorie, în cele văzute şi rămîne cu ele. Nu este ceva ascuns, necontrolabil. Iisus înviat stă cu ucenicii Săi pentru totdeauna, ca să-i ajute să ajungă la destinaţia lor.

Pavel transcrie tradiţia orală despre înviere care circula înainte de scrierea Evangheliştilor. El însuşi spune că predică pe „Hristos cel răstignit" (I Cor. 1, 23) şi că se laudă numai „în crucea Domnului nostru Iisus Hristos" (Gal. 6, 14). Despre înviere Pavel spune că este esenţa Evangheliei şi a mîntuirii: „Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credinţa voastră (I Cor. 15, 17). „Credem că Iisus a murit şi înviat" (I. Tes. 4, 14), aceasta este confesiunea centrală a comunităţii apostolice. Astfel, apostolii mărturiseau cu mare putere „despre învierea Domnului Iisus Hristos" (Fapte 4, 33).

Totuşi, credinţa despre înviere, între Paşti şi Cincizecime, nu era acceptată de la sine. Apostolii au crezut[4], dar iudeii aveau alte păreri despre Mesia şi despre înviere[5]. În afară de saduchei, cei mai mulţi credeau că morţii vor fi înviaţi de Dumnezeu. Marta ştia că Lazăr „va învia la înviere, în ziua cea de apoi" (Ioan 11, 24). Pentru alţii, Golgota era sfîrşitul lui Iisus. David prevenise că Fiul Omului va învia (Ps. 15, 10; Fapte 2, 31), dar, în general, contemporanii lui Iisus nu aveau încredere în profeţiile biblice despre înviere (Ioan 20, 9; Luca 24, 19—21, 25). De aceea, Iisus le reproşează necredinţa şi împietrirea inimii: „La urmă, pe cînd cei unsprezece şedeau la masă, li S-a arătat şi i-a mustrat pentru necredinţa şi împietrirea inimii lor, căci n-au crezut pe cei ce-L văzuseră înviat" (Marcu 16, 14). Petru însă era convins: „Cu siguranţă să ştie deci toată casa lui Israel că Dumnezeu, pe Acest Iisus pe Care voi L-aţi răstignit, L-a făcut Domn şi Hristos" (Fapte 2, 36). Pentru unii, în schimb, aceasta era o blasfemie. Astfel, sinedriul îl acuză pe Ştefan, primul mucenic, pentru blasfemie: „Acest Iisus Nazarineanul va strica locul acesta şi va schimba datinile pe care ni le-a lăsat nouă Moise" (Fapte 6, 14). Din cauza aceasta, Ştefan e scos afară din cetate şi lapidat (Fapte 7, 58).

„S-a înălţat întru slavă" (I Tim. 3, 16). Învierea exprimă faptul că Dumnezeu S-a arătat în trup, că a revelat dumnezeirea Sa în trupul lui Iisus. Iisus a fost înălţat, slăvit, ca la transfigurare: „Nu trebuia oare ca Hristos să pătimească şi să intre în slava Sa?" (Fapte 2, 32—33). Dumnezeu L-a înviat şi L-a înălţat ca stăpînitor şi mîntuitor (Fapte 5, 30—31). S-a smerit, chip de rob luînd, şi pentru

aceasta a fost înălțat de Dumnezeu (Filip. 2, 6—9), A primit trup de om, dar Dumnezeu L-a îndumnezeit. „Cel ce S-a pogorît, Acela este Care S-a suit mai presus de toate cerurile, ca pe toate să le umple“ (Efes. 4, 10). Iisus înviat este egal cu Sine și fixat în ceea ce Îi este propriu prin firea Sa divină. El guvernează viața și misiunea Sa: „Pentru aceasta Mă iubește Tatăl, fiindcă Eu Îmi pun viața Mea, ca iarăși să o iau... Putere am ca s-o pun și putere am iarăși să o iau“ (Ioan 10, 17—18).

Cu învierea lui Hristos începe o etapă nouă în istoria omenirii, deoarece e pentru prima dată cînd puterea lui Dumnezeu se arată mai mare decît păcatul și moartea. Nimic din cele ale istoriei, nici moartea, nu poate să reziste la acțiunea iubirii lui Dumnezeu în Fiul Său înviat. De aceea, învierea este revelația care dă sens istoriei, cheia de interpretare a istoriei. Cel care este vrednic să deschidă „cartea pecetluită“ și să o explice este Mielul cel înjunghiat. Nimeni pînă la învierea Sa n-a desfăcut cartea pecetluită a istoriei.

> „Am văzut apoi în mîna dreaptă a Celui ce ședea pe tron, o carte scrisă înăuntru și pe dos, pecetluită cu șapte peceți. Și am văzut un înger puternic, care striga cu glas mare: Cine este vrednic să deschidă cartea și să desfacă cartea și să desfacă pecețile ei? Dar nimeni în cer, nici pe pămînt, nici sub pămînt nu putea să deschidă cartea, nici să se uite la ea. Și plîngeam cu amar că nimeni n-a fost găsit vrednic să deschidă cartea, nici să se uite în ea. Și unul dintre bătrîni mi-a zis: Nu plînge. Că, iată, a biruit leul din seminția lui Iuda, rădăcina lui David, ca să deschidă cartea și cele șapte peceți ale ei. Atunci am văzut, la mijloc — între tron și cele patru ființe și în mijlocul bătrînilor — stînd un Miel, ca înjunghiat și care avea șapte coarne și șapte ochi, care sînt cele șapte duhuri ale lui Dumnezeu, trimise în tot pămîntul. Și a venit și a luat cartea, din dreapta Celui ce ședea pe tron. Și cînd a luat cartea, cele patru ființe și cei douăzeci și patru de bătrîni au căzut înaintea Mielului, avînd fiecare alăută și cupe de aur, pline cu tămîie, care sînt rugăciunile sfinților. Și cîntau o cîntare nouă, zicînd: Vrednic ești să iei cartea și să deschizi pecețile ei, căci ai fost înjunghiat și ai răscumpărat lui Dumnezeu, cu sîngele Tău, oameni din toată seminția și limba și poporul și neamul; Și I-ai făcut Dumnezeului nostru împărăție și preoți și ei vor împărăți pe pămînt“ (Apoc. 5, 1—10).

De aceea, în noaptea învierii, creștinii cîntă: „Să învieze Dumnezeu și să se risipească vrăjmașii Lui; să fugă de la fața Lui cei ce-L urăsc... Iar drepții să se bucure și să se veselească înaintea lui Dumnezeu, să se desfăteze întru bucurie“ (Ps. 67, 1—3).

12. Înălţarea

Evanghelistul Luca arată că timp de patruzeci de zile după înviere (Fapte 1, 3), Iisus Se face recunoscut, Se întîlneşte şi rămîne cu apostolii Săi pe care-i pregăteşte pentru misiunea din afara Palestinei, dîndu-le puterea Duhului Sfînt, Acelaşi Duh, Care rămăsese peste El de la botez (Ioan 20, 21—23). În acest răstimp, în centrul predicii Sale revine tema împărăţiei lui Dumnezeu, apostolii fiind trimişi anume să vestească apropierea ei (Fapte 19, 8).

La un moment dat, pe Muntele Măslinilor, Iisus încetează de a mai fi fizic în mijlocul ucenicilor şi prietenilor Săi şi de a mai fi văzut cu ochii omeneşti (Fapte 1, 1—12). Se desparte de ucenici, îi binecuvîntează prin ridicarea mîinilor. Astfel, Iisus Hristos sfîrşeşte viaţa Sa pămîntească, înălţîndu-Se cu trupul la cer (Luca 24, 50—52), unde stă în comuniunea Tatălui (Fapte 2, 33—34), la dreapta Acestuia (Ps. 109, 1—2), adică în stare de slavă.

Înălţarea arată, înainte de orice, că Iisus Hristos este Domnul de o fiinţă cu Tatăl: „Mă sui la Tatăl Meu şi Tatăl vostru" (Ioan 20, 17). Într-adevăr, a fost răstignit din „slăbiciunea Sa, dar El este viu prin puterea lui Dumnezeu" (II Cor. 13, 4), El, „Care, după ce S-a suit la cer, este de-a dreapta lui Dumnezeu, şi se supun Lui îngerii şi stăpîniile şi puterile" (I Petru 3, 22). În înălţarea Sa, El S-a arătat pe Sine ca „singurul Stăpînitor, Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor" (I Tim. 6, 15).

Iisus înălţat în slava lui Dumnezeu nu părăseşte însă lumea. El este Domnul Cel viu, Care rămîne cu ai Săi pînă la sfîrşitul lumii: „Eu sînt cu voi în toate zilele pînă la sfîrşitul veacului" (Matei 28, 20). După înălţare, creştinii aşteaptă împlinirea a două mari făgăduinţe: venirea Duhului Sfînt, „celălalt Mîngîietor" (Ioan 14, 16), Care va menţine vie amintirea lui Iisus: „Acela vă va învăţa toate şi vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu" (Ioan 14, 26); şi a doua venire a lui Iisus Hristos, plină de slavă (II Petru 3, 9-13; I Ioan 2, 28), cînd vor fi judecaţi viii şi morţii (Matei 25, 31—46; Marcu 8, 38). A doua venire sau parusia (gr. *parousia*) inaugurează „Ziua Domnului" (Amos 5, 18), adică împărăţia lui

Dumnezeu: „Veniţi, binecuvîntaţii Tatălui Meu, moşteniţi împărăţia cea pregătită vouă de la întemeierea lumii" (Matei 25, 34).

„A judeca viii şi morţii" înseamnă a da tuturor binecuvîntarea Sa, binecuvîntarea pe care a dat-o apostolilor Săi în ziua înălţării în slavă.

Creştinii, spre deosebire de evrei, care continuă şi astăzi să-L aştepte pe Mesia, aşteaptă revenirea lui Hristos înviat în lumină şi strălucire. Credinţa celor dintîi creştini este: „Noi aşteptăm, potrivit făgăduinţelor Lui, ceruri noi şi pămînt nou, în care locuieşte dreptatea" (II Petru 3, 13).

13. Revărsarea Duhului Sfînt și constituirea Bisericii

La începutul *Faptelor Apostolilor,* Luca descrie adunarea de la Ierusalim, la care participă apostolii și discipolii lui Iisus, risipiți după înălțarea Sa la cer. Aceștia așteptau pogorîrea Duhului Sfînt, Duhul care avea să le dea curaj să propovăduiască mulțimilor credința în Iisus Hristos răstignit și înviat, cea mai importantă parte a predicii apostolice. Ierusalimul este din nou în centrul istoriei mîntuirii: totul începe și sfîrșește la Ierusalim.

Dacă Dumnezeu a amestecat limbile neamurilor, cînd au construit turnul Babel, ca să nu se mai înțeleagă (Fac. 11, 1—10), acum Duhul Sfînt rupe barierele și dezleagă limbile, ca să se înțeleagă din nou.

„Și cînd a sosit ziua Cincizecimii, erau toți apostolii împreună la un loc. Și din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vînt ce vine repede, și a umplut toată casa unde ședeau ei. Și li s-au arătat, împărțite, limbi ca de foc și au șezut pe fiecare dintre ei. Și s-au umplut toți de Duhul Sfînt și au început să vorbească în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi. Și erau în Ierusalim locuitori iudei, bărbați cucernici din toate neamurile care sînt sub cer. Și, făcîndu-se glasul acela, s-a adunat mulțimea și s-a tulburat, căci fiecare îi auzea pe ei vorbind în limba sa. Și erau uimiți toți și se minunau zicînd: Iată, nu sînt, aceștia care vorbesc, toți galileeni? Și cum auzim noi fiecare limba noastră, în care ne-am născut? Parți și mezi și elamiți și cei ce locuiesc în Mesopotamia, în Iudeea și în Capadocia, în Pont și în Asia, în Frigia și în Pamfilia, în Egipt și în părțile Libiei cea de lîngă Cirene, și romani în treacăt, iudei și prozeliți, cretani și arabi, îi auzim pe ei vorbind în limbile noastre despre faptele minunate ale lui Dumnezeu! Și toți erau uimiți și nu se dumireau, zicînd unul către altul: Ce va să fie aceasta? Iar alții, batjocorindu-i, ziceau că sînt plini de must". (Fapte 2, 1—13).

Începutul evanghelizării

Întorcîndu-se apoi în Ierusalim, apostolii — cărora li s-au alăturat „femeile, Maria, mama lui Iisus şi fraţii Lui" (Fapte 1, 14) şi alţi ucenici — erau în aşteptarea sărbătoririi Cincizecimii şi a pogorîrii Duhului Sfînt (Fapte 2, 1, 5). Cincizecimea era una din marile sărbători ale poporului iudeu, amintind ziua primirii Legii pe Muntele Sinai, prin Moise; se prăzuia la Ierusalim, în vremea secerişului, la cincizeci de zile după Paşti. Ea a devenit sărbătoare creştină deoarece acum se petrece botezul cu Duhul Sfînt asupra apostolilor şi Bisericii (Fapte 2, 4): „Acesta vă va boteza cu Duh Sfînt şi cu foc", anunţase Ioan Botezătorul (Matei 3, 11).

Venirea Duhului la Cincizecime este ultimul act în iconomia mîntuirii condusă de Iisus Hristos. Duhul dă asigurarea fermă că între Dumnezeu şi om, prin Crucea Fiului Omului, există acum un Legămînt veşnic.

În *Faptele Apostolilor*, sînt descrişi primii treizeci de ani de existenţă ai comunităţii creştine primare. În această descriere sînt evidenţiate direcţiile principale ale vieţii şi Bisericii creştine. E rîndul apostolilor, sub binecuvîntarea Duhului Sfînt, să dea „mărturie" despre Hristos Cel înviat, atît cu privire la organizarea comunităţii din Ierusalim cît şi referitor la extinderea Evangheliei la alte popoare. Apostolii devin „martorii" de referinţă ai Evangheliei lui Hristos. Biserica devine apostolică în sens instituţional, adică zidită pe temelia apostolilor, martori unici al lui Hristos, care vor judeca lumea. De aici, nevoia de a alege al doisprezecelea apostol în locul lui Iuda (Fapte 1, 15—26). Iisus îi numise pe cei doisprezece apostoli *martorii* Săi în Ierusalim, în toată Iudeea şi Samaria şi pînă la marginea pămîntului (Fapte 1, 8). În Noul Testament sînt numiţi apostoli şi alţi slujitori: Pavel şi Barnaba (I Cor. 9, 6; Fapte 11, 30; 13, 2), Silvan şi Timotei (I Tes. 1, 1). Tot în Noul Testament, dar în afara Evangheliilor, sînt menţionaţi şi slujitorii speciali, numiţi „succesori ai apostolilor". Aceştia erau instituiţi de către apostoli, prin ritualul punerii mîinilor şi invocării Duhului Sfînt, în funcţiile de: episcop (I Tim. 3, 2) — păstorul unei Biserici locale şi întîistătătorul la celebrarea Euharistiei; prezbiter-preot (I Tim. 5, 17) — colaborator al episcopului; şi diacon (I Tim. 3, 8) — slujitor la agape, în serviciul episcopului.

Cea dintîi problemă era aceea a conţinutului predicii apostolice.[6] În această predică nu elementele biografice şi amănuntele despre faptele lui Hristos sînt importante, ci mai degrabă semnificaţia şi legătura persoanei lui Hristos înviat cu mîntuirea oamenilor în general. Aceasta a fost preocuparea apostolilor: proclamarea marilor momente şi fapte ale vieţii şi slujirii lui Iisus, pentru a arăta că în El Dumnezeu a realizat şi realizează, aici şi acum, răscumpărarea omului şi a Creaţiei de sub dominaţia păcatului şi a morţii.[7] Apostolii ştiu că fără cunoaşterea lui Iisus nu există mîntuire: „Şi aceasta este viaţa veşnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, şi pe Iisus Hristos pe care L-ai trimis" (Ioan 17, 3). Apostolul Petru rezuma misiunea lui Iisus astfel:

„Bărbaţi israeliţi, ascultaţi cuvintele acestea: Pe Iisus Nazarineanul, bărbat adeverit între voi de Dumnezeu, prin puteri, prin minuni şi prin semne pe care le-a făcut prin El Dumnezeu în mijlocul vostru, precum şi voi ştiţi, pe acesta, fiind dat, după sfatul cel rînduit şi după ştiinţa cea dinainte a lui Dumnezeu, voi L-aţi luat şi, pironindu-L prin mîinile celor fără de lege, L-aţi omorît, pe Care Dumnezeu L-a înviat, dezlegînd durerile morţii, întrucît nu era cu putinţă ca El să fie ţinut de ea... Dumnezeu a înviat pe Acest Iisus, Căruia noi toţi sîntem martori. Deci, înălţindu-Se prin dreapta lui Dumnezeu şi primind de la Tatăl făgăduinţa Duhului Sfînt, L-a revărsat pe Acesta, cum vedeţi şi auziţi voi acum... Cu siguranţă că ştie deci toată casa lui Israel că Dumnezeu, pe Acest Iisus pe Care voi L-aţi răstignit, L-a făcut Domn şi Hristos" (Fapte 2, 22—24, 32—33, 36).

Acesta este începutul evanghelizării în Ierusalim, cînd s-au convertit trei mii de credincioşi. Ca rezultat al acestei predici apostolice s-a constituit *Biserica* (gr. *ecclesia*, termen derivat din verbul *eccaléo*, a chema, a aduna), adunarea celor chemaţi, care are identitatea şi calitatea ei particulară. Iisus vorbise deja de alegerea unui popor al Noului Testament, care să formeze trupul Său tainic în istorie şi în care să fie cuprinse toate popoarele. Raportul Său cu Biserica este descris în termeni diverşi: păstor şi turmă (Ioan 10, 11—16), temelie şi casă (Matei 16, 18), cap şi trup (Efes. 1, 22; Col. 1, 18).

La singular, Biserica este totalitatea celor ce mărturisesc împreună cu apostolul Petru: „Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu" (Matei 16, 16), şi care s-au convertit la Hristos, s-au botezat în numele Sfintei Treimi şi-L urmează pe Iisus în sînul unei comunităţi disciplinate. În acest sens, există o singură Biserică sau un singur popor, deoarece există un singur Domn, o singură credinţă, un botez unic (Efes. 4,5). Iisus este capul Bisericii, Biserica este trupul Său (Col. 1, 18), iar creştinii sînt membrele trupului (Rom. 8, 5). Unitatea Bisericii vine din faptul că Iisus S-a răstignit şi S-a adus Jertfă de răscumpărare o dată pentru totdeauna (Evrei 9, 12; Rom. 6, 10).

La plural, bisericile sînt adunările creştinilor într-un anumit loc pentru a comemora istoria lui Iisus şi a celebra Euharistia (Liturghia) în zi de Duminică. Aşa numeşte apostolul Pavel comunităţile locale: „Biserica lui Dumnezeu care este în Corint" (I Cor. 1, 2). Uneori, creştinii se întîlnesc în case: „Biserica ce se adună la Priscila şi Acvila" (Rom. 16, 5).

În ce constă „calea" creştină? Cei dintîi creştini erau înclinaţi să se adune după modelul comunităţii iudaice din acea vreme, punînd totul în comun (Fapte 2, 42—47), mai ales că evenimentele din primele zile ale creştinismului actualizau profeţiile mesianice (Isaia 49, 6). Desigur, grecii şi romanii nu vor fi acceptat modul de viaţă al lui Israel. De unde, întrebarea: în ce constă credinţa nouă, „calea aceasta", „calea Domnului"?

Practic, această „cale" constă în celebrarea Euharistiei în zi de Duminică, în practicarea botezului spre iertarea păcatelor, în schimbarea modului de viaţă personală şi colectivă, în unitatea văzută. În timpul lui Iisus, evreii se adunau pentru

cult şi învăţămînt în sinagogă, în ziua sabatului (ebr. *shabath*, repaus, sărbătoare; redat în româneşte prin *sîmbătă*). În această zi apostolii intrau, de asemenea, în sinagogă unde citeau şi interpretau Scriptura (Luca 4, 15—16; Fapte 13, 15). Creştinii însă schimbă ziua de repaus în zi de Duminică în amintirea învierii lui Iisus. În anul 321, împăratul Constantin declară Duminica (gr. *Kyriakè heméra*, Ziua Domnului) zi de cult pentru creştini şi zi de repaus oficial pentru toţi.[8]

„Ce trebuie să facem?", întreabă credincioşii din Ierusalim. Apostolul Petru răspunde: „Convertiţi-vă şi fiecare să se boteze în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor voastre, şi veţi primi atunci darul Duhului Sfînt" (Fapte 2, 38). „Ce trebuie să fac ca să mă mîntuiesc?", întreabă temnicerul din Filipi pe Pavel şi Sila. „Crede în Domnul Iisus şi te vei mîntui şi tu şi casa ta", răspund aceştia. Iar temnicerul şi familia sa s-au botezat imediat (Fapte 16, 30—34). Botezul familiilor, inclusiv botezul copiilor (Fapte 10, 24—48; 16, 15, 33; I Cor. 1, 16), este o practică apostolică. Copiii creştinilor sînt botezaţi pe temeiul credinţei părinţilor. De altfel, şi copiii evreilor sînt circumcişi în ziua a opta de la naştere, anume în virtutea apartenenţei lor la familie.

Convertirea, participarea la viaţa comunităţii, toate acestea sînt nedespărţite de experienţa personală a harului lui Dumnezeu. Nici ascultarea predicii apostolilor, nici înţelegerea şi punerea în practică a învăţăturii lor nu acoperă pietatea creştină, „calea", ci numai faptul că într-o zi se iveşte ocazia de a avea un contact direct cu Iisus, chiar şi prin intermediari, ca în cazul ologului vindecat de către Petru la „Poarta Frumoasă" a templului.

> „Iar Petru şi Ioan se suiau la templu pentru rugăciunea din ceasul al nouălea. Şi era un bărbat olog din pîntecele mamei sale, pe care-l aduceau şi-l puneau în fiecare zi la poarta templului, zisă Poarta Frumoasă, ca să ceară milostenie de la cei ce intrau în templu; care, văzînd că Petru şi Ioan vor să intre în templu, le-a cerut milostenie. Iar Petru, căutînd spre el, împreună cu Ioan, a zis: Priveşte la noi; iar el se uita la ei cu luare-aminte, aşteptînd să primească ceva de la ei. Iar Petru a zis: Argint şi aur nu am; dar ce am aceea îţi dau. În numele lui Iisus Hristos Nazarineanul, scoaltă-te şi umblă! Şi apucîndu-l de mîna dreaptă, l-a ridicat şi îndată gleznele şi tălpile picioarelor lui s-au întărit. Şi sărind, a stat în picioare şi umbla şi a intrat cu ei în templu, umblînd şi sărind şi lăudînd pe Dumnezeu. Şi tot poporul l-a văzut umblînd şi lăudînd pe Dumnezeu. Şi îl cunoşteau că el era cel care şedea pentru milostenie la Poarta Frumoasă a templului, şi s-au umplut de uimire şi de mirare pentru ceea ce i s-a întîmplat" (Fapte 3, 1—10).

Cine are dreptul să intre în Biserică? Apostolii au dezbătut această problemă de la început şi au admis că păgînii (goim) pot fi primiţi în Biserică fără alte condiţii decît credinţa şi botezul. Nu este deci necesar ca creştinul să fie mai întîi israelit (prin ritualul circumciziunii) ca să beneficieze de harul lui Dumnezeu (Fapte 11, 1—18). Intrarea în Biserică nu se justifică nici prin merite personale, deoarece se face prin botez, spre iertarea păcatelor. Astfel, Biserica este deschisă tuturor, destinată să cuprindă tot pămîntul, să devină ecumenică.

Iisus Hristos se roagă şi pentru „ceilalţi": „Dar nu mă rog numai pentru aceştia, ci pentru toţi cei ce vor crede prin cuvîntul lor în Mine, ca toţi să fie una" (Ioan 17, 20). El vrea ca Evanghelia împărăţiei să se propovăduiască „în toată lumea spre mărturie la toate neamurile" (Matei 24, 14). Apostolii, ca unii care au propovăduit această Evanghelie a împărăţiei, vor judeca cele douăsprezece seminţii ale lui Israel (Luca 22, 30).

Într-adevăr, după cucerirea şi distrugerea Ierusalimului, în anul 70 d.Hr., de către romani sub Titus, Biserica apostolică se orientează spre neamuri. Problema misionară cea mai importantă devine răspîndirea Evangheliei de la Ierusalim la Roma, capitala lumii, adică trecerea Evangheliei lui Hristos de la lumea iudaică la cea „păgînă", ca să ajungă pînă la „marginea pămîntului" (Fapte 1, 8). În Samaria, apostolul Petru botează o persoană oficială etiopiană, iar în Cezareea, admite în comunitatea creştină un centurion roman (Fapte 10, 1—31).

Înfiinţarea comunităţilor creştine în mediul evreiesc (Ierusalim) şi în mediul păgîn (Antiohia Pisidiei, Corint-Grecia, Filipi-Macedonia, Roma) necesită organizarea unor călătorii misionare. În opera de evanghelizare, rolul principal îl au apostolul Petru — pentru creştinii de origine iudaică, la Ierusalim (Fapte cap. 1—12), şi apostolul Pavel— pentru creştinii de origine păgînă, în Europa (Fapte, cap. 3—28).

În acest mare proiect, sfîntul apostol Pavel are un rol unic (Gal. 2, 7—8), el fiind chemat anume pentru a propovădui: „Hristos m-a trimis nu să botez, ci să binecuvîntez Evanghelia" (I Cor. 1, 17). Din relatarea convertirii lui Saul (Fapte 22, 3—16; 9, 1—22) vedem că întîlnirea personală cu Hristos a fost decisivă pentru misiunea sa. Eficacitatea şi perseverenţa misionară decurg din intimitatea lui cu Hristos. A predicat în tot timpul şi în tot locul, cu ochii aţintiţi la Hristos, parcă stînd totdeauna drept înaintea Lui. Să ne gîndim însă şi la *Scrisorile* (epistolele) trimise din călătoriile sale misionare, cu care a iluminat nenumărate comunităţi (romani, corinteni, galateni, efeseni, filipeni, coloseni, tesaloniceni, evrei). De asemenea, în lucrarea sa misionară, are loc pentru prima oară, întîlnirea Evangheliei cu filosofia greacă (Fapte 16—34).

A fost, oare, Evanghelia acceptată de către poporul israelit? Pe de o parte, potrivit profeţiei lui Simeon, Iisus este trimis spre „căderea şi ridicarea multora din Israel" (Luca 2, 34); deci Evanghelia Sa a fost acceptată. Pe de altă parte, iudeii, „neînţelegîndu-se între ei", „unii credeau în cele spuse, iar alţii refuzau să creadă" (Fapte, 28, 24), astfel că majoritatea au refuzat să creadă. De aceea, faţă de opoziţia lui Israel, „această mîntuire a lui Dumnezeu s-a trimis acum păgînilor care vor asculta" (Fapte 28, 28).

Contextul în care are loc misiunea iniţială a apostolilor nu este favorabil. Autorităţile de la templu îi interoghează în faţa tribunalului religios care le interzice să predice public Evanghelia. Apostolii îi acuză însă pe şefii iudeilor că au complotat la moartea lui Iisus. Ei rezistă şi continuă misiunea lor de evanghelizare în Ierusalim. Într-adevăr, începutul creştinismului coincide cu începutul tribunalelor şi persecuţiilor contra creştinilor". Împotriva „martorilor" lui Iisus, respectiv dia-

conul Ştefan, sînt convocaţi „martori falşi", cu ajutorul cărora se urmărea să fie pusă în afara legii secta lui Iisus Nazarineanul (Fapte 7, 8—15).

Sostene, şeful sinagogii din Corint, este bătut în faţa tribunalului pentru că devenise creştin (Fapte 18, 17). În ciuda acestor obstacole, Pavel aduce la credinţă iudei şi păgîni (Fapte 18, 4). De pildă, Crispus, mai marele sinagogii, care „a crezut în Domnul, împreună cu toată casa-familia sa; şi mulţi dintre corinteni, auzind, credeau şi se botezau" (Fapte 18, 8).

Pe temeiul a ceea ce Iisus spune despre datoria faţă de Cezar: „Daţi Cezarului cele ce sînt ale Cezarului şi lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu" (Matei 22, 21), ucenicii încep să aibă rezervă faţă de autorităţi, imposibil de convertit, fără ca această suspiciune să diminueze respectul datorat lor. În fond, apostolii îi îndeamnă pe credincioşi să se roage pentru autorităţi, pe motiv că stăpînirea este rînduită de Dumnezeu petru a menţine ordinea (Rom. 13, 1—7; I Petru 2, 13—15). Cu toate acestea, conflictul dintre autorităţile civile şi religioase şi imperativele lui Dumnezeu n-a întîrziat să apară. La aceasta, Petru şi apostolii au răspuns: „Trebuie să ascultăm de Dumnezeu, mai degrabă decît de oameni" (Fapte 5, 29). Mai ales că, aşa cum reiese din *Apocalipsă*, autorităţile pot deveni instanţe de blasfemie contra lui Dumnezeu (Apoc. 13, 6).

Biserica este un popor, poporul Noului Legămînt

Simeon din Ierusalim, drept şi temător de Dumnezeu, în aşteptarea lui Mesia, vine „din îndemnul Duhului" la templu, unde îi întîlneşte pe Iosif şi Maria împlinind ritualul prezentării Pruncului lor la templu (Luca 2, 27—33). În salutul său către Prunc, Simeon Îl numeşte pe Acesta „lumină spre descoperirea neamurilor şi slavă poporului Tău Israel" (Luca 2, 32). Scena este plină de simbolism.

Pe de o parte, Iisus este trimis să formeze un singur popor al lui Dumnezeu, al iudeilor şi al neamurilor (Fapte, 15, 14—18). Acum toţi sînt chemaţi la împăcare: şi elini şi iudei (I Cor. 1, 24). De la început, Iisus cere nu numai convertirea — schimbarea modului de viaţă şi iertarea reciprocă —, ci şi reconcilierea între comunităţi şi neamuri.

Prin botez, persoane credincioase, dar şi comunităţi mai mari devin „poporul lui Dumnezeu". Biserica va fi judecată ca „popor", deoarece ea se pronunţă ca popor, prin consimţămînt comun în ascultarea Cuvîntului. Cuvîntul lui Dumnezeu este înţeles în Biserică sub inspiraţia Duhului, ca la sinodul de la Ierusalim (Fapte 15, 13—29).

Pe de altă parte, templul (locul de cult), care îi reuneşte fizic pe toţi în jurul aceluiaşi altar, are o mare semnificaţie pentru Biserica creştină ca noul popor al lui Dumnezeu, ca trup al lui Hristos, ca adunare de preoţi, care-şi exercită preoţia în mod colectiv (Fapte 4, 32). Locul templului este luat acum de „foişor" (Marcu 14, 12—25), unde Iisus instituie Euharistia, ca Taină a Jertfei Sale pe Cruce. El Însuşi Se frînge, pentru a vindeca frîngerea, ruptura umanităţii, pentru

a-i reuni într-un singur trup pe toţi printr-un „Legămînt nou" (Marcu 14, 22—25). Energia unificatoare a acestui popor liturgic şi misionar, în acelaşi timp, este Taina comuniunii cu trupul şi sîngele lui Hristos.

În joia şi vinerea Patimilor, grupul celor doisprezece apostoli s-a destrămat. Ei se reunesc la Cincizecime, cînd sînt trimişi, însă separat, să propovăduiască Evanghelia. În misiunea lor, apostolii vor aşeza la baza comunităţilor creştine Taina Euharistiei, ca Taină a unităţii: „Zidiţi pe temelia apostolilor şi profeţilor" (Efes. 2, 20). Pavel ţine să afirme cu tărie acest caracter cuprinzător al Bisericii lui Hristos, „El care a făcut din cele două — una", desfiinţînd zidul care despărţea „pe cei doi", împăcîndu-i cu Dumnezeu chiar în trupul Său.

> „De aceea aduceţi-vă aminte că odinioară, voi, păgîni cu trupul, numiţi netăiere-împrejur de către cei numiţi tăiere-împrejur, făcută de mînă în trup, eraţi, în vremea aceea, în afară de Hristos, înstrăinaţi de cetăţenia lui Israel şi străini de aşezămintele făgăduinţei, lipsiţi de nădejde şi fără de Dumnezeu, în lume. Acum însă, fiind în Hristos Iisus, voi care altădată eraţi departe, v-aţi apropiat prin sîngele lui Hristos, căci El este pacea noastră. El care a făcut din cele două — una, surpînd peretele din mijloc al despărţiturii, desfiinţînd vrăjmăşia în trupul Său, legea poruncilor şi învăţăturile ei, ca, întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou şi să întemeieze pacea, şi să-i împace cu Dumnezeu pe amîndoi, uniţi într-un trup prin cruce, omorînd prin ea vrăjmăşia. Şi, venind, a binevestit pace, vouă celor de departe şi pace celor de aproape; că prin El avem şi unii şi alţii apropierea către Tatăl, într-un Duh. Deci, dar, nu mai sînteţi străini şi locuitori vremelnici, ci sînteţi împreună cetăţeni cu sfinţii şi casnici ai lui Dumnezeu, zidiţi fiind pe temelia apostolilor şi a proorocilor piatra cea din capul unghiului fiind însuşi Iisus Hristos" (Efes. 2, 11—20).

În Noul Testament Biserica creştină este prezentată prin parabole. Iisus însuşi zice: „Şi precum a fost în zilele lui Noe, aşa va fi şi venirea Fiului Omului" (Matei 24, 37—39). Atunci, în timpul potopului, omenirea a fost salvată pentru că s-a urcat în corabia lui Noe în care părinţii Bisericii văd o preînchipuire a Bisericii (Efes. 2, 19—22).

În *Epistola către Evrei* Sf. Pavel compară Biserica cu casa zidită de Dumnezeu. Dacă Moise este un simplu slujitor în casa Domnului, Iisus este „Fiu peste casa Sa".

> „Pentru aceea, fraţi sfinţi, părtaşi chemării cereşti, luaţi aminte la Apostolul şi Arhiereul mărturisirii noastre, la Iisus Hristos, Care credincios a fost Celui ce L-a rînduit, precum şi Moise în toată casa Lui. Pentru că Acesta (Iisus) S-a învrednicit de mai multă slavă decît Moise, după cum are mai multă cinste decît casa cel ce a zidit-o. Căci orice casă e zidită de către cineva, iar Ziditorul a toate este Dumnezeu. Moise a fost credincios în casa Domnului, ca o slugă, spre mărturia celor ce erau să fie descoperite în viitor, iar Hristos a fost credincios ca Fiu peste casa Sa. Şi casa Lui sîntem noi, numai dacă ţinem pînă la sfîrşit, cu neclintire, îndrăzneala mărturisirii şi lauda nădejdii noastre" (Evrei 3, 1—6)

Pentru a înţelege „mesianismul" lui Iisus trebuie deci să luăm în consideraţie elementele prin care El Însuşi voieşte ca opera Sa să fie prezentă şi actualizată după înălţarea Lui la cer. Astfel, de la Cincizecime, apostolii au văzut şi au înţeles (Fapte 2, 17; 37; Ioil 3, 1) că Iisus era plin de Duhul Sfînt, pe care-L revarsă peste „tot trupul", ca un fel de anticipare a vieţii veşnice (Ioan 3, 36). Primind Duhul Sfînt, apostolii au înţeles legătura dintre înviere şi Euharistie, au văzut sfîrşitul timpurilor.

Iisus lasă cuvîntul Său grupului de apostoli şi ucenici, cărora le dă puterea Duhului Sfînt de a propovădui şi boteza pînă la marginea pămîntului. Prin urmare, Evaghelia nu este pierdută, ci amintită şi actualizată în istorie de către apostoli, care devin „martorii" Lui. Nu este vorba de extinderea unei instituţii. Căci Duhul a suflat peste toţi şi nimeni nu poate fi exclus. Petru boteza păgînii (goim) deoarece nu putea să împiedice lucrarea Duhului Sfînt (Fapte 11, 15—17).

Apostolii au crezut în întoarcerea lui Iisus imediat după înălţare, de aceea îşi pierd răbdarea. La întrebarea: cînd va stabili pe pămînt împărăţia lui Israel? — Iisus răspunde că împărăţia Sa este deja prezentă în mijlocul lor, prin venirea Duhului Sfînt. Toţi vor avea acces la această împărăţie, deoarece Duhul se revarsă peste tot trupul.

Iisus, deşi Se întoarce la tatăl Său, încredinţînd transmiterea Evangheliei apostolilor, nu părăseşte poporul Său. El rămîne în legătură permanentă cu ucenicii Săi şi continuă să fie prezent şi activ, în timp şi spaţiu, prin Euharistie. Pe de o parte, Euharistia aminteşte Jertfa răscumpărătoare a lui Iisus (I Cor. 11, 26); pe de altă parte, anticipează împărăţia lui Dumnezeu. În locul restaurării imediate, văzute, a împărăţiei, Iisus dă Euharistia ca anticipare şi actualizare a acesteia: „Ori de cîte ori veţi mînca această pîine şi veţi bea acest pahar, moartea Domnului vestiţi pînă cînd va veni" (I Cor. 11, 26). Celebrînd Euharistia, cei dintîi creştini înţeleg că învierea începe aici, că împărăţia lui Dumnezeu este deja prezentă. Cu Euharistia, viitorul, lumea care va să vină, împărăţia eshatologică, toate sînt deja prezente.

Cel mai important aspect al împărăţiei deja prezente este schimbarea modului de viaţă, personală, şi comunitară, aşa cum se vede în exemplul comunităţii apostolice:

> „Iar inima şi sufletul mulţimii celor ce au crezut erau una şi nici unul nu zicea că este al său ceva din averea sa, ci toate le erau de obşte. Şi cu mare putere apostolii mărturiseau despre învierea Domnului Iisus Hristos şi mare har era peste ei toţi. Şi nimeni nu era între ei lipsit, fiindcă toţi cîţi aveau ţarini sau case le vindeau şi aduceau preţul celor vîndute, şi-l puneau la picioarele apostolilor şi se împărţea fiecăruia după cum avea cineva trebuinţă" (Fapte 4, 32—35).

Parte din disciplina comuniunii în Hristos este unitatea văzută a comunităţii creştine, prin consimţirea la acelaşi spirit şi scop:

> „Credincios este Dumnezeu; prin El aţi fost chemaţi la împărtăşirea Fiului său Iisus Hristos, Domnul nostru. Vă îndemn, fraţilor, pentru nu-

mele Domnului nostru Iisus Hristos, ca toţi să vorbiţi la fel şi să nu fie dezbinări în sinul vostru; ci să fiţi cu totul uniţi în acelaşi cuget şi în aceeaşi înţelegere" (I Cor. 1, 9—10).

Astfel, viaţa lui Hristos, prin instituţii, prin Taine, prin unitate văzută şi manifestare personală, este mereu actualizată. Mesianismul Evangheliei lui Hristos constă în aceasta: amintirea morţii şi învierii Sale şi anticiparea Împărăţiei Sale prin Taina Euharistiei şi comunitatea care o celebrează; Iisus Cel înviat continuă să fie printre noi prin Euharistie şi Biserică.

Aşteptarea Împărăţiei lui Dumnezeu

La Cincizecime, apostolii îşi reamintesc cuvintele lui Iisus, rostite înainte de înălţare, despre restaurarea împărăţiei lui Israel (Fapte 4, 6). Dar Iisus nu despre aceasta le vorbise, ci de venirea Duhului Sfînt „peste voi". Apostolii îşi pierd deja răbdarea, că Domnul întîrzie. Însă „Domnul nu întîrzie cu făgăduinţa Sa, după cum socotesc unii că e întîrziere, ci rabdă îndelung pentru voi, nevoind să piardă pe cineva, ci toţi să vină la pocăinţă" (II Petru 3, 9).

Credinţa că istoria va înceta imediat a marcat mult prima generaţie de creştini. În secolul al II-lea, creştinii se rugau pentru amînarea celei de a doua veniri, a sfîrşitului acestei lumi. Se făcea astfel confuzie între aşteptarea apocaliptică de tradiţie iudaică, după care istoria se va desfiinţa, şi aşteptarea eshatologică de inspiraţie creştină, după care istoria, la a doua venire a lui Iisus, va intra într-o altă ordine. Iisus este sfîrşitul istoriei prin întrupare, nu prin parusie. Istoria s-a transformat deja cînd „Cuvîntul S-a făcut trup". Întruparea este un punct de întoarcere a istoriei. O nouă istoriografie, o istorie a lumii începe cu viaţa istorică a lui Iisus.

Treptat, ucenicii îşi dau seama că „împărăţia" lui Iisus nu este din lumea aceasta (Ioan 18, 36), cu toate că întrebarea ultimă pe care aceştia o pun lui Iisus, chiar înainte de înălţarea Sa, se referă la data restaurării împărăţiei lui Israel (Fapte 1, 6). Într-adevăr, ucenicii n-au înţeles imediat caracterul ceresc, eshatologic al împărăţiei lui Dumnezeu.

Această împărăţie era deja promisă şi descrisă ca un timp în care „nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia şi nu-şi vor mai face războaie" (Isaia 2, 4), atunci cînd „lupul va locui laolaltă cu mielul, şi leopardul se va culca lîngă căprioară, viţelul şi puiul de leu vor mînca împreună şi un copil îi va paşte" (Isaia 11, 6). Pentru venirea acestei împărăţii creştinii se roagă: „Să vină împărăţia Ta".

Pe de altă parte, aşteptarea unui sfîrşit (gr. *éschaton*, de apoi, din urmă) iminent face parte din credinţa creştină: „După aceea, sfîrşitul, cînd Domnul va preda împărăţia lui Dumnezeu şi Tatălui, cînd va desfiinţa orice domnie şi orice stăpînire şi orice putere" (I Cor. 15, 24). În anticiparea acestui sfîrşit, creştinii se

roagă: „Marana tha! Vino, Doamne" (Apoc. 22, 20).

Unul dintre semnele apropierii sfîrşitului este suferința, persecuția pentru numele lui Iisus (I Petru 4, 7—8). Şi Petru, şi Pavel cunosc „suferința în lanțuri" (Filip. 1, 17), fiind aruncați în închisoare pentru credința lor (II Cor. 11, 23).

Apocalipsa vorbeşte explicit despre o epocă a martiriului (Apoc. 2, 13) datorată confruntării dintre creştini şi lumea romană. Cultul împăratului roman fusese introdus de Cezar August (27 î.Hr.—14 d.Hr.). Mai tîrziu, Caligula (Gaius) (37—41) pretinde ca chipul său să fie aşezat în templul de la Ierusalim pentru venerație religioasă. De asemenea, Nero, (56—58) şi Domițian (81—96) cer să fie venerați ca nume divine. Creştinii primului secol erau intransigenți, aşa cum se vede în cazul lui Policarp de Smirna, care nu vrea să declare „Domnul Împărat", adică să spună *Kyrios* lui Cezar. Nici un alt nume nu poate înlocui pe cel de Iisus Hristos. Martiriul este al doilea botez. Sîngele martirilor este sămînța Bisericii (Tertulian, *Apologia*, cap. L). Se conturează deci un cult al martirilor (Apoc. 17, 6): „Pe Fiul lui Dumnezeu Îl adorăm, pe martiri îi iubim" (Policarp, *Scrisoare către Biserica din Smirna,* cap. XVII) va deveni o dogmă creştină.

Biserica a admis *Apocalipsa* în canonul biblic, dar a respins interpretarea acesteia ca bază pentru calcule cronologice despre veacul eshatologic. *Apocalipsa,* ultima carte a Noului Testament, scrisă de evanghelistul Ioan în insula Patmos către anul 95 d.Hr, este adresată celor şapte Biserici din Asia Mică. El descrie aici situația politică în care se aflau cititorii săi, insistînd asupra persecuțiilor împotriva credincioşilor, dezlănțuite de tiranul cu puteri universale, şi denunță imperiile care „fac război sfinților" (Apoc. 13, 7). Cartea este influențată de profețiile lui Daniel, de aceea este uşor de înțeles de ce Roma este comparată cu Babilon (Daniel 17 şi 18), iar puterea totalitară romană cu fiara sau dragonul. De altfel, *Apocalipsa* abundă în simboluri, figuri, cifre care, prin interpretare, capătă diferite sensuri. De pildă, cele douăsprezece triburi ale lui Israel reprezintă poporul lui Dumnezeu, dar simbolizează şi totalitatea, toată omenirea; numărul 666 *(Ibid.* 13, 18) este simbolul împăratului Nero care incendiază Roma, dînd apoi răspunderea pe seama creştinilor etc.

Apocalipsa este o altă față a *Genezei,* care se produce printr-o serie de răsturnări şi înnoiri cu caracter istoric şi cosmic. În raport cu lumea creată la început va fi o creație nouă, „un cer nou şi un pămînt nou" *(Ibid.* 21, 1). În locul grădinii din Eden va apărea o cetate nouă, Noul Ierusalim *(Ibid.* 21, 2), iar în locul pomului morții va răsări arborele vieții (Fac. 3, 22—24). Acest pom va rodi de douăsprezece ori pe an, frunzele lui fiind spre tămăduirea neamurilor (Apoc. 22, 2). În această întorsătură a istoriei, rolul principal îl are Hristos cel înviat,Fiul Omului, Care inaugurează împărăția lui Dumnezeu *(Ibid.* 4, 17—18). Cuvîntul Lui este ca o sabie cu două tăişuri *(Ibid.* 1, 16), puterea care pune în mişcare istoria *(Ibid.* 1, 18). Cel înviat prezintă amenințările şi făgăduințele ce se vor întîmpla pînă la sfîrşit. Mielul deschide cartea istoriei lumii *(Ibid.* cap. 5) şi conduce lupta de eliberare. Lui şi Celui ce şade pe tron Le aparțin puterea şi gloria. El judecă istoria *(Ibid.* cap. 5—9) şi invită la ospățul nunții mesianice *(Ibid.* cap. 19). Satana va fi

învins definitiv, iar după aceea va avea loc judecata, înaintea tronului, a fiecăruia după fapta sa. Cine n-a fost înscris în „cartea vieții" a fost aruncat în iezerul de foc. Toate acestea se vor întîmpla „în curînd" *(Ibid.* 1, 1; 22, 6); „Cel ce mărturisește aceasta zice: Da, vin curînd. Amin! Vino, Doamne Iisuse" *(Ibid.* 22, 20).

În comparație cu împărăția lui Dumnezeu, care are un caracter eshatologic, Biserica este o realitate actuală în care e deja prezentă împărăția viitoare. Orientată spre eshatologie, Biserica se află aici „pe cale", ca o anticipare a slavei cerești (Marcu 9, 2—9). De aceea, privită sub aspectul ei temporal (Matei 13, 24—30, 34—43, 47—50), Biserica cuprinde la un loc „grîul și neghina", fiind în „epoca secerișului" (Luca 10, 2). Pentru ca Biserica să-și poată îndeplini rolul de „trup al lui Hristos", Iisus a dăruit puterea Duhului Sfînt apostolilor (Fapte, 8; 2, 4), care, la rîndul lor, au transmis-o păstorilor Bisericii (Fapte 20, 28), iar aceștia, tuturor creștinilor (I Cor. 12, 13).

Credința în învierea morților face parte din crezul creștin încă din vremea apostolilor (Matei 22, 31; Evrei 6, 2). Învierea lui Hristos nu a fost o reîncarnare, o reanimare sau revenire la viața anterioară. De aceea, nici învierea morților nu înseamnă simpla reconstituire a trupurilor, ci schimbarea lor din trupești în cerești. Cultul morților, pe mormîntul lor, socotit locul învierii, se practică din timpul martirilor, din primele secole ale erei creștine.

14. Iisus Hristos: etapele misiunii Sale

Ţinînd seama de felul în care Iisus a folosit „timpul" Său mesianic (I Tim. 2, 6), vom distinge în viaţa şi misiunea Sa etapele următoare:

I. Iisus vine să anunţe „Vestea cea bună", adică prezenţa şi lucrarea personală a lui Dumnezeu în mijlocul oamenilor, un Dumnezeu voind să elibereze poporul Său şi toate popoarele. La începutul misiunii Sale, Iisus Se comportă ca un nou Moise („Tu vei scoate din Egipt poporul Meu" — Ieş. 3, 12), de aceea se grăbeşte să evanghelizeze mulţimile din provinciile şi oraşele Palestinei, prin predica orală, prin exemplul personal, prin săvîrşirea minunilor, fie în sinagogă, fie în loc public. Conştient că are puţin timp (doi sau trei ani) ca să împlinească misiunea Celui ce L-a trimis, Tatăl ceresc, Iisus începe să lucreze imediat: „Am venit să arunc foc pe pămînt şi cît aş dori să fie acum aprins. Cu botez am a Mă boteza şi cîtă nerăbdare am pînă ce se va îndeplini" (Luca 12, 49—50). Şi ucenicii Săi trebuie să lucreze repede: „Încă puţină vreme Lumina este cu voi. Umblaţi cît aveţi lumină, ca să nu vă prindă întunericul" (Ioan 12, 35).

Ştiind că timpul este scurt, Iisus rezumă Evanghelia Sa în *Predica de pe munte* (Matei 5—7), comparînd-o cu *Tora*, şi formează un grup de discipoli fideli dintre iudei, cei doisprezece apostoli (Matei cap. 10), pentru a fi nucleul unui nou popor al lui Dumnezeu. Provocat de Irod, „vulpea aceasta", El spune: „Iată, alung demoni şi fac vindecări, astăzi şi mîine, iar a treia zi voi sfîrşi" (Luca 13, 32).

Chiar şi mama Sa Îl grăbeşte: „Încă n-a venit ceasul Meu" (Ioan 2, 4), răspunde El cînd aceasta Îi cere să Se manifeste la o nuntă. Iisus trece peste toate obstacolele istorice, religioase, juridice, arătînd că El este Domn al sabatului, Fiul Omului (Matei 12, 8), avînd autoritate şi asupra Legii (Luca 12, 21; 18—26).

Iisus nu îngăduie denigrarea aproapelui, indiferenţa faţă de cei săraci, abuzul puterii religioase sau politice. El pleacă de unde nu găseşte credinţă şi fraternitate, de unde nu sînt semne de convertire. Nu îngăduie trufia celor ce nu fac loc ca să se manifeste puterea Duhului Sfînt şi are un cuvînt aspru contra locurilor care n-au primit mesajul: „Vai vouă, cărturarilor şi fariseilor! Că închideţi împă-

rățiа cerurilor înaintea oamenilor..." (Matei 23, 13); „Vai ție, Horazine! Vai ție, Betsaida! Căci dacă în Tir și în Sidon s-ar fi făcut minunile care s-au făcut la voi..." (Matei 11, 21). El condamnă „lumea" (Ioan 17, 9—15), adică *vicleanul* care se opune planului lui Dumnezeu și se intercalează între viața oamenilor și puterea Lui.

II. A schimba viața lumii nu este un lucru ușor. Iisus știe că eliberarea poporului de sub tirania păcatului originar, personal și social este un proces mult mai profund și mai lung, care nu se încheie cu propăvăduirea orală a Evangheliei și cu minunile Sale. Aceasta implică purtarea unei greutăți, suportarea unui jug vechi și greu, luarea de bunăvoie asupra Sa a „păcatelor lumii". Puterea Legii și a proorocilor se oprește la un moment dat. „Făgăduințele" din Vechiul Testament au o limită, iar Iisus nu venise să le repete. El își dă seama că trebuie să dubleze Vechiul Testament și să înceapă propria Lui istorie; prin urmare, instituie un Nou Legămînt care se suprapune Vechiului Legămînt.

Este momentul cînd Iisus Se retrage în locuri izolate și Se roagă îndelung (Luca 5, 16; 6, 12; 11, 1). Ca să împlinească profeția anunțată de proorocul Isaia (Matei 12, 18—21), Iisus nu are altă cale decît „semnul lui Iona", adică propria Lui suferință și înfrîngere. Căci Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci ca El să slujească fraților Săi. În ascultare totală față de Tatăl Său, Iisus acceptă să fie „Mielul lui Dumnezeu, Care ridică păcatele lumii".

Într-adevăr, după controverse dramatice cu iudeii, Iisus știe că viața Sa este în pericol, fiind amenințat direct cu uciderea.

Unul dintre subiectele de controversă cu iudeii a fost acela al adevărului și păcatului. Ce este adevărul? Iisus Se declară „Omul care v-am spus adevărul" (Ioan 8, 40); „Cine dintre voi Mă vădește de păcat? Dacă spun adevărul, atunci de ce voi nu Mă credeți?" (Ioan 8, 46). Aceste afirmații sînt, pentru iudei, fără sens, căci depășesc logica lor. Iar cînd Iisus le spune: „Adevărat, adevărat zic vouă: înainte de a fi fost Avraam, Eu sînt" (Ioan 8, 58), iudeii Îl alungă cu pietre (Ioan, 8, 59), deoarece le era imposibil să creadă. Iisus amenințat S-a ferit de ei și a ieșit din templu, ca să amîne condamnarea și să întîrzie moartea.

Profetul Ieremia persecuat, care se compara cu un miel blînd dus la înjunghiere, este simbolul lui Iisus. Ieremia cerea însă răzbunare: „Dă-mi să văd răzbunarea Ta asupra lor, căci Ție Ți-am încredințat cauza mea" (Ier. 20, 12). Dorința de răzbunare nu intră în perspectiva lui Iisus. El nu este un miel dus la abator. Nu I S-a luat viața, ci El a dăruit-o ca dar sfînt, devenind astfel Sacrificiul Noului Testament.

La un moment dat, simțind absența și indiferența lui Dumnezeu față de agonia Sa (Ps. 21, 1), Omul Iisus își dă seama că nu poate scăpa de dușmani. Este moartea Lui o fatalitate? Putea, oare, să ne mîntuiască altfel? Ce raport este între Crucea lui Iisus, suferință și iubirea lui Dumnezeu? În orice caz, Iisus nu vrea să Se apere cu arme împotriva acuzatorilor Săi. Iar cînd Petru Îi propune să nu accepte jerta, El ripostează: „Mergi înapoia Mea, satano" (Matei 16, 23).

La fiecare mare turnantă din misiunea Sa, Iisus invocă voia Tatălui: „Dar nu

ce voiesc Eu, ci ceea ce voieşti Tu" (Marcu 14, 36). Discret, retras în tăcere şi meditaţie, răbdător, dar disponibil, Iisus nu cedează presiunii discipolilor şi nu Se blochează în dispute inutile cu adversarii Săi. Nu Se lasă prins nici de popularitate, nici de timp, nici de loc, ci le relativizează prin punerea vieţii Sale în perspectiva misiuni mesianice. Chiar dacă ştie că Patima e aproape, El nu Se lasă presat de timp, ci găsind vreme, Se roagă pentru Lazăr pe care-l iubea şi îi compătimeşte familia. După voia Sa decide să urce la Ierusalim, ca acolo să fie umilit pe Cruce şi să plătească cu sîngele Său violenţa şi ura arbitrară a autorităţilor religioase şi politice ale timpului: „Eu pentru aceasta am venit pe lume" (Ioan 18, 37). Ce explicaţie are Crucea lui Iisus? Numai iubirea Sa pentru noi explică aceasta: „Mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are, ca sufletul Lui să Şi-l pună pentru prietenii Săi" (Ioan 15, 13).

III. După înviere, Iisus insistă ca planul lui Dumnezeu de a mîntui lumea să fie realizat de către apostoli şi de urmaşii acestora, aşa cum El însuşi l-a realizat. El este conştient că jertfa şi învierea Sa au consecinţe ireversibile pentru toţi. Experienţa Lui pe Cruce nu este deloc ocazională sau irelevantă (Matei 9, 18—26). Planul lui Dumnezeu îşi are originea în eternitate, germenele lui nu se află pe pămînt, ci în cer. Iisus a aruncat sămînţa împărăţiei pe pămînt (Ioan 21, 15—19). Împărăţia, pe de o parte, s-a realizat şi, pe de altă parte, este în curs de realizare. De aceea Iisus insistă: „Faceţi aceasta întru pomenirea Mea" (Luca 22, 19); numai astfel nu vor rămîne în zadar credinţa, Crucea şi învierea Sa. După Înviere, Euharistia este Taina în care creştinii au deplina asigurare şi certitudine că Hristos e prezent în ei (Ioan 6, 48—58).

Pentru a-Şi actualiza opera, Iisus face făgăduinţa să rămînă nedespărţit de discipolii Săi pînă la sfîrşitul veacurilor. Apoi, puterea lui Dumnezeu, prin care El însuşi a înviat, va fi dăruită tuturor neamurilor (Matei 12, 18—21). De la Cincizecime, celălalt Mîngîietor, Duhul Sfînt, va interveni în istorie pentru a grăbi a doua venire a lui Iisus în slavă ca să transforme totul în împărăţia lui Dumnezeu: „Încă multe lucruri am a vă spune; dar acum nu puteţi să le purtaţi" (Ioan 16, 12), şi acelaşi Duh Sfînt va fi trimis să călăuzească pe creştini la „tot adevărul" (Ioan 16, 13).

„Cînd veţi înălţa pe Fiul Omului, atunci veţi înţelege că Eu sînt" (Ioan 8, 28). Cu alte cuvinte, numai privind-L pe Iisus pe Cruce vom înţelege căderea şi mizeria omului, dar şi măreţia lui Dumnezeu. Înţelegerea Crucii devine astfel centrul propăvăduirii apostolice. De aceea, pentru apostolul Pavel Crucea lui Iisus are „o logică" proprie (I Cor. 1, 17—18).

La patruzeci de zile Se înalţă la cer şi apoi trimite Duhul Sfînt peste apostoli, semn că introduce împărăţia Sa veşnică în istorie (Apoc. 11, 15). *Apocalipsa* vorbeşte, reluînd vedenia lui Daniel (7, 17—27), despre învierea sfinţilor şi de adunarea tuturor în jurul tronului lui Dumnezeu, la dreapta căruia stă Hristos înviat.

Urmaşii lui Hristos formează o comunitate frăţească în jurul Euharistiei, fiind cu sufletul şi inima una. Creştinii sînt tari prin speranţa în înviere. La începutul secolului al II-lea încep deja persecuţiile contra lor. Îşi amintesc atunci de ceea ce

Iisus a spus apostolilor Săi: „Veţi fi urîţi de toţi pentru numele Meu" (Matei 10, 22). Apologetul Tertulian dă această mărturie:

„Ce să mai spun despre faptul că foarte mulţi cu ochii închişi împing aşa de departe ura lor, încît chiar cînd depun pentru un creştin mărturie favorabilă îi reproşează totuşi acest nume: «Bun bărbat este Gaius Seius, păcat însă că este creştin». La fel spune altul: «Mă mir că Lucius Titus, un bărbat înţelept, s-a făcut deodată creştin». Nimeni nu-şi dă seama că tocmai de aceea Gaius este bun şi Lucius înţelept, fiindcă sînt creştini; sau de aceea sînt creştini, fiindcă sînt buni şi înţelepţi...

Dar denumirea de «creştin» după etimologie vine de la cuvîntul «ungere». Chiar cînd e pronunţat incorect, *chrestianus* în loc de *cristianus* — căci voi nu cunoaşteţi bine acest nume — el înseamnează blîndeţe sau bunătate. Li se urăşte astfel unor oameni nevinovaţi însuşi numele lor nevinovat. Poate că este urîtă religia noastră fiindcă aminteşte de numele întemeietorului ei. Dar ce e rău în faptul că o şcoală impune adepţilor ei denumirea de la numele conducătorului?" (Tertulian, *Apologeticul*, III, 1, 5—6, trad. rom. p. 43).

15. Domn şi Hristos

„Cum zic cărturarii că Hristos este Fiul lui David? Căci însuşi David a zis în Duhul Sfînt: Zis-a Domnul Domnului Meu: Şezi de-a dreapta Mea pînă ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale. Deci însuşi David Îl numeşte pe El Domn; de unde dar este fiul lui? Şi mulţimea Îl asculta cu bucurie" (Marcu 12, 35—37).

Mare cunoscător şi exeget al Scripturii, Iisus ţine să pună la punct anumite opinii despre Mesia. Într-adevăr, David a primit făgăduinţa după care succesorul lui va fi rege în Ierusalim: „Pentru aceea Dumnezeu, Dumnezeul Tău, Te-a uns cu untdelemn" (Ps. 44, 9); „Te-a uns", Te-a făcut „hristos" (gr. *christós*, adj. al vb. *chrio*, a unge). „Fiul lui David", aşa au strigat mulţimile ca să-L recunoască pe Iisus ca Mesia cel aşteptat (Matei 21, 9; 22, 42). Dar Mesia este mai mare decît David (Ps. 109, 1). El este Domnul lui David. Astfel este înţeles de către apostoli pentru predica lor: „Acest Iisus, pe Care Dumnezeu L-a făcut Domn şi Hristos" (Fapte 2, 36).

În legătură cu aceasta se pun două probleme: dacă Iisus însuşi a crezut a fi Mesia-Hristos sau nu; care sînt numele proprii ale lui Iisus.

La început, Iisus n-a acceptat să fie chemat *Mesia*, deoarece contemporanii Săi aveau o concepţie politică şi etnică despre misiunea lui Mesia, aceea de a restabili o împărăţie terestră a poporului lui Israel. Ca regulă generală, Iisus Îşi revelează, încetul cu încetul, identitatea, ca, astfel, prietenii Săi să fie convinşi. De asemenea, El vrea ca apostolii şi prietenii Săi să aibă o înţelegere totală a vieţii Lui, să aştepte pînă la urmă, să vadă evenimentele decisive din viaţa Sa: judecata, răstignirea, moartea, învierea.

Din dorinţa de eliberare de sub stăpînirea romană, sentimentul aşteptării lui Mesia, imaginat ca un mare eliberator şi conducător politic, era foarte puternic la poporul iudeu din timpul lui Iisus. Dar Iisus din Nazaret n-a vrut să audă de aceasta, n-a vrut să fie rege al acelei ţări, nici să conducă o revoluţie politică, nici să introducă un sistem politic. Pentru a I se afla opinia în această privinţă, Iisus

e întrebat direct: „Se cuvine a da dajdie Cezarului sau nu? Să dăm sau să nu dăm?" (Marcu 12, 14). Iar la întrebarea lui Pilat: „Eşti Tu rege?", Iisus răspunde: „Tu zici că Eu sînt rege. Împărăţia Mea nu este din lumea aceasta" (Ioan 18, 37).

Iisus nu vrea să Se identifice cu figura lui Mesia, imaginată de către evrei. Textele profetice erau clare:

„Iată Sluga Mea pe Care o sprijin, Alesul Meu, întru Care binevoieşte sufletul Meu. Pus-am peste El Duhul Meu şi El va propovădui popoarelor legea Mea. Nu va striga, nici nu va grăi tare, şi în pietre nu se va auzi glasul Lui. Trestia frîntă nu o va zdrobi şi inul ce fumegă nu-L va stinge. El va propovădui legea Mea cu credincioşie; El nu va fi nici obosit, nici sleit de puteri, pînă ce nu va fi aşezat legea pe pămînt; căci învăţătura Lui toate ţinuturile o aşteaptă" (Isaia 42, 1—4).

Domnia lui Mesia este anunţată de profeţi ca o perioadă de pace şi reconciliere, nu numai între oameni, ci şi între fiinţele umane şi Creaţie:

„O Mlădiţă va ieşi din tulpina lui Iesei şi un Lăstar din rădăcinile lui va da. Şi se va odihni peste El Duhul lui Dumnezeu, duhul înţelepciunii şi al înţelegerii, duhul sfatului şi al tăriei, duhul cunoştinţei şi al bunei credinţe. Şi-L va umple pe El duhul temerii de Dumnezeu. Şi va judeca nu după înfăţişarea cea dinafară şi nici nu va da hotărîrea Sa după cele ce se zvonesc, ci va judeca pe cei săraci întru dreptate şi după lege va mustra pe sărmanii din ţară. Pe cel aprig îl va bate cu toiagul gurii Lui şi cu suflarea buzelor Lui va omorî pe cel fără de lege. Dreptatea va fi ca o cingătoare pentru rărunchii Lui şi credincioşia, ca un brîu pentru coapsele Lui. Atunci lupul va locui laolaltă cu mielul şi leopardul se va culca lîngă căprioară; şi viţelul şi puiul de leu vor mînca împreună şi un copil îi va paşte". (Isaia 11, 1—6).

Din textele care vorbesc despre mesianitatea lui Iisus (Matei 16, 13—20; Marcu 8, 27—30; Luca 9, 18—21) şi mai ales din răspunsurile date în dialogul ispitirii Sale în pustie (Matei 4, 1—10) reiese în mod clar că El nu S-a identificat cu imaginea acelui Mesia aşteptat de către iudeii epocii, afirmînd că slujirea Sa mesianică nu are un caracter politic: „Trebuie să binevestesc împărăţia lui Dumnezeu şi altor cetăţi, fiindcă pentru aceasta sînt trimis" (Luca 4, 43). Desigur, n-a respins slujirea mesianică în sine, aşa cum au descris-o profeţii, şi, în primul rînd, n-a respins ideea că Mesia va apărea într-o formă umană, ci pe acel Mesia incompatibil cu „împărăţia lui Dumnezeu", imaginat de oameni, şi nu voit de Dumnezeu (Marcu 8, 31—33). El a trebuit deci să refacă o întreagă concepţie despre Mesia, afirmînd că „Fiul Omului n-a venit ca să I se slujească, ci ca El să slujească şi să-Şi dea viaţa răscumpărare pentru mulţi" (Marcu 10, 45). Se pare că tocmai pentru a nu da credit unei interpretări eronate a funcţiilor mesianice, Iisus a preferat să se păstreze tăcere în ceea ce priveşte identitatea Sa cu Mesia (Matei 16, 20; Luca 4, 41), recurgînd la titluri noi, mai greu de înţeles, echivalente ale lui „Mesia", cum ar fi acela de „Fiul Omului" (Matei 9, 6; Luca 5, 24; Ioan 9, 35).

În convorbirea cu femeia samarineancă, după ce aceasta Îi spune: „Ştim că va

veni Mesia care se cheamă Hristos; cînd va veni, Acela ne va vesti nouă toate", El Se descoperă ca Hristos-Mesia: „Eu sînt, Cel ce vorbesc cu tine" (Ioan 4, 25—26). Iar la intrebarea arhiereului: „Eşti tu Hristosul, Fiul Celui binecuvîntat?", răspunde la fel: „Eu sînt" (Marcu 14, 61—62). Prin urmare, nu există nici o îndoială că Iisus a fost conştient şi convins de identitatea Sa de la început. El afirmă că este trimis de Tatăl: „Cine Mă primeşte pe Mine primeşte pe Cel ce M-a trimis pe Mine" (Matei 10, 40), că împărtăşeşte cu Dumnezeu aceeaşi fire şi aceeaşi putere şi, de aceea, cere: „Credeţi în Dumnezeu, credeţi şi în Mine" (Ioan 14, 1).

Chiar dacă a evitat, în anumite ocazii, să spună deschis că El este Mesia, totuşi, a mărturisit totdeauna că are autoritatea lui Dumnezeu. Întrebat de către autorităţile iudaice din Ierusalim: „Dacă tu eşti Hristosul, spune-o nouă pe faţă. Iisus le-a răspuns: V-am spus şi nu credeţi. Lucrurile pe care le fac în numele Tatălui Meu, acestea mărturisesc despre Mine" (Ioan 10, 24—25). El a lăsat ca cei care ascultau cuvintele Sale şi vedeau faptele Sale să se convingă în mod liber. Întrebat de către ucenicii trimişi de Ioan Botezătorul: „Tu eşti Cel ce trebuie să vină sau să aşteptăm pe altul?", Iisus a răspuns: „Mergeţi şi spuneţi lui Ioan cele ce auziţi şi vedeţi: orbii îşi capătă vederea şi şchiopii umblă, leproşii se curăţesc şi surzii aud, morţii înviază şi săracilor li se binevesteşte" (Matei 11, 4—5). Prin urmare, toate faptele şi minunile lui Iisus îndreptăţeau această convingere. El are autoritatea de a învăţa (Luca 4, 32), de a ierta păcatele (Luca 5, 24), de a stăpîni forţele naturii (Luca 8, 25), de a scoate duhurile rele (Luca 4, 36). El deţine puterea asupra Legii (Luca 6, 5) şi asupra morţii (Luca 7, 14).

Din cauza aceasta mesianismul lui Iisus face parte din mărturisirea de credinţă a Bisericii primare: „Cine este mincinosul, dacă nu cel ce tăgăduieşte că Iisus este Hristosul?" (I Ioan 2, 22). Chiril al Ierusalimului consideră că greşeala iudeilor din vremea Mîntuitorului constă tocmai în faptul că, deşi recunoşteau că El este Iisus, nu admiteau că Acest Iisus este Hristos-Mesia *(Cateheza* X, 14).

Într-adevăr, Iisus este numit cu două nume: numele lui propriu, Iisus (Matei 1, 21, 25; Luca 1, 31), „Cel care vindecă", traducînd cuvîntul ebraic *Ioshua*, care înseamnă „Domnul este mîntuirea" sau „Mîntuitorul" (Isaia 62, 11); şi Hristos — traducerea greacă a ebraicului *Messiah*, care înseamnă „Unsul", titlu ce se referă la slujirea de preot a lui Iisus. În Vechiul Testament, regii lui Israel şi arhiereii erau supuşi ritualului ungerii cu untdelemn sfinţit atunci cînd primeau funcţiile respective şi, de aceea, se numeau „unşii Domnului" (Zah. 4, 14). Într-un sens mai general, „Mesia-Unsul" este Cel căruia Dumnezeu I-a încredinţat misiunea de a elibera poporul ales şi pe Care evreii Îl aşteptau la sfîrşitul timpului. Chiril al Ierusalimului spune că, în multe privinţe Ioshua lui Navi a fost tipul lui Iisus Hristos *(Cateheza* X, 11). În mărturisirea Sa din Cezareea, Simon Petru Îl recunoaşte pe Mesia-Hristos în Ioshua-Iisus din Nazaret: „Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu" (Matei 16, 16). Iisus însuşi Se identifică cu „Unsul Domnului" — Mesia, pe Care Duhul Domnului L-a uns să propovăduiască mîntuirea (Luca 4, 18; Fapte 4, 26—27) nu numai pentru poporul Israel, ci

pentru întreg neamul omenesc şi să întemeieze „împărăţia lui Dumnezeu" cea veşnică.

Iisus a predicat în sinagogă fiind cunoscut în rîndul ucenicilor Săi ca *rabi*, învăţător (Matei 9, 11; 23, 8; Luca 9, 49; Ioan 1, 49). Chiar de la început El Şi-a asumat această funcţie: „Şi a venit în Nazaret unde fusese crescut şi, după obiceiul Său, a intrat în ziua sabatului în sinagogă şi S-a sculat să citească. Şi I s-a dat cartea proorocului Isaia" (Luca 4, 16). Textul din *Isaia* 61 l-a citit probabil într-o traducere aramaică. Este apreciat de sinagoga din Nazaret pentru „cuvintele de har" care-i ieşeau din gură, dar comentariile Lui i-au umplut de mînie pe cei ce-L ascultau (Luca 4, 28—29).

Ca orice rabi, Iisus era obligat să interpreteze Legea (Tora) după tradiţia rabinică. El a afirmat clar că cele zece porunci *(Decalogul)* sînt comandamente vitale şi pentru creştini. S-a detaşat însă de tradiţia rabinică spunînd că El aduce ceva nou, distinct de Lege, şi că are o autoritate divină cu care învaţă şi care numai Lui Îi aparţine: „Nici învăţător să vă numiţi, căci Învăţătorul vostru este unul: Hristos" (Matei 23, 10).

Autoritatea Sa de învăţător nu se compară însă cu cea a unui rabin. Pentru a demonstra aceasta Iisus răspunde la o serie de întrebări: „A cui femeie este aceasta la înviere?" (Marcu 12, 23); un evreu poate plăti taxele către autorităţile romane? Să dea sau să nu dea? (Marcu 12, 14); „Învăţătorule bun, ce să fac ca să moştenesc viaţa veşnică?" (Marcu 10, 17). Uneori răspunde la întrebări prin întrebare tocmai pentru a arăta că El este Învăţătorul.

Arhiereii şi bătrînii poporului, admirîndu-L pe Iisus ca învăţător în templul din Ierusalim, Îl întreabă:

> „Cu ce putere faci aceasta? Şi cine Ţi-a dat puterea aceasta? Iisus le-a răspuns, spunînd: Vă voi întreba şi eu pe voi un cuvînt, pe care, de Mi-l veţi spune, şi Eu vă voi spune cu ce putere fac acestea: Botezul lui Ioan de unde a fost? Din cer sau de la oameni? Iar ei cugetau întru sine, zicînd: de vom zice: Din cer, ne va spune: De ce, dar, nu aţi crezut în el? Iar de vom zice: De la oameni, ne temem de popor, pentru că toţi îl socotesc pe Ioan profet. Şi răspunzînd ei lui Iisus, au zis: Nu ştim. Zis-a lor şi El: Nici Eu nu vă spun cu ce putere fac acestea" (Matei 21, 23—27).

Funcţia şi autoritatea Sa unică încep să fie descrise cu nume noi. Cine este Acesta? La intrarea în Ierusalim, mulţimile strigau: „Acesta este Iisus, profetul din Nazaretul Galileii" (Matei 21, 11). Într-adevăr, Tradiţia vorbea de apariţia unui profet: „Profet din mijlocul tău şi din fraţii tăi, ca şi mine, îţi va ridica Domnul Dumnezeul tău: pe acela să-L ascultaţi" (Deut. 18, 15). Aceeaşi mulţime îşi da seama că Iisus îi depăşea pe profeţi. El nu făcea preziceri, ci avea autoritatea să vorbească şi să transmită în numele lui Dumnezeu. El vorbea ca unul avînd această autoritate: „Cînd Iisus a sfîrşit cuvintele acestea, mulţimile erau uimite de învăţătura Lui. Căci îi învăţa ca unul care are putere, iar nu cum îi învăţau cărturarii lor. Şi, coborîndu-Se din munte, mulţimile au mers după El" (Matei 7, 28—8, 1).

Cea mai clară distincţie în acest sens o face evanghelistul Ioan cînd scrie: „Legea s-a dat prin Moise, iar harul şi adevărul au venit prin Iisus Hristos" (Ioan 1, 17).

Astfel, la început s-a crezut că este profet (Ioan 4, 19; Matei 21, 26) sau ultimul profet, superior celor anteriori (Marcu 6, 4; Luca 7, 16; 13, 33—34; Fapte 7, 52); că este un nou Ilie (Marcu 6, 15), mai ales că Ilie era considerat înaintemergătorul lui Mesia (Maleahi 3, 23); că este un nou Moise (Fapte 3, 22; 7, 37); că este Ioan Botezătorul înviat (Marcu 6, 16); că este un om adeverit de Dumnezeu prin minuni (Fapte 2, 22; Luca 24, 19).

Titlul de profet, ca şi cel de rabi, nu convine întru totul lui Iisus. Ele devin chiar obscure, creînd confuzie. În contextul profeţiei din Psalmi, Iisus este numit Mesia:

> „Scaunul Tău, Dumnezeule, în veacul veacului, toiag de dreptate, toiagul împărăţiei Tale. Iubit-ai dreptatea şi ai urît fărădelegea: pentru aceasta Te-a *uns* pe Tine Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei, mai mult decît pe părtaşii Tăi" (Ps. 44, 8—9).

Cel mai frecvent nume atribuit lui Iisus este *Fiul Omului*, de care vorbeşte profetul Daniel (7, 13). Titlul se referă la natura umană a lui Iisus şi la demnitatea Sa mesianică. Nu este vorba de un Mesia pămîntesc, deoarece „Fiul Omului" are şi o conotaţie eshatologică (Matei 24, 27, 30). De aceea, umanitatea Sa nu este niciodată afirmată separat de dimensiunea Sa divină. Iisus a luat umanitatea originară, dar El este, în acelaşi timp, Alfa şi Omega. „Fiul Omului" arată starea Lui de purtător al umanităţii noi, umplută de Dumnezeu.

Cuvîntul (Logosul) S-a făcut trup. Aceasta este, poate, cea mai importantă afirmaţie a Noului Testament. Logosul este adevăratul chip al lui Dumnezeu Tatăl (Col. 1, 15). Totul s-a creat prin Logos (Ioan 1, 3). Toată Creaţia poartă amprenta Logosului, dar numai omul e creat după chipul lui Dumnezeu. (Fac. 1, 26). Întruparea Logosului arată valoarea firii umane: „Lumina a venit în lume" (Ioan 3, 19), ceea ce înseamnă că valoarea umanului devine clară numai în perspectiva întrupării. În prologul Evangheliei după Ioan există mai multe afirmaţii despre persoana istorică a lui Iisus, care nu poate fi înţeleasă decît pornind de la ceea ce are specific: Cuvîntul lui Dumnezeu întrupat este lumina care luminează pe orice om (Ioan 1, 9); Dumnezeu a iubit lumea atît de mult încît L-a dăruit pe Fiul Său ca să Se întrupeze şi să moară pe Cruce (Ioan 3, 17); o istorie nouă este dată — istoria se transformă o dată cu prima venire, nu cu a doua venire, transformarea fiind deja dată cînd Logosul S-a făcut trup.

Luca scrie că Maria era aşezată la picioarele *Domnului* (Luca 10, 39), acest nume indicînd autoritatea Sa divină. Numele de Domn (gr. *Kýrios*, care are autoritate, stăpîn), arată că Dumnezeu a dat Fiului Său autoritate şi putere peste tot. „Iisus Hristos este Domnul-Kyrios", acesta este răspunsul martirilor în faţa autorităţilor romane care-i sileau să declare solemn: „Cezar împăratul este Domnul-Kyrios".

Unul dintre rolurile cele mai semnificative atribuite lui Iisus este acela de *preot*. De altfel, cuvîntul *preot* (gr. *presbýteros*), în Noul Testament, se referă numai la Iisus și la preoții din Vechiul Testament, și niciodată la slujitorii Bisericii sau la apostoli. În *Epistola către Evrei* (7, 24—28), preoția levitică a lui Aaron, temporară, incompletă, este comparată cu preoția lui Iisus, permanentă, desvîrșită: „Dacă deci desăvîrșirea ar fi fost prin preoția leviților (căci Legea s-a dat poporului pe temeiul preoției lor), ce nevoie mai era să se ridice un alt preot după rînduiala lui Melchisedec și să nu se zică după rînduiala lui Aaron?" (Evrei 7, 11). Trecerea de la o preoție la alta este radicală: dacă preoția s-a schimbat, atunci s-a schimbat și Legea. Aceasta este preoția de care vorbește Samuel:

> „În vremea aceea a venit la Eli un om al lui Dumnezeu și i-a zis: Așa grăiește Domnul: nu M-am arătat Eu oare casei tatălui tău cînd ei erau încă în Egipt în casa lui Faraon? Și nu l-am ales Eu oare din toate semințiile lui Israel să-Mi fie preot, ca să aprindă tămîie și să poarte efod înaintea Mea?" (I Regi 2, 27—28).

În Noul Testament, s-au păstrat și alte nume și titluri atribuite lui Iisus, ca de pildă *Amin*: „Acestea zice Cel ce este Amin, martorul credincios și adevărat, începutul zidirii lui Dumnezeu" (Apoc. 3, 14). Este o aluzie la expresia „piatra din capul unghiului" (Isaia 28, 16; Zah. 3, 9; Ps. 117, 22), respinsă de evrei, dar folosită de Iisus cînd se referă la Sine (Matei 21, 42).

16. Tora şi Evanghelia

De mai multe ori, Iisus a comparat Legea Nouă, Evanghelia Sa, cu Legea Veche, arătînd că El insuşi este sfîrşitul, adică scopul Legii lui Moise şi al Profeţilor (Rom. 10, 4). O diferenţă importantă între cele două părţi ale Legămintului divin, partea intii (Vechiul Testament) si partea a doua (Noul Testament), este modul în care acestea au fost promulgate.

„După ce a încetat Dumnezeu de a grăi cu Moise, pe Muntele Sinai, i-a dat cele două table ale Legii, table de piatră, scrise cu degetul lui Dumnezeu" (Ieş. 31, 18). Cele două table ale Legămintului au fost scrise pe lespezi de piatră (Deut. 9, 11, 15) anume pentru a sublinia caracterul obiectiv, juridic, legal al *Decalogului.* Într-un fel, Dumnezeu se impune aici prin legi, deci din afară. De aceea, evlavia religioasă constă în citirea Legii (II Cor. 3, 14), în respectarea prescripţiilor şi interpretărilor acesteia. Un celebru cunoscător al Legii spune: „Legea n-a făcut pe nimeni perfect" (Evrei 7, 19).

Dimpotrivă, partea cea nouă a Legămintului divin nu mai este scrisă pe table de piatră, ci este inscrisă în inimile oamenilor, nu cu cerneală, ci cu Duhul lui Dumnezeu Celui viu (II Cor. 3, 3). Profetul Ieremia o descrie astfel:

> „Iată vin zile, zice Domnul, cînd voi încheia cu casa lui Israel şi cu casa lui Iuda legămînt nou. Însă nu ca Legămîntul pe care l-am încheiat cu părinţii lor în ziua cînd i-am luat de mînă, ca să-i scot din pămîntul Egiptului. Acel legămînt şi l-au călcat, deşi Eu am rămas în legătură cu ei, zice Domnul. Dar iată Legămîntul pe care-l voi încheia cu casa lui Israel, după zilele acelea, zice Domnul: voi pune Legea Mea în lăuntrul lor şi pe inimile lor voi scrie şi le voi fi Dumnezeu, iar ei Îmi vor fi popor. Şi nu se vor mai învăţa unul pe altul şi frate pe frate, zicînd: «Cunoaşteţi pe Domnul», că toţi de la sine Mă vor cunoaşte de la mic pînă la mare, zice Domnul, pentru că Eu voi ierta fărădelegile lor şi păcatele lor nu le voi mai pomeni" (Ier. 31, 31—34).

Autorul Noului Legămînt este Iisus, care devine „Semănător" (Marcu 4, 3), sădind Evanghelia în inimile oamenilor, „Cuvîntul sădit în voi". (Iacov 1, 21). Dumnezeu însuşi gravează „tablele inimii", cum zice Pavel: „Nu de la oameni am primit Evanghelia mea, nici n-am învăţat-o, ci prin descoperirea lui Hristos" (Gal. 1, 12). Cum numele lui Dumnezeu este Iubire (I Ioan 4, 8, 16), Dumnezeu încheie o Alianţă „mai bună" (Evrei 7, 22; 8, 6) cu poporul Său, bazată pe iubire şi pace: „Voi încheia cu ei un legămînt al păcii, legămînt veşnic voi avea cu ei" (Iez. 37, 26).

Pentru Iisus, Legea (Tora) este mereu valabilă, deoarece aminteşte de drama căderii omului în păcat şi de căderea popoarelor în idolatrie. Iisus subliniază, în mod special, rolul lui Moise în istoria poporului evreu, anume pentru a-i face pe iudeii epocii să înţeleagă mai uşor rolul Său mesianic, punînd în relaţie prefigurarea profetică şi realitatea istorică. Pe de o parte, evenimentele îşi urmează cursul, în care profeţii şi drepţii îşi au rolul lor; pe de altă parte, aceste evenimente şi persoane sînt folosite pentru a pregăti venirea lui Iisus, care, apoi, depăşeşte tot ceea ce s-a prezis despre El.

Cel mai important rol al poporului Israel este acela că prin Moise reuşeşte, după exilul de şaptezeci de ani, să păstreze, în ciuda unei istorii grele, acel rest din care va ieşi Mesia, comparat cu aluatul care dospeşte toată frămîntătura: „În Tine se vor binecuvînta toate neamurile pămîntului" (Fac. 12, 1—2; II Regi 24, 10—16; Daniel 9, 4—10; Luca 1, 67—73).

Deşi comparat cu Moise, Iisus nu este un simplu „mijlocitor" care caută să obţină mila unui Dumnezeu pornit să se răzbune, cum au făcut drepţii de odinioară: Nathan, David, Avraam. Iisus caută să facă ceva pentru ca Dumnezeu să fie iubit de iudei: „Dragoste nu aveţi în voi" (Ioan 5, 42). El nu reuşeşte să-i convingă („unii au crezut" — Ioan 10, 42), dar insistă, discută, explică rolul Său în raport cu Vechiul Testament, este gata în orice moment şi loc pentru dialog.

În ceea ce priveşte morala Vechiului Testament, Iisus a venit în conflict, în dese ocazii, cu fariseii şi cărturarii templului din Ierusalim, nu numai pentru că aceştia pretindeau o îndeplinire formală, ritualistă a Legii lui Moise (Marcu 10, 17—22), dar şi pentru că interpretările şi adăugirile lor făceau să-i sporească imperfecţiunile inerente. În acest sens, El a criticat aspectul formalist al moralei fariseice (Matei 6, 16—18), mai ales cu acele necruţătoare „Vai vouă, fariseilor" (Luca 11, 39—52), arătind care este adevăratul sens interior al Legii (Matei 6, 1—8). Pentru Iisus Hristos, Legea este o expresie a voinţei lui Dumnezeu şi numai în această măsură ea are autoritate şi putere (Ioan 4, 34). Dar recunoaşte, totodată, că Legea este o expresie imperfectă a voinţei lui Dumnezeu, deoarece, prin ea, Dumnezeu S-a „acomodat" cu slăbiciunea omenească: „Pentru învîrtoşarea inimii voastre, (Moise) v-a scris porunca aceasta" (Marcu 10, 5). De aceea, El nu numai că dă o nouă interpretare a Legii vechi, în contrast evident cu „ceea ce s-a zis celor de demult", dar aduce şi o nouă Evanghelie, care exprimă voinţa lui Dumnezeu în forma ei desăvîrşită şi finală (Matei 7, 21). Vechiul Testament este, astfel, împlinit şi depăşit (Matei 5, 20—48; 19, 3—9). De aceea, Biserica n-a res-

pins Vechiul Testament, ci l-a preluat, înțelegîndu-l în lumina celui Nou.

Prin urmare, Legămîntul lui Dumnezeu cu Israel este irevocabil. Iisus are uneori cuvinte dure la adresa reprezentanților religiei iudaice, dar respectă învățăturile profetice: „Noi (iudeii) ne închinăm Căruia știm, pentru că mîntuirea din iudei este" (Ioan 4, 22). Există atîtea elemente iudaice în viața și învățătura Sa, pe care le-a transmis mai departe. Totuși, în raport cu tradiția rabinică, Iisus aduce ceva nou, anume ideea schimbării istoriei lui Israel prin venirea lui Mesia în persoana Sa.

Adesea, evangheliștii, ca și apostolii, insistă asupra diferențelor dintre Evanghelia lui Iisus și Legea (Tora) lui Moise, dintre poporul iudeu și Biserica creștină. Apostolul Pavel face din această comparație subiectul principal al *Epistolei către Romani* (cap. 9 și 10). Iisus n-a venit să condamne poporului Israel: „Tot Israelul se va mîntui" (Rom. 11, 26); „Cu privire la alegere ei sînt iubiți, din cauza părinților. Căci darurile și chemarea lui Dumnezeu nu se pot lua înapoi" (Rom. 11, 28—29).

Iisus reprezintă însă un punct de înnoire în istoria lui Israel. Mai întîi, în „propovăduirea lui Iisus Hristos" se află descoperirea tainei ascunse din veci, transmisă prin scrierile profeților, iar acum făcută cunoscută tuturor neamurilor (Rom. 16, 26). Căci Dumnezeu este liber să stabilească relații cu alte popoare. În al doilea rînd, Iisus este mijlocitorul unui Nou Testament, între Dumnezeu și om, aducînd împreună, prin Crucea Sa, iudeii și celelalte neamuri: „Fiul Meu ești tu, Eu astăzi te-am născut! Cere de la Mine și-ți voi da neamurile moștenirea ta. Și stăpînirea ta, marginile pămîntului" (Ps. 2, 7—8). Așa cum răscumpărarea lui Israel e realizată de Moise prin ieșirea din Egipt, tot așa răscumpărarea umanității e împlinită prin jertfa și învierea lui Iisus. Iisus însuși spune: „După cum Moise a înălțat șarpele de bronz în pustie, tot așa trebuie să se înalțe Fiul Omului" (Ioan 3, 14).

Această extrapolare a Evangheliei la neamuri nu este o invenție postapostolică, cu toate că misiunea Bisericii se îndreaptă, după Cincizecime, către neamuri. Iisus însuși i-a învățat pe ucenici cum să se comporte în raport cu mulțimea, dar nu după exemplul „ocîrmuitorilor neamurilor" (Matei 20, 25); El i-a trimis pe apostoli să propovăduiască la neamuri (Matei 28, 19) și ca să fie „martorii" Săi pînă la marginea pămîntului (Fapte 1, 8).

Alianța istorică cu poporul lui Israel este mereu valabilă: „Fiule, tu totdeauna ești cu mine și toate ale mele ale tale sînt" (Luca 15, 31). În schimb, acuzația cea mai gravă pe care Iisus o aduce fariseilor, saducheilor și învățătorilor Legii din Ierusalim este aceea de a fi denaturat, în comentariile lor, esența mesianismului Vechiului Testament, închizînd astfel intrarea în împărăția lui Dumnezeu. Ei sînt numiți cu insistență „călăuze oarbe" sau „orbi" (Matei 23, 16, 17, 19, 24, 26) tocmai pentru că au schimbat rolul propriu Legii, acela de a fi „călăuză spre Hristos" (Gal. 3, 24). Fariseii și cărturarii din timpul Său — și Iisus se referă direct la o minoritate determinată din Ierusalim — erau deci răspunzători de faptul că Legea n-a fost orientată spre adevăratul Mesia; din cauza acestei dezorientări

mulți nu L-au recunoscut pe Mesia în Iisus din Nazaret (Matei 21, 43—45), condamnîndu-L la moarte.

Iisus regretă faptul că, în ciuda unor „semne" mesianice evidente, unii nu L-au recunoscut pe Mesia în El: „Și, deși a făcut atîtea minuni înaintea lor, ei tot nu credeau în El" (Ioan 12, 37). De această neîncredere Iisus face răspunzător, într-o măsură oarecare, partidul fariseilor din Ierusalim, care se constituise ca un grup ostil Lui, mai ales din cauză că El dezaprobase, în mod public și fără rezerve, morala fariseică (Luca 11, 53). Atitudinea ostilă a fariseilor nu se poate justifica prin neputința lor de a identifica în persoana Lui atributele mesianice. Iisus însuși nu admite acest argument, acuzîndu-i de rea credință, de închistare deliberată și de repulsie voită pentru înțelegerea a ceea ce reprezenta El în mod real în raport cu figura lui Mesia, descrisă de profeții Vechiului Testament.

Că atitudinea fariseilor din Ierusalim a avut o astfel de motivație reiese și din faptul că, datorită rolului și influenței lor în viața religioasă, făceau severe presiuni asupra coreligionarilor care ajunseseră să creadă că Iisus este Mesia: „Totuși și dintre căpetenii, mulți au crezut în El, dar nu mărturiseau din pricina fariseilor, ca să nu fie izgoniți din sinagogă" (Ioan 12, 42). De altfel, aceasta era atitudinea tuturor autorităților iudaice: „Iudeii puseseră la cale ca, dacă cineva va mărturisi că El este Hristos-Mesia, să fie dat afară din sinagogă" (Ioan 9, 22).

Cu toate că a făcut distincție între poporul Israel și neevrei (goim): „După cum am spus iudeilor..., vă spun și vouă acum" (Ioan 13, 33), într-un loc, numindu-i pe aceștia din urmă „cîini", Iisus nu ezită să califice starea lor în lumina Evangheliei Sale, care este pentru toți (Matei 5, 47; 6, 7; Luca 22, 25; 19, 9; Marcu 12, 1—4). În întîlnirile cu goim-păgînii, de pildă cu centurionul roman sau femeia păgînă de origine feniciană (Marcu 7, 25—29), pe a cărei fiică a vindecat-o, Iisus descoperă noi aspecte ale misiunii Sale. Cînd nu e primit de ai Săi, Iisus se întoarce către păgîni.

Iisus are deci și alte oi (Ioan 10, 16), căci iubirea lui Dumnezeu se extinde asupra tuturor (Matei 5, 14). *Goim* se vor adăposti sub același arbore (Marcu 14, 32). De aceea, Iisus trimite ucenici în Samaria sau dă ca model de iubire a aproapelui un samarinean (Luca 10, 25—37). El promite, de asemenea, celor din Tir și Sidon că vor lua parte la înviere (Matei 11, 22). Căci locul de cult nu va mai fi nici în Ierusalim, nici în Garizim (Ioan 4, 21—23), după învierea Sa. Pe de altă parte, Iisus respinge naționalismul celor din Samaria, descendenți din tribul lui Iosif, care se separaseră de iudei și-și construiseră un templu aproape de Sichem, pe muntele Garizim. Evreii, din invidie, au distrus acest templu, de unde ura dintre ei și întreruperea relațiilor (comerț, căsătorie).

Prin urmare, chemarea lui Israel nu exclude chemarea celorlalte popoare. A fi descendent din neamul lui Avraam, a fi copiii lui Avraam (Matei 3, 9) nu este o asigurare pentru mîntuire (Matei 16, 24—25). Toți Îl au ca tată pe Dumnezeu (Ioan 8, 41). Iisus moare pentru toți (Rom. 8, 17) și „Oricine va chema numele Domnului se va mîntui" (Rom. 10, 13). Pentru că sfîrșitul aparține tuturor (Matei 25, 34): „Veniți, binecuvîntații Tatălui Meu".

Cea mai radicală concluzie a lui Iisus este că evreii sînt un popor ales, „cei dintîi", dar via, împărăţia lui Dumnezeu, se va lua de la ei şi se va da altor neamuri, care vor aduce roadele la timpul lor (Matei 21, 41—43). Evreii au fost cei dintîi invitaţi, dar n-au crezut, n-au vrut să vină (Matei 22, 3). Locul lor va fi dat altora, celor de pe urmă (Luca 13, 30). Dumnezeu n-a respins nicidecum poporul Său, căci „darurile şi chemarea lui Dumnezeu nu se pot lua înapoi", dar ordinea este inversată: „Cînd vei fi chemat, nu te aşeza în locul celui dintîi..., ci aşează-te în cel din urmă loc". Căci „oricine se înalţă pe sine se va smeri, iar cel ce se smereşte pe sine se va înălţa" (Luca 14, 8—11).

17. Iisus în sînul Treimii

În Noul Testament, doctrina de bază se referă la comuniunea lui Iisus cu Tatăl ceresc şi cu Duhul Sfînt, pe care-L va trimite în lume. Toţi trebuie să-L adore pe Fiul întrupat, căci cel ce nu cunoaşte pe Fiul nu poate să cunoască pe Tatăl. Piatra credinţei creştine este aceasta: „Tatăl este întru Mine şi Eu sînt întru Tatăl" (Ioan 14, 8—11).

Proprie Noului Testament este revelaţia Fiului întrupat ca Unul din Treime, de Care este nedespărţit. De asemenea, experienţa celor ce L-au cunoscut personal pe Iisus Hristos şi au primit direct puterea Duhului Sfînt.

Evangheliile conţin numeroase texte în care este vorba despre cele trei persoane ale fiinţei lui Dumnezeu, fie la un loc, fie separat. Înainte de înălţare, Iisus porunceşte apostolilor Săi:

> „Mergeţi, deci, faceţi ucenici din toate neamurile, botezîndu-i în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfînt" (Matei 28, 19).

Acesta este textul citat cel mai adesea de creştini în controversa cu cei ce neagă identitatea fiinţei lui Dumnezeu în cele trei persoane, deoarece textul biblic a devenit formula sacramentală a Botezului. Cînd Iisus Se prezintă şi lucrează ca Fiul lui Dumnezeu, El are în vedere şi celelalte persoane:

> „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată. Fiul Cel Unul Născut Care este în sînul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut" (Ioan 1, 18).
>
> „Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, aşa vă trimit şi Eu pe voi. Şi zicînd aceasta, a suflat asupra lor şi le-a zis: Luaţi Duh Sfînt" (Ioan 20, 22).
>
> „Iar cînd va veni Mîngîietorul, pe care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine" (Ioan 15, 26).

Sfîntul evanghelist Ioan recurge la noţiuni filosofice pentru a descrie existenţa Logosului în comunitatea lui Dumnezeu: „La început era Cuvîntul şi Cuvîntul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvîntul..." „Şi Cuvîntul (gr. *Lógos*) S-a făcut trup (gr. *sárx*) şi S-a sălăşluit între noi şi am văzut slava (gr. *dóxa*) Lui, slavă ca a

Unuia-Născut (gr. *monogenés*) din Tatăl (gr. *patrós*), plin de har şi de adevăr" (Ioan 1, 14).

Adus în faţa sinedriului arhiereilor şi bătrînilor din Ierusalim, Iisus tăcea. Arhiereul I-a zis atunci: „Te jur pe Dumnezeul cel viu, să ne spui nouă dacă eşti Tu Hristosul, Fiul lui Dumnezeu. Iisus i-a răspuns: Tu ai zis" (Matei 26, 63—64).

În scrierile apostolilor, credinţa în Dumnezeu-Sfînta Treime este, de asemenea, mărturisită în mod clar. Creştinii sînt binecunoscuţi şi salutaţi în numele Treimii: „Harul Domnului nostru Iisus Hristos şi dragostea lui Dumnezeu şi împărtăşirea Duhului Sfînt să fie cu voi cu toţi" (II Cor. 13, 13). „Har vouă şi pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru şi de la Domnul Iisus Hristos" (II Cor. 1, 2). Credinţa în Treime face parte din crezul creştin: „Îţi poruncesc înaintea lui Dumnezeu, Cel ce aduce toate la viaţă, şi înaintea lui Iisus Hristos, Cel ce, în faţa lui Pilat din Pont a mărturisit mărturia cea bună" (I. Tim. 6, 13); „Noi am văzut şi mărturisim că Tatăl a trimis pe Fiul, Mîntuitor al lumii" (I Ioan 4, 4). Cine crede în Dumnezeu crede în Fiul Său, pe Care L-a trimis în lume, ca prin El lumea să aibă viaţă:

> „Cine mărturiseşte că Iisus este Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu rămîne întru el şi el în Dumnezeu" (I Ioan 4, 15).
>
> „Cine este cel ce biruieşte lumea dacă nu cel ce crede că Iisus este Fiul lui Dumnezeu? Acesta este Cel care a venit prin apă şi prin sînge, Iisus Hristos, nu numai prin apă, ci prin apă şi sînge; şi Duhul este Cel care dă mărturie, pentru că Duhul este adevărul. Căci sînt trei care mărturisesc în cer: Tatăl, Cuvîntul şi Duhul Sfînt, şi Aceştia trei Una sînt" (I Ioan 5, 5—7).

Despre Iisus Hristos apostolul Pavel afirmă că este „chipul lui Dumnezeu Celui nevăzut" (Col. 1, 15), că toate s-au făcut prin El şi pentru El, El fiind mai înainte de toate şi toate existînd prin El (Col. 1, 16—17). Fiul este revelaţia deplină şi finală a tainei lui Dumnezeu (Col. 1, 27).

Despre Duhul Sfînt ca prezenţă personală a lui Dumnezeu există multe mărturii biblice. El este Cel care îi inspiră pe scriitorii biblici: „Trebuia să se împlinească Scriptura aceasta pe care Duhul Sfînt, prin gura lui David, a spus-o dinainte despre Iuda" (Fapte 1, 16). Duhul împarte darurile împărăţiei celor prezenţi la Cincizecime: „S-au umplut toţi de Duhul Sfînt şi au început să vorbească în alte limbi, precum Duhul le dădea să grăiască" (Fapte 2, 4). Petru întreabă pe Anania: „Anania, de ce satana a umplut inima ta, ca să minţi Duhului Sfînt şi să doseşti o parte din preţul ţarinei?... Nu ai minţit oamenilor, ci lui Dumnezeu" (Fapte 5, 3—4). Duhul este Cel care asistă colegiul apostolilor şi presbiterilor cînd aceştia angajează Biserica într-o doctrină de credinţă: „Duhul Sfînt şi noi am hotărît să nu vi se pună nici o greutate în plus în afară de cele ce sînt necesare" (Fapte 15, 28).

Numai Duhul care mărturiseşte pe Iisus Hristos întrupat este de la Dumnezeu:

„Iubiților, nu dați crezare oricărui duh, ci cercați duhurile dacă sînt de la Dumnezeu, fiindcă mulți prooroci mincinoși au ieșit în lume. În aceasta să cunoașteți duhul lui Dumnezeu: orice duh care mărturisește că Iisus Hristos a venit în trup, este de la Dumnezeu. Și orice duh care nu mărturisește pe Iisus Hristos, nu este de la Dumnezeu, ci este duhul lui antihrist, despre care ați auzit că vine și acum este chiar în lume" (I Ioan 4, 1—3).

Într-adevăr, Duhul Sfînt, Care a grăit prin prooroci, Care a inspirat cărțile profetice și celelalte cărți ale Bibliei, Același Duh confirmă întruparea, predica și misiunea lui Iisus, după înălțarea Lui la cer (Fapte 1, 1—9), începînd cu ziua Cincizecimii (Fapte 2, 1—21). Iisus dă Duhul Sfînt apostolilor Săi anume pentru a da viață credinței, nădejdii și iubirii tuturor celor ce vor crede în cuvîntul Său. Ca Duh al adevărului (Ioan 14, 17; 4, 6), Acesta va actualiza Evanghelia lui Hristos:

„Dar Mîngîietorul, Duhul Sfînt, pe Care-L va trimite Tatăl în numele Meu, Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu" (Ioan 14, 26).

Intimitatea cu Dumnezeu o cunoaștem tot datorită Duhului:

„Cel ce păzește poruncile Lui rămîne în Dumnezeu și Dumnezeu în El; și prin aceasta cunoaștem că El rămîne în noi, din Duhul pe Care ni L-a dat" (I Ioan 3, 24).

Ca duh al împăcării, Acesta ne dă pacea lui Dumnezeu: „Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă, nu precum dă lumea vă dau Eu" (Ioan 14, 27). Chiar cînd la suprafață, în exterior, este furtună, înlăuntru, în interior, trebuie să fie pace: „Să nu se tulbure inima voastră, nici să se înfricoșeze" (Ioan 14, 27). Prezența Duhului este ca un fluviu care irigă inima, dar eficacitatea sa depinde de ridicarea obstacolelor puse de păcat:

„Nu știți că voi sînteți templul lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi? Dacă cineva va strica templul lui Dumnezeu, Dumnezeu îl va strica pe el. Căci sfînt este templul lui Dumnezeu, care sînteți voi" (I Cor. 3, 16).

Este de datoria tuturor credincioșilor să nu se stingă Duhul Sfînt în viața lor personală și în viața Bisericii ca instituție. „Nu stingeți Duhul" (I Tes. 5, 19), acesta este mai degrabă un avertisment, deoarece Duhul nu poate să fie stins. Rugăciunea proprie Bisericii este: „Vino, Duhule Sfinte".

În fine, primirea Duhului Sfînt și plecarea în misiune sînt inseparabile:

„Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi. Și zicînd acestea, a suflat asupra lor și le-a zis: Luați Duh Sfînt, cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute" (Ioan 20, 21—23).

18. Răscumpărarea

Iisus acceptă, de la început, să fie numit „Mielul lui Dumnezeu Care ridică păcatul lumii" (Ioan 1, 29; Isaia 53, 4—7). Acesta este centrul misiunii Sale: „Fiul omului", prin trupul Său (Rom. 7, 4), trebuie să fie dat în miinile păcătoșilor și să sufere (Marcu 14, 41), apoi să învieze. Cauza sacrificiului este iubirea Sa față de om, care trebuie să fie restaurat în starea de fiu al lui Dumnezeu. În încheierea Noului Legămînt se angajează deci Dumnezeu însuși, Care Se dă pentru viața lumii. Pentru restabilirea comuniunii cu Dumnezeu, trebuia ca păcatul, care o împiedica, să fie ridicat. În Vechiul Testament, mijlocul de înlăturare a păcatelor era sacrificiul la templu. Iisus Hristos știe că o Nouă Alianță între Dumnezeu și om nu este cu putință fără ridicarea păcatelor prin sacrificiul Său. În felul acesta se realiza făgăduința făcută lui Avraam (Fapte 3, 17—26) că în urmașul lui toate neamurile vor fi binecuvîntate.

Scos în afara cetății, dincolo de zidurile Ierusalimului, Iisus Își poartă Crucea spre Golgota, colina unde va fi expus batjocurii și torturii. Iisus crucificat strigă: „Mi-e sete" (Ioan 19, 28). Pironit pe cruce, după ce a fost trădat de Iuda, abandonat de toți apostolii Săi (Matei 26, 56), negat public de apostolul Petru însuși, lovit violent de soldații romani, pradă tuturor nedreptăților, Iisus exclamă: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?" Își amintește atunci că Jertfa Lui a fost anunțată de jertfa lui Avraam (Fac. 22, 10) și că șederea Lui în mormînt a fost prefigurată de șederea lui Iona (Iona 2, 1; Matei 12, 40) în pîntecele chitului. Atunci, fără să scoată vreun cuvînt de condamnare și de răzbunare, îi iartă pe toți. Și astfel, împăcat cu toți, Se înfățișează, plin de credință și nădejde, înaintea Tatălui Său.

Iisus vine astfel să realizeze „toată dreptatea", adică iconomia răscumpărării lumii, nu aceea a supraviețuirii unui popor. În Patima și Crucea Sa se află misterul Fiului lui Dumnezeu întrupat, drama fundamentală a omenirii. El a luat asupra Sa păcatele tuturor, păcatul lumii, pe care l-a răscumpărat în trupul Său răstignit. A pătimit ca un „miel", în mod crud, fără apărare, fără teamă, abandonat

de apostoli şi de popor. Jertfa Lui corespunde în timp cu sacrificiul mielului la templu (I Cor. 5, 7). În moartea şi învierea Sa se realizează Paştele lui Israel (Luca 24, 26; 44—47).

Recapitulată în persoana Sa, umanitatea face împreună cu El drumul Crucii, dar şi drumul Învierii:

> „Aşadar, dacă aţi înviat împreună cu Hristos, căutaţi cele de sus, unde Se află Hristos, şezînd de-a dreapta lui Dumnezeu; cugetaţi cele de sus, nu cele de pe pămînt, căci voi aţi murit şi viaţa voastră este ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu. Iar cînd Hristos, Care este viaţa voastră, Se va arăta, atunci şi voi, împreună cu El, vă veţi arăta întru slavă" (Col. 3, 1—4).

„Şi a ieşit din coasta Lui sînge şi apă" (Ioan 19, 34) — Tradiţia a văzut în acestea simbolul a două „taine" esenţiale: Botezul şi Euharistia. Într-adevăr, după Cincizecime, apostolii botează cu convingerea că, astfel, credincioşii participă la moartea şi învierea lui Hristos şi obţin iertarea păcatelor (Rom. 6, 1—17). Pentru creştini, Paştele comemorează trecerea lui Iisus de la moarte la viaţă (Iisus Se află cu trupul în mormînt de vineri seara pînă Duminică dimineaţa — Ioan 2, 22). Creştinii au ţinut să se identifice cu victoria lui Hristos asupra morţii, de aceea comemorează Învierea în fiecare Duminică, prin celebrarea Euharistiei sau a Sfintei Cuminecături.[10]

Din cauza radicalismului ei, Crucea lui Iisus devine scandal pentru iudei, nebunie pentru elini şi celelalte neamuri. Dar Crucea lui Iisus este Cruce şi pentru creştini. Ei nu pot trăi oricum, ca şi cînd Iisus n-ar fi suferit pe Cruce. De aceea, nu este suficient a rosti numele lui Hristos pentru a fi creştin. Numele de creştin nu este un alibi: „Nu începeţi a zice: Avem tată pe Avraam" (Luca 3, 8). Creştinii sînt chemaţi să-L imite pe Iisus cu conştiinţa că istoria Lui nu este istoria altuia, ci istoria tuturor şi a fiecăruia în parte. Fiecare este chemat să ia pe cont propriu viaţa lui Iisus:

> „Dacă cineva vrea să-Mi slujească, să-Mi urmeze, şi unde sînt Eu, acolo va fi şi slujitorul Meu" (Ioan 12, 26).

Urmarea lui Hristos implică participare la Patimile Sale. Este un pariu riscant, deoarece roadele acestei participări se vor arăta în împărăţia lui Dumnezeu:

> „Puteţi să beţi paharul pe care-l beau Eu sau să vă botezaţi cu botezul cu care Eu mă botez? Iar ei I-au zis: Putem. Iisus le-a zis: Paharul pe care Eu îl beau îl veţi bea şi cu botezul cu care Mă botez vă veţi boteza, dar a şedea de-a dreapta Mea sau de-a stînga Mea, nu este al Meu a da, ci celor pentru care s-a pregătit" (Marcu 10, 38—40).

Istoria este locul unde se face separarea între bine şi rău, între drept şi nedrept. Creştinii trebuie să exercite această virtute a separării, a discernămîntului şi a judecăţii încă aici, contînd şi pe sensul înnăscut al dreptăţii şi echităţii:

> „Îndrăzneşte, oare, cineva dintre voi, avînd vreo pîră împotriva altuia, să se judece înaintea celor nedrepţi şi nu înaintea celor sfinţi? Au nu ştiţi că sfinţii vor judeca lumea? Şi dacă voi sînteţi judecătorii lumii, nu sînteţi voi destoinici să judecaţi lucruri atît de mici? Nu ştiţi, oare, că noi vom judeca

pe îngeri? Cu cit mai mult cele lumeşti? Deci, dacă aveţi judecăţi lumeşti, puneţi pe cei nebăgaţi în seamă din Biserică, să vă judece. O spun spre ruşinea voastră. Nu este, oare, între voi nici un om înţelept, care să poată judeca între frate şi frate? Ci frate cu frate se judecă şi aceasta înaintea necredincioşilor? Negreşit, şi aceasta este cădere pentru voi, că aveţi judecăţi unii cu alţii. Pentru ce nu suferiţi mai bine strîmbătatea? Pentru ce nu răbdaţi mai bine paguba? Ci voi înşivă faceţi strîmbătate şi aduceţi pagubă, şi aceasta, fraţilor! Nu ştiţi, oare, că nedrepţii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu; nu vă amăgiţi: nici desfrînaţii, nici închinătorii la idoli, nici adulterii, nici malahienii, nici sodomiţii, nici furii, nici lacomii, nici beţivii, nici batjocoritorii, nici răpitorii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu" (I Cor. 6, 1—10).

Dar judecata ultimă aparţine lui Dumnezeu, pentru Care aceasta nu este ziua răzbunării, ci ziua răsplătirii (Înţelep. 3, 7).

„Dumnezeu, oare, nu face dreptate aleşilor Săi care strigă către El ziua şi noaptea şi pentru care El rabdă îndelung? Zic vouă că le va face dreptate in curind. Dar Fiul Omului, cind va veni, va găsi, oare, credinţă pe pămînt?" (Luca 18, 5—8).

„Cum mă voi înfăţişa înaintea Domnului?" (Mih. 6, 6). A fi responsabil face parte din demnitatea fiecărei persoane, de aceea, această răspundere ultimă este şi un act de demnitate.

Judecata şi condamnarea stau în faptul despărţirii unora de alţii în raport cu Hristos, Păstorul şi Împăratul:

„Cînd va veni Fiul Omului întru slava Sa, şi toţi sfinţii îngeri cu El, atunci va şedea pe tronul slavei Sale. Şi se vor aduna înaintea Lui toate neamurile, şi-i va despărţi pe unii de alţii, precum desparte păstorul oile de capre. Şi va pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stînga. Atunci va zice Împăratul celor de-a dreapta Lui: Veniţi, binecuvîntaţii Tatălui Meu, moşteniţi împărăţia cea pregătită vouă de la întemeierea lumii. Căci flămînd am fost şi Mi-aţi dat să mănînc, însetat am fost şi Mi-aţi dat să beau; străin am fost şi M-aţi primit, gol am fost şi M-aţi îmbrăcat, bolnav am fost şi M-aţi cercetat; în temniţă am fost şi aţi venit la Mine. Atunci drepţii îi vor răspunde zicînd: Doamne, cînd Te-am văzut flămînd şi Te-am hrănit? Sau însetat şi Ţi-am dat să bei? Sau cînd Te-am văzut strain şi Te-am primit, sau gol şi Te-am îmbrăcat? Sau cînd Te-am văzut bolnav sau în temniţă şi am venit la Tine? Iar Împăratul răspunzînd, zice către ei: Adevărat zic vouă, toate cîte aţi făcut unuia dintr-aceşti fraţi ai Mei, prea mici, Mie Mi-aţi făcut! Atunci va zice şi celor din stînga: Duceţi-vă de la Mine, blestemaţilor, în focul cel veşnic pregătit diavolului şi îngerilor lui. Căci flămînd am fost şi nu Mi-aţi dat să mănînc; însetat am fost şi nu Mi-aţi dat să beau; străin am fost şi nu M-aţi primit; gol, şi nu M-aţi îmbrăcat; bolnav şi în temniţă, şi nu M-aţi cercetat. Atunci vor răspunde şi ei, zicînd: Doamne, cînd te-am văzut flămînd sau însetat, sau străin, sau gol, sau bolnav, sau în

temniță și nu Ți-am slujit? El însă le va răpunde, zicînd: Adevărat zic vouă: întrucît nu ați făcut unuia dintre aceștia prea mici, nici Mie nu Mi-ați făcut. Și vor merge aceștia la osîndă veșnică, iar drepții la viață veșnică" (Matei 25, 31—46).

„Voi care Mi-ați urmat Mie, veți ședea pe douăsprezece tronuri, judecînd cele douăsprezece triburi ale lui Israel" (Matei 19, 28). Autorul *Apocalipsei* va prelua această prezentare și va pune accentul pe mulțimea care se prezintă înaintea tronului lui Dumnezeu, aducînd laudă, adorare și mulțumire „Celui ce șade pe tron" (Apoc. 4, 9—10): „După aceea, m-am uitat și iată mulțime mare, pe care nimeni nu putea să o numere, din tot neamul, semințiile, popoarele și limbile, stînd înaintea tronului și înaintea Mielului, îmbrăcați în veșminte albe și avînd în mînă ramuri de finic" (Apoc. 7, 9). „Cel ce șade pe tron" este „locul tuturor" și îi va adăposti pe toți în „cortul Său" (Apoc. 7, 15). În El se vor împlini toate făgăduințele, deoarece toate converg către El, „pantocratorul":

„Și se vor binecuvînta în El toate semințiile pămîntului, toate neamurile Îl vor ferici pe El" (Ps. 71, 18).

„El va domni pînă la marginile pămîntului, Lui I se vor închina toți conducătorii pămîntului, Lui Îi vor sluji toate neamurile, numele Lui va dăinui în veșnicie și binecuvîntat în veac și în veacul veacului. Tot pămîntul se va umple de slava Lui" (Ps. 71, 21).

În schimb, în descrierea zilei judecății ultime, datorată evanghelistului Matei (25, 31—46), Iisus vorbește despre El însuși, anunțînd că va veni în slava Sa și va lua loc pe scaunul de slavă ca să-i judece pe toți fără distincție, înconjurat de îngerii Săi, separînd pe cei aleși, care au făcut fapte bune, și pe cei respinși. O explicație este subliniată: în măsura în care ați făcut unuia din cei mai mici frați ai Mei, Mie Mi-ați făcut (Matei 25, 40). Hristos intră în scenă nu numai ca judecător, ci și ca Cel căruia I s-a refuzat dragostea. Ceea ce facem pentru alții, pornește nu numai din altruism, din compasiunea naturală, ci din faptul că-L iubim pe Dumnezeu în aproapele nostru. Mîntuirea veșnică a fiecăruia depinde de ceea ce am făcut celor mai mici frați ai noștri, cu care Se identifică Hristos. Prin urmare, Dumnezeu este plin de iubire și dreptate, dar fiecare poartă răspunderea pentru ceea ce face. Criteriul libertății creștinului este iubirea. Iisus Se identifică cu fiecare credincios, de aceea a-l scandaliza pe frate sau a-i refuza iubirea de frate înseamnă o formă de respingere a lui Hristos, de antihrist, de idolatrie:

„Și va pieri prin cunoștința ta cel slab, fratele tău, pentru care a murit Hristos! Și așa, păcătuind împotriva fraților și lovind conștiința lor slabă, păcătuiți față de Hristos" (I Cor. 8, 11—12).

19. Subiecte netratate

Iisus n-a tratat o serie de probleme, fie pentru că acestea nu s-au ivit în timpul scurt cît a propovăduit, fie pentru că răspunsul la multe probleme noi se poate găsi în subiecte similare. De pildă, Iisus a vorbit, adesea, despre raportul între Lege şi Evanghelie, dintre Biserică şi misiunea apostolilor, totuşi, El n-a expus în detaliu înţelegerea naturii creştinismului în legătură cu lumea păgînă de atunci, din afara Ierusalimului şi a Palestinei. „Tora", „care n-a făcut pe nimeni perfect" (Evrei 7, 19), mai este, oare, necesară pentru convertirea lumii păgîne? Ce raport există între iudaism, creştinism şi elenism?

Datorită misiunii apostolilor, Evanghelia intră în lumea filosofiei eline. Dat fiind faptul că creştinismul nu este o religie rigidă, încadrată într-o anumită cultură, el nu respinge *a priori* celelalte culturi şi civilizaţii religioase. În faţa celor ce impuneau circumciziunea şi păzirea Legii (Fapte 15, 24) drept condiţii de primire în comunitatea creştină de la început, apostolii se adună în sinod şi declară: „Părutu-s-a Duhului Sfînt şi nouă, să nu vi se pună nici o greutate în plus în afară de cele ce sînt necesare" (Fapte 15, 28).

Cui îi este asigurată în mod cert asistenţa Duhului Sfînt? *Faptele Apostolilor* vorbesc de punerea miinilor preoţilor ca ritual pentru transmiterea puterii Duhului Sfînt. Iisus spune clar că celor ce sînt persecutaţi din cauza numelui Său şi dau mărturie despre El în asemenea situaţie, venirea şi lucrarea Duhului Sfînt le sînt asigurate (Luca 21, 12—15).

Ce se întîmplă cu „ceilalţi", „chemaţi", dar care au refuzat iubirea divină? „Şi unii credeau în cele spuse, iar alţii refuzau să creadă" (Fapte 28, 24). Este oare vorba aici de respectarea misterului libertăţii umane şi a răspunsului personal? Care este soarta finală (Matei 8, 12) a celor ce n-au cunoscut pe Fiul? Este oare greşeala lor? Fiul revelează ucenicilor Săi Evanghelia: „Fericiţi sînt ochii care văd cele ce vedeţi voi" (Luca 10, 23). În acelaşi timp, El a ascuns „misterele". Ce se întîmplă cu cei ce „n-au auzit şi n-au văzut"?

Altor probleme şi subiecte Iisus le-a trasat doar coordonatele, ele fiind reluate

mai tîrziu de Biserică. În ce constă pietatea creştinilor faţă de Maria, Mama lui Iisus? Cine este mai mare între voi? Ce zic creştinii că este Biserica lui Hristos? Cum se explică modul în care Iisus a fost Om deplin şi, în acelaşi timp, Dumnezeu deplin, în care locuieşte plinătatea lui Dumnezeu (Col. 2, 20)?

În răspunsurile ei, Biserica a păstrat *Tradiţia* şi nu s-a angajat pe căi care nu sînt în concordanţă cu Evanghelia. În unele probleme, apostolii consultă comunitatea. Pentru cine este Evanghelia lui Hristos: pentru toţi, sau numai pentru evrei sau pentru cei ce devin mai întîi evrei? Ca să poată răspunde la aceste întrebări, Pavel şi Barnaba convoacă un sinod în anul 49—50, cu „Biserica, apostolii şi prezbiterii" (Fapte 15, 1—29). Apostolii, ca şi Biserica, mai tîrziu, îşi iau libertatea să instituie ceea ce nu prevăzuseră şi nu gîndiseră mai înainte, de pildă, diaconii (Fapte 8, 5—17). Cu ajutorul apostolilor şi al Bisericii, Iisus angajează lucrători în via Sa (Matei 20, 1). Într-adevăr, apostolii au instituit, prin rugăciune şi punerea miinilor, episcopi şi prezbiteri în marile comunităţi care au acceptat Evanghelia datorită misiunii lor (Fapte 20, 28; I Tim. 3, 1—13; 5, 17; Tit 1, 5—9). Toate acestea, în vederea zidirii „trupului lui Hristos" (I Cor. 12, 27), adăugind la Biserica Cincizecimii pe noii convertiţi şi botezaţi (Fapte 2, 47).

20. Iisus în afara Evangheliilor

De ce istoricii nu vorbesc despre Iisus? Poate din cauză că Evanghelia s-a predicat chiar din primele zile după Cincizecime, în afara Ierusalimului, în lumea elenistă. Creştinismul nu era destinat să devină o religie de templu, rigidă, oficială, ci o religie de inițiere a lumii, întrupată în culturi şi situații diverse. Cea dintîi Evanghelie (după Matei) este scrisă pentru comunitățile iudeo-creştine, dar perspectiva „neamurilor" îi este inerentă. Dumnezeul *Legii* nu este altul decît Dumnezeul *Evangheliei*. Din cauza acestui ecumenism al Evangheliei, n-a fost uşor să se repereze statutul particular, adică de ce natură este creştinismul, în comparație cu iudaismul, şi în ce fel el este religia lui Iisus din Nazaret.

Poporul din timpul lui Hristos, în aşteptarea unor transformări politice şi sociale care să-i asigure eliberarea de sub ocupația străină, nu era dispus, poate, să ia în serios un Mesia vorbind despre mîntuirea sufletelor şi împărăția cerurilor, acceptînd să fie numit „Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatele lumii". De altfel, nici conceptul de „cruce" nu a facilitat transmiterea Evangheliei. Crucea însemna scandal pentru iudei, nebunie pentru elini. Ca atare, Iisus era un caz de „poticnire şi sminteală" (Rom. 9, 33), care nu prezenta interes pentru istorici.

Poate din cauză că Iisus S-a identificat, înainte de orice, cu marginalizații timpului şi a scos în evidență umanitatea comună tuturor, o atitudine care a surprins prin noutatea ei. Iar biografia unui Profet din Ierusalim, Care proclama iubirea duşmanilor şi dispariția nedreptății, nu apărea interesantă pentru cei puternici şi bogați.

Apoi, istoricii şi biografii se preocupă, în general, de evenimente şi persoane care influențează destinul unei epoci limitate şi viitorul imediat al societății. Or, evangheliştii au căutat, cu geniul lor, să intercaleze istoria lui Iisus în istoria universală a umanității, de la început pînă la sfîrşit, de la Alfa la Omega.

În fine, identificarea lui Iisus după nume nu este uşoară, căci numele arată misiunea Sa. Petru susține că apostolii fac minuni „în numele lui Iisus Hristos Nazarineanul", căci „întru nimeni altul nu este mîntuirea, căci nu este sub cer

nici un alt nume, dat între oameni, în care trebuie să ne mîntuim" (Fapte 4, 10, 12).

Iisus se referă, adesea, la profeţii şi speranţe mesianice din Vechiul Testament. El citează texte profetice care-l anticipează venirea şi principalele evenimente din Viaţa Sa. Ce profeţii mesianice există în afara frontierelor poporului Israel, ce anticipări despre Hristos se află în lumea filosofilor păgîni? Ce scriu istoricii evrei şi romani despre Iisus? Nu deţinem prea mult material de acest gen. Să amintim, totuşi, că există mărturii şi aluzii izolate despre Iisus în unele documente scrise de istoricii evrei şi romani, dar pe baza lor nu se poate reconstitui biografia lui Iisus.

De pildă, Josephus Flavius (37—100 d. Hr.), în *Antichităţile iudaice* (XVII), lucrare scrisă după anul 70, vorbeşte despre Iisus, un om înţelept, mare învăţător, taumaturg, identificat cu Hristosul pe care Pilat, la denunţarea autorităţilor iudaice ale timpului, L-a condamnat la moarte prin răstignire şi Care apoi a înviat. Anumite părţi din textul lui Josephus Flavius au fost interpolate mai tîrziu, dar documentul de bază este important, deoarece provine dintr-o epocă de formare a scrierilor canonice despre Iisus.

În aceeaşi lucrare *(Antichităţi iudaice* XX, 9, 1), Josephus Flavius prezintă cazul lui Anna, arhiereul care a convocat sinedriul pentru a-l judeca pe „fratele lui Iisus, numit Christosul, anume pe Iacov". Condamnat la moarte, faptul este reprobat de regele Agripa al II-lea. Josephus Flavius confirmă aici apropierea dintre Iisus şi Iacov, ca şi importanţa lui Iacov în comunitatea din Ierusalim, despre care dă mărturie şi Noul Testament (Gal. 1, 19; Fapte 1, 13; Marcu 3, 31—32).

Într-o scrisoare către împăratul Traian, Plinius cel Tînăr, guvernatorul Bitiniei (111—113), prezintă ancheta sa cu privire la creştini şi cere avizul continuării. Plinius reţine, în descrierea sa, ceea ce este central pentru creştini: adunarea matinală (Duminica) pentru cult, adorarea lui Hristos ca Dumnezeu, respectarea unor imperative, disciplina în faţa justiţiei, practicarea mesei comune (agapa) după liturghie. Plinius insistă asupra răspîndirii şi popularităţii creştinismului în rîndul tuturor categoriilor sociale, şi aceasta, în detrimentul venerării divinităţilor romane şi a împăratului roman.

După Tacit *(Anale*, XV, 44), Nero (54—68) încearcă să atribuie incendierea Romei (64) creştinilor, pe care lumea îi respingea. Aceştia deţin numele de la Hristos, Care fusese condamnat de către procuratorul Pilat din Pont în timpul domniei lui Tiberiu. Credinţa creştină, proscrisă la un moment dat, a izbucnit din nou la Roma.

Suetonius (†160), în *Viaţa lui Claudius* (XXV, 4), arată că împăratul roman a decis expulzarea evreilor din Roma, deoarece aceştia se agitau mereu, fiind „instigaţi de Chrestus".

Aceste mărturii ale istoricilor evrei şi romani, deşi cuprind menţiuni precise despre Iisus Hristos ca persoană istorică, sînt mai degrabă referinţe la întîlnirea-confruntarea dintre Evanghelie şi comunitatea creştină, pe de o parte, şi religiile iudaică şi romană, pe de altă parte, într-un cuvînt, lumea dinainte de Hristos. Este cazul textelor despre Iisus din *Talmud*, unde elementul de respingere şi

de confruntare apare evident. Această confruntare ajunge, uneori, la martiriu. Fără a face elogii martiriului, Tradiţia din primele secole susţine că „singele martirilor este sămînţa Bisericii".

Pavel, în cuvîntarea sa din Areopag, face legătura între un „Dumnezeu necunoscut", pe care-L adorau atenienii, şi Dumnezeul pe care-L adoră creştinii (Fapte 17, 23). Teologii şi scriitorii bisericeşti de mai tîrziu vor spune că există două traiectorii ale lumii vechi spre creştinism: *Legea* (Tora), pentru iudei, şi *Logosul*, pentru greci. Filosofia a fost un fel de pregătire pentru Evanghelie. Iisus este *Paidagogos* (Clement de Alexandria), prin iluminarea dată elinilor în filosofie.

Apologeţii creştini au afirmat, deodată, posibilităţile filosofiei de a-L înţelege pe Dumnezeu, dar şi limitele acesteia. Filosofii nu L-au văzut şi nu L-au auzit pe Dumnezeu, dar au înţeles cu raţiunea că există Dumnezeu. Există aici un element comun între profeţi şi filosofi:

> „Ce spui tu acum nu este, oare, acelaşi lucru cu acela pe care Platon îl lasă să se înţeleagă, despre lume, în *Timaios*, spunînd că ea (lumea) este stricăcioasă întrucît este făcută, dar că ea nu va fi distrusă şi nici nu-şi va găsi soarta morţii, din cauza voinţei lui Dumnezeu?" (Justin, *Dialog cu iudeul Trifon*, cap. V).

Tot Justin adaugă: „Puţin îmi pasă de Platon, de Pitagora şi, în genere, de oricare altul, care gîndeşte la fel" *(Idem*, cap. VI).

Clement din Alexandria pune pe acelaşi plan filosofia cu profeţia din Vechiul Testament. Filosofii greci trebuie să fie numiţi *furi* „pentru că au luat de la Moise şi de la profeţi cele mai de seamă din învăţăturile lor" *(Stromata* V, cap. 1, 10, 1). Tot el adună mărturii din filosofia elenă pentru a demonstra universalitatea învăţăturilor creştine. În dialogul *Criton*, Socrate amintea de o altă viaţă după moarte. Clement îi citează pe: Homer, Orfeu, Tales, Pitagora, Heraclit, Empedocle, Democrit, Sofocle, Euripide, Platon, Aristotel, Zenon (întemeietorul şcolii stoice), Epicur. Toţi aceştia, barbari şi elini, au vorbit despre Dumnezeu, folosind modul enigmatic de exprimare, prin simboluri şi oracole. „Tot aşa gîndeşte şi Platon" revine ca un leit-motiv.

Cum sînt posibile aceste profeţii şi anticipări mesianice în afara frontierelor poporului care a primit Legea? Datorită *seminţei* Logosului—Cuvîntului care este înnăscută în raţiunea morală a oamenilor. Spre deosebire de creştini, care posedă cunoştinţa şi contemplarea întregului Cuvînt, filosofia participă numai în parte la „seminţele" Cuvîntului.

În *Apologia* sa în favoarea creştinilor, Justin face această deosebire astfel:

> „Deci, cele ale noastre depăşesc orice altă învăţătură omenească, prin aceea că noi avem în Hristos întreg Cuvîntul, Care S-a arătat pentru noi trup, cuvînt şi suflet. Căci tot ceea ce au grăit şi au găsit filosofii şi legiuitorii, au fost scoase de ei cu trudă din ceea ce au găsit contemplînd doar în parte Cuvîntul. Dar, deoarece ei nu au cunoscut toate cele ale Cuvîntului, Care este Hristos, ei au spus de multe ori şi lucruri contrare. De altfel, chiar şi cei ce au fost mai înainte de Hristos şi au încercat să-şi dea seama de nişte

asemenea lucruri în chip omenesc, cu ajutorul raţiunii, au fost traşi la răspundere întocmai ca nişte impioşi şi ca nişte oameni plini de curiozitate. Dintre aceştia, lui Socrate, cel care a depus mai multă ardoare în aceasta, i s-au adus aceleaşi acuzaţii care ni se aduc şi nouă... Nimeni nu a fost convins de către Socrate în aşa fel, ca să moară pentru o asemenea învăţătură, dar de către Hristos, Cel în parte cunoscut şi de către Socrate (căci El a fost şi este Cuvîntul, Care este în toate, Care a prezis sau profeţit cele ce aveau să fie, El Însuşi devenind pătimitor asemenea nouă şi învăţîndu-ne acestea) au fost convinşi nu numai filosofii şi filologii, ci şi meşteşugarii şi ignoranţii de tot felul, care pentru El au dispreţuit slava, şi teama, şi moartea. Pentru că El este puterea Părintelui celui negrăit şi nicidecum o invenţie simplă a raţiunii omeneşti" *(Apologia* II, cap. 10).

21. Semnificaţia religiilor monoteiste pentru creştinism

Să notăm mai intii citeva trăsături specifice creştinismului.

Creştinismul nu este o speculaţie filosofică despre fiinţa şi existenţa lui Dumnezeu, ci *credinţa* in Dumnezeu, adică acea viziune şi regulă de viaţă revelată în mesajul, persoana şi opera lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu (I Ioan 5,5). Creştinismul se bazează pe evenimente revelatoare şi invăţături obiective, universale, pe care le-a învăţat şi trăit Iisus Hristos, Cuvîntul lui Dumnezeu întrupat. Apropierea personală a acestor elemente constitutive este condiţia esenţială de a fi discipol şi martor al lui Iisus in sinul unei comunităţi disciplinate.

Înainte de venirea lui Iisus Hristos, Dumnezeu descoperă lui Moise (Moise inseamnă „scos din ape"; el a condus ieşirea poporului lui Israel din Egipt, prin traversarea Mării Roşii — Ieş. cap. 14; Evrei 11, 23—29), adevărata semnificaţie a numelui Său: „Eu sint Cel ce sint" (Ieş. 3, 14). Adică Dumnezeu are fiinţa şi existenţa în Sine, nu emană din alt principiu şi nici nu împarte fiinţa Sa cu alţi dumnezei.

După întrupare, Cuvîntul lui Dumnezeu, ca Unul din Treime, dă mărturie că Dumnezeu Se revelează ca „Treime" de persoane, deoarece in fiinţa Sa este un Dumnezeu personal. El nu este un *Deus ex machina*, ci persoana vie în realitatea ei fiinţială şi, de aceea, este cu putinţă comuniunea cu Dumnezeu în prezenţa şi in actele Sale revelatoare in istorie. Cele mai multe religii orientale au accentuat dimensiunea de mit a lui Dumnezeu, deoarece, pentru ele, Absolutul este Transcendenţă şi işi pierde caracterul personal. De unde, o teologie prea „negativă", prea „simbolică", o mentalitate religioasă care se exprimă în paradoxuri şi mituri (la extrema cealaltă stă tendinţa raţionalistă). Pentru creştini, Dumnezeu absolut, transcendent, este un Dumnezeu personal, Care Se revelează in comunicarea personală cu oamenii.

Dumnezeu este Creatorul — afirmaţie capitală, deoarece cunoaşterea lui Dumnezeu este dată deja în actele Sale revelatoare în Creaţie. În rugăciunea *Tatăl nostru*, cerul şi pămîntul sînt puse in comparaţie ca două realităţi distincte,

dar nu ca două principii absolute, contradictorii. Sub influența religiilor orientale, unele credințe au afirmat dualismul, adică existența a două principii și puteri opuse prin natura lor, binele și răul, care se exclud. Creștinismul nu este o religie dualistă, deși afirmă dualitatea dintre creat și necreat, dintre pămînt și cer. Această dualitate permite o relație de adorare, personală, între Dumnezeu și om. Dar nu e vorba de un Dumnezeu al răului, un principiu contrar binelui, și nici de rituri și superstiții dualiste.

În centrul creștinismului stă credința potrivit căreia Cuvîntul (Logosul) S-a făcut trup (Ioan 1, 14) într-un mod nou, unic. Este pentru prima dată în istorie cînd se spune că Dumnezeu și omul s-au unit și au devenit o singură realitate în persoana lui Iisus Hristos. Iisus Hristos nu este deci un profet sau un mesager. Pentru celelalte religii „revelate", Dumnezeu vorbește prin profeți, trimite mesajul Său printr-un instrument sau organ, într-un loc și timp.

Principalele religii monoteiste (iudaismul și islamismul) socotesc că întruparea și suferința pe Cruce sînt incompatibile cu puterea lui Dumnezeu. Acestea ar denota un eșec al profetului și deci o înfrîngere a lui Dumnezeu. Cel răstignit nu ar fi Fiul lui Dumnezeu, ci un altul care a luat asemănarea fizică a lui Mesia. Crucea ar fi deci o invenție a imaginației religioase. Or, pentru creștinism, întruparea nu este o degradare sau înfrîngere a lui Dumnezeu, care ar duce la idolatrie, ci un act de manifestare personală a lui Dumnezeu prin persoana Fiului Său.

Dumnezeu este Răscumpărătorul. Răscumpărarea este restaurarea omului căzut în păcat în drepturile lui de fiu al lui Dumnezeu. Pentru a schimba cursul istoriei, care ducea spre moarte, Dumnezeu însuși intervine și răscumpără omul și Creația căzute. Pentru creștini, persoana istorică a lui Iisus din Nazaret stă în centrul istoriei, căci de ea depinde viitorul și speranța omenirii: „La nimeni altul nu este mîntuire" (Fapte 4, 12).

Iisus, „blînd și smerit cu inima" (Matei 11, 29), schimbă viața Lui cu viața oamenilor în Jertfa de pe Cruce. Mesia este un mîntuitor, nu un om politic, invincibil (Isaia 35, 4). În moartea și învierea Lui, noi toți am murit și am înviat împreună cu El. Astfel, în jertfa și învierea Lui se schimbă istoria oamenilor: durerea, întristarea și suspinarea vor fi schimbate în laudă, bucurie și veselie veșnică (Isaia 35, 10).

Mîntuirea este o stare de har oferită gratuit tuturor (Luca 14, 21), o eliberare generală (Matei 8, 11), pentru buni și răi, pentru neghină și grîu (Matei 13, 29). Ospățul oferit săracilor de către Dumnezeu pe munte (Isaia 25, 6) nu este un regim economic, ci o prefigurare a împărăției lui Dumnezeu, care e deja prezentă aici și acum, dar care se desăvîrșește în viitor. Tot darul ceresc, care vine de sus, este semnul iubirii și bunătății lui Dumnezeu. Dumnezeu e fericit că nu poate să fie răsplătit (Luca 14, 14).

Religia lui Iisus nu este o religie pentru inițiați sau pentru o categorie particulară de oameni. Iisus a venit la săraci, bolnavi, vameși și păcătoși, cei dintîi care L-au primit, potrivit profeției lui Isaia (Isaia 35, 5; Luca 7, 22). Iisus recunoaște chipul lui Dumnezeu și Se recunoaște pe Sine în aceștia: în săracul care trebuie să

fie răsplătit deoarece a fost exploatat; în duşmanul care trebuie să fie iubit ca propria persoană; în bolnavul care trebuie alinat şi vindecat; în cel îndoliat căruia trebuie să i se şteargă lacrimile; în cel fără de viaţă care aşteaptă învierea.

Iisus a „călcat" sabatul pentru că adorarea idolatră a instituţiilor şi împlinirea formală a prescripţiilor duc la distrugerea omului (Matei 12, 8—14) şi la discriminări între oameni. Fariseii au admis ritul „corban" (Marcu 7, 11), „lepădînd" chiar porunca de a face ceva pentru tatăl şi mama cuiva; obiectele devin sacre, proprietate a templului, iar părinţii nu pot să le pretindă. Pentru Iisus, aceasta este calea deschisă idolatriei.

Pînă la a doua venire plină de slavă a lui Iisus, ce se va întîmpla în viitor (Apoc. 20, 6), cunoaşterea pe baza textelor revelate este „enigmatică". Această cunoaştere îmbină evenimente şi credinţe, istorie şi mistere: „Vedem acum ca prin oglindă, cu cuvinte întunecoase, iar atunci faţă către faţă" (I Cor. 13, 12; Noul Testament, 1648). Prin urmare, nici datele istorice, nici cele ale experienţei nu sînt infailibile. Dar cu simţul religios, creştinul vede sfîrşitul a tot ce este trecător, care se desfiinţează prin Hristos (II Cor. 3, 13—16).

Creştinismul nu este singura religie teistă, care se referă la existenţa unui singur Dumnezeu ca principiu creator, revelator, proniator, pe baza unor revelaţii divine păstrate în scrieri sacre. Există religii, credinţe şi sisteme religioase care au în centrul lor credinţa într-o realitate divină transcendentă, absolută, cu caracter personal sau impersonal, căreia i se atribuie diverse nume sau personificări, realitate ce poate fi cunoscută pe multiple căi. Această realitate divină ultimă, transcendentă şi imanentă, în acelaşi timp, poate fi numită şi invocată ca Iahve — Domnul Savaot (iudaism), ca Alah (islamism); zeitate întreită: Osiris, Isis, Horus (religia egiptenilor); ca divinitate compusă: Brahma, Vishnu, Shiva (religia Trimurti, a indienilor); ca principiu universal care guvernează întreaga ordine creată şi umanitatea (religiile asiatice orientale); ca principiu al armoniei cosmice (budism); ca Legea sau Calea supremă (taoism); ca prezenţă a divinului în natură (Shinto) etc. Aceste religii şi sisteme religioase au propriile lor cărţi sacre: *Vechiul Testament* — iudaism; Qur'an — *islamism; Tao-te-King* (cartea lui Lao-Tze) — taoism.

Creştinismul are caracterul său propriu, atît în ce priveşte conţinutul revelaţiei divine, cît şi perspectiva religioasă asupra realităţii fizice, istorice, umane. Acest caracter nu poate fi invocat nici pentru a motiva un antagonism cu celelalte religii, nici pentru a propune un sincretism teologic artificial. Dat fiind pluralismul religios, o comparaţie globală a creştinismului cu alte religii nu este concludentă. Legătura creştinismului cu religia iudaică şi Scripturile ei — Tora — merită o tratare aparte, care să ţină seama atît de căile de auto-revelaţie a lui Dumnezeu, cît şi de conţinutul cunoaşterii Acestuia, în ambele religii. Sînt ele două versante ale aceleiaşi revelaţii: Dumnezeu transcendent în Vechiul, Dumnezeu întrupat în Noul Testament?

Problema este: cum se tratează teologic aceste religii şi sisteme religioase care îi atribuie lui Dumnezeu diverse nume şi sensuri? Ce sugerează aceste religii, în

special cărţile lor sacre, pentru interpretarea creştină a lui Dumnezeu, pentru sensul *creştin* al mîntuirii, pentru teologia *creştină*? Cum se tratează teologic aceste revelaţii? Cum se tratează istoria unică a lui Hristos în istoria mîntuirii propusă de aceste religii?

Astăzi se încearcă, depăşindu-se mentalitatea abordărilor negative a celorlalte religii, o evaluare „teologică" a concepţiei despre Dumnezeu şi despre realitatea divină ultimă, aşa cum acestea sînt exprimate în cărţile sacre, în riturile şi spiritualitatea altor religii. Aceste religii teiste şi universaliste (iudaism, islamism, hinduism, budism, religiile africane etc.) nu numai că nu pun la îndoială existenţa unui Dumnezeu transcendent — ultima realitate care transcende fiinţa fără nume —, ci şi-au formulat propria lor teologie, sub forma de definiţii metafizice şi explicaţii ale fiinţei ultime, precum şi o spiritualitate care e bazată pe experienţa lui Dumnezeu ca *ultimul* sau *altul*. Din nou, ce sugerează „revelaţiile" şi experienţele acestor religii pentru modul creştin de a vorbi despre transcendenţa lui Dumnezeu? Ce valoare teologică are experienţa religioasă a credincioşilor aparţinînd altor religii? În ce măsură concepţia despre *semina Verbi* — seminţe ale adevărului care sînt răspîndite de Duhul Sfînt în afara limitelor vizibile ale Bisericii — conduce la recunoaşterea unor intuiţii profunde şi valori autentice în celelalte religii?

Aceste religii şi sisteme religioase au fost determinate de anumite experienţe sociologice şi istorice, de factori culturali şi necesităţi de ordin psihologic. În acelaşi timp, ele influenţează practici şi rituri de „mîntuire", acţiuni sociale şi poziţii politice, unele destructive pentru individ şi pentru comunitate (De pildă, influenţa hinduismului, vechi şi modern, asupra statutului femeii în societate; rolul religiei în organizarea politică şi economică a societăţii japoneze; filosofia teocraţiei şi monarhiei în statele religioase etc.). Pentru credinţa religioasă, istoria este un mediu al prezenţei şi acţiunii lui Dumnezeu. În felul acesta, creştinismul poate colabora cu aceste religii în multe domenii practice sociale: dreptatea, pacea, libertatea.

În fine, istoria misiunilor creştine cunoaşte un capitol negativ în ce priveşte metodele de „convertire a păgînilor". Astăzi, aceste metode sînt respinse. Problema indigenizării Evangheliei, prin folosirea elementelor pozitive din cultura celor ce primesc Evanghelia, rămîne mereu necesară. Pavel n-a ezitat să predice intelectualilor din Atena, care venerau un „Dumnezeu necunoscut", că creştinii adoră un Dumnezeu care este inima întregului univers: „În El noi trăim şi ne mişcăm şi sîntem" (Fapte 17, 28). Creştinismul apostolic şi patristic s-a dezvoltat în contextul mentalităţilor ebraice din Palestina, al iudaismului elenistic (teologia eliberării din America Latină se referă la aspecte specifice ale tradiţiei iudaice din Vechiul Testament, cum ar fi *Exodul)* şi lumea greco-romană. Teologia biblică şi exegeza creştină au fost determinate de contextul cultural şi situaţia istorică a celor ce au făcut experienţa lui Dumnezeu în întîlnirea cu Hristos.

22. „Din cauza mea“

Din Evanghelii, noi nu cunoaştem totul despre Iisus Hristos. Multe amănunte despre biografia, familia şi comportamentul Său lipsesc din scrierile biblice, iar unele lucruri nu sînt pe deplin înţelese. De aceea, ca şi apostolii Săi, cititorii şi interpreţii de azi pot face supoziţii.

Cu toate acestea, Evangheliile (Noul Testament) rămîn primele surse de cunoaştere a vieţii lui Iisus. Pentru a avea o înţelegere a persoanei şi misiunii lui Iisus, fidelitatea faţă de textul Evangheliilor este absolut necesară. Cu anumite criterii.

Evangheliile nu pot fi tratate ca simple documente, după metoda înlăturării elementelor care par fictive, relative, ca să se atingă ceea ce s-ar crede a fi realitate obiectivă. Nici nu trebuie să fie căutat în ele un mesaj verbal, care ar prezenta în rezumat doctrina lui Iisus. Mai mult, „avem comoara aceasta în vase de lut“ (II Cor. 4, 7). Interpretul trebuie deci să facă distincţie între „lutul“ fără valoare al literelor şi tezaurul cuvintelor lui Dumnezeu pe care îl conţine Noul Testament, „pentru că litera ucide, iar duhul face viu“ (II Cor., 3, 6).

Existenţa istorică nu constituie un argument absolut. Nu este de ajuns a recunoaşte că Iisus a fost un om real, un personaj istoric, un membru al poporului lui Israel şi nici măcar că este un model etic sau un prototip al umanităţii. Aici intervine simţul religios — credinţa şi credinciosul, care aude pe Pavel spunînd: „Mare este taina dreptei credinţe“ (I. Tim. 3, 16), în sensul că Iisus poartă în Sine o altă prezenţă şi realitate, care nu sînt comunicabile. Iisus face atîtea semne şi minuni care arată că El e Dumnezeu, dar protejează misterul ultim al lui Dumnezeu. Tocmai din cauza aceasta nu a spus niciodată că El este Dumnezeu ca termen final, ci că El este Unul din Treime în care oamenii pot adora şi simţi pe Dumnezeu Tatăl. Nu există deci altă trecere spre Dumnezeu decît Iisus.

Orice *Viaţă a lui Iisus* trebuie să redea două dimensiuni: pe de o parte, să

amintească de evenimentele naşterii după trup, de locul şi cronologia naşterii, de martorii şi autorii acestui fapt: Maria, Iosif, păstorii, astrologii, prietenii, rudele, autorităţile iudaice şi romane ale timpului în care S-a născut şi a trăit Iisus din Nazaret; pe de altă parte, să arate că întruparea este marea revelaţie a Cuvîntului, iar Fiul lui Dumnezeu întrupat, a doua persoană a Sfintei Treimi. Din cauza acestui îndoit aspect, marii autori şi teologi creştini afirmă că întruparea lui Iisus este un eveniment unic, cel mai important din istorie.

Astfel, viaţa lui Iisus este viaţa Fiului lui Dumnezeu care S-a făcut om, nu viaţa lui Iisus din Nazaret care a devenit Dumnezeu. Cuvîntul S-a făcut trup, nu trupul s-a făcut Dumnezeu (Ioan 1, 14).[11]

Intervenţia lui Iisus în viaţa oamenilor nu este anecdotică, ci este necesară şi radicală. Evangheliştii concentrează descrierea lor asupra unor cuvinte, parabole şi evenimente din misiunea lui Iisus, tocmai pentru a arăta că Evanghelia nu poate să fie interpretată decît într-un sens unic. Cu radicalismul lui, cuvîntul lui Iisus poate deveni „piatră de poticnire şi stîncă de sminteală" (I Petru 2, 8; Matei 21, 44). Iisus a fost în istorie ocazie de separare şi de cădere, dar şi prilej de unitate, de reconciliere şi bucurie: „Fericit este acela care nu se va sminti din cauza Mea" (Luca 7, 23).

Cu toate că Iisus Hristos are istoria Sa proprie, personală, istorie care se realizează într-un loc şi timp precis, aceasta nu este un episod din trecut şi numai pentru El, ci şi pentru noi, pentru orice loc şi timp, pentru oricine; nu numai pentru convertirea personală, ci şi pentru convertirea societăţii. Societatea nu se poate schimba cu paleative ideologice şi decizii politice arbitrare. O construcţie nouă are nevoie de temelie nouă şi de spirit nou. Rolul creştinilor este acela de a proclama că mesajul, viaţa şi exemplul istoric al lui Iisus Hristos constituie stînca pe care se poate construi o casă nouă şi de a antrena pe toţi la edificarea acestei construcţii de care ei înşişi se vor bucura.

Viaţa şi slujirea lui Iisus Hristos. Repere cronologice

Înainte de Hristos

63 Pompei, în Orient, cucereşte Ierusalimul
47 Cezar traversează Palestina
37 Irod cel Mare devine regele Iudeii
27 Octavian devine împărat al Imperiului Roman. El va primi titlul de *Augustus.*
20—19 Începutul construirii templului (Ioan 2, 20)
7 Recensămîntul din Iudeea (Luca 2, 2) ordonat de Quirinius, procurator al Iudeii, Samariei şi Idumeii
4 Naşterea lui Iisus în Betleem (Matei 1, 18—25; 2, 1; Luca 2, 1—20), în anul 4, anul în care moare Irod cel mare. Dionisie Exiguul a calculat începutul erei creştine începînd cu naşterea lui Iisus, dar a fixat greşit întemeierea Romei (la 754—753, în loc de 750—749), deci cu o eroare de patru-cinci ani.
— Moartea lui Irod

După Hristos

1 Începutul erei creştine fixate de Dionisie cel Mic în anul 753 de la întemeierea Romei
6 Iudeea este guvernată de un procurator
10 Naşterea, în Cilicia, a lui Saul din Tars, mai tîrziu apostolul Pavel, din părinţi evrei (Filip. 3, 5)
14 Moartea lui Augustus. Tiberiu devine împărat (14—37) (Luca 3, 1)
26 Pilat, general roman de rang ecvestru, este numit procurator al Iudeii (Matei 27, 2; Marcu 15, 1; Luca 23, 1; Ioan 18, 28—29)

— Caiafa arhiereu (Matei 26, 3, 57, 65; Ioan 18, 24; Fapte 4, 6)
27/ 29 Ioan Botezătorul predică și botează în apa Iordanului (Luca 3)
27 Botezul lui Iisus (Matei 3, 3—17; Marcu 1, 9—11; Luca 3, 21—22; Ioan 1, 32—34)
28 Ioan Botezătorul este arestat și închis din ordinul lui Irod Antipa
— Iisus, după o retragere de patruzeci de zile în deșertul Iudeii, începe să predice în Galileea. Pleacă din Nazaret și se stabilește în Capernaum, pe malul lacului Ghenizaret (Matei 4, 12—13)
— Iisus predică Evanghelia, cheamă apostolii, săvîrșește minunile. Însă este disprețuit și neînțeles (Matei 13, 54; Marcu 6, 1; Luca 4, 23—30)
29 Decapitarea lui Ioan Botezătorul din ordinul lui Irod (Matei 14, 3—12; Marcu 6, 17—29; Luca 9, 9)
— Înmulțirea pîinilor pe malul lacului Tiberiada (Matei 14, 13—21; Marcu 6, 31—44; Luca 9, 10—17)
— Călătoria lui Iisus în Siria (Matei 15, 21; Marcu 7, 24); călătoria în Decapoli, Betsaida, Cezareea de Filipi, Transiordania (Marcu 7, 31; 8, 22; Matei 16, 13; 19, 1; Marcu 8, 27; 10, 1)

Ultimele zile ale lui Iisus. Moartea, Învierea, Înălțarea

30 Iisus se refugiază „dincolo de Iordan" (Ioan 10, 40—42; 11, 54); vizitează Betania unde-l înviază pe Lazăr (Ioan 11, 1—44)
— (martie—aprilie) Venirea lui Iisus la Ierusalim pentru sărbătoarea Paștilor. Ioan Evanghelistul notează trei veniri la Ierusalim pentru Paști; în anul 27—28 (Ioan 2, 13), adică la un interval de 46 de ani după construirea templului (Ioan 2, 20); în anul 29 (martie—aprilie) (Ioan 6, 11—15); în anul 30
— Saul din Tars face studii rabinice cu Gamaliel la Ierusalim (Fapte 22, 3)
— Intrarea lui Iisus în Ierusalim (Matei 21, 1—11; Marcu 11, 1, 11; Luca 19, 28—38; Ioan 12, 12—13)
— Ultima Cină cu apostolii și instituirea Euharistiei (Matei 26, 20—29; Marcu 14, 17—24; Luca 22, 14—38; Ioan, cap. 13—17), „în noaptea în care a fost vîndut" (I Cor. 11, 23—26)
— Arestarea lui Iisus (Matei 26, 47—56; Marcu 14, 43—52; Luca 22, 47—53; Ioan 8, 2—11)
— Iisus înaintea arhiereilor Anna și Caiafa, în timpul nopții (Ioan 18, 12—14; 19, 22)
— Iisus în fața sinedriului (Matei 26, 57—66; Marcu 14, 53—64; Luca 22, 66—71; 23, 1)
— Iisus înaintea lui Pilat (Matei 27, 11—26; Marcu 15, 2—5; Luca 23, 2—7; Ioan 18, 29—38)

— Iisus la Irod (Luca 23, 8—12)
— Întoarcerea în pretoriu; condamnarea la moarte pe cruce (Matei 27, 26; Marcu 15, 6—15; Luca 23, 13—25; Ioan 19, 1—16)
— Iisus moare pe cruce, vineri 14 nisan, la orele 3 după-amiază. Moartea lui Iisus are loc în anul în care Paştele coincide cu sabatul, adică în anul 30 sau 33 (Matei 27, 45—50; Marcu 15, 35—37; Luca 23, 44—46; Ioan 19, 25—30)
— Iisus este pus în mormînt, sîmbătă 15 nisan, sărbătoarea Azimilor (Matei 27, 57—61; Marcu 15, 42—47; Luca 23, 50—56; Ioan 19, 38—42)
— Învierea lui Iisus, în prima zi a săptămînii. Descoperirea mormîntului gol
— Arătările după Înviere (Matei 28; Marcu 16; Luca 24; Ioan 20 şi 21)
— Înălţarea la cer la 40 de zile după Înviere (Fapte 1, 1—11)

După Cincizecime

30 Sărbătoarea Cincizecimii. Pogorîrea Duhului Sfînt peste apostoli (Fapte 2, 1—13); constituirea celei dintîi comunităţi creştine (Fapte 2, 41—47)
— Alegerea celor şapte diaconi elenişti (Fapte 6, 1—7)
34 Apostolul Petru călătoreşte în Antiohia
36 Plecarea lui Pilat din Iudea
36/37 Martiriul diaconului Ştefan. Comunitatea creştină se deplasează din Ierusalim (Fapte 6, 8—15; 7, 1—60; 8, 1—16)
37 După moartea împăratului Tiberiu, Caligula ocupă tronul Imperiului roman
38 Convertirea lui Saul în drum spre Damasc, în urma întîlnirii sale cu Iisus (Fapte 9, 1—19; 22, 5—16; 26, 10—18; Gal. 1, 12—17)
41 Claudiu devine împărat al Imperiului roman (41—54)
43 „Pentru prima dată în Antiohia, ucenicii au fost numiţi creştini" (Fapte 11, 26)
43—44 Apostolul Pavel, însoţit de Barnaba propovăduieşte în Antiohia Siriei (Fapte 11, 25—26), care devine centrul misiunii apostolice; de aici, el va porni în cele trei mari călătorii misionare
— Petru în Samaria (Fapte 8, 9—25)
44 Petru în închisoare, la Ierusalim (Fapte 12, 1—19)
— Iacov conduce comunitatea creştină din Ierusalim (Fapte 21, 18)
— Moartea lui Iacov, fratele lui Ioan
45/49 Cea dintîi călătorie misionară a apostolului Pavel însoţit de Barnaba (Fapte 13, 4—14, 27)
49 Are loc sinodul apostolic din Ierusalim care decide condiţiile de admitere în Biserică a convertiţilor de origine păgînă (Fapte 15, 1—35)
50 Evreii sînt expulzaţi din Roma. Edictul lui Claudiu
51—52 A doua călătorie misionară a apostolului Pavel însoţit de Sila (Fapte 15, 40; 18 22). Pavel la Corint

53—58 A treia călătorie misionară a apostolului Pavel (Fapte 18, 23—21, 35)
54 Nero devine împărat al Imperiului roman (54—68)
58 Arestarea apostolului Pavel la templul din Ierusalim, în timpul sărbătorii Cincizecimii (Fapte 21, 19—40; 22, 1—29)
60 Transferarea lui Pavel la Roma (Fapte 27; 28, 1—14)
61—63 Pavel se află la Roma, sub gardă militară (Fapte 28, 15—31)
62 Lapidarea lui Iacov, „fratele Domnului"
62—63 Eliberarea apostolului Pavel (Rom. 15, 24)
64 Incendierea Romei şi marea persecuţie a creştinilor
67 Martiriul apostolilor Petru şi Pavel la Roma
68 Moartea lui Nero
70 (Paşti) Generalul roman Titus cucereşte Ierusalimul şi distruge templul Massada
73 „Fortăreaţa" Massada cade în miinile romanilor. Sfîrşitul rezistenţei iudaice. Johanan Ben Zakkai se retrage la Jabne (Jamnia) şi reorganizează iudaismul în jurul *Torei*—Legea, care înlocuieşte templul din Ierusalim
81—96 Persecuţia creştinilor sub Domiţian
90 Erezia lui Marcion şi curentele gnostice
95 Apostolul Ioan scrie *Apocalipsa* în insula Patmos
95 *Scrisoarea* papei Clement I către creştinii din Corint
100 Moartea apostolului Ioan la Efes
107 Martiriul episcopului Ignatie al Antiohiei
111 Pliniu cel Tînăr legat în Bitinia
115 Edictul lui Traian prin care se acorda clemenţă evreilor răsculaţi în Palestina, Mesopotamia, Cirenaica şi Egipt
117 Moartea lui Traian (98—117)
154 Policarp devine episcop de Smirna
161/169 Martiriul Sfîntului Policarp de Smirna
163/167 Martiriul Sfîntului Justin la Roma

Note

1.— Tradiția Bisericii apusene, incepînd cu Augustin (354—430), o exceptează pe Maria de la universalitatea păcatului din cauza harului ce s-a revărsat peste ea ca una aleasă să nască pe Cel fără de păcat. *Papa Pius IX a promulgat dogma despre „zămislirea imaculată a Fecioarei Maria"*, în 1854.

2.— La început, sărbătoarea Naşterii lui Iisus după trup se serba la 6 ianuarie o dată cu sărbătoarea Bobotezei — Epifania, cînd se făcea şi aniversarea celei dintîi minuni pe care Iisus a făcut-o (la nunta din Cana), aceasta marcînd începutul misiunii Sale publice. Către anii 330—340, sărbătoarea Întrupării (Crăciunul) a fost fixată pentru 25 decembrie, dată la care romanii sărbătoreau solstițiul de iarnă, adică victoria soarelui — soarele era divinitatea principală a Imperiului roman — asupra vieții. Din secolul al IV-lea, Naşterea este sărbătorită la 25 decembrie, iar Epifania (Boboteaza), la 6 ianuarie.

3.— Biserica recunoaşte azi şapte „Taine": *Botezul cu apă* sau Taina inițierii sau a naşterii în Hristos prin afundarea în apă şi invocarea Sfintei Treimi (Fapte 8, 12; Gal. 3, 27);
Mirungerea sau Botezul cu Duh Sfînt (Fapte 8, 16—17), prin ungerea cu mir şi punerea mîinilor, sau Taina vieții noi în Duhul Sfînt (Ioil 2, 28; Fapte 2, 17) şi a primirii darurilor Duhului (Gal. 5, 22), care se dau „după cum Duhul voieşte" (1 Cor. 12, 11);
Euharistia sau Taina Cuminecăturii pe care Iisus însuşi a instituit-o, a comuniunii cu trupul şi sîngele Domnului (Ioan 6, 55—57);
Hirotonia sau punerea mîinilor de către episcop, Taina slujirii şi sacrificiului pentru comunitate, după chipul lui Hristos (Ioan 10, 10), în care se consacră slujitorii care continuă misiunea apostolilor (1 Tim. 3, 2—5), aceea de a „zidi Biserica" (1 Cor. 14, 4);
Spovedania sau mărturisirea şi dezlegarea păcatelor, Taina care eliberează pe credincios de orice formă de robie şi servitute, devenind astfel o persoană liberă (Matei 16, 19; 18, 18; Ioan 20, 21—23);
Maslul sau ungerea cu mir a bolnavilor: „Este cineva bolnav între voi? Să cheme preoții Bisericii şi să se roage pentru el, ungîndu-l cu untdelemn, în numele Domnului" (Iacov 5, 14);
Cununia sau Taina nunții în care se sfințeşte unirea trupească şi sufletească dintre bărbat şi femeie, după modelul unirii dintre Hristos şi Biserica Sa (Efes. 5, 25—32), prin ritualul binecuvîntării şi încoronării (Ioan 2, 1—11; Matei 19, 4—6).

4.— „Eu Îl ştiu în trup şi după înviere şi cred că este. Cînd a venit la Petru şi la cei dimpreună cu el, le-a zis: «Luați, pipăiți-Mă şi vedeți că nu sînt demon fără trup» (Luca 24, 39). Şi îndată s-au atins de El şi au crezut, unindu-se strîns şi cu trupul şi cu duhul Lui. De asta au disprețuit şi

moartea şi au fost găsiţi mai presus de moarte. După înviere a mîncat cu ei şi a băut cu ei, ca unul în trup, deşi duhovniceşte era unit cu Tatăl" (Sf. Ignatie, *Către Smirneni* III, 1—3).

5.— „Cei din neamul vostru au cunoscut cu toţii cele ce s-au făcut de către Iona, iar Hristos, strigîndu-vă vouă că vă va da semnul lui Iona, v-a îndemnat ca cel puţin, după învierea Lui din morţi, să vă pocăiţi de relele pe care le-aţi făcut şi să plîngeţi înaintea lui Dumnezeu, pentru ca atît neamul cît şi cetatea voastră să nu fie luate în stăpînire străină şi distruse, aşa cum vedeţi că au fost distruse. Dar voi, nu numai că nu v-aţi pocăit, atunci cînd aţi aflat că a înviat din morţi, ci, după cum am spus, aţi ales bărbaţi unul şi unul pe care i-aţi trimis în toată lumea, pentru a propovădui ca o nouă erezie fără de Dumnezeu şi nelegiuită care se pune la cale de către oarecare înşelător, Iisus Galileanul, pe Care noi răstignindu-L, ucenicii Lui L-au furat noaptea din mormîntul în care a fost aşezat, după ce a fost dat jos de pe cruce, şi înşeală pe oameni zicînd că s-a sculat din morţi şi că s-a înălţat la cer" (Iustin, *Dialog cu iudeul Trifon*, cap. 108).

6.— Creştinismul are o bază doctrinară solidă, aşa cum se vede din mărturisirea apostolului Petru: „Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu" (Matei 16, 16). Credinţa implica cunoaşterea „doctrinară" şi profesarea publică a unui crez cu afirmaţiile esenţiale ale creştinismului, după exemplul comunităţii apostolice: „Şi cu adevărat, mare este taina dreptei credinţe: Dumnezeu S-a arătat în trup, S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, S-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, S-a înălţat întru slavă" (I Tim. 3, 16). La un moment dat, Biserica în întregime, în faţa unor erezii grave cu privire la doctrina Treimii, a fost obligată să formuleze principalele învăţături creştine sub forma unui *Crez* sau *Simbol de credinţă*. Este vorba de Simbolul alcătuit de două sinoade ecumenice: cel din Niceea, în 325, convocat de împăratul Constantin, şi cel din Constantinopol (azi Istanbul-Turcia), în 381, convocat de împăratul Teodosie.

SIMBOLUL CREDINŢEI (NICEOCONSTANTINOPOLITAN)

„Cred într-Unul Dumnezeu, Tatăl Atotţiitorul, Făcătorul cerului şi al pămîntului, văzutelor tuturor şi nevăzutelor.

Şi într-Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul Născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toţi vecii; lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut, Cel de o fiinţă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut;

Care pentru noi oamenii şi pentru a noastră mîntuire S-a pogorît din ceruri şi S-a întrupat de la Duhul Sfînt şi din Maria-Fecioara şi S-a făcut om;

Şi S-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponţiu Pilat şi a pătimit şi S-a îngropat;

Şi a înviat a treia zi, după Scripturi;

Şi S-a suit la ceruri şi şade de-a dreapta Tatălui;

Şi iarăşi va să vină cu slavă, să judece vii şi morţii, a Cărui împărăţie nu va avea sfîrşit;

Şi întru Duhul Sfînt, Domnul de-viaţă-Făcătorul, Care din Tatăl purcede; Cela ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi slăvit, Care a grăit prin prooroci;

Şi într-una, sfîntă, sobornicească şi apostolească Biserică;

Mărturisesc un botez întru iertarea păcatelor;

Aştept învierea morţilor;

Şi viaţa veacului, ce va să fie. Amin".

7.— „Fiţi surzi, dar, cînd cineva vă vorbeşte altceva decît de Hristos, Cel din neamul lui David, Cel din Maria, Care cu adevărat S-a născut, a mîncat şi a băut, Care cu adevărat a fost răstignit şi a înviat în văzul celor cereşti, al celor pămînteşti şi al celor dedesubt; Care cu adevărat a înviat din morţi, înviindu-L pe El Tatăl Lui; după asemănare, Tatăl Lui ne va învia în Hristos Dumnezeu şi pe noi, care credem în El fără de Care nu avem viaţa cea adevărată" (Sf. Ignatie, *Către Tralieni*, IX, 1—2).

8.— „Cînd vă adunați în Duminica Domnului, frîngeți pîinea și mulțumiți, după ce mai întîi v-ați mărturisit păcatele voastre, ca jertfa voastră să fie curată. Tot cel care e certat cu aproapele său să nu vină împreună cu voi pînă nu se împacă, pentru ca să nu se pîngărească jertfa voastră. Că aceasta este ceea ce s-a zis de Domnul: «În orice loc și timp să-Mi aduceți jertfă curată: că Împărat mare sînt, zice Domnul, și numele Meu este minunat între neamuri» (Maleahi, 1, 11—14)" *Învățătură a celor 12 Apostoli*, XIV, 1—5, Col. Scrierile Părinților Apostolici, Editura Institutului Biblic, București, 1980, p. 31).

9.— „Dacă Tibrul se revarsă peste maluri, dacă Nilul inundă ogoarele, dacă cerul nu trimite ploaie, dacă pămîntul se cutremură, dacă e foamete, dacă se ivește vreo molimă, îndată se strigă: La lei cu creștinii!" (Tertulian, *Apologeticul*, cap. XL, 2, Editura Institutului Biblic, București, 1981, p. 95).

10.— Data Paștelui anual se fixează după o regulă stabilită de Sinodul ecumenic de la Niceea (325), și anume în Duminica după prima lună plină ce urmează echinocțiului de primăvară (fixat de sinod la 21 martie). Acest calcul se făcea ținînd seama de calendarul iulian introdus de Iulius Cezar în anul 46 î.Hr. Calendarul roman a fost schimbat cu cel gregorian, propus de papa Grigorie XIII în anul 1582; diferența dintre acestea constă în faptul că cel iulian este în urmă cu 13 zile față de cel gregorian. Majoritatea Bisericilor Ortodoxe au acceptat calendarul gregorian pentru stabilirea sărbătorilor fixe, dar nu pentru calcularea datei Paștilor, care se fixează în funcție de echinox. În Biserica Apuseană, Paștele cade între 22 martie și 25 aprilie, în cea Răsăriteană între 4 aprilie și 8 mai. Datorită numeroaselor iregularități în calcularea datei Paștelui, Bisericile discută acum posibilitatea celebrării Paștilor în aceeași Duminică.

11.— „De fapt, nu noi sîntem cei ce ne-am mișcat sau ne-am ridicat mai aproape de Dumnezeu, ci Domnul însuși este cel ce S-a scoborît și a venit la noi. Căci nu noi am căutat pe Domnul, ci El ne-a căutat pe noi, doar nu oaia a plecat în căutarea păstorului și nici drahma în căutarea stăpînei sale (Luca 15, 4—10), ci însuși Domnul a coborît pe pămînt și a găsit în om chipul Său, a cutreierat locurile pe unde rătăcise oaia pierdută și luînd-o pe umeri a scăpat-o din rătăcire. Bineînțeles nu ne-a mutat în alt loc, ci lăsîndu-ne pe pămînt ne-a făcut încă de aici locuitori ai cerului și ne-a vărsat în suflete dorul după viața cerească, fără să ne ridice la cer, ci doar aplecînd cerurile și pogorîndu-Se după cum zicea proorocul: «Domnul a plecat cerurile și S-a coborît pe pămînt» (Ps. 17, 11)" (Nicolae Cabasila, *Despre Viața în Hristos* I, 6, trad. Teodor Bodogae, Editura Arhiepiscopiei Bucureștilor, București, 1989, p. 137).

Învăţaţi de la mine...

Iată cîteva texte şi teme biblice destinate cititorilor, pentru a fi comentate, dezvoltate şi sintetizate, folosind şi alte texte biblice de referinţă, în dialog cu credincioşii din aceeaşi comunitate sau parohie.

Fiţi desăvîrşiţi: iubiţi-i pe vrăjmaşii voştri

„Aţi auzit că s-a zis: Ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte. Eu însă vă spun vouă: Nu vă împotriviţi celui rău; iar cui te loveşte peste obrazul drept, întoarce-i şi pe celălalt. Celui ce voieşte să se judece cu tine şi să-ţi ia haina, lasă-i şi cămaşa. Iar de te va sili cineva să mergi o milă, mergi cu el două. Celui care cere de la tine, dă-i; şi de la cel ce voieşte să se împrumute de la tine, nu întoarce faţa ta.

Aţi auzit că s-a zis: Să iubeşti pe aproapele tău şi să urăşti pe vrăjmaşul tău. Iar eu zic vouă: Iubiţi pe vrăjmaşii voştri, binecuvîntaţi pe cei ce vă blestemă, faceţi bine celor ce vă urăsc şi rugaţi-vă pentru cei ce vă vatămă şi vă prigonesc, ca să fiţi fiii Tatălui vostru Celui din ceruri, că El face să răsară soarele peste cei răi şi peste cei buni şi trimite ploaie peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi. Căci dacă iubiţi pe cei ce vă iubesc, ce răsplată veţi avea? Au nu fac şi vameşii acelaşi lucru? Şi dacă îmbrăţişaţi numai pe fraţii voştri, ce faceţi mai mult? Au nu fac şi neamurile acelaşi lucru? Fiţi, dar, voi desăvîrşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvîrşit este" (Matei 5, 38—48).

Nu puteţi să slujiţi şi lui Dumnezeu şi diavolului

„Nimeni nu poate să slujească la doi domni, căci sau pe unul îl va urî şi pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va lipsi şi pe celălalt îl va dispreţui; nu puteţi să slujiţi lui Dumnezeu şi lui Mamona" (Matei 6, 24).

Casă clădită pe piatră, casă clădită pe nisip

„Nu oricine Îmi zice Doamne, Doamne, va intra în Împărăţia cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu Celui din ceruri. Mulţi Îmi vor zice în ziua aceea: Doamne, Doamne, au nu în numele Tău am proorocit şi nu în numele Tău am scos demonul şi nu în numele Tău minuni multe am făcut? Şi atunci voi mărturisi lor: Niciodată nu v-am cunoscut pe voi. Depărtaţi-vă de la Mine cei ce lucraţi fărădelegea. De aceea, oricine aude aceste cuvinte ale Mele şi le îndeplineşte asemăna-se-va bărbatului înţelept care a clădit casa lui pe stîncă. A căzut ploaia, au venit rîurile mari, au suflat vînturile şi au bătut în casa aceea, dar ea n-a căzut, fiindcă era întemeiată pe stîncă. Iar oricine aude aceste cuvinte ale Mele şi nu le îndeplineşte, asemăna-se-va bărbatului *nechibzuit care şi-a clădit casa pe nisip. Şi* a căzut ploaia şi au venit rîurile mari şi au suflat vînturile şi au izbit în casa *aceea, şi a căzut. Şi căderea ei a fost mare" (Matei 7, 21—27).*

Iubeşte din toată inima, cu tot sufletul, cu tot cugetul

„Unul dintre ei, învăţător de Lege, ispitindu-L pe Iisus, L-a întrebat: Învăţătorule, care poruncă este mai mare în Lege? El i-a răspuns: Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău şi cu tot cugetul tău. Aceasta este marea şi întîia poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta: Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi. În aceste două porunci se cuprind toată Legea şi proorocii" (Matei 22, 35—40).

În aşteptarea Mirelui

„Împărăţia cerurilor se va asemăna cu zece fecioare, care, luînd candelele lor, au ieşit în întîmpinarea mirelui. Cinci însă dintre ele erau nebune şi cinci înţelepte. Căci cele cinci nebune, luînd candelele, n-au luat cu sine untdelemn. Iar cele înţelepte au luat untdelemn în vase, o dată cu candelele lor. Dar mirele întîrzîind, au aţipit toate şi au adormit. Iar la miezul nopţii s-a făcut strigare: Iată, mirele vine! Ieşiţi întru întîmpinarea lui! Atunci s-au deşteptat toate acele fecioare şi au împodobit candelele lor. Şi cele nebune au zis către cele înţelepte: Daţi-ne din untdelemnul vostru, că se sting candelele noastre. Dar cele înţelepte le-au răspuns zicînd: Nu, ca nu cumva să nu ne ajungă nici nouă şi nici vouă. Mai bine mergeţi la cei ce vînd şi cumpăraţi pentru voi. Deci, plecînd ele ca să cumpere, a venit mirele şi cele ce erau gata au intrat cu El la nuntă şi uşa s-a închis. Iar mai pe urmă, au sosit şi celelalte fecioare, zicînd: Doamne, Doamne, deschide-ne nouă. Iar el răspunzînd, a zis: Adevărat zic vouă: Nu vă cunosc pe voi" (Matei 25, 1—12).

Mergeţi în toată lumea şi propovăduiţi Evanghelia

„Şi înviind dimineaţa, în ziua dintîi a săptăminii (Duminică), El s-a arătat întîi Mariei Magdalena, din care scosese şapte demoni. Aceea, mergînd, a vestit pe cei ce fuseseră cu El şi care se tînguiau şi plîngeau. Şi ei, auzind că este viu şi că a fost văzut de ea, n-au crezut. După aceea, S-a arătat în alt chip, la doi dintre ei, care mergeau la o ţarină. Şi aceia, mergînd, au vestit celorlalţi, dar nici pe ei nu i-au crezut. La urmă, pe cînd cei unsprezece şedeau la masă, li S-a arătat şi i-a mustrat pentru necredinţa şi împietrirea inimii lor, căci n-au crezut pe cei ce-L văzuseră înviat. Şi le-a zis: Mergeţi în toată lumea şi propovăduiţi Evanghelia la toată făptura. Cel ce va crede şi se va boteza se va mîntui; iar cel ce nu va crede se va osîndi. Iar celor ce vor crede, le vor urma aceste semne: în numele Meu demonii vor izgoni, în limbi noi vor grăi. Şerpi vor lua în mînă şi chiar ceva dătător de moarte de vor bea nu-i va vătăma, peste cei bolnavi îşi vor pune miinile şi se vor face sănătoşi. Deci Domnul Iisus, după ce a vorbit cu ei, S-a înălţat la cer şi a şezut de-a dreapta lui Dumnezeu. Iar ei, pornind, au propovăduit pretutindeni şi Domnul lucra cu ei şi întărea cuvîntul prin semenele care urmau. Amin". (Marcu 16, 9—20).

Sensul prieteniei

„Şi a zis către ei: Cine dintre voi, avînd un prieten şi se va duce la el în miez de noapte şi-i va zice: Prietene, împrumută-mă cu trei pîini, că a venit, din cale, un prieten la mine şi n-am ce să-i pun înainte, iar acela, răspunzînd dinăuntru să-i zică: Nu mă da de osteneală. Acum uşa e încuiată şi copiii mei sînt în pat cu mine. Nu pot să mă scol să-ţi dau. Zic vouă: chiar dacă, sculîndu-se, nu i-ar da pentru că-i este prieten, dar pentru îndrăzneala lui, sculîndu-se, îi va da cît îi trebuie. Şi Eu zic vouă: Cereţi şi vi se va da; căutaţi şi veţi afla; bateţi şi vi se va deschide. Că oricine cere ia; şi cel ce caută găseşte, şi celui care bate i se va deschide. Şi care tată dintre voi, dacă îi va cere fiul pîine oare, îi va da piatră? Sau dacă îi va cere peşte, oare îi va da, în loc de peşte, şarpe, sau dacă-i va cere un ou, îi va da scorpie. Deci dacă voi, răi fiind, ştiţi să daţi fiilor voştri daruri bune, cu cît mai mult Tatăl vostru Cel din ceruri va da Duh Sfînt celor care cer de la El!" (Luca 11, 5—13).

La început era Cuvîntul

„La început era Cuvîntul şi Cuvîntul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvîntul. Acesta era întru început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut; şi fără El

nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut. Întru El era viaţă şi viaţa era lumina oamenilor. Şi lumina luminează în întuneric şi întunericul nu a cuprins-o". (Ioan 1, 1—5).

Ca toţi să fie una, ca lumea să creadă

„Ca toţi să fie una, după cum Tu, Părinte întru Mine şi Eu întru Tine, aşa şi aceştia în Noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis. Şi slava pe care Tu Mi-ai dat-o le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una sîntem: Eu întru ei şi Tu întru Mine, ca ei să fie desăvîrşiţi întru unime, şi să cunoască lumea că Tu M-ai trimis şi că i-ai iubit pe ei, precum M-ai iubit pe Mine. Părinte, voiesc ca, unde sînt Eu, să fie împreună cu Mine şi aceia pe care Mi i-ai dat, ca să vadă slava Mea pe care Mi-ai dat-o, pentru că Tu M-ai iubit pe Mine mai înainte de întemeierea lumii. Părinte drepte, lumea pe Tine nu Te-a cunoscut, dar Eu Te-am cunoscut, şi aceştia au cunoscut că Tu M-ai trimis. Şi le-am făcut cunoscut numele Tău şi-L voi face cunoscut, ca iubirea cu care M-ai iubit Tu să fie în ei şi Eu în ei" (Ioan 17, 21—26).

Duhul Sfînt strigă în inimile noastre: Părinte!

„Iar cînd a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobîndim înfierea. Şi pentru că sînteţi fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, care strigă: Avva, Părinte. Astfel, dar, nu mai eşti rob, ci fiu; iar de eşti fiu, eşti şi moştenitor al lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos" (Gal. 4, 4—7).

Acelaşi Dumnezeu lucrează toate în toţi

„Darurile sînt felurite, dar acelaşi Duh. Şi felurile slujirii sînt, dar acelaşi Domn. Şi lucrările sînt felurite, dar este Acelaşi Dumnezeu care lucrează toate în toţi. Şi fiecăruia se dă arătarea Duhului spre folos. Că unuia i se dă, prin Duhul Sfînt, cuvînt de înţelepciune, iar altuia, după acelaşi Duh, cuvîntul cunoştinţei. Şi unuia i se dă întru acelaşi Duh, credinţa, iar altuia, darurile vindecărilor, întru acelaşi Duh; unuia faceri de minuni, iar altuia proorocie; unuia deosebirea duhurilor, iar altuia feluri de limbi, şi altuia tălmăcirea limbilor. Şi toate acestea le lucrează unul şi acelaşi Duh, împărţind fiecăruia deosebi, după cum voieşte. Căci, precum trupul unul este, şi are mădulare multe, iar toate mădularele trupului, multe fiind, sînt un trup, aşa şi Hristos. Pentru că într-un Duh ne-am botezat noi

toţi, ca să fim un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie liberi, şi toţi la un duh ne-am adăpat. Căci şi trupul nu este un mădular, ci multe" (I Cor. 12, 4—14).

Un Domn, o credinţă, un Botez

„Este un trup şi un Duh, precum şi chemaţi aţi fost la o singură nădejde a chemării voastre; este un domn, o credinţă, un botez, un Dumnezeu şi Tatăl tuturor, Care este peste toate prin toate şi întru toţi, iar fiecăruia dintre noi, i s-a dat harul după măsura darului lui Hristos" (Efes. 4, 4—7).

Glosar

AGAPĂ (gr. *agápe*, iubire, dragoste frățească). Este cea mai importantă virtute a creștinilor (I Cor. 13, 1—3), deoarece Dumnezeu este iubire (I Ioan 4, 8). Iubirea a determinat modul de viața personală și colectivă a creștinilor. În semn de iubire reciprocă și de solidaritate, primii creștini se întîlneau, pentru *mese comune*, care aveau loc în legătură cu liturghia, dar separat de aceasta. Prin extensie, au fost numite *agape* (mese ale dragostei frățești): creștinii „întind masă comună" *(Epistola către Diognet* V, 1—VI, 10), căci ei se iubesc între ei și îi iubesc pe toți.

ALELUIA sau ALILUIA (ebr. *halalujah* tradus prin gr. *allelouia*; „lăudați pe Domnul"). Cîntec de bucurie folosit la rugăciunile și serviciile religioase din Vechiul Testament (Tobit 13, 18). Expresia este des întîlnită în *Psalmi* (106, 110, 112, 135, 146—150). Ea s-a transmis și în cultul Bisericii creștine: „Aleluia, Amin, Aleluia" (Apoc. 19, 1—6). În timpul Liturghiei, se cîntă înainte de citirea Evangheliei și la sfîrșitul imnului „Heruvimilor".

ALFA și OMEGA. Expresia formată din prima literă a alfabetului grec (A) și ultima literă a aceluiași alfabet (Ω). Alfa și Omega sînt nume date lui Iisus Hristos pentru a exprima credința că El este începutul și sfîrșitul Creației, că El reprezintă veșnicia existenței. Cele două litere apar pe icoana lui Iisus Hristos, împreună cu O ON („Cel ce este"), două nume descoperite de El însuși: „Eu sînt Alfa și Omega, Cel ce este, Cel ce era, și Cel ce vine" (Apoc. 1, 8).

ALIANȚĂ sau LEGĂMÎNT ebr. *berith* tradus prin gr. *diathéke*, legămînt). Testament încheiat între Dumnezeu și oameni (Gal. 4, 24). *Prima Alianță*, numită și *Vechea Alianță*, este cea încheiată de Dumnezeu cu poporul evreu, prin intermediul lui Moise, care primește Legea pe Muntele Sinai (Ieș. 31, 31—34). Mai înainte, Dumnezeu încheiase o alianță cu Noe, semnul acesteia fiind curcubeul (Fac. 6, 14; 9—13), și cu Avraam (Fac. 17, 1—14; 18, 18—19), căruia îi promisese alegerea unui popor. Tablele Legii se păstrau în Arca Alianței sau Mărturiei (Ieș. 25, 10) — Chivotul Legii — care era ținută în Cortul adunării, sau Tabernacolul (Ieș. 40), pe care evreii l-au purtat cu ei din exodul din Egipt pînă în țara promisă, Canaan. David a așezat cortul în Ierusalim (II Regi 6, 12—17), iar Solomon l-a instalat în Templu (I Regi 8, 1—9). *Noua Alianță* este cea făcută de Dumnezeu cu omul prin întruparea Sa. Ea a fost pecetluită de Iisus Hristos prin Jertfa Sa în Ierusalim. Alianța creștină este reînnoită în Taina Euharistiei (Luca, 22, 19—20).

ANAMNEZĂ (gr. *anámnesis*, amintire, pomenire, comemorare). Parte din Liturghie în care se evocă marile evenimente din viața lui Hristos, de la întrupare pînă la a doua venire, urmînd după rostirea cuvintelor de instituire a Cinei: „Aducîndu-ne aminte de..." Creștinii sînt conștienți că prin pomenirea acestor evenimente Domnul este *prezent* cu ei în toate zilele (Matei 28, 20).

AMIN (ebr. *amen*, gr. *amen*, așa să fie, în adevăr). Expresie folosită de Iisus: „Amin, Amin, zic vouă" (Ioan 5, 19), în sensul de „Adevărat, adevărat zic vouă" (Ioan 5, 24—25). Făgăduințele și cuvintele lui Dumnezeu sînt vrednice de crezare, de aceea creștinii pot spune: „Da, amin" (Cor, 1, 19—20). După citirea Legii, poporul ridică mîinile și zice, în semn de confirmare: „Amin, Amin" (Neem. 8, 6).

ANAGRAPHON (nescris). Termen grec desemnînd unele cuvinte atribuite lui Iisus, nescrise în Evanghelii, dar păstrate în afara lor. De pildă, varianta la textul din Matei 6, 33 şi Luca 12, 31: „Cereţi lucrurile mari, iar cele mici se vor adăuga vouă" sau „Cereţi bunurile cereşti şi cele pămînteşti vi se vor adăuga vouă" (Origen, *Despre rugăciune*, cap. 14).

ANTIHRIST (gr. *antichristos*). Cel care este împotriva lui Hristos. Oricine neagă întruparea lui Dumnezeu şi zice că Iisus din Nazaret nu este Mesia-Hristos poate fi numit antihrist (I Ioan 2, 18, 22; 4, 3; II Ioan 1, 7). În *Apocalipsă* (13, 17—18; 19—20), antihrist este fiara care va apărea înainte de venirea lui Hristos în slavă (Ziua Domnului), pretinzînd că este Domnul. Ea va fi distrusă de Hristos. Ca întruchipare a forţelor răului, antihrist a fost indentificat, în timpul persecuţiilor, cu Nero sau alţi împăraţi romani persecutori.

APOCALIPSA (*gr. apokálypsis*, descoperire, revelaţie). Denumire dată ultimei cărţi a Noului Testament, scrisă de Ioan Evanghelistul în insula Patmos către anul 96, care cuprinde revelaţia primită în adunarea liturgică din Ziua Domnului—Duminica (Apoc. 1, 10). Apocalipsa este o recapitulare a istoriei mîntuirii, pe toată întinderea Vechiului şi Noului Testament, de la Sinai la Ierusalim. De altfel, drepţii şi sfinţii, aleşi, vor cînta cîntarea lui Moise şi cîntarea Mielului (Apoc. 15, 3—5; Ieş. 15, 2—10).

APOLOGETICĂ (lat. *apologeticum*; gr. *apologia*, apărare, demonstraţie logică). Disciplină a teologiei care îşi propune să demonstreze în mod raţional, fără mărturii din Scriptură, afirmaţiile principale ale creştinismului, ca de pildă, existenţa şi eternitatea lui Dumnezeu. Se numesc *apologeţi* acei scriitori din perioada 120—200, care au luat apărarea creştinismului, folosind metode critice şi argumente raţionale accesibile tuturor (Justin, Atenagoras, Tertulian).

ARĂTARE sau MANIFESTARE (gr. *parousia*, prezentare, sosire). Parusie, a doua venire sau întoarcerea lui Hristos înviat şi înălţat, care va avea loc la sfîrşitul timpurilor (Matei 24, 3—7). Iisus va apărea „a doua oară" (Evrei 9, 28): „Acelaşi Iisus, Care S-a înălţat de la voi la cer, astfel va şi veni, precum L-aţi văzut mergînd la cer" (Fapte, 1, 11). Arătarea (sau „Ziua Domnului") e o zi de slavă, cînd totul va fi transformat, omul şi Creaţia, în Împăraţia lui Dumnezeu. E o zi de judecată (Matei 25, 31). Biserica *aşteaptă* ziua aceasta, care n-are o dată în timp: „De ziua aceea şi de ceasul acela nimeni nu ştie, nici îngerii din cer nici Fiul, ci numai Tatăl" (Matei 24, 36).

AVVA sau ABBA. Termen ebraic tradus în limba greacă prin *pater*, tată, părinte. Folosit de Iisus în rugăciunea sa: „Părintele Meu, de este cu putinţă să treacă de la Mine paharul acesta" (Matei 26, 39). După exemplul Său, rugăciunea creştinilor începe cu invocarea tatălui: „Avva, Părinte" (Gal. 4, 6).

BIBLIA (gr. *biblion*, cărţile). Cărţile, mai precis Cărţile Vechiului Testament. În Noul Testament, aceleaşi Cărţi au fost numite „Scripturile", adică scrierile sacre, produse sub inspiraţia Duhului Sfînt (Fapte, 1, 16; Evrei 3, 7; II Petru 1, 21). Biblia sau Sfînta Scriptură înseamnă totalitatea Cărţilor Vechiului Testament (39 de scrieri canonice) şi ale Noului Testament (27 de scrieri).

BINECUVÎNTARE (gr. *eulogia*, mulţumire pentru binefacerile primite şi transmiterea acestor binefaceri). Dumnezeu este vrednic să primească binecuvîntarea (Apoc. 5, 12), adică adorarea şi recunoştinţa. Pămîntul primeşte binecuvîntarea de la El (Evrei 6, 7) şi El ne-a binecuvîntat mai întîi prin Iisus Hristos (yal. 3, 14): „Binecuvîntat fie Dumnezeu şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Cel ce întru Hristos ne-a binecuvîntat pe noi, cu binecuvîntare duhovnicească" (Efes. 1, 3). În sens liturgic, binecuvîntare înseamnă invocarea harului lui Dumnezeu asupra cuiva sau ceva. Iisus a binecuvîntat pîinile pentru mulţimea înfometată (Matei 14, 19), a binecuvîntat şi a frînt pîinea pentru apostoli în semn de mulţumire (Matei 26, 26; I Cor, 10, 16). La Liturghie, episcopul binecuvîntează pîinea şi vinul, ca şi poporul credincios: „Binecuvîntarea Domnului să fie peste voi". Preotul binecuvîntează cu mîna sau cu crucea, invocînd ocrotirea persoanelor sau lucrurilor binecuvîntate. Creştinii fac semnul crucii asupra lor sau asupra altora, în semn că se binecuvîntează pe ei sau pe alţii.

BLASFEMIE (gr. *blasphemia*, hulă, defăimare, insultă). În Vechiul Testament, defăimarea numelui lui Dumnezeu este un păcat grav: „Numele meu este continuu defăimat" (Isaia 52, 5; Rom. 2, 24); de aceea, hulitorul este scos afară din cetate şi lapidat (Lev. 24, 14—16). La fel, şi în Noul Testament, cel ce huleşte este vinovat de anatema (I Tim, 1, 20) şi de osînda veşnică (Marcu 3, 29). Iisus a fost acuzat de blasfemie, deoarece ierta păcatele cu puterea lui Dumnezeu (Matei 9, 3) şi se proclama Fiul lui Dumnezeu (Ioan 10, 31—36); a fost hulit pe cruce, atunci cînd purta asupra lui păcatele oamenilor (Marcu 15, 29). Hula împotriva Duhului Sfînt este un păcat grav, fiindcă înseamnă revoltă împotriva Celui ce iartă păcatele: „Orice hulă se va ierta oamenilor, dar hula împotriva Duhului nu se va ierta" (Matei 12, 31). Totuşi, Pavel, care mai înainte hulea, după convertire a fost iertat (I. Tim. 1, 3).

CANON (gr. *kanón*, măsură, regulă). Canonul este lista cărţilor sacre acceptate de Biserica creştină ca fiind inspirate de Duhul Sfînt, care formează acum Biblia sau Sfînta Scriptură. În limbaj bisericesc, canon este o regulă enunţată de autoritatea Bisericii în materie de disciplină, cult şi organizare, valabilă pentru un scop determinat. Dacă scopul pentru care canoanele au fost date n-a fost atins, atunci ele pot fi revizuite şi chiar înlocuite.

CINA CEA DE TAINĂ (ULTIMA CINĂ) Ultima masă a lui Iisus cu apostolii în Ierusalim, atunci cînd a instituit Taina Euharistiei (Luca 22, 19—20). În amintirea acesteia, Biserica celebrează, în fiecare Duminică, Euharistia, Taina la care creştinii se împărtăşesc cu „pîinea vieţii" spre iertarea păcatelor şi viaţa veşnică (Ioan 6, 54).

CLER (gr. *kleros*, lot, parte, moştenire). Slujitori bisericeşti. La început, toţi cei ce erau în serviciul Bisericii erau numiţi clerici şi formau clerul. Astăzi, termenul se referă numai la episcopi, prezbiteri-preoţi şi diaconi, slujitori introduşi în misiunea Bisericii, prin Taina numită Hirotonie sau punerea mîinilor. Clerul şi mirenii formează, împreună, poporul lui Dumnezeu, Biserica creştină.

CREŞTIN (gr. *christianos*). Cel care aparţine lui Hristos şi urmează lui Hristos (Fapte 11, 26). Termenul de Hristos (gr. *Christos*), Cel uns, Mesia apare imediat după înviere pentru a desemna pe cei ce se convertesc la religia lui Hristos (Fapte 26, 28) şi suferă pentru Hristos (1 Petru 4, 16). Creştinii, numiţi şi credincioşi, sfinţi, fraţi, iubeau viaţa comună, avînd o singura inimă şi un singur suflet (Fapte 4, 32).

CREZ (gr. *sýmbolon*, semn de recunoştinţă; lat. *credo*). Conţinutul credinţei, articolul de credinţă. La început, crezul creştin era alcătuit dintr-un nume sau dintr-o propoziţie: „Cred că Iisus Hristos este Fiul Lui Dumnezeu" (Fapte 8, 37). Crezul sau Simbolul de credinţă ecumenic, obligatoriu pentru toată creştinătatea, a fost formulat, pe baza Bibliei, de către sinoadele ecumenice de la Niceea (325) şi Constantinopol (381).

DECALOG (gr. *déka*, zece, *lógos*, cuvînt; zece cuvinte sau porunci). Dumnezeu i-a vorbit lui Moise pe Muntele Sinai şi i-a dat, pentru poporul evreu, o Lege rezumată în cele zece porunci (Ieş. 20, 1—17; Deut. 5, 6—22). Iisus nu a anulat Decalogul, ci l-a dus la desăvîrşire.

DIAVOL (gr. *diábolos*, cel care ispiteşte şi calomniază). Diavolul, cunoscut şi sub numele ebraic de „satana" (duşman, adversar), este identificat cu spiritul rău (demon) şi cu îngerii căzuţi (Apoc., 12, 7—9). El pretinde a fi „stăpînitorul lumii acesteia" căzute (Ioan 12, 31), dar nu are putere asupra lui Hristos (Ioan 14, 30), cu toate că Îl ispiteşte (Matei 4, 1—10). Cel care L-a trădat pe Iisus este numit diavol (Ioan 6, 10). Biserica cunoaşte exorcismele sau lepădările („Te lepezi de satana!") ca parte din pregătirea candidatului la botez.

DOGMA (gr. *dógma*, opinie, învăţătură, decizie sau poruncă dată de o autoritate). În sens teologic, afirmaţie de credinţă cu forţă de adevăr revelat, definită de Biserică în calitatea ei de temelie a Adevărului. Hotărîrile şi tradiţiile apostolilor au valoare de dogmă: „dogmele" rînduite de apostolii şi prezbiterii din Ierusalim (Fapte 16, 4). Dogmele indică învăţăturile fundamentale ale creştinismului, ca de pildă, dogma Sfintei Treimi.

ECUMENISM (gr. *oikouméne*, pămîntul locuit). Mişcare de refacere pe calea•acordurilor şi dialogului teologic, a cooperării şi asistenţei reciproce, a unităţii văzute a Bisericii, divizată de-a

lungul istoriei. Începuturile ecumenismului se află în încercările Bisericilor rezultate din Reforma din secolul al XVI-lea de a relua dialogul cu Bisericile istorice tradiționale. La originea ecumenismului contemporan se află „Conferința mondială a misiunilor" (Edinburg, 1910). *Consiliul ecumenic al Bisericilor*, fondat în 1948, cu sediul la Geneva, reunește un mare număr de Biserici protestante și majoritatea Bisericilor Ortodoxe; Biserica romano-catolică nu este reprezentată.

EPISCOP (gr. *episkopos*, care observă, care supraveghează). Cleric, avînd funcția de supraveghetor, păstor al unei comunități de creștini. La început, termenii *episcop* și *prezbiter* (preot) desemnau același slujitor, instituit de către apostoli, prin punerea miinilor și invocarea Duhului Sfînt, ca să conducă o comunitate locală (Fapte 14, 23; 20, 17. 28; Filip. 1, 1). Timotei este episcop în Efes (II Tim. 1, 6), iar Tit, în Creta (Tit 1, 5). Episcopii hirotonisesc în același fel prezbiteri și diaconi (I Tim. 5, 22). Din secolul al II-lea, Ignatie, episcop de Antiohia, menționează existența a trei slujiri distincte ale preoției primite prin hirotonie: episcop, prezbiter (preot), diacon. Azi, episcopul este păstorul unei eparhii delimitate, cu misiunea de a învăța Evanghelia cu autoritate, de a celebra Tainele, inclusiv hirotonia preoților și a diaconilor, de a sluji „binele comun". Episcopul este ales de eparhia vacantă și consacrat de doi sau trei episcopi din eparhiile vecine.

EUHARISTIE (gr. *eucharistia*, recunoștință, mulțumire). Atitudine de recunoștință, de grație. „Dați mulțumire pentru toate" (I Tes. 5, 18). Ritualul și actul de mulțumire (euharistie) al comunității, care repetă, sub forma nesîngeroasă (pîinea și vinul date credincioșilor), Jertfa sîngeroasă a lui Iisus de pe Cruce. Taină instituită la Ultima Cină cu apostolii în Ierusalim, cînd Iisus însuși a *mulțumit*, a frînt pîinea și a zis: „Luați, mîncați" (I Cor. 11, 24). Creștinii, pentru că aduc o singură mulțumire, fring o singură pîine și beau dintr-o singură cupă, constituie o singură Biserică (I Cor. 10, 16—17).

FRAȚII DOMNULUI: Iacov, Iosif, Iuda, Simon (Matei 13, 55—56; Marcu 6, 3; Ioan 7, 3—5; Fapte 1, 14; I Cor. 9, 5). La început, s-a crezut că aceștia, care însoțesc mereu pe Iisus și pe apostoli, sînt copiii Maicii Domnului, născuți după Iisus. S-au dat diverse explicații ale numelui „Frații Domnului". Ei ar fi fiii Mariei, identificată cu mama lui Iacov și Iosif, adică sora Fecioarei Maria (Ioan 19, 25), soția lui Cleopa. Sau fiii Mariei, mama lui Iacov și Iosif și ai lui Cleopa, acesta fiind fratele lui Iosif. După alții (Epifanie), frații Domnului sînt rudele lui Iisus, adică fiii lui Iosif dintr-o altă căsătorie.

IAD (gr. *hádes*, echivalentul cuvîntului ebraic *sheol*, locul de sub pămînt). Locul unde toți morții, buni și răi, vor fi aruncați; „locuința morților". *Iad* înseamnă și loc de pedeapsă a celor condamnați, suferința și focul veșnic destinat diavolului și îngerilor lui (Matei 25, 41). Iisus Hristos a coborît la iad pentru a propovădui „duhurilor ținute în închisoare" (I Petru 3, 19), asumîndu-Și, astfel, realitatea umană în cele mai negative aspecte ale ei și, totodată, confruntarea cu diavolul, acolo unde acesta își întinsese stăpînirea.

ICONOMIE (gr. *oikonomia*, plan, rînduială, providență, administrare). Planul lui Dumnezeu cu privire la întruparea Sa și la răscumpărarea lumii, care s-a realizat în Iisus Hristos. Acest plan a fost păstrat ca o taină, pînă cînd s-a revelat prin Iisus (Rom. 16, 25). Scopul iconomiei divine este acela de a reuni toate în Hristos (Efes. 1, 10). *Teologia*, doctrina despre Dumnezeu, se distinge de *iconomie*, doctrina despre întrupare și răscumpărare.

LITURGHIE (gr. *leitourgia*, funcție, lucrare sau serviciu public). Din punct de vedere al cultului, liturghia este cultul public, rugăciunea de mulțumire făcută de întreaga comunitate, care are în centrul ei Taina mulțumirii, sau Euharistia sau Cina. Liturghie înseamnă, în afară de slujba la Biserică, și slujirea comunității după nevoile ei. Colecta pentru ajutorarea sfinților este numită „slujirea acestei ofrande" (II Cor. 2, 19). În acest sens, toți creștinii sînt „slujitorii lui Dumnezeu" (Rom. 13, 6).

LOGOS (gr. *lógos*, cuvînt, rațiune, cuget). Logos este numele Cuvîntului lui Dumnezeu, a doua persoană a Sfintei Treimi, Care S-a întrupat în Omul Iisus din Nazaret. „Cuvîntul (Logos)

trup s-a făcut" (Ioan 1, 14). Este un nume folosit cu predilecție de Sf. Ioan (în Evanghelie, Epistola I și Apocalipsă). Prin Logosul veșnic, Unul din Treime, toate au fost create prin Logosul întrupat, toate au fost răscumpărate. Cei dintîi teologi creștini (Justin) au învățat că urme sau semințe ale Logosului-Rațiunii divine se pot găsi și la filosofii greci și înțelepții iudei, cei din afară de Biserică.

MARANA THA. Expresie aramaică, însemnînd „Vino, Doamne" (Apoc. 22, 17, 20); sau *Maran atha,* cu sensul de „Domnul vine" (I Cor. 16, 22). Este amintită în literatura postapostolica *(Didahia,* cap. 10), ca invocare în timpul liturghiei, prin care se imploră întoarcerea lui Iisus ca Domn.

MIRENI sau **LAICI** (gr. *laós,* popor). Toți cei care aparțin poporului lui Dumnezeu, prin Taina Botezului și a Euharistiei. La început, mirenii (laicii) și clerul formau un tot, poporul pe care Dumnezeu Și l-a agonisit (I Petru 2, 9). Mai tîrziu, sub influențe sociologice s-a făcut diferența între laici și cler — cei care au primit printr-o taină specială, Hirotonia, misiunea de a predica Evanghelia, a binecuvînta poporul și a pastori o comunitate. Laicii nu au funcții liturgice și nu participă la conducerea Bisericii. Totuși, mirenii au un rol important în misiunea Bisericii și pot, în caz de necesitate — pericol de moarte a unui copil nebotezat — să boteze în mod valid.

MÎNTUIRE (gr. *soteria,* salvare, vindecare, răscumpărare). „Acesta este lucru bun și plăcut înaintea lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru, Care voiește ca toți oamenii să se mîntuiască" (I Tim. 2, 3). Mîntuirea înseamnă trecerea de la starea de păcat și de moarte, în care neamul omenesc a fost așezat prin căderea lui Adam, la starea de har și viață veșnică, dăruită de Dumnezeu. Această trecere a făcut-o pentru noi Iisus Hristos în propriul Său trup. Numele Iisus (de la Ioshua) înseamnă cel care vindecă, eliberează.

PAȘTE (ebr. *pesah,* salt, săritură, trecere; gr. *páschein,* a suferi). Sărbătoare religioasă, la iudei, în care se amintește de eliberarea și ieșirea poporului evreu din Egipt, descrisă în *Ieșire* — carte din Vechiul Testament. Parte din sărbătoare este ritualul pascal, adică imolarea mielului în seara de 14 spre 15 a lunii nisan, în perioada de lună plină a primăverii. Adesea, Paștele este asociat și chiar identificat cu o altă sărbătoare, aceea a Azimilor care se ținea începînd cu 15 nisan, cînd se consuma pîine fără aluat. Sărbătoarea Paștelui a trecut și în calendarul creștin, dar cu sensul de Ziua Învierii, sau Ziua Luminată a trecerii de la moarte la viață, prin Jertfa lui Iisus Hristos, Mielul care ridică păcatul lumii, devenit astfel „Paștele nostru Hristos care S-a jertfit pentru noi" (I Cor. 5, 7). În calendarul creștin, Duminica este consacrată Învierii.

PREOT (gr. *presbýteros,* slujitor, prezbiter). Apostolii au numit ca responsabili de comunități prezbiteri, de unde derivă și slujirea de preot. Episcopii și prezbiterii au existat din timpul apostolilor (I Tim. 3, 1—7; 5, 17). Iisus Hristos este Marele-Preot (Evrei 3, 1) Care are preoție veșnică (Evrei 7, 24), preoția preotului-rege anunțat de Melchisedec în Vechiul Testament (Fac. 14, 17—18; Ps. 109). Apostolul Petru vorbește de preoția universală a poporului lui Dumnezeu, „preoție sfîntă", „preoție împărătească" (I Petru 2, 5, 9).

PREZBITER (gr. *presbýteros,* comparativul adj. *présbys,* bătrîn, vechi. Prin extindere, demn de respect, prețios, scump). Biserica, după modelul sinagogii, era condusă la început de prezbiteri, bătrîni. Termenul a fost folosit și cu sensul de episcop. În *Faptele Apostolilor* se amintește de prezbiteri, de hirotonia lor în Bisericile întemeiate de Pavel (14, 23), de faptul că apostolii și prezbiterii luau hotărîri comune în Ierusalim (15, 22). Mai tîrziu, autoritatea episcopului a crescut, prezbiterul devenind dependent de acesta, care are și dreptul să-l hirotonească. Azi prezbiter este un alt nume pentru *preot.*

RĂSCUMPĂRARE (gr. *apolýtrosis* și *lýtrosis,* eliberare, salvare). Eliberarea de păcat și restabilirea omului în drepturile sale de fiu al lui Dumnezeu. Răscumpărarea a fost anunțată de profeți, Moise însuși fiind o prefigurare a lui Iisus Hristos. Cauza? Iubirea lui Dumnezeu: „Întru iubirea Lui și întru îndurarea Lui, El însuși i-a răscumpărat" (Isaia 63, 9). Autorul? Răscumpărarea este realizată de Iisus: În El avem răscumpărarea realizată prin sîngele Lui și iertarea păcatelor..., și iconomia plinirii vremurilor, ca toate să fie iarăși unite în Hristos" (Efes. 1,

7—10). Prețul? „Ați fost răscumpărați cu preț" (I Cor. 6, 20), adică cu Jertfa și Învierea Lui Iisus Hristos.

SAVAOT (ebr. *Shabhuoth*, gr. *Sabaóth*, oștire). Termenul se referă la mulțimea îngerilor, organizată ca o armată care execută poruncile lui Dumnezeu. „Domnul Savaot" este Domnul oștirilor, împăratul „înconjurat de cetele îngerești" (Heruvic). Serafimii strigă unii către alții: „Sfînt, Sfînt, Sfînt este Domnul Savaot" (Isaia 6, 3).

SINAGOGĂ (gr. *synagogé*, adunare, reunire). Loc de adunare a evreilor pentru cult în ziua sabatului (zi de repaus și de sărbătoare). Spre deosebire de sinagogă care se află în fiecare oraș, templul exista numai la Ierusalim, pentru toți iudeii. Iisus a intrat și a învățat în sinagogă și în templu (Ioan 18, 20). Templul din Ierusalim a fost construit de regele Solomon (I Regi 6, 2), pentru a înlocui Cortul, care servea de altar și pe care poporul l-a purtat în timpul exodului, în care se ținea Arca Alianței (Chivotul) cu Tablele Legii.

TATĂL NOSTRU (gr. *Patér hemon*). Rugăciune învățată de Iisus însuși în cadrul predicii de pe Muntele Măslinilor. Există două versiuni ale rugăciunii *Tatăl nostru*: una mai lungă, după Matei (6, 9—15), și alta mai scurtă, după Luca (11, 1—4), care precizează că Iisus a dat-o la cererea apostolilor. Rugăciunea este socotită ca un rezumat al Evangheliei încă de la începutul secolului al II-lea (Policarp, *Către Filipeni* VI, 6). *Didahiia* (cap. 8) recomandă să fie rostită de trei ori pe zi. Din secolul al IV-lea, *Tatăl nostru* este introdus în Liturghia euharistică, împreună cu ecfonisul „Că a Ta este împărăția, puterea și mărirea. Amin".

ZIUA DOMNULUI (gr. *Kyriakè heméra*). Ziua întîi a săptămînii (Duminica), în care se face amintirea învierii lui Hristos și celebrarea Tainei Euharistiei (Fapte 20, 7; I Cor. 11, 26; 16, 2).

Note despre părinţii şi scriitorii bisericeşti citaţi

CABASILA, Nicolae (m. 1322), scriitor mistic bizantin. Promotor al mişcarii isihaste. A readus in prim plan caracterul hristologic al Tainelor, importanţa centrală a Liturghiei în viaţa bisericească („Despre viaţa în Hristos", „Comentariu asupra Liturghiei").

CHIRIL al Ierusalimului (c. 315—386), teolog şi episcop de Ierusalim. Adversar al arianismului (erezie după care Dumnezeu-Fiul este distinct de Dumnezeu-Tatăl). A subliniat rolul Bisericii în cunoaşterea şi identificarea canonului Scripturilor. Autor al „Catehezelor".

CLEMENT al Alexandriei (Clemens Alexandrinus) (c. 150—c. 215), teolog şi scriitor bisericesc. Conducător al Şcolii catehetice din Alexandria. Autor al primelor sinteze teologice în care sînt folosiţi termenii filosofiei greceşti („Protrepticul", „Stromatele", „Pedagogul").

DIONISIE cel Mic (Exiguul) (c. 500—550), călugăr scit care a trăit la Roma, cunoscut pentru scrierile de drept canonic şi mai ales pentru calcularea erei creştine începînd cu naşterea lui Iisus.

EPISTOLA către DIOGNET, epistolă a unui autor creştin necunoscut, datînd din secolul al II-lea sau al III-lea, dezvoltînd atît apologia creştinismului, cît şi elementele de doctrină proprii acestuia.

EUSEBIU de Cezareea (c. 260—c. 340), cel dintîi istoric creştin. Apologet, filolog. Episcop de Cezareea. A strîns cel mai important material istoric despre creştinismul primar. („Istoria bisericească", „Cronica", „Pregătire pentru Evanghelie").

GRIGORIE de Nyssa (c. 331—395), gînditor şi teolog creştin. Episcop de Nyssa. Remarcabil apărător al ortodoxiei, a opus arianismului doctrina substanţei unice a persoanelor Sfintei Treimi („Viaţa lui Moise", „Despre crearea omului").

IERONOM Fericitul (Eusebius Hieronymus) (c. 342—420), părinte al Bisericii. Traducător al Sfintei Scripturi în limba latină („Vulgata") Autorul unei monografii despre „Oameni celebri".

IGNATIE de Antiohia (c. 35—c. 107), episcop de Antiohia şi martir. Autorul a şapte Epistole („Către Smirneeni", „Către Tralieni" etc.), care conţin informaţii valoroase despre Biserica primară.

JUSTIN Martirul şi Filosoful (c. 100—165), apologet creştin. Părinte al Bisericii. Influenţat de filosofia stoică şi platonică. A întemeiat Şcoala de filosofie creştină de la Roma, unde a fost şi martirizat („Apologii", „Dialog cu iudeul Trifon").

ORIGEN (185—254), scriitor şi părinte grec al Bisericii. Profesor la Şcoala de catehetică din Alexandria, fondator al unei şcoli în Cezareea. Autor de comentarii la Vechiul Testament. A încercat o sinteză între filosofia greacă, în special neoplatonică şi stoică, şi creştinism („Despre Principii", „Contra Celsus").

POLICARP de Smirna (c. 69—c. 155) episcop de Smirna şi martir. Autor al unei „Scrisori către Biserica din Smirna".

TERTULIAN de Cartagina (c. 160—c. 225) teolog creştin roman din Africa. Întemeietorul literaturii creştine în limba latină. Opoziţia sa faţă de ceea ce este lumesc a culminat cu trecerea la montanism — sectă glorificînd Sfîntul Duh („Apologeticul", „Contra ereziilor", „Despre suflet").

VASILE cel MARE (c. 329—379), părinte bisericesc grec. Episcop de Cezareea. A apărat filosofia creştină împotriva arianismului; a fundat una dintre primele comunităţi monastice („Despre Duhul Sfînt", „Despre originea omului").

Lucrări proprii folosite la alcătuirea acestei cărţi

1. — *Iisus Christos — Dumnezeu adevărat şi Om adevărat*, în „Ortodoxia" XXV (1973), nr. 2, p. 218—252.

2. — *Dicţionar de Teologie ortodoxă*, Editura Institutului Biblic, Bucureşti, 1981, p. 182—188; 194—199; 209, 217.

3. — *Destinul Ortodoxiei*, Editura Institutului Biblic Bucureşti, 1989, p. 194—226.

4. — *Taina mîntuirii în Christos*, în „Îndrumător Bisericesc", Editura Arhiepiscopiei Bucureştilor, 1987, p. 35—57.

Bibliografie (1980—1990)

AGEL, HENRI, *Le visage du Christ à l' écran,* Paris: Desclée, 1985.

ARNALDEZ, ROGER, *Jésus dans la pensée musulmane,* Paris: Desclée, 1988.

AUER, JOHANN, *Jesus Christus — Gottes und Mariä „Sohn",* Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1986.

BALASURIYA-MURRAY, GEORGE RAYMOND, *Jesus and the Kingdom of God,* Exeter: the Paternoster Press, 1986.

BOFF, LEONARDO, *Jesus Christus, der Befreier,* Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1986.

BONHOEFFER, D., *Qui est et qui était Jésus-Christ? Son Histoire et son mystère,* Paris, Cerf, 1980.

CRAGG, KENNETH, *The Christ and the Faiths: Theology in crossreference,* London: SPCK, 1986.

DORÉ, J., (Editor), *Jésus, le Christ et les chrétiens,* Paris: Desclée, 1981.

DRI, RUBEN, *La utopia de Jésus,* Mexico: Ediciones Neuvomar, 1984.

DUPUIS, JACQUES, *Jésus Christ à la rencontre des religions,* Paris: Desclée, 1989.

DUPUY, MICHEL, *L'Esprit, souffle du Seigneur,* Paris: Desclée, 1988.

DUQUOC, CHRISTIAN, *Messianisme de Jésus et discrétion de Dieu,* Gèneve, Labor et Fides, 1984.

FORTE, B., *Gesu di Nazaret, storia di Dio, Dio della storia,* Roma: ed. Paoline, 1981.

GISEL, PIERRE, *Le Christ de Calvin,* Paris: Desclée, 1990.

KASPER, WALTER, *Jésus le Christ,* Paris: Cerf, 1976.

KASPER, WALTER, *Le Dieu des chrétiens,* Paris: Cerf, 1985.

KASPER, WALTER (en collaboration avec A. Schilson), *Théologiens du Christ aujourd'hui,* Paris: Desclée, 1978.

KHOUDARY, HANNA GUIS EL, *L'Histoire du dogme christologique: Jésus-Christ à travers les siècles,* Le Caire: Dar El Saggafa, 1981.

KOVALEVSKI, EUGRAPH, *Le Verbe incarné,* Paris: Éditions Patrimoine Orthodoxe, 1985.

KÜNG, HANS, *The Incarnation of God: An Introduction to Hegel's Theological Thought as Prolegomena to a Future Christology,* Edinbourgh: T & T. Clark, 1987.

MESKEEN, MATTA EL, *The Christ of History, a Living Christ,* Cairo: Monastery of St. Macarius, 1982.

MOLTMANN, JÜRGEN, *Der Weg Jesu Christi: Christologie in messianischen Dimensionen,* München: Chr. Kaiser Verlag, 1989.

PATIN, ALAIN, *Celui qu'on appelle Jean,* Paris: Cerf, 1990.

PELIKAN, JAROSLAV, *Jesus through the Centuries: His Place in the History of Culture,* New Haven; London: Yale University Press, 1985.

REY, B., *Jésus-Christ chemin de notre foi,* Paris: Cerf, 1981.

SABOURIN, LÉOPOLD, *La Christiologie à partir des textes clés,* Paris: Cerf, 1986.

SAMARTHA, S. J., *One Christ — Many Religions. Toward a revised Christology.* Orbis Books, Marynoll, New York, 1990.

SCHILLEBEECKX, EDWARD, *Jésus in our Western culture: mysticism, ethics and politics,* London: SCM Press, 1987.

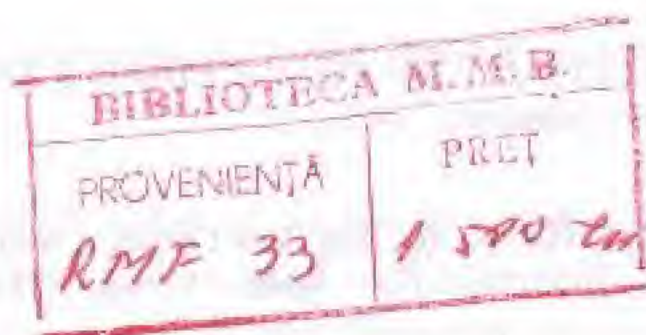
SECUNDO, JUAN LUIS, *Jésus of Nazareth yesterday and today,* Maryknoll, NY: Orbis Books, 1984

SOBRINO, JON, *Jésus en Amérique latine: Sa signification pour la foi et la christologie,* Paris: Cerf, 1986.

VEKATHANAM, MATHEW, *Christology in the Indian Antropological Context,* Frankfurt; Bern; New York: Peter Lang, 1986.

VERNETTE, JEAN, *Jésus dans la nouvelle religiosité: ésoterisme, gnoses et sectes d'aujourd'hui,* Paris: Desclée, 1987.

Redactor: MARIN BALAN
Tehnoredactor: MARCEL NEACSU

Bun de tipar: 2.07.1992. Coli de tipar 10
Format 16/70 x 100

Tiparul executat sub comanda nr. 20.233
Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria CORESI
Piața Presei Libere, 1, București
ROMÂNIA

